

JOINT SDG FUND

UNITED NATIONS
UKRAINE

ОЦІНКА ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ: УКРАЇНА

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

Автори звіту: Олександра Бетлій, Віталій Кравчук, Богдан Костів, Юлія Касперович, Марина Мар'янович.

Редактори: Олександра Бетлій, Ігор Бураковський.

Застереження

Проект звіту підготовлено в рамках проєкту, який впроваджує Інститут економічних досліджень та політичних консультацій за підтримки ПРООН. Звіт відображає точку зору авторів і може не відповідати думці ПРООН.

ЗМІСТ

Скорочення	5
Розділ 1.	
Вступ	7
Розділ 2.	
Економіка України	9
Розділ 3.	
Стратегічне планування	14
3.1. Стратегічні документи.....	14
3.2. Місце ЦСР у стратегічному плануванні.....	15
3.3. Моніторинг прогресу досягнення ЦСР	17
Розділ 4.	
Державний бюджет	19
4.1. Бюджетне планування	19
4.2. Бюджетні надходження.....	21
4.3. Бюджетні видатки.....	28
4.3.1 Видатки Зведеного бюджету України	28
4.3.2 Державний фонд регіонального розвитку	33
4.3.3 Державні інвестиційні проекти.....	36
4.4. Державний та місцевий борг	39
4.4.1 Державні запозичення.....	39
4.4.2 Місцеві запозичення.....	41
4.5. Бюджетний моніторинг та фіскальна прозорість	44
Розділ 5.	
Міжнародна офіційна допомога	47
5.1. Офіційні потоки міжнародної офіційної допомоги.....	47
5.2. Реалізація проектів за фінансової підтримки МФО	48
5.2.1 Позики МФО та фінансування розвитку	48
5.2.2 Проекти соціального та економічного розвитку в розрізі фінансування основними МФО.....	52
5.2.3 Проекти на стадії підготовки та ініціювання.....	57
5.2.4 Оцінка розподілу проектів за ЦСР	59
5.2.5 Проекти приватного сектору	61
5.3. Міжнародна технічна допомога	63

Розділ 6.	
Фінансова система	74
Розділ 7.	
Інвестиції державних підприємств	79
Розділ 8.	
Приватні інвестиції.....	83
8.1. Державна політика у сфері інвестицій.....	83
8.2. Капітальні інвестиції в Україні	85
8.3. Приватні інвестиції за цілями сталого розвитку	88
8.4. Фінансування ЦСР приватними підприємствами поза межами інвестиційних проектів	89
Розділ 9.	
Інструменти сприяння інвестиціям приватного сектору	90
9.1. Державно-приватне партнерство	90
9.2. Індустріальні парки.....	93
9.3. Фонд розвитку підприємництва.....	94
9.4. Фонд стартапів	95
9.5. Підтримка великих інвестиційних проектів: «Інвестиційні няні»	96
Розділ 10.	
Висновки та рекомендації	98
10.1. Загальні висновки та рекомендації.....	98
10.2. Висновки та рекомендації: стратегічне планування.....	105
10.3. Висновки та рекомендації: система управління державними фінансами	106
10.4. Висновки та рекомендації: міжнародне фінансування	107
10.5. Висновки та рекомендації: фінансова система.....	109
10.6. Висновки і рекомендації: державні підприємства.....	110
10.7. Висновки та рекомендації: приватні інвестиції	111
10.8. Рекомендації: посилення інституційної спроможності та комунікації	112
Розділ 11.	
Додаток.....	114
11.1. Карта заінтересованих осіб в публічному / приватному та внутрішньому / зовнішньому розрізі фінансування розвитку	114
11.2. Поточний прогрес досягнення цілей сталого розвитку.....	115
11.3. Адміністрування податків та розподіл бюджетних надходжень між рівнями бюджету	118
11.4. Фінансування проектів за рахунок ДФРР	121
11.5. Процедура подання, розгляду та відбору проекту на фінансування ДІП	123

СКОРОЧЕННЯ

БКУ	Бюджетний кодекс України
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ВДВ	Валова додана вартість
ВНОК	Валове нагромадження основного капіталу
ВПО	Внутрішньо переміщені особи
ВРУ	Верховна Рада України
ГРК	Головні розпорядники бюджетних коштів
ДАСУ	Державна аудиторська служба України
ДВФП	Оцінювання державних видатків та фінансової підзвітності (PEFA)
Держстат	Державна служба статистики України
ДКСУ	Державна казначейська служба України
ДП	Державне підприємство
ДПП	Державно-приватне партнерство
ДФРР	Державний фонд регіонального розвитку
ДУ	Державна установа
ЄБА	Європейська бізнес-асоціація
ЄБРР	Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄЕК ООН	Європейська економічна комісія ООН
ЄІБ	Європейський інвестиційний банк
ЄС	Європейський Союз
ЄСАЕ	Європейське співтовариство з атомної енергії
ЄСВ	Єдиний соціальний внесок
ЗОЗ	Заклад(и) охорони здоров'я
ІНСФ	Інтегрованої національної системи фінансування (INFF)
ІП	Індустріальні парки
ІСІ	Інститут(и) спільного інвестування
КМУ	Кабінет Міністрів України
КНП	Комунальне некомерційне підприємство

КП	Комунальне підприємство
КСВ	Корпоративна соціальна відповідальність
МБРР	Міжнародний банк реконструкції та розвитку
МВФ	Міжнародний валютний фонд
Мінекономіки	Міністерство економіки України
Мінрегіон	Міністерство розвитку громад та територій України
Мінфін	Міністерство фінансів України
МТД	Міжнародна технічна допомога
МФК	Міжнародна фінансова корпорація
МФО	Міжнародні фінансові організації
НБУ	Національний банк України
НЕС	Національна економічна стратегія
НКЦПФР	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
ОВДП	Облігації внутрішньої державної позики
ОДА	Обласна державна адміністрація
ОЗДП	Облігації зовнішньої державної позики
ОМС	Органи місцевого самоврядування
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОФР	Оцінка фінансування розвитку (Development Financing Assessment, DFA)
ПДВ	Податок на додану вартість
ПДФО	Податок з доходів фізичних осіб
ПІІ	Прямі іноземні інвестиції
ПнПП	Податок на прибуток підприємств
ПРООН	Програма розвитку ООН
ПФТС	Перша фондова торгова система (Фондова біржа)
РПУ	Рахункова палата України
РФ	Російська Федерація
СКМУ	Секретаріат Кабінету Міністрів України
СОТ	Світова організація торгівлі
СУДФ	Система управління державними фінансами
США	Сполучені Штати Америки
ФОП	Фізична особа-підприємець
ФРП	Фонд розвитку підприємництва
ЦСР	Цілі сталого розвитку (Sustainable Development Goals, SDG)
ЦОБВ	Центральні органи виконавчої влади
ЧЧП	Частина чистого прибутку
USAID	Агенція США з міжнародного розвитку

Розділ 1.

ВСТУП

Порядок денний Сталого розвитку до 2030 року, який схвалила Організація Об'єднаних Націй (ООН) у 2015 році, визначив комплексну та амбітну візію глобального розвитку. Він передбачає досягнення чітко сформульованих 17-ти цілей сталого розвитку, для реалізації яких визначено конкретні завдання, а також перелік індикаторів для оцінки успіху країн світу у впровадженні порядку денного Сталого розвитку. Водночас досягнення цілей сталого розвитку до 2030 року (ЦСР-2030) вимагає суттєвого та сталого фінансування з боку урядів, міжнародних організацій та приватного бізнесу. З огляду на обмежені можливості фінансування розвитку, наявні кошти варто сконцентрувати на тих напрямках, які найбільшою мірою сприятимуть реалізації ЦСР-2030 в усіх вимірах: соціальному, гуманітарному, безпековому, економічному, кліматичному. Для цього необхідно переглянути політику держави в частині визначення пріоритетів у процесі стратегічного та бюджетного планування, підвищити ефективність взаємодії між приватним та публічним секторами та посилити співпрацю між урядами та міжнародними фінансовими організаціями.

Потреба досягнути ЦСР-2030 сприяла появі комплексних національних стратегій розвитку, які, однак, не завжди були підкріплені адекватними фінансовими планами. Саме для створення ефективної системи впровадження цілей сталого розвитку у 2019 році фахівці ООН запропонували національним урядам запровадити спеціальний інструмент підтримки впровадження національних

стратегій розвитку, а саме Інтегровану національну систему фінансування (ІНСФ).¹ Цей інструмент фактично покликаний сприяти формуванню спільного бачення національних пріоритетів та завдань розвитку та забезпечити їхнє фінансування з урахуванням реалій поточного розвитку країни, наявних викликів та перепон і можливостей шляхом координації зусиль із досягнення цілей сталого розвитку з боку всіх стейкхолдерів. При цьому на етапі становлення ІНСФ або в процесі її функціонування може виникнути необхідність змінити економічну політику, політику на ринку праці та у сфері соціального захисту, регулювання фінансового сектору, торговельну політику тощо. Такі зміни потрібні, щоб уможливити досягнення поставлених цілей за умов наявних обмежень фінансування розвитку.

Експерти Програми розвитку ООН (ПРООН) розробили кілька інструментів для ефективного впровадження ІНСФ, одним із яких є Оцінка фінансування розвитку (ОФР).² Така оцінка має на меті визначити можливості для підвищення ефективності наявного фінансування розвитку та мобілізації додаткового фінансування. При цьому, оцінка здійснюється в розрізі цілей сталого розвитку з тим, щоб чітко оцінити, які джерела фінансування є найбільш важливими для реалізації відповідних цілей та, відповідно, пріоритетів державної політики. Розуміння наявного фінансування розвитку та напрямів його використання необхідне для розробки заходів політики як на державному рівні, так і на місцях, їх реалізація сприятиме збільшенню такого фінансування.

¹ Звіт ООН «Фінансування сталого розвитку» за 2019 рік // Financing for Sustainable Development Report 2019, <https://developmentfinance.un.org/fsdr2019>

² ОФР – Development Financing Assessment, DFA.

В Україні навесні 2021 року уряд створив робочу групу із впровадження ІНСФ. У травні–грудні 2021 року за підтримки ПРООН було реалізовано проєкт з оцінки фінансування розвитку в Україні та двох областях: Донецькій та Херсонській, який впроваджував Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (Київ). Важливість підготовки окремих звітів з ОФР для областей пояснюється реформою децентралізації, а також різним рівнем розвитку та різними викликами та завданнями, з якими стикаються області. Оцінка стосується переважно періоду 2016–2020 років.

У цьому звіті представлено результати оцінки фінансування розвитку для України. Звіт починається описом економіки країни. Далі представлено короткий опис стратегічного планування в країні. У наступних розділах ідеться про найбільші джерела фінансування розвитку в розрізі приватних/

публічних та внутрішніх/зовнішніх коштів (див. Додаток 12.1). У Розділі 2 представлено короткий опис економіки України, за яким окреслено підходи до стратегічного планування та місця ЦСР у ньому. Оцінка фінансування розвитку починається з аналізу бюджетних доходів та видатків, оскільки саме на цей компонент фінансування розвитку уряд має найбільший вплив: визначивши відповідні пріоритети, уряд може профінансувати їх реалізацію. Також важливим джерелом фінансування розвитку є кошти, отримані від міжнародних фінансових організацій, про які йдеться в Розділі 5. Фінансова система країни забезпечує доступ до капіталу для приватних і державних компаній, які сьогодні стикаються з браком ліквідності для фінансування важливих проєктів (Розділи 7 та 8). В останньому Розділі Звіту представлено висновки та сформульовано рекомендації, спрямовані на збільшення фінансування розвитку з усіх джерел.

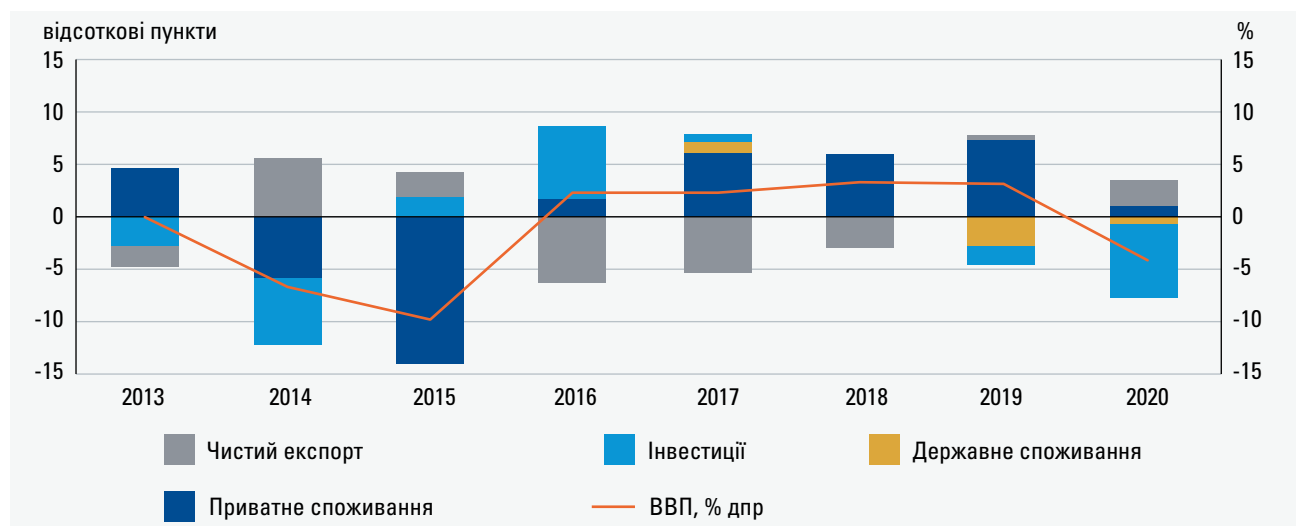
Розділ 2. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ

У 2014 та 2015 роках реальний ВВП України впав відповідно на 6,6% та 9,8% передусім унаслідок анексії Криму Російською Федерацією та втрати частини території Донбасу через російську збройну агресію. У результаті Україна втратила низку експортних потужностей, стикнувшись із розірванням традиційних ланцюжків постачання. У цей час відбулись стрімка девальвація гривні та суттєве зростання інфляції (за два роки індекс споживчих цін зріс на 79%), країна пережила масштабну банківську кризу. Також викликом стала вимушена внутрішня міграція: кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з анексованого Криму та окупованої частини Донбасу перевищила півтора мільйони. Водночас ці роки також стали початком періоду впровадження важливих реформ, зокрема у сфері прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, забезпечення незалежності Національного банку України, запровадження інфляційного таргетування, розбудови системи протидії

корупції. Уряд також здійснив цілу низку заходів щодо фіскальної консолідації. У ці роки Україна отримала суттєву фінансову підтримку від міжнародних фінансових організацій (МФО), передусім Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Світового банку, а також від ЄС та США і ряду інших країн.

У 2016 році українська економіка почала відновлюватись, реальний ВВП зріс на 2,4% завдяки проведенню реформ, сприятливій зовнішній кон'юктурі та підтримці міжнародних партнерів. Середньорічне зростання економіки у 2016–2019 роках становило лише 2,9%, що не дозволило компенсувати падіння економіки в попередні роки. Рушійними силами зростання реального ВВП у 2016–2019 роках був внутрішній попит – кінцеве приватне споживання та валове нагромадження основного капіталу (ВНОК) зростали, тоді як внесок чистого реального експорту до економічного зростання був від'ємним (Рисунок 1).

Рисунок 1: Внески до зростання реального ВВП та динаміка зростання ВВП

Примітка: Р – попередні дані

Джерело: Держстат

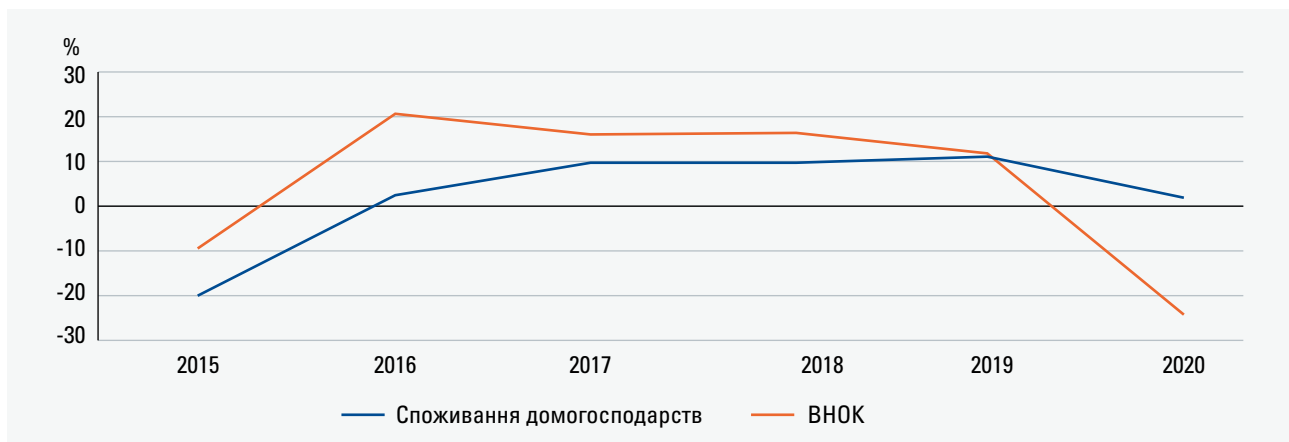

У цей період в Україні було впроваджено цілу низку важливих реформ, які сприяли підвищенню стійкості економіки. Банківська система була «очищена» від «хворих» банків. Тому в коронакризу держава ввійшла зі стійкою банківською системою, і вперше за часів криз Україна не мала проблем у цій сфері. Також відбулись зміни в системі управління державними фінансами: було здійснено кроки з поліпшення податкового адміністрування, запроваджено єдине вікно на митниці, проведено фіскальну консолідацію, а також запроваджено електронну систему публічних закупівель «Прозорро». У 2018 році нарешті розпочалась медична реформа, старт якої відкладався протягом багатьох років. Уряд також розпочав реформу газового ринку та ринку електроенергії, відбулись зміни в системі надання соціальної допомоги населенню, зокрема для нівелювання негативного впливу підвищення тарифів на житлово-комунальні

послуги для соціально вразливих верств населення. Ряд реформ було запроваджено в межах адаптації українського законодавства до норм та правил ЄС, що передбачалось Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, імплементація якої також сприяла лібералізації торгівлі та зростанню як експорту, так й імпорту. У результаті реальний ВВП у 2020 році скоротився лише на 4,0% на фоні стабільного функціонування банківської системи, зростання приватного споживання та суттєвих державних інвестицій.

Реальне кінцеве приватне споживання зросло на помірні 2,7% у 2016 році і в середньорічному вимірі зростало на близько 10% протягом наступних трьох років (Рисунок 2). Цьому сприяв приріст наявного доходу домогосподарств унаслідок стрімкого зростання доходів від оплати праці, відновлення доходів від підприємницької діяльності, а також підвищення пенсій.

Рисунок 2: Зростання реального приватного споживання та ВНОК

Примітка: Р – попередні дані

Джерело: Держстат

Так, у 2017 році уряд збільшив мінімальну заробітну плату вдвічі (до 3200 грн на місяць) та продовжував збільшувати мінімальну зарплату в наступні роки, що традиційно відчутно впливає на зростання середньої заробітної плати. Зростання середньої заробітної плати було також спричинено ситуацією на ринку праці внаслідок трудової міграції українців, а також відновлення економіки. Загалом, у 2019 році середня заробітна плата в реальному вимірі була на 60,4% вище ніж у 2015 році та становила 10 497 грн на місяць (Рисунок 3). Водночас рівень безробіття залишався високим порівняно з періодом

до 2014 року і скоротився лише до 8,6% для економічно активного населення працездатного віку у 2019 році з 9,7% у 2016 році.

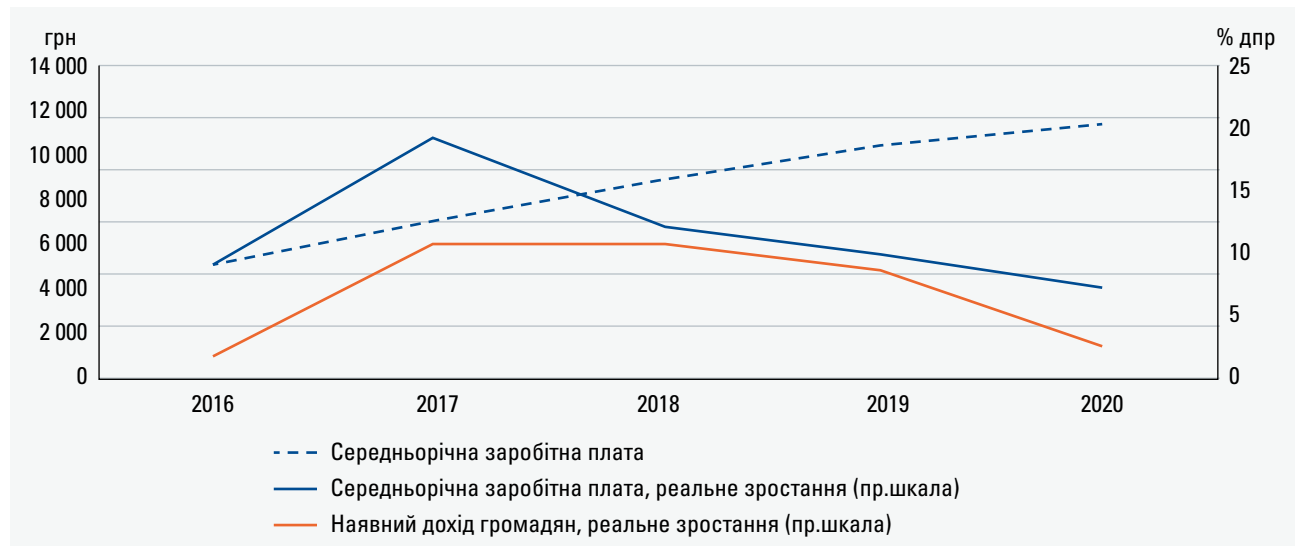
Під час коронакризи у 2020 році рівень безробіття зростав через запроваджені урядом локдауну та тривалі карантинні обмеження, які найбільшою мірою негативно вплинули на функціонування пасажирського транспорту, ресторанний і готельний бізнес, сферу культури та дозвілля. Протягом року були внесені зміни до законодавства, які передбачали надання фінансової підтримки бізнесу, а також створення умов для

запровадження гнучких форм зайнятості. Крім того, було схвалено рішення про більш ранню, ніж передбачалось спочатку, індексацію пенсій та впровадження доплати до пенсій для окремих категорій пенсіонерів, а також про відчутне підвищення мінімальної

заробітної плати з вересня 2020 року та січня 2021 року. Такі кроки підтримали наявний дохід домогосподарств, який продемонстрував незначне зростання в реальному виразі у 2020 році та, у свою чергу, сприяв зростанню реального приватного споживання.

Рисунок 3: Середня заробітна плата та наявний дохід домогосподарств

Джерело: Держстат

Після стрімкого падіння у 2014 та 2015 роках (на 24,0% та 9,2%, відповідно) реальне валове нагромадження основного капіталу (ВНОК) почало швидко відновлюватись у 2016 році, що пояснювалось кількома причинами. Це, зокрема, недостатнє фінансування минулих років і, відповідно, нагальність фінансування окремих проектів із модернізації. Також відновленню сприяло поліпшення фінансових результатів компаній, які налагодили нові ланцюжки постачання, зокрема завдяки реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, скористались сприятливою зовнішньою кон'юктурою та високим внутрішнім попитом. Це має важливе значення, оскільки головним джерелом фінансування капітальних інвестицій в Україні традиційно залишаються власні кошти підприємств, тоді як банківське кредитування має обмежений характер унаслідок порівняно високих ризиків і, відповідно, високих ставок кредитування.

Через погіршення фінансових результатів підприємств та високу невизначеність у 2020 році ВНОК скоротився на 24,4%. Водночас уряд збільшив видатки на будівництво та ремонт доріг, у тому числі для підтримки економічної активності. У 2020 році для поліпшення

ситуації із кредитуванням уряд запровадив державну програму «Доступні кредити 5-7-9%», яку реалізує Фонд розвитку підприємництва. У межах цієї програми спочатку компенсувалась частина ставки за банківськими кредитами саме на інвестиційні потреби, а пізніше в межах антикризових заходів під час пандемії кредити почали надаватись і на операційні потреби.

Серед галузей економіки сектор послуг та сільське господарство залишаються рушійними силами економічного зростання. У сільському господарстві тваринництво не демонструє високих рівнів зростання внаслідок падіння поголів'я великої рогатої худоби. Водночас досить динамічно зростає виробництво курятини та яєць. Рослинництво ж демонструє рекордні врожаї, хоча його продуктивність суттєво залежить від погодних умов, а тому багато регіонів потребують інвестиції в зрошувальні системи, які покращать вирощування багатьох культур.

У 2016 – 2018 роках промисловість повільно зростала завдяки відновленню ланцюгів постачання та збільшенню внутрішнього попиту. Але падіння цін на метали, нижчий

попит на тютюнову продукцію та ряд інших факторів призвели до зниження промислового виробництва у 2019 році. Пандемія мала також негативний вплив на промисловість. Хоча в кінці 2020 року та у 2021 році зростали ціни на залізну руду та метали, металургійні компанії радше отримували додаткову ренту, але не нарощували виробництво.

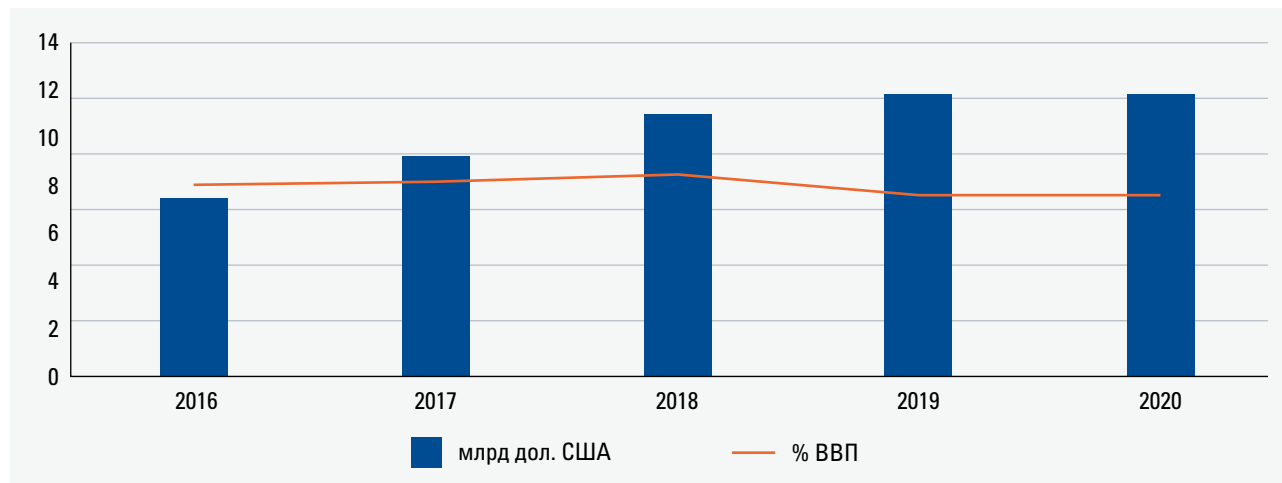
Протягом останніх років у сфері послуг найшвидше зростає сектор ІТ, який відіграє велику роль в експорті послуг. Зростання торгівлі та приватного споживання стимулюють підвищення реальної ВДВ у торгівлі. Водночас неефективність функціонування залізниці та низька якість доріг роками залишались фактором, що негативно впливає на логістику в металургійній промисловості та виробництві зернових. Ситуація з автомобільними дорогами поліпшилась у 2020 та 2021 роках на фоні стрімкого підвищення фінансування будівництва та утримання доріг за рахунок коштів Державного бюджету. Водночас необхідно й надалі інвестувати в залізничну та портову інфраструктуру, щоб розширювати експорт товарів.

Протягом останніх років в Україні змінилися основні торговельні партнери, що стало наслідком як війни з Росією, так і впровадження Угоди про асоціацію з ЄС. Росія перестала бути головним торговельним партнером, а частка ЄС в експорті та імпорті суттєво зросла. Торговельний баланс

залишається від'ємним, що викликає дискусію про потребу залучення інвестицій у сектори з високою доданою вартістю. Україна традиційно експортує передусім сировинну продукцію: сільськогосподарські товари (зернові) та продукцію металургії. Водночас потреба в інвестиційних товарах також призводить до зростання імпорту. Україна також імпортує газ, нафту та нафтопродукти, що свідчить про пріоритетність інвестицій в енергоефективність та перехід до «зеленої» енергетики. У 2020 році під час пандемії велика частка сировини в структурі експорту України виявилась перевагою, оскільки попит на сировину залишався високим, а ціни стрімко зростали. У результаті поточний рахунок платіжного балансу було зведено з додатним сальдо.

Водночас, незважаючи на високу потребу в інвестиціях та привабливість країни, з огляду на великий ринок, освічене населення та зручне географічне розташування, прямі іноземні інвестиції залишаються надзвичайно низькими. Це стало наслідком не стільки війни на Сході країни, як результатом відсутності дієвої системи захисту прав власності та ефективної незалежної справедливої судової системи. При цьому в Україну надходить більше коштів у формі переказів з-за кордону від трудових мігрантів, аніж ПІІ. Так, перекази стали важливим джерелом надходження іноземної валюти в країну, а також підтримки добробуту родин мігрантів (Рисунок 4).

Рисунок 4: Грошові приватні перекази з-за кордону в Україну

Джерело: НБУ

За даними опитування Держстату з питань трудової міграції, перекази з-за кордону сприяють запобіганню бідності домогосподарств мігрантів³. Перекази передусім спрямовуються на задоволення щоденних потреб, а вже потім на купівлю товарів довгострокового вжитку та на придбання житла або ремонт будинку/квартири. Загалом, перекази з-за кордону є суттєвим джерелом фінансування розвитку. Разом із тим, це джерело не є стійким та стабільним, зокрема через процеси возз'єднання сімей за кордоном. Саме тому на нього сьогодні не варто покладати

надії при визначенні стратегії фінансування розвитку.

У цілому, стійкість економіки України протягом останніх кількох років зросла. Водночас, потреби у фінансуванні розвитку значно перевищують наявні обсяги інвестицій, що, насамперед, пояснюється незадовільним інвестиційним кліматом (див. Розділ 8). Водночас промисловість та інші сектори гостро потребують інвестицій для модернізації виробництва та запровадження нових технологій, тоді як державі бракує коштів на розбудову якісної та стійкої інфраструктури.

³ http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/11/Arch_ztm.htm

Розділ 3.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

3.1. Стратегічні документи

«В Україні відсутні ефективна стратегічна система та чітка ієрархія документів із питань планування». Саме такий висновок є результатом дослідження ПРООН «Аналіз інституційного середовища та правових рамок державного фінансування ЦСР».⁴ Це пов'язано з відсутністю чітко визначеної єдиної системи принципів та правил стратегічного планування на законодавчому рівні і невиконанням чинних норм законодавства, які стосуються розробки стратегічних документів політики.

У Конституції України чітко визначено стратегічні цілі держави: повне членство в ЄС і НАТО, які мають стати базою для розробки всіх інших стратегічних документів. Зобов'язання України на шляху до ЄС визначено в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, яку було підписано у 2014 році. Ця Угода є фактично комплексною стратегією реформування для України, а на її виконання уряд схвалив План заходів.⁵

На практиці Верховна Рада України, президент та Кабінет Міністрів не завжди чітко реалізують свої повноваження у сфері стратегічного планування та впровадження змін.⁶ Ключову роль у визначенні стратегічного порядку денного економічних реформ часто відіграє президент, хоча відповідно до Конституції він забезпечує державну незалежність, національну безпеку

і правонаступництво держави; звертається з посланнями до народу та зі щорічними й позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України; представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України тощо. Водночас, роль Кабінету Міністрів у сфері розробки та впровадження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку, охорони довкілля досить часто обмежується прийняттям Верховною Радою законів та рішень, які суперечать визначеним урядом стратегічним планам. Варто також згадати про відсутність спадковості політики, оскільки кожний новий склад Кабінету Міністрів України в цілому (та часто кожний новий міністр зокрема) розробляє нові стратегічні документи політики, незважаючи на наявність ухвалених раніше концепцій та планів за певними винятками.

Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» № 1602-III, ухвалений ще у 2000 році, застарів і має радше декларативний характер. Відповідно до Закону стратегічні документи можуть ухвалювати як президент, уряд, Верховна Рада, так і профільні міністерства на

⁴ Цей розділ ґрунтується на результатах, які представлені в раніше підготовленому документі ПРООН «Аналіз інституційного середовища та правових рамок державного фінансування ЦСР», https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/analysis-of-the-institutional-environment-and-legal-framework-th.html

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

національному рівні. Водночас не визначено чітку ієрархію між стратегічними документами політики, які розробляються різними органами влади.⁷ Так, сьогодні не визначено, хто в уряді є «лідером» у сфері стратегічного планування, і цю роль фактично ділять різні міністерства та СКМУ. Останній може блокувати окремі рішення, які просувають лінійні міністерства, як це сталось із законопроектом про стратегічне планування, який просувало Міністерство економіки. Цей проект мав на меті визначити засади та основні елементи системи стратегічного планування, зокрема чітку ієрархію стратегічних документів і документів із питань планування.

У березні 2021 року Кабінет Міністрів України ухвалив Національну економічну стратегію на період до 2030 року (НЕС-2030), яка має стати фактично рамкою для

всіх інших стратегічних документів у країні. У НЕС-2030 вперше повністю враховано зобов'язання України стосовно досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року. Однак, з огляду на відсутність чіткої системи стратегічного планування, не зрозуміло, чи мають бути переглянуті наявні стратегічні документи, які стосуються вирішення окремих проблем, розвитку окремих секторів та галузей економіки. При цьому НЕС-2030 містить великий перелік пріоритетів, які складно впровадити за умов обмеженого фінансування. До того ж, документ не містить оцінки обсягів необхідного фінансування з різних джерел, хоча в окремих розділах називаються суми потрібних інвестицій у різні види економічної діяльності. Однак очікується, що загальні обсяги необхідного фінансування буде визначено в Плані дій із впровадження Стратегії, який розробляється урядом.

3.2. Місце ЦСР у стратегічному плануванні

У 2017 році Міністерство економічного розвитку і торгівлі України підготувало Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», у якій визначено стартові та цільові значення показників розвитку України, щоб досягнути Цілей сталого розвитку, ухвалених ООН у 2015 році.⁸ Доповідь стала результатом кропіткої роботи Мінекономіки зі встановлення стратегічних рамок сталого розвитку України на період до 2030 року. Ця робота тривала протягом 2016 року за участі профільних міністерств та відомств, агентств ООН в Україні, міжнародних організацій, бізнес-спільноти, експертного середовища, громадських організацій (насамперед таких, які представляють інтереси найбільш вразливих груп населення) та громадянського суспільства. Як раз результати завершеного процесу локалізації ЦСР заклали основу Національної доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна», схваленої на засіданні Міжвідомчої робочої групи для організації процесу імплементації

ЦСР для України (на чолі з Першим віцепрем'єр-міністром України – Міністром економічного розвитку і торгівлі Кубівим С.І.). Положення Національної доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна» визначають перелік завдань, індикаторів національної системи ЦСР (86 завдань та 172 індикатори національного розвитку та цільові значення до 2030 року).

У вересні 2019 року президент чітко визначив в Указі зобов'язання України забезпечувати дотримання всіх 17-ти цілей сталого розвитку на період до 2030 року.⁹ Згідно з Указом Кабінет Міністрів та інші заінтересовані групи повинні забезпечити проведення аналізу відповідних прогнозних і програмних документів та вжити заходів щодо їх удосконалення, а також забезпечити впровадження системи моніторингу впровадження ЦСР. У січні 2020 року Мінекономіки¹⁰ опублікувало перший Добровільний національний огляд щодо ЦСР в Україні¹¹.

⁷ Детальніше про це в документі ПРООН «Аналіз інституційного середовища та правових рамок державного фінансування ЦСР», https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/analysis-of-the-institutional-environment-and-legal-framework-th.html

⁸ Режим доступу до Національної доповіді <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=05822f66-290b-4b51-a392-347e76eb5f>

⁹ <http://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

¹⁰ Моніторинговий звіт було підготовлено відповідно до доручення Прем'єр-міністра України від 3 грудня 2019 року № 33598/1/1-19 на виконання Указу Президента: http://www.ukrstat.gov.ua/csr_prezent/ukr/st_rozv/publ/SDGs-MonitoringReport_v08_24.09.2019.pdf

¹¹ <https://bit.ly/346ly5c>

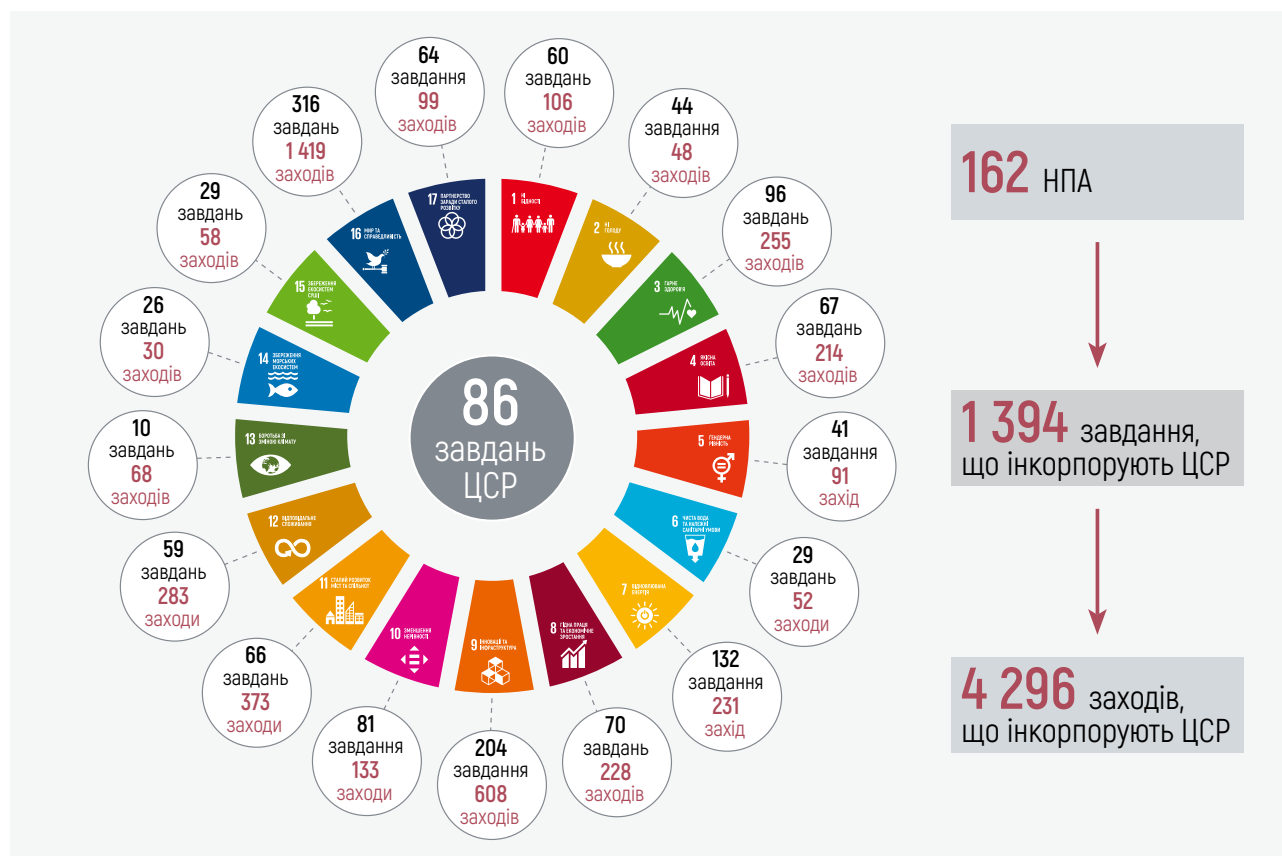
У серпні 2019 року КМУ визначив Держстат органом, що відповідає за забезпечення та оприлюднення інформації для цілей моніторингу виконання ЦСР.¹² І вже у вересні 2020 року Держстат представив інструмент моніторингу на своїй вебсторінці.¹³ Цей новий інструмент дає можливість відстежувати прогрес у досягненні ЦСР на національному рівні (починаючи з 2015 року).¹⁴

Вже у травні 2020 року Україна представила Огляд ЦСР 2020 на Політичному форумі високого рівня з питань виконання ЦСР. В Огляді ЦСР 2020 представлено підсумки першого етапу системної роботи з ЦСР, починаючи з 2015 року. Огляд надає бачення здобутків та викликів на шляху досягнення кожної із 17 ЦСР у відповідності до бенчмаркінгових орієнтирів, встановлених на основі розрахунково-прогнозої роботи та

підсумовує результати оцінювання національного розвитку за ЦСР.

У грудні 2020 року Кабінет Міністрів вніс зміни до Регламенту КМУ, згідно з якими процес формування та реалізації державної політики має, серед іншого, враховувати необхідність досягнення ЦСР.¹⁵ Водночас аналіз Мінекономіки та інших ЦОВВ у 2019 році показав, що 17 цілей та 86 національних завдань ЦСР інкорпоровані у 162 нормативно-правові акти Уряду, на реалізацію цілей і завдань спрямовано 1394 завдань та 4296 заходів, закріплених в цих актах (Рисунок 5).¹⁶ Це загалом може бути пояснено всеохопним характером ЦСР. Але, незважаючи на значну кількість державних стратегічних документів та великий обсяг завдань та заходів, не всі завдання 17 цілей є врахованими.

Рисунок 5: Ступінь включення ЦСР у документи стратегічного планування

Джерело: Мінекономіки, Огляд ЦСР 2020

¹² <https://zakon.rada.gov.ua/go/686-2019-%D1%80>

¹³ http://ukrstat.gov.ua/csr_present/ukr/ukr4/index.html

¹⁴ Дані опубліковано за посиланням: http://ukrstat.gov.ua/csr_present/ukr/st_rozv/metadata/metadata.htm

¹⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1285-2020-%D0%BF#n11>

¹⁶ http://www.ukrstat.gov.ua/csr_present/ukr/st_rozv/publ/SDGs-MonitoringReport_v08_24.09.2019.pdf

Ефективна та узгоджена система стратегічного планування є необхідною передумовою досягнення ЦСР до 2030 року. Для цього ПРООН пропонує скористатись таким інструментом як інтегрована національна система фінансування (ІНСФ, або *Integrated national financing frameworks, INFF*).¹⁷ Цей інструмент має використовуватись для

визначення пріоритетів розвитку, підвищення якості планування в країні та подолання проблем у фінансуванні сталого розвитку та досягненні ЦСР. У межах роботи із запровадження та використання цього інструмента в Україні весною 2021 року було створено спеціальну робочу групу високого рівня.

3.3. Моніторинг прогресу досягнення ЦСР

За останні роки впроваджено систему комплексного моніторингу досягнення та відставання в реалізації ЦСР-2030. У січні 2020 року Мінекономіки опублікувало перший Добровільний національний огляд щодо ЦСР в Україні,¹⁸ а у травні того ж року Україна представила Огляд ЦСР 2020 на Політичному форумі високого рівня з питань виконання ЦСР. У вересні 2020 року Держстат як орган, що відповідає за забезпечення та оприлюднення інформації для цілей моніторингу виконання ЦСР¹⁹ представив інструмент моніторингу на своїй вебсторінці.²⁰ Цей інструмент дає можливість відстежувати динаміку прогресу в досягненні ЦСР на національному рівні, починаючи з 2015 року. В кінці 2021 року Держстат на сторінці опублікував результати моніторингу прогресу з досягнення ЦСР-2030.

У 2020 році результати моніторингу прогресу виконання ЦСР-30 показав, що за ЦСР 14 та ЦСР 17 мало місце погіршення ситуації порівняно з 2015 роком (Рисунок 6). Однак моніторинг 2021 року показав погіршення ситуації порівняно з попереднім роком за ЦСР 10 та ЦСР 12, тоді як певний прогрес намітився з досягнення ЦСР 14. У 2020 році за ЦСР 5 та ЦСР 16, а у 2021 році лише за ЦСР 16 бракує даних, щоб повністю оцінити прогрес реалізації. В обидві роки за ЦСР 13 відсутні дані, що не дозволяє оцінити виконання завдань. За іншими цілями сталого розвитку відбувся прогрес

порівняно з 2015 роком, але за ЦСР 15 він є незначним. Разом із тим, якщо зануритись на рівень завдань, то ситуація виглядає не так однозначною (див. Додаток 11.2). Так, для досягнення більшості цілей сталого розвитку потрібно пришвидшити реалізацію визначених за ними завдань.

За багатьма цілями сталого розвитку наявні завдання, за якими Держстат звітує про негативний тренд у їх виконанні або ж недостатній прогрес. Те саме стосується й індикаторів у розрізі завдань (Рисунок 7). Зокрема, у 2020 році Держстат зазначив відставання з виконання всіх індикаторів за ЦСР 10, 14, 15 та 17, за якими визначено цільові показники на 2030 рік, що свідчить про високий і дуже ймовірний ризик того, що самих цілей не буде досягнуто. Водночас у 2021 році ця проблема звітується вже лише для ЦСР 15 та 17. Варто зазначити, що у 2021 році Держстат збільшив кількість індикаторів, які підпадають під моніторинг, зі 110 до 116.

У підсумку слід зазначити, що сьогодні Україна має інструмент моніторингу виконання завдань та індикаторів за цілями сталого розвитку. Водночас не для всіх індикаторів визначено цільові показники на 2030 рік, а також на проміжний 2025 рік. Тому варто завершити визначення відповідних цілей, щоб поліпшити моніторинг прогресу у виконанні цілей сталого розвитку.

¹⁷ Більше про ІНСФ доступно за посиланням: <https://inff.org/>

¹⁸ <https://bit.ly/346ly5c>

¹⁹ Дані опубліковано за посиланням: http://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/ukr/st_rozv/metadata/metadata.htm

²⁰ http://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/ukr/ukr4/index.html

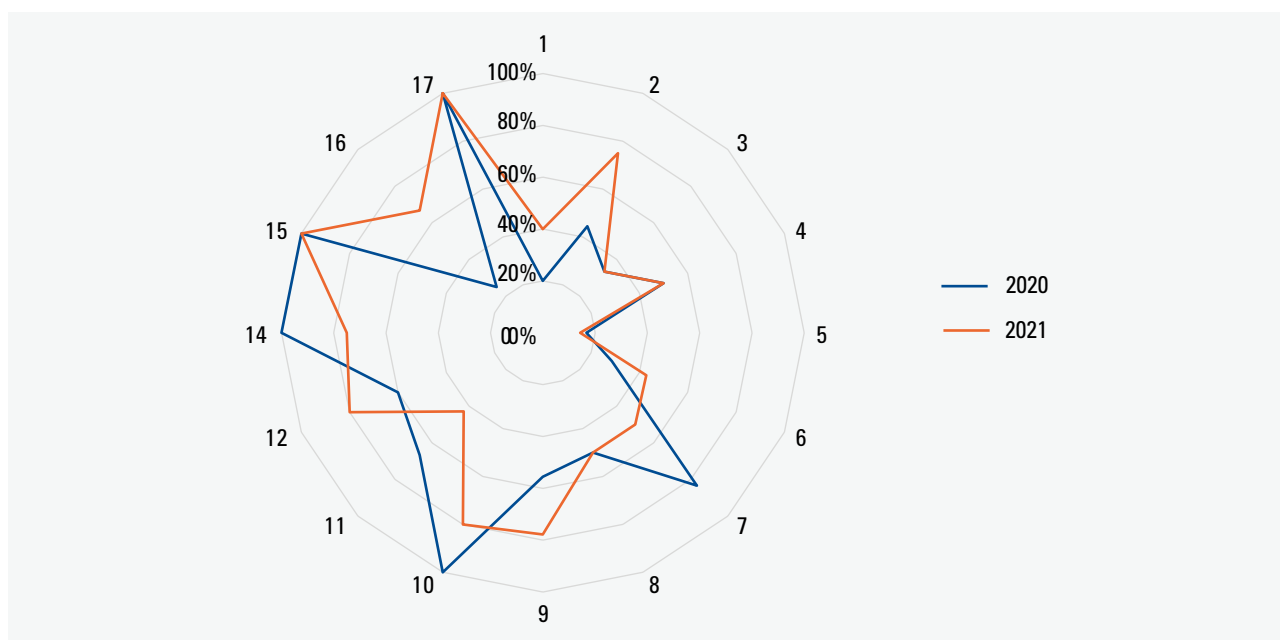
Рисунок 6: Прогрес за ЦСР станом на 2020 та 2021 роки

Примітка: за ЦСР 13 неможливо визначити прогрес

Джерело: Держстат

Рисунок 7: Частка індикаторів, для яких зазначається відставання в досягненні цілей сталого розвитку

Примітка: для ЦСР 13, за оцінкою Держстату, неможливо виміряти прогрес. У розрахунку сукупної кількості індикаторів за цілями сталого розвитку брали ті, для яких визначені цільові значення. Не брались до уваги індикатори, для яких не визначено цілі на 2030 рік²¹.

Джерело: Держстат

²¹ Так, для розрахунку Рисунка 7 для 2020 року брали до уваги наявні чотири індикатори за ЦСР 16 та два індикатори за ЦСР 17, тоді як їх визначено відповідно 24 та 4, але без визначених цілей. А тому виміряти прогрес/регрес за їх виконанням неможливо.

Розділ 4. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ

4.1. Бюджетне планування

Бюджетний кодекс України (БКУ) визначає принципи, правила та терміни бюджетного планування як на національному, так і на місцевому рівнях.²² Зокрема, у Кодексі чітко визначено джерела доходів державного та місцевих бюджетів, перелік коштів, які йдуть до загального фонду бюджету, або спеціального фонду (адресні надходження), а також визначено повноваження різних рівнів бюджетів у фінансуванні видатків. Зведений бюджет включає державний та місцеві бюджети з урахуванням чистих міжбюджетних трансфертів.

Протягом 2015–2020 років відбулась реформа децентралізації, яка мала фіскальну та адміністративну складову. Вона мала на меті створення спроможних територіальних громад. Райони як територіальні об'єднання, майже втратили значення, при цьому значна частина відповідних повноважень перейшла саме до громад. Громади також отримують прямі міжбюджетні трансферти з державного бюджету, тоді як раніше більше трансфертів перерозподілялись із центрального рівня через обласні та районні бюджети.

Унаслідок децентралізації зросли доходи та повноваження територіальних громад, які створювались для підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів. Разом із тим, відсутність визначення фінансово спроможної громади не дозволяє оцінити успішність реформи децентралізації. Однак безумовним успіхом стало зменшення кількості

місцевих бюджетів, а також перехід територіальних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. У такий спосіб вирівнюється доступ населення різних громад до публічних послуг.

У цей час також змінювались підходи до фінансування окремих публічних послуг. Загальна середня освіта надалі фінансується місцевою владою переважно за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам. Водночас медичну субвенцію замінила оплата Національною службою здоров'я України (НСЗУ) медичної допомоги, наданої закладами охорони здоров'я (ЗОЗ) відповідно до укладених договорів між НСЗУ та ЗОЗ. Це стало наслідком впровадження медичної реформи, яка стосувалась у 2018 році первинної ланки медичної допомоги, а у 2020 році – спеціалізованої. З 2020 року фінансування ряду програм соціальної допомоги почали здійснювати централізовано через Мінсоцполітики, тоді як раніше їх фінансували за рахунок субвенції місцевим бюджетам. Також субвенцію на фінансування житлово-комунальних субсидій було замінено монетизованими адресними трансфертами на картки домогосподарств, які їх отримують.

Станом на сьогодні відсутній ефективний зв'язок стратегічного та бюджетного планування, хоча у 2021 році в цій сфері відбувся прорив, оскільки вперше уряд офіційно ухвалив середньострокову Бюджетну декларацію

²² <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17>

на 2022 – 2024 роки.²³ Запровадження середньострокового бюджетного планування було передбачено Стратегією реформування системи управління державними фінансами (СУДФ) на 2017 - 2020 роки як необхідний крок, спрямований на узгодження стратегічного та бюджетного планування.²⁴ Однак ухвалена Декларація показала інституційну слабкість головних розпорядників бюджетних коштів у частині визначення цілей своєї діяльності та ключових показників ефективності за принципами SMART²⁵. Показники та цілі головних розпорядників коштів, які було подано в документах Декларації, найчастіше мають декларативний характер та не дають уявлення про пріоритети та очікувані результати. Також у тексті Бюджетної декларації передусім зафіксовано поточний стан справ та очікування щодо продовження чинних тенденцій, аніж фінансування реформ та кроків, які передбачала раніше ухвалена Національна економічна стратегія до 2030 року.

Бюджетна Декларація на 2022 – 2024 роки стала основою для підготовки проекту Державного бюджету України на 2022 рік. Державний бюджет є однорічним документом, однак усі розпорядники коштів готують трирічні бюджетні запити. Важливими бюджетними документами є також порядок використання коштів за кожною бюджетною програмою та ухвалені паспорти бюджетних програм. З 2021 року місцеві органи влади при підготовці бюджетних запитів на майбутні періоди та прогнозу місцевих бюджетів також повинні брати до уваги показники та пріоритети, визначені в Бюджетній декларації. Такі прогнози покликані сприяти передбачуваності політики на місцях, що, серед іншого, має поліпшити ділове середовище.

Оскільки в Україні бюджетний процес ґрунтується на програмно-цільовому методі, бюджетні запити та паспорти бюджетних програм як на загальнодержавному, так і на

місцевому рівнях повинні містити чіткі результативні показники. Однак, найчастіше цим документам бракує показників, які би дозволяли на практиці оцінити результативність та ефективність фінансування бюджетних програм. Так, бюджетні запити розпорядників бюджетних коштів як на державному, так і на місцевому рівнях є базовим документом, на якому ґрунтується підготовка річних бюджетів. Паспорти ж бюджетних програм схвалюються щороку після ухвалення бюджету, який передбачає кошти на фінансування відповідної програми. Паспорт програми повинен містити мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, а також визначати показники результативності, продукту, витрат й ефективності. Водночас такі показники, незважаючи на їхню велику кількість, часто не відповідають усім принципам SMART (*specific, measurable, assignable, realistic, time-related* – конкретний, вимірюваний, має виконавця, реалістичний, обмежений у часі), зокрема не є конкретними та вимірюваними.²⁶ У результаті знижується ефективність програмно-цільового методу, оскільки відсутні чітко визначені цілі та очікувані результати не дозволяють оцінити вплив витрачених бюджетних коштів на досягнення поставленої мети. Незважаючи на чинні накази Мінфіну щодо визначення результативних показників та показників ефективності та численні тренінги, які вже проводились у рамках кількох проектів технічної допомоги, головні розпорядники бюджетних коштів (ГРК) поки що не можуть вирішити цю проблему.

У 2021 році ГРК оцінювали ефективність своїх бюджетних програм, які фінансувались із державного бюджету у 2020 році,²⁷ відповідно до ухваленого у 2020 році Порядку проведення такої оцінки.²⁸ Очікується, що результатом оцінки має стати, серед іншого, і більш якісне визначення чітких та зрозумілих показників ефективності бюджетних програм у майбутні роки. Зокрема, для ряду

²³ https://mof.gov.ua/uk/news/biudzhettu_deklaratsiia_2022__2024_podano_na_rozgliad_verkhovnoi_radi-2905

²⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#n9>

²⁵ SMART – specific, measurable, assignable, realistic, time-related – конкретний, вимірюваний, має виконавця, реалістичний, обмежений у часі.

²⁶ Огляд програм у сфері регіонального розвитку та захисту довкілля представлено в звіті ПРООН «Швидка інтегрована оцінка: приклад бюджетних програм регіонального розвитку та захисту довкілля України».

²⁷ Міністерство фінансів зібрало всі посилання на відповідні оцінки на своєму сайті: https://mof.gov.ua/uk/news/rezultati_monitoringu_opriliudnennia_golovnimi_rozporiadnikami_rezultativ_otsinki_efektivnosti_biudzhetnikh_program_derzhavnogo_biudzhetu_za_2020_rik-2911

²⁸ Наказ Мінфіну від 19.05.2020 № 223 «Про оцінку ефективності бюджетних програм державного бюджету».

бюджетних програм такими показниками могли б стати завдання та індикатори, які визначені на національному рівні для 17-ти цілей сталого розвитку. Однак поки що цілі сталого розвитку та пов'язані індикатори не стали показниками такого оцінювання.

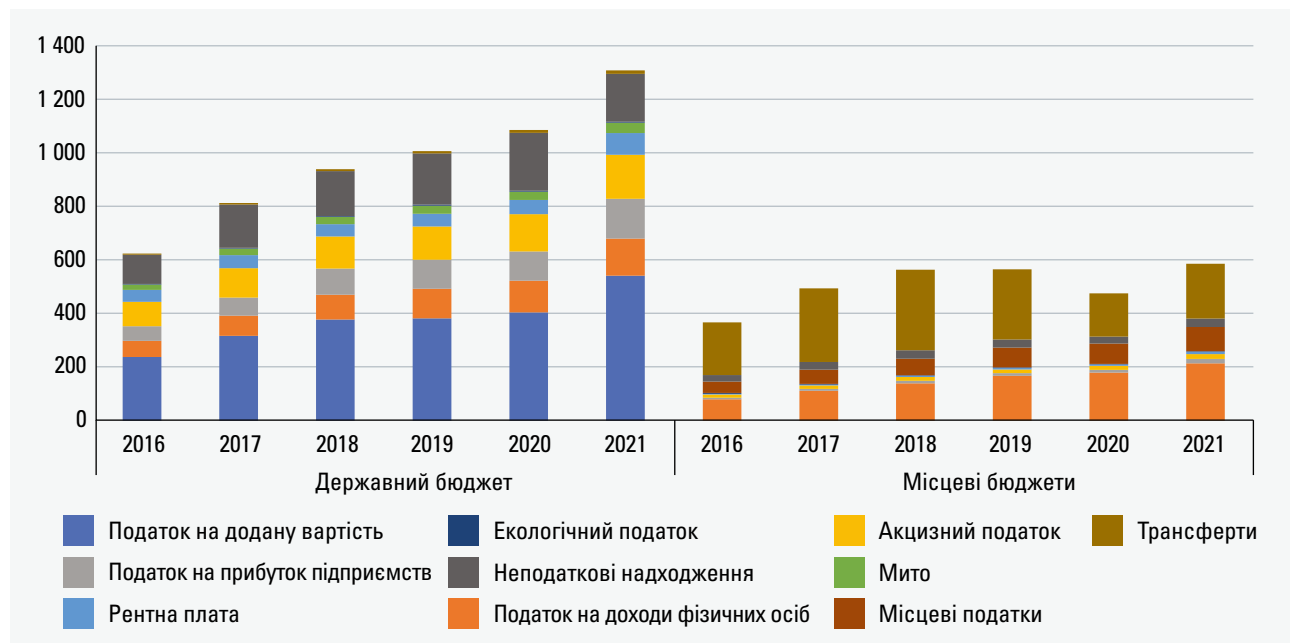
Слід окремо зазначити, що гендерно-орієнтоване бюджетування (ГОБ) є обов'язковим на місцевому рівні, як і на центральному. Відповідно, і показники результативності бюджетних запитів та програм покликані враховувати цей аспект бюджетування.

4.2. Бюджетні надходження

Важливим джерелом фінансування сталого розвитку держави є зведений бюджет, що включає державний та місцевий бюджети, до яких сплачуються податки та здійснюються неподаткові бюджетні платежі платниками податків (розподіл основних платежів між різними рівнями бюджетів представлено в Додатку 2). Також в Україні функціонують позабюджетні фонди загальнообов'язкового державного страхування: Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та Фонд соціального страхування України, основним джерелом власних доходів яких є єдиний соціальний внесок.²⁹

Доходи зведеного бюджету України у 2016 – 2020 роках зростали в номінальному виразі завдяки збільшенню бази нарахування основних податкових платежів та зростанню неподаткових надходжень (Рисунок 8). Структура доходів зведеного бюджету за джерелами наповнення протягом цього періоду залишалася відносно сталою. У складі доходів зведеного бюджету питома вага доходів державного бюджету (без урахування трансфертів) становила в середньому 77,5% у 2016 – 2020 рр. Традиційно основним джерелом доходів Державного бюджету України є податок на додану вартість (ПДВ), місцевих бюджетів – податок на доходи фізичних осіб (ПДФО).

Рисунок 8: Доходи державного та місцевих бюджетів України у 2016 – 2021 рр., млрд грн

Джерело: побудовано за даними Державної казначейської служби України³⁰,

²⁹ Найбільшу питому вагу в структурі надходжень ЄСВ складають суми, нараховані роботодавцями на суми заробітної плати, винагороди за договорами цивільно-правового характеру, допомоги з тимчасової непрацездатності, допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами. У 2016 р. відбулося зниження ставки ЄСВ удвічі до 22%, що позначилося істотним зменшенням надходжень ЄСВ. Однак, отриманий ефект детінізації зайнятості був меншим від очікуваного. У подальші роки зростання надходжень ЄСВ прискорювалося зростанням показника мінімальної заробітної плати.

³⁰ Тут і далі звіти про виконання Державного бюджету України. *Державна казначейська служба України*. <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>

Найбільшим джерелом податкових надходжень зведеного бюджету є *податок на додану вартість* (ПДВ), базова ставка якого складає 20%. З метою зміцнення здоров'я громадян у розумінні ЦСР 3 було запроваджено пільгову ставку ПДВ на рівні 7% на лікарські засоби та вироби медичного призначення. Надходження від ПДВ включають ПДВ із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) та ПДВ із ввезених на митну територію України товарів. Найбільших втрат надходжень ПДВ із ввезених товарів завдають контрабанда та «сірий» імпорт, які частково пов'язані з неефективною роботою митниці. Окрім прямих втрат доходів бюджету, такі явища негативно впливають на конкурентне становище вітчизняних виробників, що стримує зростання інвестицій та зайнятості, тому непрямі втрати доходів бюджету є не менш значущими порівняно з прямими.

Другим за значимістю джерелом податкових надходжень зведеного бюджету України є *податок на доходи фізичних осіб* (ПДФО) включно із *військовим збором*. Військовий збір запроваджений з серпня 2014 року за ставкою 1,5% у зв'язку з потребою збільшити фінансування армії під час збройної агресії з боку Росії, який сплачується фізичними особами-резидентами та фізичними особами-нерезидентами з доходів, перелік яких визначається Податковим кодексом України. Прогресивну шкалу оподаткування ПДФО у 2016 році замінено пласкою шкалою з єдиною базовою ставкою 18% плюс 1,5% військового збору. Надходження від ПДФО розподіляються між державним та місцевими бюджетами (Додаток 12.3), а надходження військового збору зараховуються виключно до державного бюджету. Як зазначалось раніше, ПДФО є основним джерелом доходів місцевих бюджетів.

У 2016 – 2019 роках надходження ПДФО збільшувались завдяки зростанню заробітної плати та відновленню ринку праці, що сприяло приросту фонду оплати праці. У 2020 р. на надходження від ПДФО негативно вплинули наслідки карантину COVID-19. Найбільш стрімке падіння надходжень відбулося у

квітні – травні 2020 року, на які припав період найбільш жорсткого карантину. Надалі динаміка надходжень відновлювалася, у тому числі завдяки підвищенню розміру мінімальної заробітної плати з вересня 2020 р.

Основною причиною втрат бюджетних надходжень від ПДФО традиційно була і залишається тінізація заробітних плат та тіньова зайнятість. За оцінкою Міністерства економіки України, «тіньовий» фонд оплати праці в Україні може сягати близько половини трільйона гривень на рік³¹. Так, в Україні існує дві форми такої тінізації: неформальна зайнятість та формальна зайнятість із виплатою офіційної заробітної плати на рівні мінімальної та сплатою решти в конверті. Крім того, з метою ухилення від сплати ПДФО та мінімізації сплати ЄСВ в Україні розповсюджена практика використання угод із фізичною особою-підприємцем (ФОП) на спрощеній системі оподаткування з тим, щоб не оформлювати «повноцінну» трудову угоду, яка передбачає сплату всіх відповідних податків. Натомість ФОП не сплачує ПДФО, а сплачує податок на доходи за суттєво нижчою ставкою єдиного податку до місцевого бюджету та ЄСВ на мінімальному рівні. Така практика набула особливого поширення в ІТ-сфері, де, за різними оцінками, у такий спосіб оформлено від 70 до 90% співробітників.³²

Вставка: Оцінка Державної податкової служби України щодо втрат бюджету

За оцінкою ДПСУ, втрати України від застосування схем з ухилення (мінімізації) сплати податків становлять близько 7,7 млрд дол. США на рік (або 207,6 млрд грн³³), у тому числі: зарплата в «конвертах» – 4,3 млрд дол., діяльність «скруток» і конвертаційних центрів – 1,5 млрд, офшори – 0,8 млрд, підакцизні товари – 1,0 млрд, збитки державних підприємств – 0,1 млрд дол.³⁴

Третє місце в структурі доходів зведеного бюджету займає *акцизний податок*. Надходження акцизу з вироблених товарів традиційно переважають за обсягом надходження з ввезених товарів. Найбільший обсяг надходжень акцизу з вироблених товарів забезпечує оподаткування виробництва

³¹ Всеукраїнський Форум «Україна 30. Трудові ресурси». 20.07.2021. <https://www.facebook.com/Forum.Ukraine30/posts/471991620541132>

³² Портрет ІТ-спеціаліста 2019. *DOU*. 11.06.2019. <https://dou.ua/lenta/articles/portrait-2019/>

³³ Враховано середній офіційний обмінний валютний курс за 2020 р. 26,96 грн за дол. США.

³⁴ Любченко О. Податкові проблеми. Дивись у корінь. *Дзеркало тижня*. 29.03.2021 <https://zn.ua/ukr/macrolevel/podatkovi-problemi-zri-v-korin.html>

тютюнових виробів, акцизу з ввезених товарів – імпорт пального. Наприкінці 2017 року було схвалено семирічний план щорічного підвищення тютюнових акцизів на сигарети відповідно до зобов'язань у межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.³⁵ Такий крок відповідає завданню 3.8 у межах ЦСР 3 «Міцне здоров'я і благополуччя», оскільки підвищення акцизів сприяло зменшенню споживання сигарет. Як результат встановлення високих акцизів, чотири найбільші тютюнові виробники традиційно посідають найвищі позиції в рейтингу найбільших платників податків в Україні поруч із великими державними монополіями.

Разом із тим, стрімко збільшився нелегальний обіг сигарет. Відповідні втрати державного бюджету від несплачених податків у 2021 році оцінюються на рівні 15,5 млрд грн.³⁶ Більше того, Україна попри відчутне зменшення з 2016 року обсягів нелегальної торгівлі тютюновими виробами залишається разом із Білоруссю лідерами за обсягами постачання контрабандних та контрафактних сигарет до країн Європейського Союзу.³⁷ Це означає, що схвалені *Стратегія у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року* (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. № 570-р) та План заходів з її реалізації (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 січня 2020 р. № 128-р) не були виконані своєчасно та в повному обсязі.

Четвертим за значимістю джерелом доходів бюджету є *податок на прибуток підприємств (ПнПП)*. Базова ставка оподаткування цього податку (аналогічного ПДФО) складає 18%. Надходження від ПнПП після падіння в кризові 2014 – 2015 роки почали відновлюватися впродовж 2016 – 2019 років завдяки поліпшенню фінансових результатів підприємств на фоні збільшення внутрішнього та зовнішнього попиту. У 2020 році, коли в країні були запроваджені найсуворіші карантинні обмеження у зв'язку з пандемією

COVID-19 податок на прибуток підприємств залишився на рівні попереднього 2019 року (надходження 117,3 млрд грн у 2019 році та 118,5 млрд грн у 2020 році) передусім через сплату ПнПП НАК Нафтогазом за прибуток, отриманий у результаті виграшу в Газпрому справи в Стокгольмському арбітражі. Також у кінці року фінансові показники металургійних та сільськогосподарських підприємств поліпшились завдяки сприятливій зовнішній кон'юктурі.

Позитивне значення для надходжень податку на прибуток підприємств мало приєднання України з 1 січня 2017 року до *Плану дій ОЕСР із протидії розмиванню податкової бази та виведення прибутку з-під оподаткування (Base Erosion and Profit Shifting, BEPS)*.³⁸ Приєднавшись до Плану, наша держава взяла на себе зобов'язання впровадити мінімальний стандарт, тобто чотири з 15-ти кроків (кроки 5, 6, 13, 14). Згодом на виконання плану BEPS Україна в липні 2018 року підписала та в лютому 2019 року ратифікувала багатосторонню Конвенцію MLI для уникнення зловживань конвенціями про уникнення подвійного оподаткування, що є підґрунтям для впровадження кроків 6, 7, 14 та 15. У травні 2020 року набрав чинності Закон (№466 від 16.01.2020), яким впроваджено дев'ять кроків (кроки 3, 4, 6, 7, 8-10, 13 та 14) плану BEPS. Таким чином, Україна істотно перевиконує мінімально взяті зобов'язання.

Паралельно відбувається перегляд двосторонніх конвенцій про уникнення подвійного оподаткування з підвищенням ставок для протидії відтоку капіталу з України, адже за три з половиною роки в період з 2017 року по I півріччя 2020 року включно майже 6 тис. підприємств задекларували виплати пасивних доходів на користь нерезидентів у сумі 22,4 млрд дол. США у формі дивідендів (10 млрд дол. США), процентів (3,9 млрд дол. США), роялті (1,8 млрд дол. США) тощо. Причому під час виплат було утримано на користь держави тільки суму, еквівалентну 0,63 млрд дол. США, що в середньому

³⁵ Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2245-VIII.

³⁶ Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні (4 хвиля 2021). *Kantar Україна*. <https://tns-ua.com/news/monitoring-nelegalnoyi-torgivli-tyutyunovimi-virobami-v-ukrayini-4-hvilya-2021>

³⁷ Illicit cigarette consumption in the EU, UK, Norway and Switzerland. 2020 results. *KPMG*. 22.06.2021. P. 19. <https://www.stopillegal.com/docs/default-source/external-docs/kpmg-report---illicit-cigarette-consumption-in-the-eu-uk-norway-and-switzerland---2020-results.pdf>

³⁸ 1 січня Україна приєднується до Плану BEPS із боротьби з ухилянням від оподаткування. *Урядовий портал*. 23.11.2016. <https://www.kmu.gov.ua/news/249514846>

складало лише 2,8% суми перерахованих за кордон коштів.³⁹ ДПС вважає, що 20% таких виплат є ризикованими.⁴⁰ Одним із інструментів для збору доказів вчинення

порушень при здійсненні виплат на користь нерезидентів є обмін податковою інформацією з компетентними органами іноземних країн.

Вставка: Впровадження кроків Плану дій BEPS

Трансфертне ціноутворення: удосконалення контролю за трансфертним ціноутворенням з імплементацією положень 8 – 10, 13 кроків Плану дій BEPS щодо: контролю за розподілом функцій, ризиків та нематеріальних активів усередині групи компаній; правил для операцій із сировинними товарами шляхом виключення обмеження на застосування виключно біржових котирувань певних бірж та надання можливості використовувати котирувальні ціни на такі товари; запровадження трирівневої структури документації для міжнародних груп компаній.

Міжнародні процедури: застосування процедури взаємного узгодження (Крок 14), що передбачає механізм подачі заяви на розгляд справи за процедурою взаємного узгодження, вимоги до такої заяви, порядок дій контролюючого органу тощо.

Контрольовані іноземні компанії: визначення контрольованих іноземних компаній та їх оподаткування (Крок 3), що передбачає: запровадження концепції оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній на рівні контролюючої особи – фізичної або юридичної, що є контролюючою особою такої компанії; обов'язок подання контролюючими особами звіту про контрольовані іноземні компанії до контролюючого органу; обмеження витрат за фінансовими операціями з пов'язаними особами (Крок 4).

Міжнародне оподаткування: запобігання зловживанням у зв'язку із застосуванням договорів про уникнення подвійного оподаткування (Крок 6); запобігання уникненню статусу постійного представництва та оподаткування постійних представництв (Крок 7).

Джерело: Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16 січня 2020 р. № 466-IX⁴¹

П'яте місце в структурі доходів зведеного бюджету посідають *місцеві податки та збори*. Місцеві органи влади мають право визначати їх ставки в певних визначених Податковим кодексом України межах, але часто встановлюють найнижчу можливу ставку. Найбільше фіскальне значення серед місцевих податків і зборів мають два податки – податок на майно та єдиний податок. Найбільші надходження податку на майно забезпечує плата за землю, зокрема орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності з юридичних осіб. При цьому місцеві органи влади не лише часто визначають ставку плати за землю на рівні, близькому до мінімального, але й невчасно та із затримками переглядають нормативну оцінку землі, знижуючи доходи від цього податку.

Фізичні особи-підприємці та юридичні особи, які зареєстровані як платники податків на спрощеній системі оподаткування, сплачують єдиний податок. Цю систему створили ще в кінці 1990-х років для сприяння розвитку

підприємництва та легалізації мікро- та малого бізнесу. Сьогодні існує чотири групи платників податків, які використовують спрощену систему оподаткування. Ставка єдиного податку для перших двох груп є фіксованою, а на третій групі – визначена на рівні 3% від суми валових доходів плюс ПДВ або ж 5% від суми доходів включно з ПДВ. Перевагою цієї системи є спрощений облік та звітність. Четверту групу складають сільськогосподарські товаровиробники.

Суттєву роль у складі податку на майно відіграють надходження податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, зокрема сплаченого юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості. База оподаткування об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних осіб, обчислюється на підставі даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. За оцінками експертів, до 40% такого майна відсутнє в Державному реєстрі. Несплата податку на

³⁹ Міжнародна конференція «Реалізація плану BEPS в Україні». Державна податкова служба України. 24.09.2020. (01:13:45). URL: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=649680932617165

⁴⁰ Виплати доходів нерезидентів із джерелом походження з України. Державна податкова служба України. 20.08.2021. <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/494342.html>

⁴¹ Зміни, передбачені Законом № 466-IX, що удосконалює податкове законодавство. Державна податкова служба України. 25.05.2020. <https://www.tax.gov.ua/nove-pro-podatki—novini-/419682.html>

нерухоме житлове та нежитлове майно через відсутність повної бази об'єктів оподаткування в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно завдає до 2 млрд грн збитків місцевим бюджетам щорічно.⁴² Найменш вагомими в структурі податку на майно є надходження транспортного податку, який стягується із нових високовартісних автомобілів.

Особливу роль у м. Києві, Одеській та Львівській областях відіграє туристичний збір. Його надходження впродовж 2016 – 2019 років стабільно зростали. Однак у 2020 році його фактичні надходження були меншими від планових та меншими від показника попереднього року через обмежувальні заходи карантину у зв'язку з COVID-19.

Шостим за значимістю джерелом доходів зведеного бюджету є рентна плата. Надходження рентної плати за її складовими розподіляються між державним та місцевими бюджетами відповідно до норм Бюджетного кодексу України. Надходження рентної плати мають мінливу динаміку. Найбільші обсяги надходжень рентної плати – це плата за користування надрами. У свою чергу, найбільші обсяги рентної плати за користування надрами загальнодержавного значення забезпечують рентні платежі за користування надрами для видобування природного газу, нафти, залізних руд та газового конденсату. Кілька років точилися розмови щодо необхідності змінити ставки рентної плати зокрема для видобутку залізної руди, але через потужне лобі надприбутки від користування надрами отримував передусім приватний бізнес, тоді як до бюджету йшла досить незначна частка доходів⁴³.

Вагому роль відіграють *податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції*, передусім для ввізного мита. Вивізні мита були суттєво знижені в процесі перемовин щодо вступу України до СОТ у 2008 році.

Важливим джерелом фінансування сталого розвитку традиційно міг би стати *екологічний*

податок (Рисунок 9). Однак поки що законодавство України в цьому питанні є недосконалим та не стимулює промислові підприємства знижувати викиди. Сьогодні основну частину відповідних надходжень складає екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднювальних речовин стаціонарними джерелами забруднення. Так, 100% коштів екологічного податку за викиди двоокису вуглецю в атмосферне повітря зараховується до загального фонду бюджету. А оскільки його цільове використання на природоохоронні заходи не передбачено, податок не є стимулом для екомодернізації та підвищення енергоефективності підприємств. У 2016 – 2018 роках надходження від екологічного податку були сталі і зросли у 2019 році завдяки стрімкому підвищенню ставки податку за викиди двоокису вуглецю стаціонарними джерелами з 0,41 грн/тонну до 10 грн/тонну, або у 24,4 рази. Ставки екологічного податку будуть вдруге суттєво підвищені з 10 грн/тонну до 30 грн/тонну з 2022 року.⁴⁴ Також передбачено, що не менше 70% надходжень екологічного податку за викиди двоокису вуглецю від електроенергетики та переробної промисловості мають бути спрямовані на заходи з декарбонізації.

Сьогодні в рамках реформи децентралізації активно обговорюється можливість збільшення частки екологічного податку, яка має залишатись на місцевому рівні.⁴⁵ На думку депутатів-членів Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування та фахівців Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, сьогодні доцільно зараховувати 30% екологічного податку (крім податку за утворення радіоактивних відходів, включаючи вже накопичені, та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів) до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища в складі спеціального фонду Державного бюджету України із подальшим використанням виключно на цільові природоохоронні заходи, а 70% – спрямовувати до

⁴² Міністерство фінансів підрахувало втрати місцевих бюджетів від неповної сплати податку на нерухоме майно. *Міністерство фінансів України*. 22.05.2020. https://mof.gov.ua/uk/news/ministerstvo_finsiv_pidrakhuvало_vtrati_mistsevikh_biudzhativ_vid_nepovnoi_splati_podatku_na_nerukhome_maino-2151

⁴³ Законом №1914-IX від 30.11.2021 р. ставки були істотно збільшені для забезпечення додаткових надходжень у бюджет при збільшенні ринкових цін.

⁴⁴ Закон України № 1914 від 30.11.2021 р.

⁴⁵ Супровідні матеріали до проекту Закону про Державний бюджет України на 2021 рік № 4000 від 14.09.2020. *Верховна Рад України*. https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69938

спеціального фонду місцевих бюджетів (нині чинна пропорція розподілу екоподатку – 45% держбюджет та 55% – місцеві бюджети) із подальшим цільовим використанням коштів виключно на природоохоронні заходи. Крім того, експерти у сфері екології одноставно

вважають за необхідне вдосконалити ухвалений урядом перелік природоохоронних заходів, яким керуються головні розпорядники бюджетних коштів, витрачаючи надходження від екологічного податку на державному та місцевому рівнях.⁴⁶

Рисунок 9: Надходження екологічного податку до державного та місцевих бюджетів, млрд грн

Джерело: побудовано за даними Державної казначейської служби України

Зростання надходжень до державного та місцевих бюджетів надає можливості їх прогнозованого та ефективного використання з метою зміцнення національної безпеки, забезпечення сталого розвитку інфраструктури населених пунктів, підвищення якості медичного обслуговування, забезпечення належного рівня освіти та культури. Саме тому держава повинна забезпечувати ефективне податкове адміністрування.

Однак на величину доходів державного та місцевих бюджетів негативно впливають податкові пільги. Упродовж 2016 – 2020 років платникам податків було надано пільг на суму 177,2 млрд грн (Рисунок 10). Важливо зазначити, що ця сума також включає і бюджетні втрати від запровадження нижчої ставки ПДВ для лікарських засобів та медичних виробів, що можна розглядати як заходи з досягнення ЦСР-3. Попри значні бюджетні втрати системна оцінка ефективності пільг на рівні держави до цього часу не здійснюється.

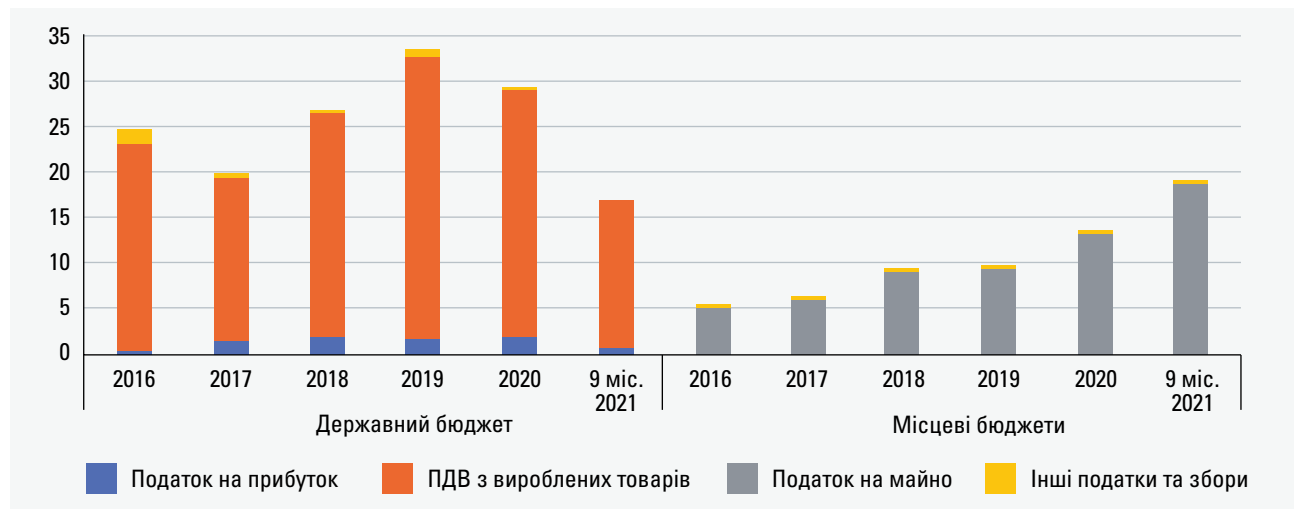
Разом із тим, з 2016 року податкові пільги саме з ПДВ суттєво скоротились. Так, протягом років однією з найбільших пільг був спеціальний режим оподаткування ПДВ діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства. З 2016 року його було суттєво звужено, а з 2017 року – замінено прямими трансфертами бюджетної підтримки сільськогосподарському сектору.

Тим не менше, частка втрат доходів від наданих пільг сприяє досягненню цілей сталого розвитку. Зокрема, ідеться про звільнення від податку на прибуток підприємств та організацій, які засновані громадськими організаціями інвалідів (втрати – 0,02 млрд грн у 2020 р.); звільнення від оподаткування ПДВ операцій із постачання послуг зі здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти навчальними закладами (втрати – 2,6 млрд грн) та операції з постачання послуг з охорони здоров'я закладами охорони здоров'я, а також постачання послуг реабілітаційними установами для інвалідів та дітей-інвалідів (втрати – 6,8 млрд грн).

⁴⁶ Перелік, закріплений Постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 р. № 1147 (із змінами).

Рисунок 10: Динаміка та структура податкових пільг Зведеного бюджету України, млрд грн

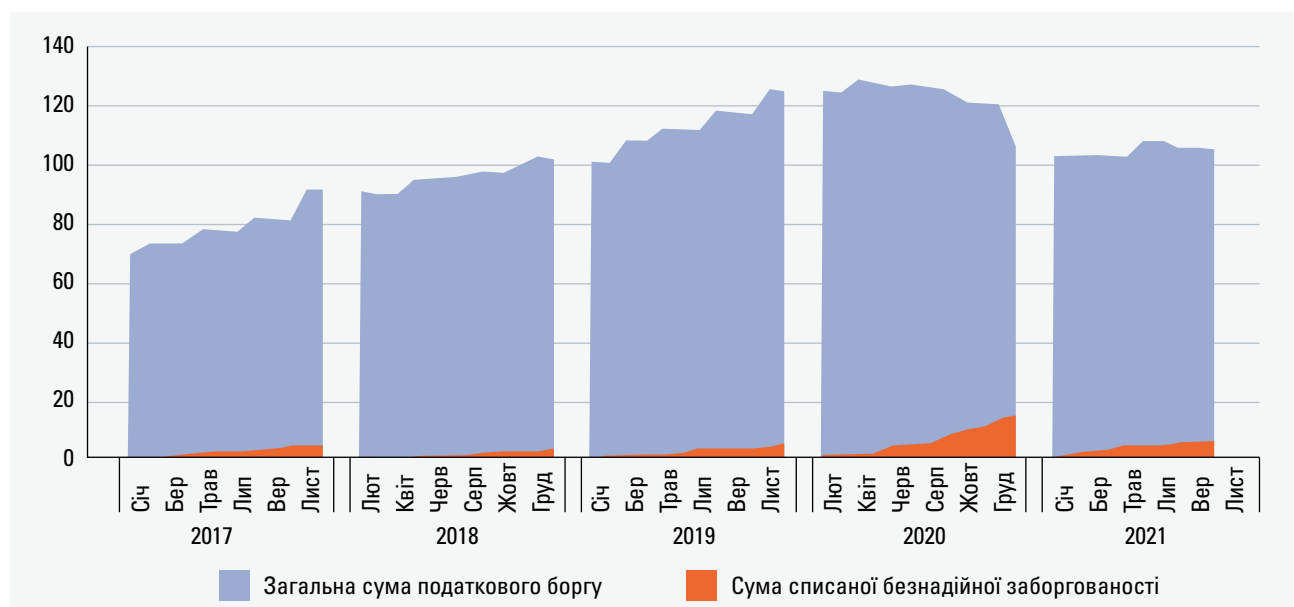
Джерело: побудовано за даними Державної податкової служби України⁴⁷

Найбільший обсяг пільг із місцевих бюджетів припадає на податок на майно. Зокрема, звільняються від сплати земельного податку заклади культури, науки, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури та спорту, які повністю утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів (втрати разом – 3,8 млрд грн).

Державний та місцеві бюджети потерпають і від податкового боргу платників податків (Рисунок 11). За три роки він зріс

зі 69,6 млрд грн на початок 2017 року до 124,7 млрд грн на кінець 2019 року, або на 79,1%. Зростання податкового боргу на 14,6% випереджало динаміку зростання податкових надходжень зведеного бюджету за аналогічний період (64,6%). У період карантину у зв'язку з COVID-19 у рамках фінансової підтримки платників податків відбулось часткове списання незначних сум податкового боргу, що знизило його обсяг до 102,8 млрд грн станом на січень 2021 року.

Рисунок 11: Динаміка податкового боргу та списаної безнадійної заборгованості, млрд грн

Джерело: побудовано за даними Державної податкової служби України⁴⁸

⁴⁷ Інформація про кварталні відомості про втрати бюджету від надання податкових пільг (за видами податків та зборів). Державна податкова служба України. <https://tax.gov.ua/datasets.php?d=DFS20180320174400>

⁴⁸ Динаміка податкового боргу. Державна податкова служба України. <https://tax.gov.ua/diyalnist-pokazniki-roboti/dinamika-podatkovogo-borgu>

Вагому роль у структурі доходів зведеного бюджету разом із податковими надходженнями відіграють **неподаткові надходження**. Основними джерелами неподаткових надходжень є частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їхніх об'єднань, яка вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність (ЧЧП) та кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України». Найбільші обсяги надходжень ЧЧП формують державні монополії та банки.

Іншими джерелами неподаткових надходжень є *плата за надання адміністративних послуг та збори на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій. Плата за надання адміністративних послуг має багато різних джерел.*

Неподаткові надходження включають також *надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном, судовий збір та надходження від звернення застави в дохід держави, доходи від операцій з кредитування та надання гарантій тощо.*

Значним джерелом неподаткових надходжень є *власні надходження бюджетних установ* від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з законодавством та інші джерела власних надходжень бюджетних установ. Вони зараховуються до спеціального фонду державного та місцевих бюджетів.

Доходи зведеного бюджету разом із податковими та неподатковими надходженнями включають також доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ та цільові фонди.

4.3. Бюджетні видатки

4.3.1 Видатки Зведеного бюджету України

Видатки Державного бюджету України обліковуються за кількома типами класифікацій: програмна, відомча, функціональна та економічна. При цьому в державному бюджеті існує велика кількість програм, частина з яких дублюється за своїми цілями, а ряд політик є розпорошеними між різними програмами. Сукупні видатки місцевих бюджетів звітуються за економічною та функціональною класифікаціями, тоді як видатки кожної окремої громади та області надаються також у розрізі й програмної класифікації. Відповідно, видатки зведеного бюджету також звітують лише за двома класифікаціями – функціональною та економічною. При цьому вони виключають міжбюджетні трансферти, щоб уникнути їх подвійного врахування.

За економічною класифікацією видатки розподіляють на поточні та капітальні. Найбільше видатків припадає на поточні видатки, тоді як капітальні видатки зі

зведеного бюджету залишаються низькими, хоча за останні три роки вони зросли та становили у 2018 – 2020 роках близько 11% сукупних видатків зведеного бюджету або ж біля 4% ВВП (Рисунок 12). Поточні видатки містять заробітні плати в публічних секторах освіти, охорони здоров'я, державного управління, оборони та безпеки, а також витрати на закупівлю товарів та послуг. Поточні видатки також включають трансферт Пенсійному фонду на виплату пенсій за різними додатковими державними програмами (поза межами визначених пенсійних виплат за загальнообов'язковим пенсійним страхуванням) та покриття дефіциту Фонду. У структурі поточних видатків державного бюджету порівняно велика частка припадає на обслуговування державного боргу: водночас вона дещо знизилась за останні кілька років (з 14,2% у 2016 році до 11,2% у 2019 році) завдяки фіскальній консолідації, зниженню вартості внутрішніх запозичень та зростанню пільгових (концесійних) запозичень від МФО та інших міжнародних партнерів. Близько 3% видатків місцевих бюджетів іде на оплату комунальних послуг

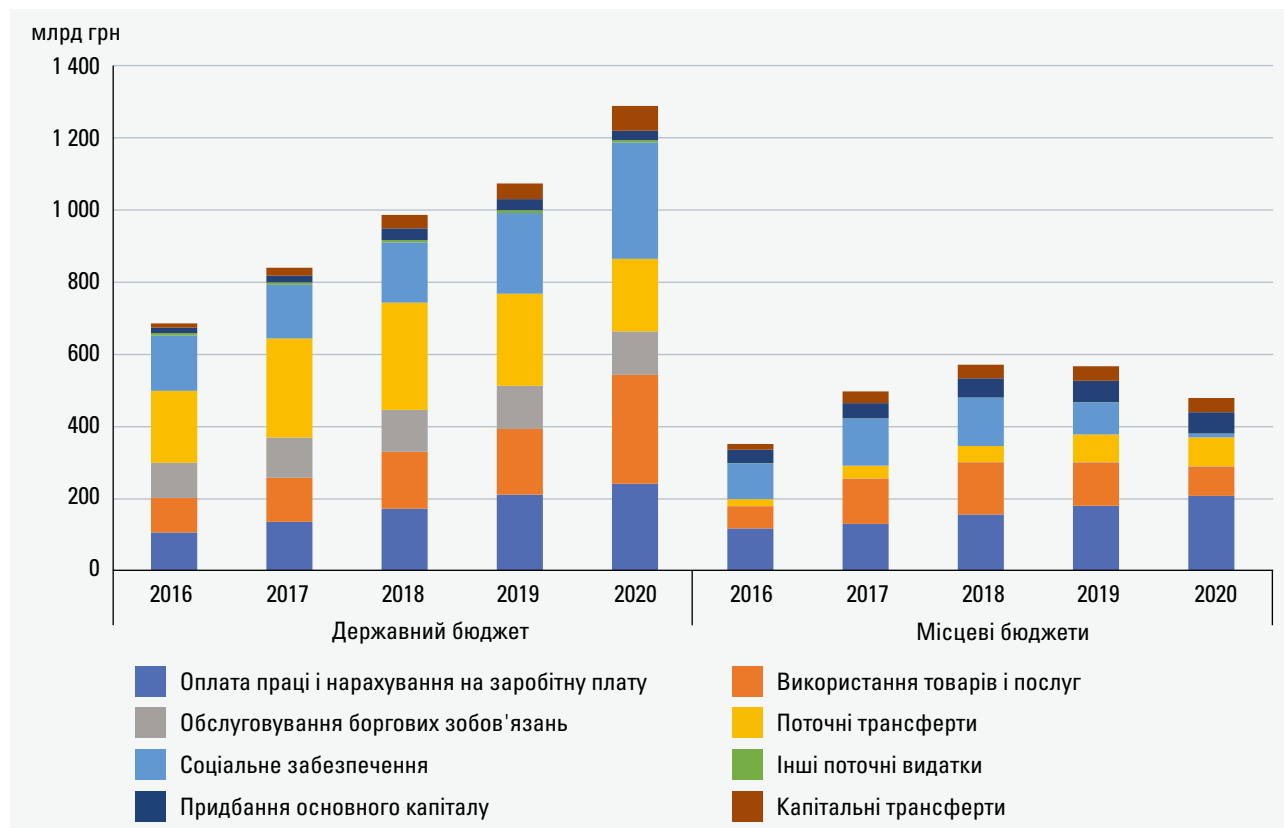

та енергоносіїв: зокрема місцеві органи влади відповідають за відповідні платежі не лише в адміністративних будівлях, але й у

школах та комунальних закладах охорони здоров'я. Тому заходи енергоефективності мають бути серед пріоритетів органів влади.

Рисунок 12: Видатки державного та місцевих бюджетів за економічною класифікацією

Джерело: ДКСУ

Оскільки бюджетна класифікація не містить коду класифікації, який би відповідав цілям сталого розвитку, авторами звіту було здійснено експертну оцінку розподілу видатків державного та місцевих бюджетів за ЦСР. Оцінку було здійснено на основі функціональної класифікації бюджетних видатків з певним урахування програмної класифікації. При оцінці було зроблено припущення, що всі видатки бюджету сприяють досягненню цілей сталого розвитку, а тому всі видатки бюджету було співставлено з ЦСР. Разом з тим, фінансування за окремими статтями (кодами) функціональної класифікації та окремі бюджетні програми сприяють досягненню кількох цілей сталого розвитку. Для відповідних статей видатків та бюджетних програм експертами було визначено ваги з розподілу видатків за кількома ЦСР.

За експертною оцінкою, найбільше видатків припадає на ЦСР 16 «Мир, справедливість та сильні інститути»: це зокрема

видатки на безпеку та оборону, які фінансуються переважно з державного бюджету (Рисунок 13). Єдиною ціллю сталого розвитку, на фінансування якої, за оцінкою експертів, відсутнє фінансування, є ЦСР 13 «Пом'якшення наслідків зміни клімату». Це в цілому пов'язано з тим, що, за національною системою цілей сталого розвитку, за цією Ціллю передбачено лише одне завдання – «зниження викидів парникових газів». Незначне фінансування припадає на ЦСР 14 «Збереження морських ресурсів».

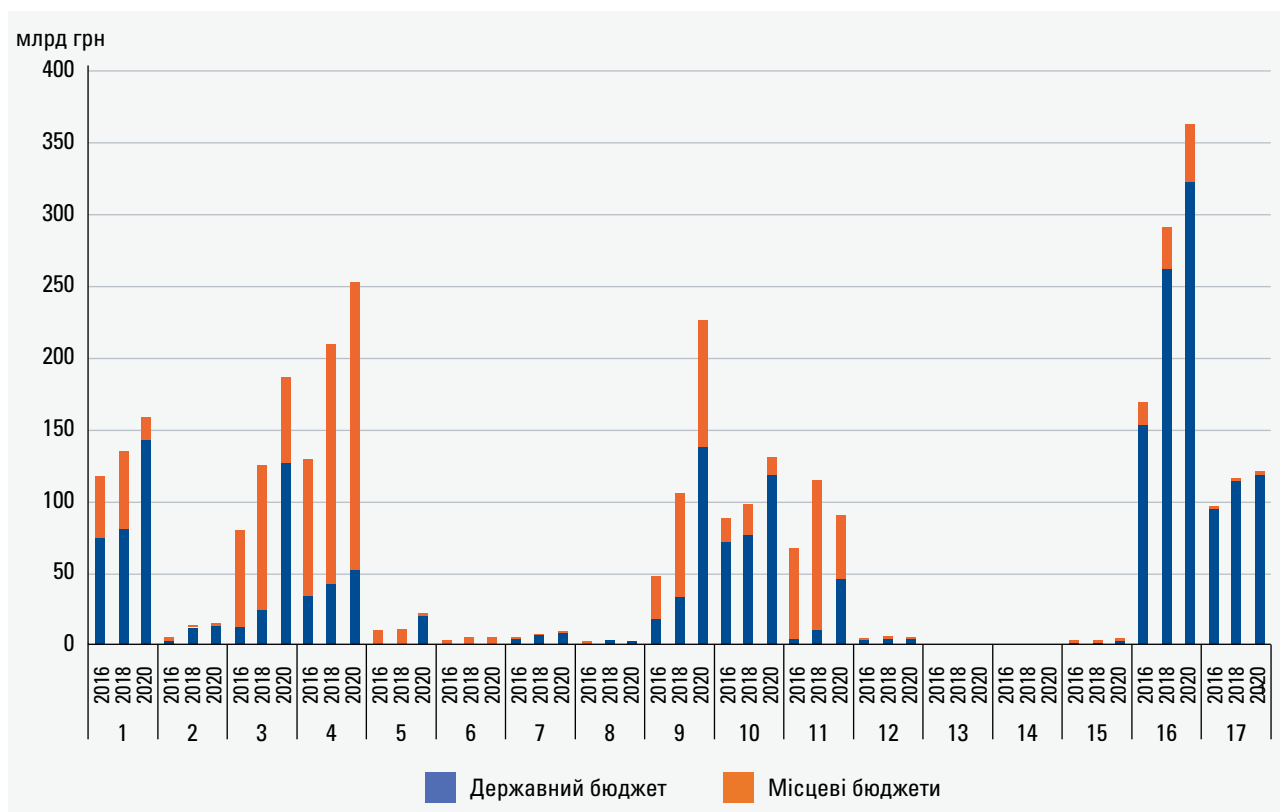
ЦСР 1 «Подолання бідності» та ЦСР 10 «Скорочення нерівності». Реалізація цих цілей фінансується за рахунок численних програм соціальної допомоги різним групам населення, а також трансферту Пенсійному фонду. У 2020 році фінансування ряду програм соціальної допомоги було централізовано на рівні Міністерства соціальної політики, хоча до того вони фінансувались за рахунок субвенцій із державного бюджету місцевим

бюджетам (на Рисунку ці кошти враховані як видатки місцевих бюджетів). Також відбулась монетизація житлово-комунальних субсидій. Ці чинники пояснюють скорочення частки фінансування відповідних програм за рахунок місцевих бюджетів у 2020 році. Водночас реформа соціальної допомоги ще

попереду, оскільки система є неефективною, досить часто соціальну допомогу отримують не найбільш вразливі групи населення, а кількість законодавчо визначених державних програм підтримки різних груп населення є надзвичайно великою, хоча самі програми повністю не фінансуються.⁴⁹

Рисунок 13: Видатки зведеного бюджету за ЦСР

Джерело: експертна оцінка на основі даних ДКСУ

ЦСР 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства». Уряд з державного бюджету фінансує ряд програм, спрямованих на підтримку сільськогосподарських виробників. Після 2016 року відбулась зміна у форматі надання підтримки компаніям сектору шляхом заміни спеціальної схеми сплати ПДВ прямими бюджетними трансфертами. Для аналізу програм підтримки та підвищення її ефективності уряд ухвалив рішення про проведення у 2019 році Огляду витрат державного бюджету у сфері агропромислового комплексу в частині фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів.⁵⁰ У Звіті про

проведення цього Огляду зазначено, що програми державної підтримки не враховують гендерні аспекти та не сприяють гендерній рівності.⁵¹ Одним із висновків Огляду витрат є те, що наявність кількох програм підтримки «призводить до розмивання ресурсу, дублювання рішень, ускладнення управління й адміністрування та, як результат, ускладнює їх ефективне використання». Разом із тим, весь огляд витрат є радше описовим і не містить важливої оцінки ефективності програм та їхнього впливу на розвиток сільського господарства. Однією з причин цього є як використання описових, статичних та радше фінансових показників результативності, які

⁴⁹ Аналіз ефективності законодавчого регулювання надання соціальної допомоги в Україні для основних цільових груп, КШЕ, липень 2021 року, https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Sotsialni-dopomogi_doslidzhennya.pdf

⁵⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2019-%D1%80#Text>

⁵¹ Тексту звіту доступний за посиланням: <https://bit.ly/3Bw5icb>

містяться в паспортах відповідних бюджетних програм, так і в самих нормативно-правових актах, якими регулюється відповідна підтримка.

ЦСР 3 «Міцне здоров'я і благополуччя».

Протягом останніх років уряд збільшив фінансування охорони здоров'я і здійснював реформування медичної галузі. У 2018 році було створено Національну службу охорони здоров'я України (НСЗУ) як закупівельника медичних послуг. Комунальні заклади охорони здоров'я (ЗОЗ) було поступово реорганізовано з бюджетних установ на комунальні некомерційні підприємства (КНП). З квітня 2018 року ЗОЗ первинної ланки медичної допомоги перейшли на договірні відносини з НСЗУ і почали отримувати оплату допомоги за капітаційною ставкою за кожного пацієнта, який підписав декларацію на обслуговування з лікарем відповідного закладу. З квітня 2020 року відповідні зміни торкнулись спеціалізованого рівня медичної допомоги. До цього основним джерело фінансування охорони здоров'я була медична субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам. Саме цим пояснюється суттєве скорочення частки місцевих бюджетів у фінансуванні ЦСР 3. Водночас відповідно до БКУ місцеві органи влади надалі фінансують капітальні видатки, утримання, розвиток та комунальні платежі комунальних ЗОЗ.

До фінансування ЦСР 3 також відноситься й фінансування державної бюджетної програми з безпеки на дорогах. Також сюди (фінансування ЦСР 3) відноситься частина витрат на фізкультуру та спорт, оскільки вони сприяють зниженню смертності від неінфекційних захворювань.

ЦСР 4 «Якісна освіта». Основним джерелом фінансування загальної середньої освіти є освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам (на Рисунку позначено як фінансування за рахунок місцевих бюджетів). Освітня субвенція покриває передусім заробітні плати педагогічних працівників, тоді як місцеві органи влади фінансують утримання, розвиток та комунальні платежі шкіл, а також заробітні плати інших працівників шкіл. Освітня субвенція зростала протягом усіх років унаслідок підвищення рівня оплати праці вчителів. Є ще ряд менших

субвенцій на фінансування бюджетних програм «Спроможна школа для кращих результатів» та реформи «Нова українська школа», які покликані підвищити якість надання освіти в школах. Місцева влада фінансує професійно-технічні заклади та заклади дошкільної освіти, які перебувають у власності відповідної громади. Державне замовлення у вищих навчальних закладах фінансують за рахунок Державного бюджету. У 2020 році фінансування освіти скоротилось, імовірно, внаслідок впливу Covid-19, коли місцеві органи влади стикнулись зі зниженням доходів на фоні потреби збільшити фінансування на охорону здоров'я, а ряд субвенцій із державного бюджету було скорочено при перегляді Державного бюджету на 2020 рік для врахування потреби профінансувати антикризові заходи.

ЦСР 5 «Гендерна рівність». Ряд програм соціальної допомоги вразливим групам населення, а також допомога матерям відповідають завданням Цілі 5. Водночас розпорядники коштів радше визначають певні гендерні показники результативності програм, але не вказують суми фінансування, які можна було би більш точно віднести до Цілі 5. Тому, імовірно, ретельний аналіз видатків на основі програмної класифікації міг би допомогти визначити більше коштів на фінансування реалізації цієї цілі, оскільки гендерні аспекти є обов'язковими для врахування в бюджетуванні.

Ціль 6 «Чиста вода та належні санітарні умови».

Видатки на фінансування водопостачання, водовідведення, заходів із підвищення ефективності водокористування та зниження скидання неочищених стічних вод є низькими як на рівні державного, так і місцевих бюджетів. Водночас порівняно більшу частку видатків фінансують саме з місцевих бюджетів. У 2019 та 2020 роках із державного бюджету не було витрачено ані гривні на реалізацію Загальнодержавної цільової програми «Питна вода України». Водночас ця галузь потребує суттєвих інвестицій для модернізації та підвищення ефективності функціонування.

Ціль 7 «Доступна та чиста енергія». За експертною оцінкою, на фінансування завдань із підвищення енергоефективності більшою

мірою витрачають кошти саме з державного бюджету. Тут важливими є бюджетні програми «теплі кредити» та такий інструмент як Фонд енергоефективності. Водночас фінансування Фонду у 2020 році було відсутнє, а програму «тепліх кредитів» не включили у фінансування в бюджеті на 2022 рік. Варто зазначити, що держава стимулює розвиток зеленої енергетики за рахунок впровадження «зеленого» тарифу на вироблену «зелену» електроенергію, що не спричиняє прямих видатків з державного бюджету. До фінансування Цілі 7 також віднесено велику частку фінансування на підтримку вугільних шахт, що, водночас, потребує ретельнішого аналізу, оскільки за результатами окремих досліджень така підтримка шкодить розвитку альтернативних джерел енергії.⁵²

Ціль 8 «Гідна праця та економічне зростання».

До фінансування цієї цілі відноситься частка видатків за напрямом «Економічна діяльність», оскільки ці видатки покликані сприяти створенню робочих місць, забезпечити вчасну оплату праці (зокрема на шахтах) та підтримувати економічне зростання. Також сюди частково включено видатки на підтримку різних секторів економіки, а також частково видатки на будівництво інфраструктури.

ЦСР 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура».

У 2020 році стрімко зросло фінансування бюджетних програм, які стосуються цієї цілі. Ідеться передусім про будівництво доріг та інших об'єктів інфраструктури в межах ініційованої Президентом України програми «Велике будівництво». Так, суттєво зросло фінансування ремонтів та будівництва доріг, яке стало найбільшою статтею витрат створеного в межах бюджету Фонду боротьби з Covid-19. Початково Фонд створювали для фінансування спроможності сектору охорони здоров'я протистояти пандемії, але врешті-решт велику частку коштів спрямували на дороги.

До цієї цілі також віднесено частину видатків за іншими статтями напряму функції «Економічна діяльність» у сфері підтримки промисловості, транспорту, тощо.

ЦСР 11 «Сталий розвиток міст і громад».

Основним джерелом фінансування регіонального розвитку є ряд субвенцій із державного місцевих бюджетів. Одним із завдань Цілі 11 є збільшення доступності житла: це завдання фінансується як з місцевих, так і державного бюджетів. Відповідно до завдань за ЦСР 11 місцеві органи влади розробляють регіональні стратегії розвитку, хоча поки що далеко не всі громади виконали це завдання. Такі програми розробляються як самими громадами самостійно, так і за допомогою проєктів міжнародної технічної допомоги (МТД). Рівень фінансування житлово-комунального господарства залишається низьким, хоча ця сфера потребує більше інвестицій.

Ні з державного бюджету, ні з місцевих бюджетів майже не виділяються кошти на фінансування цілей сталого розвитку зі захисту довкілля, до яких відносяться Ціль 12 «Відповідальне споживання і виробництво», Ціль 13 «Пом'якшення наслідків зміни клімату» та Ціль 14 «Збереження морських ресурсів». Хоча є ряд бюджетних програм, які покликані сприяти досягненню Цілі 15 «Захист та відновлення екосистем суші», їх фінансування залишається низьким. Це може бути пов'язано як із відсутністю пріоритизації відповідних статей видатків порівняно з іншими, так і зі спробою залучення інших джерел фінансування на реалізацію названих цілей. Зокрема, ідеться про державно-приватне партнерство та концесії.

ЦСР 16 «Мир, справедливість та сильні інститути».

У цілому, саме на цю статтю припадає найбільше видатків, яка включає великий обсяг видатків на виконання загальнодержавних функцій, а також видатки на безпеку та оборону. Відповідно до чинного законодавства видатки на безпеку та оборону не повинні бути нижчими за 5% ВВП, що, серед іншого, пов'язано з необхідністю мати сильну армію для протидії збройній агресії Росії на Сході України та анексії Росією Криму. Сюди ж віднесено видатки на діяльність антикорупційних органів, оскільки саме за цією ціллю закріплено завдання з подолання корупції, а також судів.

⁵² Детальніше про видатки державного бюджету у сфері енергетики і зокрема, про бюджетну підтримку шахтам у в звіті ПРООН «Швидка інтегрована оцінка: приклад бюджетних програм регіонального розвитку та захисту довкілля України».

ЦСР 17 «Партнерство заради сталого розвитку». До фінансування цієї цілі було віднесено зокрема видатки на обслуговування боргу: передусім ідеться про державний борг, оскільки місцевий борг залишається низьким (див. Розділ 4.4). Зокрема, вчасне та повне обслуговування державного боргу сприяє сталому партнерству України з інвесторами, а тому за оцінкою ці видатки було віднесено саме до ЦСР 17.

Водночас варто зазначити, що для більш обґрунтованого розподілу бюджетного фінансування за цілями сталого розвитку, варто аналізувати видатки в розрізі кожної з програм, результативні та фінансові показники яких мають містити саме індикатори ЦСР. Відповідно, може йтись про запровадження певної підкласифікації або кодифікації бюджетних програм за ЦСР. Включення індикаторів ЦСР у результативні показники допоможе оцінити ефективність фінансування програм та їхній вплив саме на реалізацію важливих цілей сталого розвитку.

У підрозділі 4.3.2 розглянуто детальніше бюджетну програму «Державний фонд регіонального розвитку», яку створено саме для фінансування розвитку в громадах. Уряд та місцеві бюджети визначають пріоритети фінансування проектів за рахунок цієї бюджетної програми, враховуючи при цьому пріоритетні цілі сталого розвитку, або розвивають інструменти, за допомогою яких можна мобілізувати фінансування з інших джерел.

4.3.2 Державний фонд регіонального розвитку

Одним із джерел фінансування розвитку в регіонах у рамках виконання інвестиційних програм і реалізації проектів регіонального розвитку в Бюджетному кодексі визначено Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Відповідні програми та проекти повинні сприяти розвитку регіонів та відповідати

пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних регіональних стратегіях розвитку.

ДФРР функціонує у складі Державного бюджету України у формі бюджетної програми Мінрегіону.⁵³ За БКУ, фінансування ДФРР має становити не менше 1% обсягу доходів загального фонду державного бюджету на відповідний рік. Однак на практиці воно ніколи не досягає цієї суми. Так, у 2016 – 2018 роках, за пропозицією уряду, а у 2019 та 2020 роках під час бюджетного процесу в парламенті і підготовці проекту Державного бюджету до другого читання⁵⁴ частину фінансування ДФРР було перерозподілено на користь непрозорого та політично заангажованого фінансування соціально-економічних субвенцій.⁵⁵ Так званий «соцеконом» розподіляється на округи мажоритарних депутатів, причому часто найбільше коштів отримують представники провладної партії.

Порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку визначається КМУ.⁵⁶ ОДА, а також Київська й Севастопольська міські державні адміністрації формують регіональні комісії з відбору заявок. Членами комісій можуть бути представники органу, який її утворив, органів місцевого самоврядування, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, регіональних відділень всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування, наукових, інших установ та громадських об'єднань. Заявки можуть подавати органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та агенції регіонального розвитку.

На наступному етапі регіональна комісія відбирає заявки, які передаються до Мінрегіону, який створює комісію. У складі Комісії не менше 50% мають займати члени Комітету Верховної Ради України з питань бюджету. В остаточному підсумку кошти на проекти розподіляються рішенням КМУ за

⁵³ Стаття 24-1 Бюджетного кодексу України, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

⁵⁴ Раніше таку субвенцію було передбачено вже у початковому проекті Бюджету, поданому урядом до парламенту.

⁵⁵ Зокрема є кілька аналізів, які показують, що субвенції на соціальний та економічний розвиток розподіляються непрозоро за політично мотивованими рішеннями, а не відповідно до чітких та прозорих критеріїв та пріоритетів розвитку. Зокрема, див.: <https://www.oporaua.org/news/parliament/22813-neformalni-deputatski-fondi-povertaiusia-za-koshti-platnikiv-podatniv>

⁵⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF#Text>

погодженням із Комітетом Верховної Ради з питань бюджету. При цьому, відповідно до БКУ для збалансованого фінансування розвитку регіонів кошти ДФРР розподіляють за наступними критеріями:

- 80% коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні;
- 20% коштів – з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75% середнього показника по Україні).

Важливо, що проекти, які розглядаються Комісією, повинні мати 10% співфінансування за рахунок відповідних місцевих бюджетів. Це підвищує зацікавленість місцевих органів влади в прозорому відборі та ефективному впровадженні інвестиційних проектів. Також при відборі проектів мають враховуватись сталість фінансування відповідних об'єктів, на які залучається фінансування ДФРР. Водночас досвід свідчить, що ці вимоги не завжди виконуються.

До 2020 року однією з проблем фінансування проектів за рахунок коштів ДФРР вважався термін подання Мінрегіоном переліку проектів на затвердження Кабінетом Міністрів до 1 серпня, тобто ще до ухвалення проекту Державного бюджету. У 2020 році було встановлено новий термін подачі – до 15 грудня.⁵⁷ Іншою проблемою є також значне розпорошення коштів ДФРР на регіональному рівні на різні проекти, що веде до появи довгобудів – частка таких проектів оцінюється у 60%, а також до фінансування проектів, які не відповідають Державній стратегії регіонального розвитку. Для уникнення появи довгобудів та проблем із фінансуванням планується змінити порядок розподілу коштів ДФРР:

50% усіх коштів пропонується виділити на проекти національного значення в рамках реалізації Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року. Але відповідний законопроект досі не схвалений.⁵⁸ За рахунок коштів можна фінансувати проекти вартістю не менше 1 млн грн, хоча сьогодні близько 30% проектів фактично «коштують» менше 1 млн грн.⁵⁹ Іншою проблемою є певна політизація розподілу проектів ДФРР, що, імовірно, є наслідком участі народних депутатів у розгляді проектів ДФРР. Це породжує популізм та нерівномірність розподілу коштів фонду, коштів ДФРР та призводить до розпорошення коштів. Слід також зазначити, що досі відсутні загальні правила розподілу ДФРР за секторами економіки та між територіями.⁶⁰

У цілому, у 2016 – 2020 роках фінансування ДФРР становило 19,4 млрд грн (Рисунок 14). У 2021 році з 4,5 млрд грн, виділених на фінансування ДФРР, станом на червень було розподілено 4,3 млрд грн. У деяких областях на кінець 2021 року залишались нерозподілені кошти, що несе ризик недовикористання коштів на розвиток просто через брак часу для відбору проектів та проведення закупівель.

Як і в попередні роки, у 2021 році не було виконано вимогу Бюджетного кодексу про фінансування ДФРР у сумі 1% від загального розміру доходів державного бюджету. У 2021 році це мало би становити 9,3 млрд грн, однак затверджений розмір ДФРР на 2021 рік складав всього 4,5 млрд грн. Частина коштів у процесі ухвалення Державного бюджету було традиційно перерозподілено на субвенцію на соціально-економічний розвиток територій.

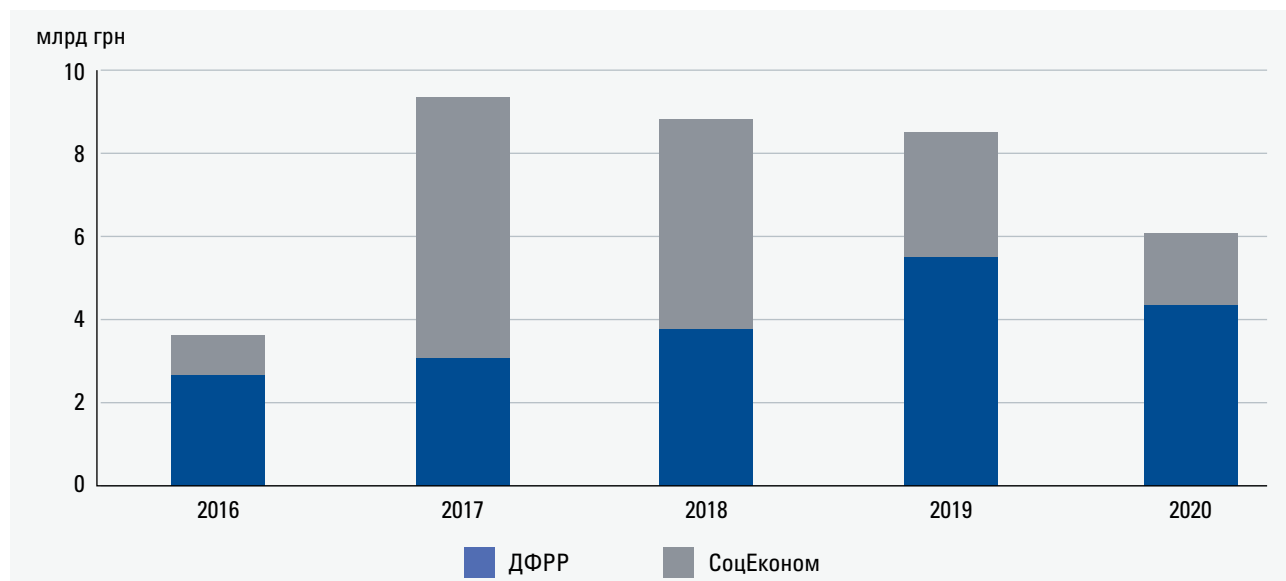
На Рисунку 15 представлено експертну оцінку відповідності проектів, які фінансуються ДФРР, цілям сталого розвитку.

⁵⁷ Денис Шмигаль: Реформа ДФРР передбачає фінансування проектів за новим принципом, <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-reforma-dfrr-peredbachaye-finansuvannya-proektiv-za-novim-principom>

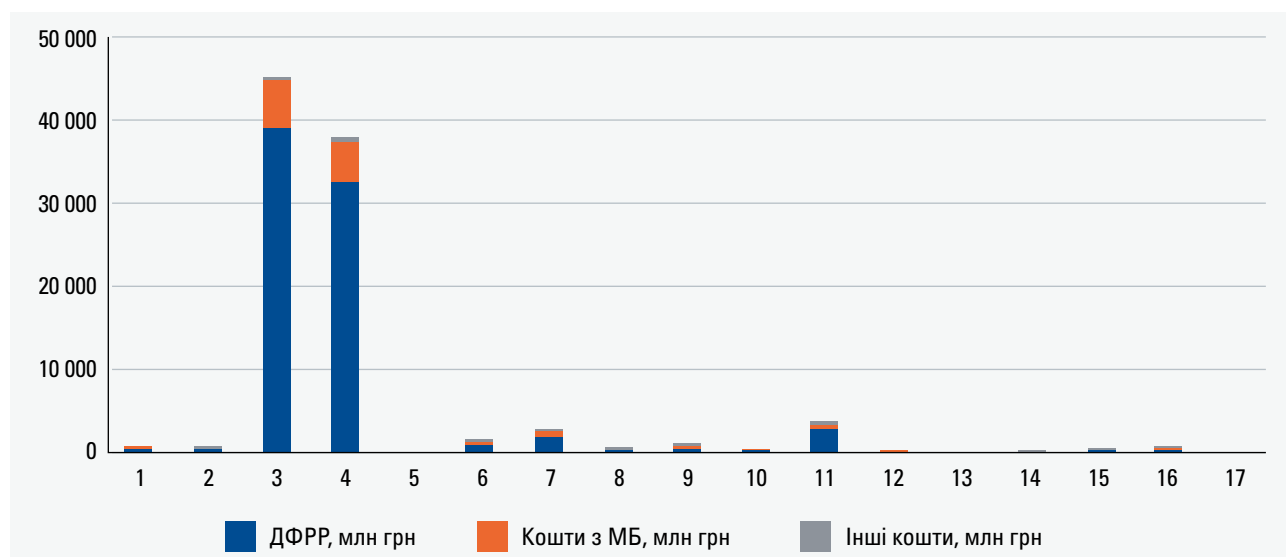
⁵⁸ Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо підвищення ефективності використання коштів державного фонду регіонального розвитку http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=70149

⁵⁹ Як відбувається розподіл коштів Державного фонду регіонального розвитку. Дослідження ОПОРИ, <https://www.oporua.org/news/parliament/subventisii/19519-ia-vidbuvaetsia-rozpodil-koshtiv-derzhavnogo-fondu-regionalnogo-rozvitku-doslidzhennia-opori>

⁶⁰ Як відбувається розподіл коштів Державного фонду регіонального розвитку. Дослідження ОПОРИ, <https://www.oporua.org/news/parliament/subventisii/19519-ia-vidbuvaetsia-rozpodil-koshtiv-derzhavnogo-fondu-regionalnogo-rozvitku-doslidzhennia-opori>

Рисунок 14: Фінансування ДФРР

Джерело: ДКСУ

Рисунок 15: Проекти фінансування за рахунок ДФРР за ЦСР, 2016–2021 роки

Примітка: річне фінансування див. у додатку 11.3

Джерело: Державний фонд реконструкції та розвитку⁶¹, експертна оцінка

Як свідчить оцінка, обсяг фінансування нерівномірно розподілений за ЦСР. При цьому, найбільше фінансування припадає на проекти, які мали би фінансуватись за рахунок інших джерел, зокрема доходів місцевих бюджетів. Так, найбільше фінансування «отримує» Ціль 4 «Якісна освіта», але ці проекти передусім стосуються розбудови шкіл та їх ремонтів та радше опосередковано відповідають пріоритетам Державної регіональної стратегії до 2020 року. Також велика частка фінансування припадає на такі

ЦСР, як: ціль 7 «Доступна та чиста енергія». Ідеться, зокрема, про ремонти та будівництво газопроводів, опалювальних котелень, утеплення (термомодернізація) фасадів та горищ шкіл, дитячих садків, лікарень та інших закладів. Ціль 3 «Міцне здоров'я та благополуччя» – це переважно ремонти будівель лікарень та закупівлі медичного обладнання, будівництво басейнів та спортивних майданчиків. Реалізація Цілі 11 «Сталий розвиток міст і громад» передбачає благоустрій парків і вулиць, ремонт доріг, розвиток туризму,

⁶¹ <https://dfr.minregion.gov.ua/>

створення містобудівної документації, а також ремонт і розвиток музеїв.

Загалом, найбільші за фінансуванням проекти – це капітальні ремонти шкіл та лікарень. Серед найдорожчих проектів можна назвати будівництво водогонів, водоочисних споруд, газогонів. Профінансовані проекти ДФРР загалом відповідають цілям та завданням цього фонду. У той же час значною проблемою є урізання коштів та недофінансування цього фонду у 2021 році.

У цілому, фінансування проектів у межах бюджетної програми ДФРР визнано як досить прозоре та ефективне. Інформацію про проекти, на фінансування яких виділено кошти за рахунок ДФРР, представлено на відповідному вебсайті. Водночас, щороку фінансування ДФРР суттєво знижують між двома читаннями законопроекту про Державний бюджет до нижчого рівня, ніж визначено в Бюджетному кодексі. Так, фінансування перерозподіляють на користь іншого інструмента фінансування розвитку за рахунок коштів державного бюджету – субвенції на соціально-економічний розвиток (так званий соцеконом). Так, у 2021 році на ці субвенції було виділено 1,67 млрд грн (Рисунок 14). Однак, цей інструмент має значну кількість недоліків порівняно з ДФРР. Серед головних недоліків варто назвати ключовий вплив народних депутатів, загалом, та депутатів Бюджетного комітету, зокрема, на прийняття рішень щодо розподілу субвенцій депутатами Бюджетного комітету. При цьому представники Мінрегіону практично не беруть участі в цьому процесі.⁶² Відповідно експертний аналіз розподілу фінансування соцеконому свідчить про розподіл відповідних субвенцій на користь округів провладних депутатів – мажоритарників.

Іншими недоліками є непрозорість роботи Комісії, яка подає проекти, відсутність критеріїв прийняття та відхилення проектів, високий рівень політизованості прийняття рішень щодо виділення субвенцій. При цьому, розпорошуються кошти Державного бюджету, які варто об'єднати в єдиній програмі фінансування регіонального розвитку – ДФРР.

4.3.3 Державні інвестиційні проекти

Державні інвестиційні проекти є важливим інструментом забезпечення розвитку за кошти державного бюджету. Ці проекти здійснюються за рахунок коштів державного бюджету та не включають фінансування з ДФРР та кредитів МФО. Відповідно до БКУ (стаття 33-1) обсяг капітальних вкладень на реалізацію інвестиційних проектів має визначатись у Бюджетній декларації, а відбір здійснюється Міжвідомчою комісією з питань державних інвестиційних проектів на основі пропозицій Мінекономіки щодо розподілу відповідних коштів між ГРК.

Загалом процедура розробки та ухвалення проекту має такі складові: ідентифікація потреби та підготовка проекту, експертиза, відбір, реалізація та моніторинг реалізації (Рисунок 16). Процедура розробки та ухвалення державних інвестиційних проектів регулюється Постановою КМУ №571 «Деякі питання управління державними інвестиціями» (Див. Додаток 11.4).⁶³ Міжвідомчу комісію з питань державних інвестиційних проектів очолює міністр економіки, а до її складу входять ключові міністри лінійних міністерств, міністр фінансів, а також члени Комітету Верховної Ради України з питань бюджету (за згодою).

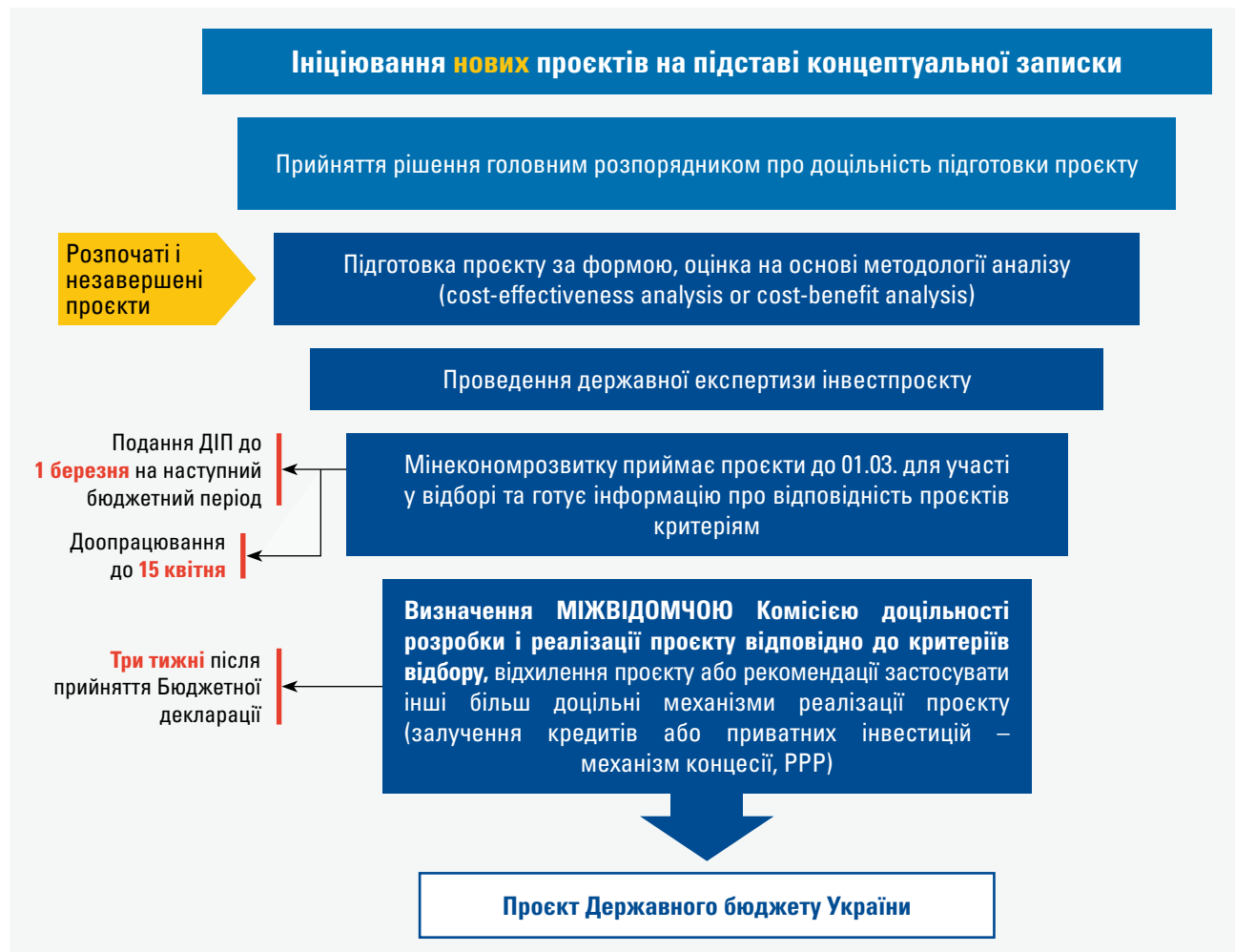
⁶² <https://www.oporua.org/report/parliament/23199-iak-kabmin-rozpodiliv-bilshe-1-6-miliardiv-griven-na-subventsiyi>

⁶³ Постанова КМУ «Деякі питання управління державними інвестиціями», №571, від 22 липня 2015 року (зі змінами), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/571-2015-%D0%BF#Text>

Рисунок 16: Порядок відбору державних інвестиційних проєктів

Джерело: Мінекономіки⁶⁴

Державні інвестиційні проєкти фінансуються за такими напрямками⁶⁵:

1. Охорона здоров'я.
2. Соціально-культурна сфера.
3. Спортивна сфера.
4. Сфера освіти.
5. Охорона навколишнього середовища.
6. Транспортна інфраструктура.
7. Функціонування органів влади та надання ними послуг.
8. Забезпечення виробництва ракетно-космічної техніки.
9. Паливно-енергетична сфера.

Вказані напрямки можна опосередковано визначити як такі, що так чи інакше відповідають ЦСР. Ці напрямки також є пріоритетами державної політики, визначеними Постановою КМУ.⁶⁶

Експертний розподіл планових та фактичних обсягів фінансування інвестиційних проєктів, за ЦСР у 2020 році, наведено на Рисунках 17 та 18.

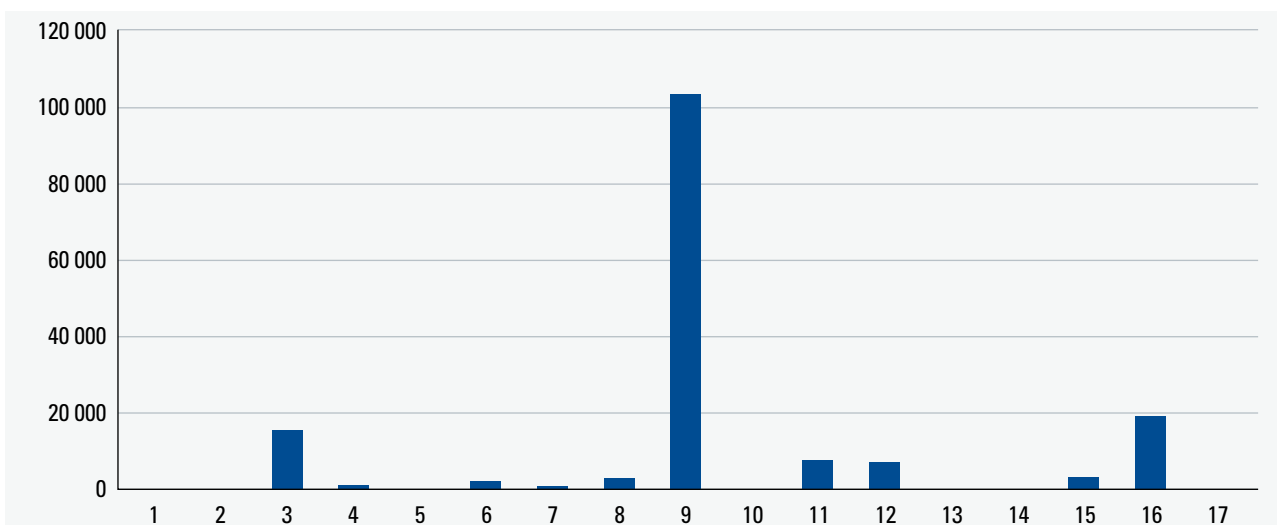
⁶⁴ Оцінка та відбір державних інвестиційних проєктів <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=f4afc367-c788-438b-b14e-bb2f541a5747>

⁶⁵ Перелік державних інвестиційних проєктів <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=b64ca58d-c988-4665-8803-72263e01928e>

⁶⁶ Постанова КМУ від 22 липня 2015 р. № 571, «Деякі питання управління державними інвестиціями» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/571-2015-%D0%BF/paran153#n153>

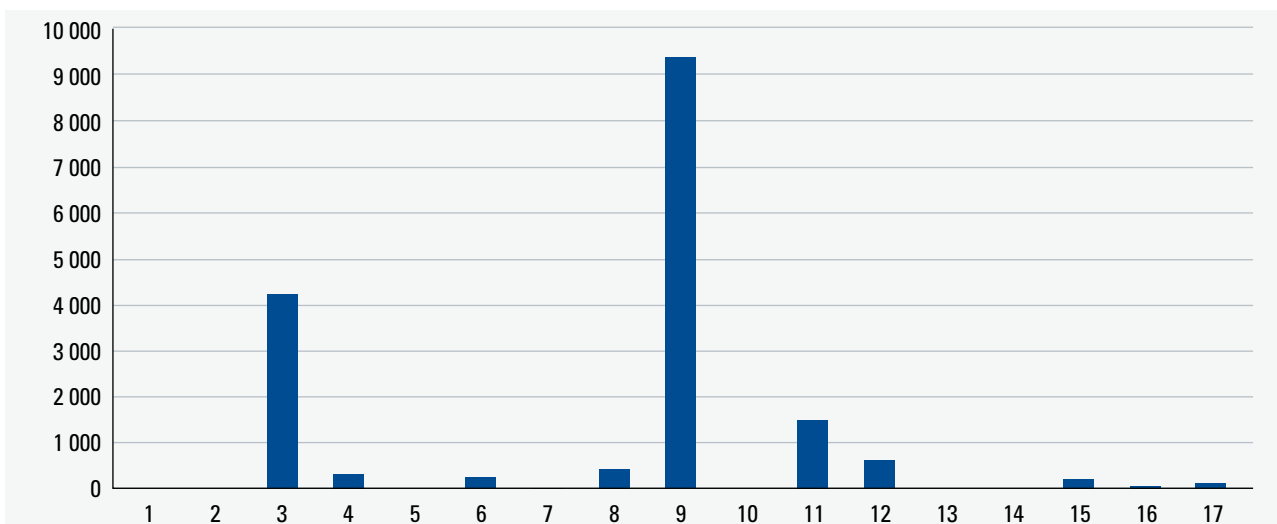
Рисунок 17: Планове фінансування державних інвестиційних проєктів за ЦСР, млн грн

Примітка: горизонтальна шкала відображає ЦСР

Джерело: Мінекономіки⁶⁷

Рисунок 18: Фактичне фінансування державних інвестиційних проєктів за ЦСР, млн грн

Джерело: Мінекономіки

Як видно з наведених даних, найбільш фінансованим є Цілі 9, 3 та 11. При цьому, хоча планове фінансування проєктів, які відносяться, за експертною оцінкою, до ЦСР 9, є найбільшим за обсягом, але фактично найбільшою мірою фінансуються проєкти, віднесені до Цілей 3 та 11.

Найбільшими інвестиційними проєктами, які, за експертною оцінкою, відповідають фінансуванню **ЦСР 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура»**, були розвиток автомобільної дороги Н-31 Дніпро – Царичанка – Кобеляки – Решетилівка

(станом на 01.01.2020 року фактично профінансовано 3,9 млрд грн), будівництво автотранспортної магістралі через річку Дніпро в місті Запоріжжі (автомобільна дорога Н-08 Бориспіль – Дніпро – Запоріжжя – Маріуполь станом на 01.01.2020 року фактично профінансовано на суму 2,891 млрд грн), а також покращення стану автомобільних доріг загального користування у Львівській області (станом на 01.01.2020 року профінансовано на суму 1,67 млрд грн).

Щодо **ЦСР 3 «Міцне здоров'я і благополуччя»**, за оцінкою, найбільшими проєктами є

⁶⁷ <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=b64ca58d-c988-4665-8803-72263e01928e>

будівництво сучасного лікувально-діагностичного комплексу Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит» (станом на 01.01.2020 цей проект фактично профінансовано на суму 3,024 млрд грн), будівництво лікувально-реабілітаційного корпусу ДУ «Національний інститут серцево судинної хірургії ім. М. М. Амосова НАМНУ» (станом на початок 2020 року проект фактично профінансовано на суму 227 млн грн,) і проект реставрації з реабілітацією та пристосуванням клінічного корпусу №3 ДУ «Інститут нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України», який фактично профінансовано на суму 190 млн грн. Але плановий розподіл фінансування проектів мав децю інший вигляд.

Найбільшою мірою були профінансовані проекти, які, за експертною оцінкою, віднесено до **ЦСР 11 «Сталий розвиток міст і**

громад», а саме реставрація та пристосування Маріїнського палацу в місті Києві (цей проект фактично профінансовано на суму 922 млн грн), також проект зі створення Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал» у місті Києві (профінансовано на суму 445 млн грн). У цьому зв'язку слід також назвати вдосконалення термоізоляційних властивостей будівлі Державного підприємства «Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка» систем теплопостачання, кондиціонування і вентиляції вартістю 30 млн грн.

Одним із недоліків процедури виділення фінансування на інвестиційні проекти є брак інформації щодо оцінки вигід та витрат для проектів. При цьому, більшість проектів можна віднести до категорії таких, що не окупляться.

4.4. Державний та місцевий борг

4.4.1 Державні запозичення

Одним із джерел фінансування розвитку є державні запозичення. У цьому розділі представлено огляд даних з бюджетного дефіциту, а також державного боргу та гарантованого державою боргу. У розділі 5.2 міститься детальний аналіз фінансування розвитку за рахунок пільгових кредитів міжнародних фінансових організацій, які найчастіше надаються саме уряду України, а також представлено експертну оцінку розподілу відповідних проектів соціального та економічного розвитку за цілями сталого розвитку.

В Україні державний бюджет зводиться з дефіцитом, який фінансується передусім за рахунок запозичень, тоді як надходження від приватизації залишаються низькими, хоча потенціал доходів від приватизації є досить значним, зважаючи на велику кількість державних підприємств (ДП). Відповідно до БКУ державні запозичення здійснюються в межах, визначених законом про Державний бюджет України. Зокрема, держава може залучати кошти з кількох джерел (стаття 16), а саме:

- розміщення облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП);
- розміщення облігацій зовнішньої державної позики (ОЗДП) – Єврооблігацій;
- кредити (позики) від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій.

Кабінет Міністрів може також ухвалювати рішення про надання державних гарантій за запозиченнями суб'єктів господарювання-резидентів України, у тому числі для забезпечення часткового виконання боргових зобов'язань за портфелем кредитів банків-кредиторів, у межах, передбачених Законом про Державний бюджет. У цілому відповідно до БКУ граничний обсяг надання державних гарантій не може перевищувати 3% планових доходів загального фонду державного бюджету. Також БКУ передбачає, що загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60% річного номінального обсягу ВВП України. Дію норм про обмеження величини граничного обсягу надання державних гарантій було призупинено у 2020 – 2022 роках, а

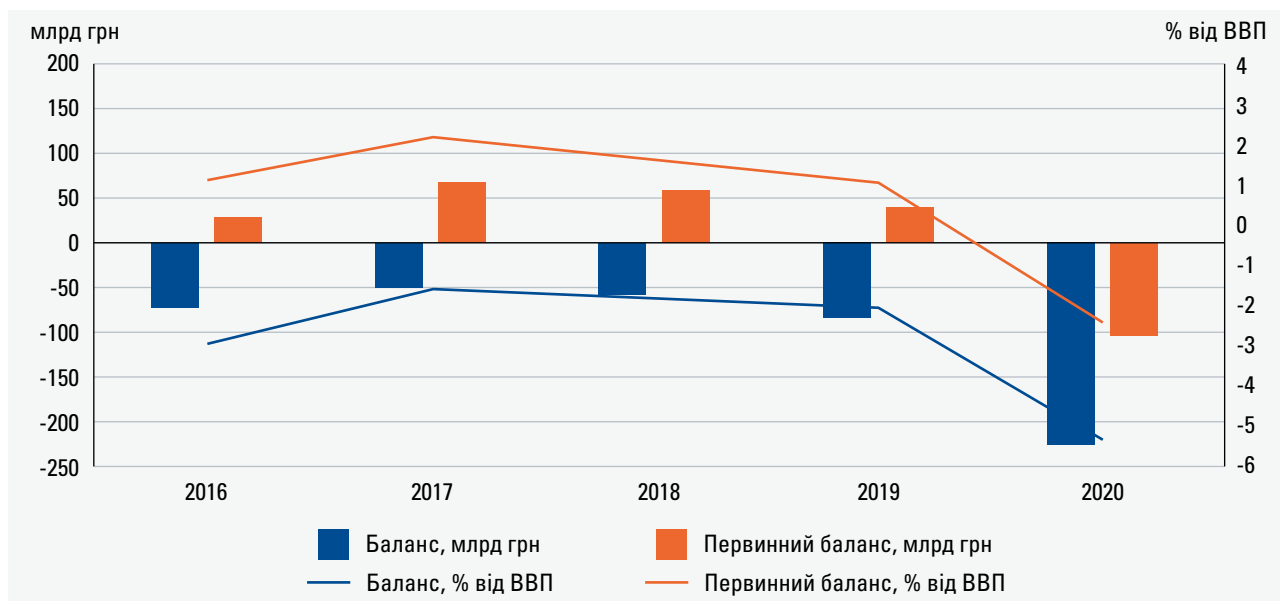

величини гарантованого державою боргу до ВВП – у 2020 - 2021 роках з огляду на потребу виділяти кошти на боротьбу з Covid-19.

Протягом 2016 – 2019 років уряд запроваджував політику фіскальної консолідації та знижував дефіцит бюджету, причому забезпечивши первинний профіцит⁶⁸ державного бюджету (Рисунок 19). Така політика сприяла

зниженню співвідношення державного боргу та гарантованого державою боргу до ВВП в кінці 2019 року до безпечного рівня. Саме така політика дозволила уряду збільшити дефіцит і відповідно державний борг у 2020 році під час збільшення потреби профінансувати заходи, покликані допомогти у боротьбі з Covid-19 та підтримати економічну активність. У 2020 році дефіцит бюджету становив 5,2% ВВП.

Рисунок 19: Баланс державного бюджету

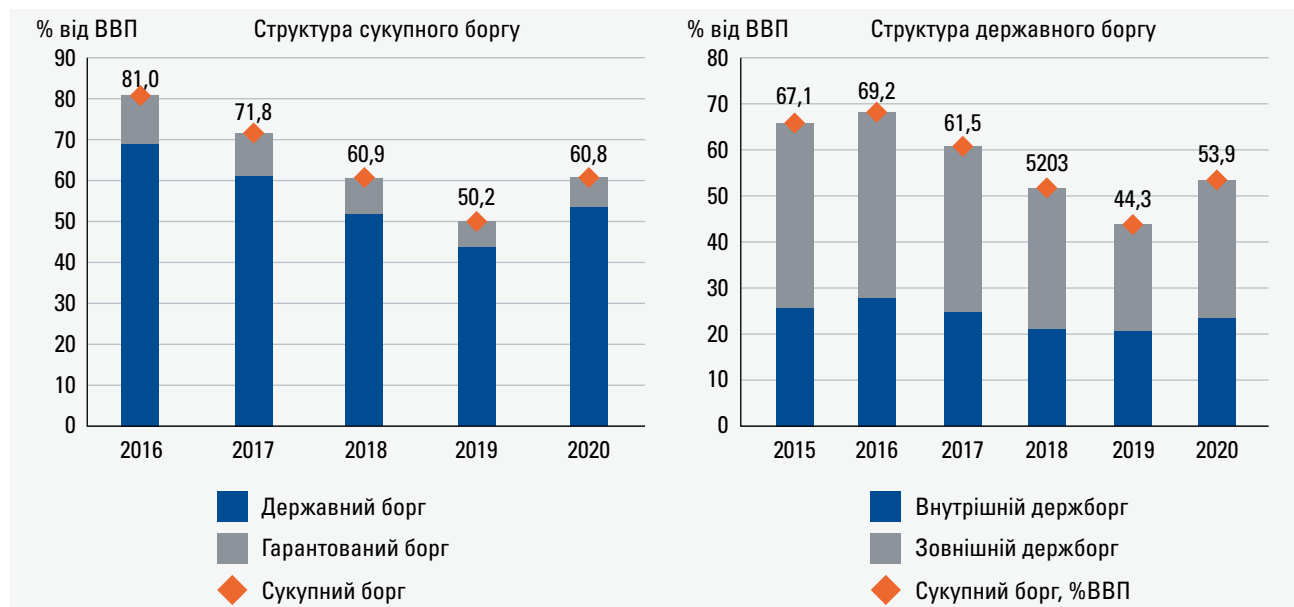
Джерело: ДКСУ

Дефіцит державного бюджету з року в рік уряд фінансує передусім за рахунок державних внутрішніх та зовнішніх запозичень (Рисунок 20). Джерелом внутрішніх запозичень є розміщення ОВДП в гривні, а також в доларі США та євро. У 2019 році портфель нерезидентів в ОВДП суттєво збільшився, чому сприяло приєднання України до міжнародного центрального депозитарію Clearstream. У 2020 році їх активність знизилась через високу невизначеність фінансових ринків та пандемію коронавірусу, хоча вже у 2021 році їх портфель зріс. У 2020 та 2021 роках українські банки та населення збільшили інвестиції в

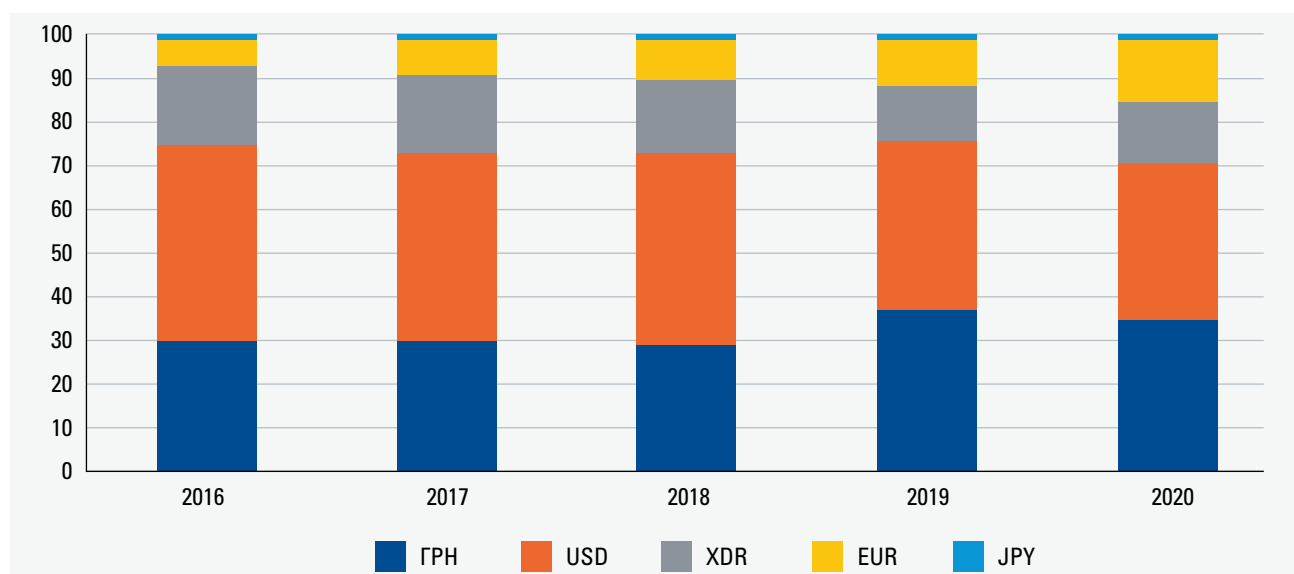
ОВДП. Джерелами зовнішніх запозичень є розміщення єврооблігацій, а також кредити від МФО та інших міжнародних партнерів (див. Розділ 5).

У 2020 році державний борг та гарантований державою борг були близькими до граничної норми у 60% обсягу ВВП. Водночас ситуація з боргом є вразливою до валютних шоків, оскільки більша його частка номінована в іноземній валюті. Під час фіскальної консолідації у 2017 – 2019 роках та реалізації Стратегії управління державним боргом уряду вдалось дещо збільшити частку державного боргу в національній валюті (Рисунок 21).

⁶⁸ Первинний баланс бюджету дорівнює загальному дефіциту бюджету за вирахуванням витрат на сплату відсотків за боргом.

Рисунок 20: Державний борг та гарантований державою борг

Джерело: Мінфін

Рисунок 21: Валютна структура державного боргу та гарантованого державою боргу, %

Джерело: Мінфін

У цілому, ефективна політика управління державним боргом у 2017–2019 роках дозволила до коронакризи зменшити рівень боргового навантаження, що сприяло фінансовій стійкості під час кризи. Водночас державний борг залишається вразливим до валютних шоків, тому уряду варто продовжувати збільшувати гривневу частку державного боргу. Також важливим є виконання зобов'язань перед міжнародними партнерами для збереження доступу до кредитів на пільгових (концесійних) умовах, особливо з огляду на високу частку видатків на обслуговування боргу (про що йшлося у Розділі 4.3.1).

4.4.2 Місцеві запозичення

Інформація стосовно місцевих запозичень є певною мірою обмеженою. При цьому слід зазначити, що місцеві органи влади мають право робити запозичення лише для фінансування бюджету розвитку.

В Україні місцеві запозичення можуть здійснюватися у формі укладення договорів позики (кредитних договорів) та емісії облігацій місцевих позик з метою фінансування бюджету розвитку місцевих бюджетів.

На кінець II кварталу 2021 року місцевий борг становив 13,8 млрд грн, з яких 10,2 млрд грн – місцевий внутрішній борг. Гарантований місцевими органами влади борг дорівнював 8,7 млрд грн, з яких лише 1,9 млрд грн – гарантований місцевий внутрішній борг.

Відповідно до БКУ (стаття 16) існують такі правила щодо випуску облігацій місцевої позики:

- Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні та міські ради мають право здійснювати місцеві внутрішні запозичення;
- Верховна Рада АР Крим, обласні ради та всі міські ради можуть здійснювати місцеві зовнішні запозичення шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій (МФО);
- Верховна Рада АР Крим, Київська, Севастопольська міські ради, міські ради міських територіальних громад з адміністративним центром у місті обласного значення можуть здійснювати інші місцеві зовнішні запозичення.

Обсяг та умови здійснення місцевих запозичень і надання місцевих гарантій погоджуються з Міністерством фінансів.

Кошти від місцевих запозичень зараховуються до бюджету розвитку відповідної громади і використовуються для створення, приросту чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, що забезпечують виконання завдань обласних та міських рад, спрямованих на задоволення інтересів населення і територіальних громад, відновлення та реконструкцію об'єктів спільної власності територіальних громад або державної власності, що перебувають в управлінні обласних та місцевих, а також будівництва, реконструкції, капітального ремонту автомобільних доріг загального користування державного, місцевого значення.

У бюджетному законодавстві передбачено певні обмеження щодо здійснення місцевих запозичень, а саме:

- сукупний обсяг запозичень до місцевого бюджету не може перевищувати обсягу дефіциту бюджету розвитку місцевого бюджету на відповідний рік;

- обсяг та умови здійснення місцевих запозичень і надання місцевих гарантій погоджуються з Міністерством фінансів України;
- видатки на обслуговування місцевого боргу здійснюються за рахунок коштів загального фонду місцевого бюджету і не можуть перевищувати 10% видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планується обслуговування місцевого боргу;
- основна сума боргу погашається за рахунок доходів бюджету розвитку;
- якщо порушується графік платежів з погашення та обслуговування місцевого боргу та гарантованого місцевого боргу, що призводить до нарахування та сплати будь-яких штрафних санкцій, Верховна Рада АР Крим, відповідні обласна та міська ради не мають права здійснювати нові місцеві запозичення та надавати місцеві гарантії протягом трьох наступних років;
- загальний обсяг місцевого боргу та гарантованого боргу (без урахування гарантійних зобов'язань, що виникають за кредитами (позиками) від міжнародних фінансових організацій) станом на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 200% (для міста Києва – 400%) середньорічного індикативного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку (без урахування обсягу місцевих запозичень та капітальних трансфертів (субвенцій) з інших бюджетів), визначеного відповідно до показників на наступні за плановим два бюджетні періоди у прогнозі відповідного місцевого бюджету.

Місцеві запозичення як інструмент фінансування, передусім спрямовані на задоволення суспільних потреб міста, на розвиток інфраструктури: систем водовідведення, електропостачання, розвиток транспортної мережі та інфраструктурних об'єктів, будівництво та термомодернізація соціальних об'єктів, шкіл, закладів охорони здоров'я, в конкретні інвестиційні проекти з переважним використанням енергозберігаючих технологій.

Мала кількість місцевих органів влади використовує облігації внутрішньої місцевої позики як джерело фінансування бюджету

розвитку.⁶⁹ За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), у 2016 – 2020 році лише чотири міські ради залучали кошти для фінансування розвитку через розміщення муніципальних облігацій на внутрішньому ринку⁷⁰:

- Львівська міська рада здійснила розміщення облігацій у 2018 році з погашенням у 2021 році (440 млн грн), у 2019 році з погашенням у 2022 році (300 млн грн), у 2020 році з погашенням у 2025 році (900 млн грн);
- Івано-франківська міська рада розмістила три випуски у 2018 році з погашенням відповідно у 2019 році, 2020 році та у 2021 році (кожний по 100 млн грн);
- Харківська міська рада розмістила облігації у 2019 з погашенням у 2022 році (500 млн грн) та у 2020 році з погашенням у 2023 році (1,5 млрд грн);
- Київська міська рада розмістила облігації в листопаді 2021 року на суму 300 млн грн з погашенням у 2024 році і до кінця року планує запозичити ще 800 млн грн.⁷¹

Ставка за облігаціями місцевої позики, здійсненими у 2018 – 2019 роках, становила 17-18%. Водночас останні випуски облігацій Львівської та Харківської міських рад мають ставку, яка визначена на рівні облікової ставки плюс певна маржа (2,5 – 5 в. п.).

Важливо, що НБУ включив низку облігацій Івано-франківської, Харківської та Львівської

областей до пулу застав за операціями з рефінансування та дозволив їх використання для здійснення банками операцій репо з регулятором.⁷² Найвірогідніше, що таке рішення буде ухвалено й щодо Київських муніципальних облігацій. Наслідком такого рішення НБУ стало зростання попиту на ці облігації з боку банків. Варто зазначити, що для фізичних осіб більший інтерес можуть становити саме ОВДП. Так, доходи від ОВДП звільнені від оподаткування, тоді як із доходів від муніципальних облігацій фізичній особі доведеться сплатити 18% ПДФО та 1,5% військового збору.

У 2016 – 2021 роках муніципальні зовнішні облігації не розміщувались. У 2015 році КМУ ухвалив рішення про переведення місцевого боргу Київської міської ради за місцевими зовнішніми запозиченнями, здійсненими у 2005 та 2011 роках, до державного боргу.⁷³

Місцеві бюджети також можуть залучити кошти у формі внутрішніх кредитів від банків та зовнішніх кредитів від МФО. Уряд не несе відповідальності за борговими зобов'язаннями територіальних громад, якщо не було надано державних гарантій за такими кредитами. Частина фінансування проектів соціального та економічного розвитку фінансується за рахунок внутрішнього кредиту від Міністерства фінансів, оскільки позичальником коштів МФО для реалізації ряду проектів на території кількох гро територіях є саме держава. В цілому, місцеві бюджети було зведено з профіцитом у 2016 та 2017 роках, тоді як дефіцит в наступні роки був незначним (Таблиця 1).

Таблиця 1: Місцеві запозичення та місцеві гарантії

	Місцеві запозичення			Місцеві гарантії		Баланс місцевих бюджетів	
	млрд грн	млн EUR	млн USD	млн EUR	млн USD	млрд грн	% ВВП
2016	2,0	6,0		55,3		15,4	0,65
2017	1,1	4,0		48,5		5,8	0,19
2018	3,0	46,4	115,1	76,5	10,0	-8,5	-0,24
2019	4,0	61,6		207,8	13,0	-6,3	-0,16
2020	8,3	28,0		248,2		-6,8	-0,16

Джерело: Міністерство фінансів⁷⁴

⁶⁹ Дані свідчать, що пік випусків облігацій місцевої позики припадав на 2007 та на 2012 роки.

⁷⁰ <https://www.nssmc.gov.ua/>

⁷¹ https://kyivcity.gov.ua/npa/pro_zdiysnennya_zapozichennya_u_2021_rotsi_440276/xahedkscoz_1529-1570/

⁷² <https://bank.gov.ua/ua/markets/ovdp/documents>

⁷³ Постанова КМУ від 18 грудня 2015 року №1040, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2015-%D0%BF#Text>

⁷⁴ <https://mof.gov.ua/uk/miscevij-borg-ta-miscevij-garantovanij-borg>

Верховна Рада АР Крим та міські ради також можуть надавати свої місцеві гарантії для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання-резидентів України, що належать до комунального сектору економіки, розташовані на відповідній території та здійснюють на цій території реалізацію інвестиційних проєктів, метою яких є розвиток комунальної інфраструктури або впровадження ресурсозберігаючих технологій. Дані свідчать, що місцеві гарантії надаються багатьма місцевими органами влади передусім за позиками, які надаються МФО для фінансування проєктів соціального та економічного розвитку. Обсяг та умови здійснення місцевих запозичень і надання місцевих гарантії погоджуються з Міністерством фінансів.

Граничний обсяг місцевого боргу та граничний обсяг надання місцевих гарантії визначаються на кожний бюджетний період рішенням про місцевий бюджет відповідним представницьким органом влади. Водночас загальний обсяг місцевого боргу та гарантованого АР Крим, обласною радою чи територіальною громадою міста боргу (без урахування гарантійних зобов'язань, які виникають за кредитами МФО) станом на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 200% (для міста Києва – 400%) середньорічного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку (без урахування обсягу місцевих запозичень та капітальних трансфертів (субвенцій) з інших бюджетів), визначеного відповідно до показників на наступні за плановим періодом два бюджетні періоди в прогнозі відповідного місцевого бюджету.

4.5. Бюджетний моніторинг та фіскальна прозорість

З огляду на обмеженість бюджетного фінансування та великі потреби в коштах для реалізації завдань, у межах загалом усіх цілей сталого розвитку важливо забезпечити ефективне використання наявних коштів державного та місцевих бюджетів. Цьому сприяє ефективний бюджетний моніторинг та контроль, а також фіскальна прозорість.

Відповідно до БКУ бюджетний контроль здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками.⁷⁵ Він включає оцінку управління бюджетними коштами, правильність ведення бухгалтерського обліку та достовірність фінансової і бюджетної звітності, проведення аналізу та оцінки стану фінансової і господарської діяльності розпорядників бюджетних коштів, обґрунтованість планування надходжень і витрат бюджету. При цьому, усі розпорядники бюджетних коштів зобов'язані забезпечувати здійснення внутрішнього контролю та аудиту у своїх установах та в установах й організаціях, що належать до сфери управління таких розпорядників бюджетних коштів.

За зовнішній контроль у публічному секторі відповідає Рахункова палата України (РПУ). Зокрема, фінансовий аудит та аудит ефективності з боку РПУ може здійснюватись за такими напрямками:

- доходи та видатки державного бюджету,
- використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам;
- надходження закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їхньої частки та використання коштів місцевих бюджетів у частині видатків, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню.

Рахункова палата проводить аудити згідно з Методичними рекомендаціями РПУ щодо проведення фінансового аудиту, які було розроблено на основі вимог і положень Міжнародних стандартів вищих органів фінансового контролю (МСВОФК, INTOSAI). Рахункова палата обов'язково здійснює аналіз проєкту Державного бюджету, а також змін до законів про Державний бюджет, готує звіти про поточне

⁷⁵ В Бюджетному кодексі України виділено кілька видів контролю, які стосуються саме бюджету, зокрема: контроль за дотримання бюджетного законодавства, контроль справляння надходжень бюджету, контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів, контроль за витратанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, контроль за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів, тощо.

виконання Державного бюджету та річний звіт про виконання Державного бюджету і презентує їх Верховній Раді. РПУ проводить як планові аудити певних бюджетних програм, так і реагує на запити від народних депутатів.

За результатами аудиту, РПУ подає до Верховної Ради та відповідних органів влади звіти із зауваженнями та виявленими проблемами, а також рекомендаціями з їх усунення. Згідно із законодавством відповідні органи повинні пояснити причини виявлених недоліків та відреагувати на відповідні зауваження. Водночас, результати Оцінювання державних видатків та фінансової підзвітності (ДВФП, PEFA) показали, що подальший контроль Кабінету Міністрів у цій сфері обмежений, а офіційна система відстеження наданих рекомендацій відсутня.⁷⁶ До того ж, звіти РПУ не обговорюються повним складом Верховної Ради.

Внутрішній аудит ефективності видатків державних та місцевих органів влади, за законодавством, покликані здійснювати підрозділи внутрішнього аудиту органів влади та Державна аудиторська служба України (ДАСУ). Так, ДАСУ відповідає за контроль за цільовим, ефективним та результативним використанням коштів державного та місцевих бюджетів (включаючи проведення державного фінансового аудиту), достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах при складанні планових бюджетних показників; відповідністю показників бюджету паспорту бюджетної програми; веденням бухгалтерського обліку, а також складанням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання, кошторисів та інших документів. Водночас на практиці ДАСУ передусім здійснює фінансовий аудит, тоді як аудит ефективності поки що залишається лише в планах. За результатами перевірок, ДАСУ надає рекомендації об'єктам перевірок та аудитів, а також здійснює аудит процедур закупівель за кошти розпорядників коштів державного та місцевих бюджетів.

Важливо, що контроль за відповідністю до бюджетного законодавства показників

затверджених бюджетів, розпису бюджету, кошторисів бюджетних установ та інших документів, які використовуються в бюджетному процесі по відношенню до районних бюджетів та бюджетів територіальних громад, здійснює також обласна державна адміністрація.

Відповідно до законодавства України всі розпорядники коштів державного та місцевих бюджетів повинні оприлюднювати бюджетні запити, паспорти бюджетних програм та їх виконання. Уся інформація про проект Державного бюджету та про Державний бюджет повинна оприлюднюватись. Зокрема, уряд подає до парламенту великий пакет документів до проекту Державного бюджету на наступний рік, який повністю оприлюднюється на сайті Верховної Ради України. Також, Уряд звітує про виконання Державного бюджету України за відповідний рік. Річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України подається Урядом Верховній Раді України, Президенту України та Рахунковій палаті. Міністерство фінансів України здійснює публічне представлення звіту про виконання Державного бюджету України за попередній бюджетний період. Проект бюджету, державний бюджет та звіт про його виконання оприлюднюються на сайтах Верховної Ради України та Міністерства фінансів України.

Органи місцевого самоврядування також повинні оприлюднювати інформацію про місцеві бюджети, рішення, що їх (бюджетів) стосуються, та кварталні звіти про виконання бюджетів. Вони можуть це зробити на своїх порталах, а також повинні опублікувати рішення про місцевий бюджет у визначеній місцевій газеті. Ряд місцевих органів влади оприлюднюють повну інформацію в зручній формі, а також подають інформацію про паспорти бюджетних програм та звіти про їх виконання. Водночас, часто інформація подається у форматі сканованого документу, що ускладнює її аналіз.

Громадському контролю за бюджетами місцевих органів влади сприяє платформа E-data (<http://edata.gov.ua>), запущена у 2015 році, яка сьогодні об'єднує кілька порталів:

⁷⁶ <https://www.pefa.org/node/3676>

- Єдиний вебпортал використання публічних коштів (<https://spending.gov.ua/new/>): на порталі представлено всі транзакції всіх розпорядників бюджетних коштів, включно на рівні територіальних громад;
- Портал «Бюджет для громадян» (<https://openbudget.gov.ua/>): на порталі представлено дані бюджетів усіх територіальних громад у розрізі показників доходів, видатків, кредитування та фінансування. Інформація доступна з 2018 року. На порталі також доступний аналітичний інструмент BOOST-аналіз, який дозволяє аналізувати детальні бюджетні показники в розрізі громад за кілька років;
- IFIs projects / реєстр проектів МФО (<https://proifi.gov.ua/>): портал містить інформацію

про проекти соціального та економічного розвитку, які фінансують за рахунок коштів МФО.

Контролювати публічні закупівлі державних та місцевих органів влади, а також комунальних та державних підприємств можна завдяки повністю відкритій інформації про закупівлі, яка розміщується на порталі ProZorro: тут можна ознайомитись як з інформацією про конкретний тендер, так і з документами учасників закупівель та текстом укладеного договору.

Наявність у відкритому доступі інформації про бюджетні показники діяльності територіальних громад сприяє громадському контролю як з боку жителів громад, так і з боку журналістів.

Розділ 5. МІЖНАРОДНА ОФІЦІЙНА ДОПОМОГА

5.1. Офіційні потоки міжнародної офіційної допомоги

Після 2014 року Україна отримала суттєву фінансову підтримку від міжнародних фінансових організацій та іноземних партнерів на двосторонній основі. Водночас, варто зазначити, що більшість допомоги надавалась і продовжує надаватись у формі пільгових (*concessional*) кредитів (МВФ, ЄС, Світовий Банк, ЄБРР, ЄІБ, тощо). США надало гарантії під три випуски Україною Єврооблігацій у 2014–2016 роках, що суттєво знизило ставку за випуском відповідних облігацій. Найбільші суми пільгових кредитів Україна отримала від МВФ за кількома програмами та від ЄС за п'ятьма програмами макрофінансової допомоги.

Так, за даними ОЕСР, зобов'язання офіційних партнерів щодо фінансової допомоги розвитку Україні у 2015 – 2019 роках становили 8,5 млрд дол. США, з яких було надано 6,8 млрд дол. США (Таблиця 2).

Більша частина допомоги припадала на країни-члени Комітету фінансової допомоги ОЕСР.⁷⁷ Передусім це як раз і були пільгові кредити від ЄС за програмами макрофінансової допомоги, причому всього було досягнуто домовленостей щодо п'яти програм макрофінансової допомоги. Із цих програм Україна не отримала третій транш у рамках третьої програми міжнародної допомоги через невиконання умов. Зокрема, у жовтні 2021 року Україна отримала другий транш у межах програми, призначеної підтримати країну під час пандемії Covid-19 без додаткових умов. Одним із найбільших донорів міжнародної технічної допомоги та бюджетної підтримки реформ є також ЄС. Дані ОЕСР свідчать, що допомога Україні залишається меншою ніж країнам Східної Європи, адже держави-члени ЄС отримують підтримку зі спеціальних фондів Європейського Союзу.

Таблиця 2: Обсяги офіційної допомоги розвитку (ODA) Україні, млн дол. США

		2015	2016	2017	2018	2019	Всього
Офіційні партнери	Зобов'язання	2 994,23	1 720,95	1 176,73	1 201,37	1 403,64	8 496,90
	Надано	1 472,85	1 582,31	1 205,11	1 256,62	1 306,17	6 823,06
Країни Комітету фінансової допомоги (DAC Countries)	Зобов'язання	2 350,74	834,59	761,79	793,69	1 014,23	5 755,04
	Надано	1 139,92	985,34	764,64	790,64	777,98	4 458,53
Інші країни	Зобов'язання	8,67	8,64	5,31	9,52	9,66	41,79
	Надано	25,65	27,44	26,94	20,43	20,63	121,09
Багатосторонні агенції*	Зобов'язання	634,81	877,72	409,63	398,16	379,74	2 700,07
	Надано	307,27	569,53	413,53	445,55	507,57	2 243,44

Примітка: * включають банки розвитку, зокрема Світовий банк та інші регіональні банки розвитку
Джерело: ОЕСР⁷⁸

⁷⁷ Країни ОЕСР, за винятком Чилі, Колумбії, Ізраїлю та балтійських країн.

⁷⁸ <https://stats.oecd.org/qwids/>

Світовий банк надає пільгове фінансування Україні в різних форматах. Зокрема, ідеться про позики на політику розвитку (DPL), які надаються на фінансування загальних видатків (включно з видатками розвитку) за умови виконання Україною узгодженої програми заходів політики. Також Світовий банк надає пільгові позики на фінансування проектів економічного та соціального розвитку.

Водночас найбільшим кредитором України є Міжнародний валютний фонд (МВФ). Так, протягом 2014–2020 років Україна домовилась із МВФ про три програми stand-by і

одну програму розширеного фінансування, але не змогла виконати жодну з цих програм у повному обсязі внаслідок недостатнього прогресу у впровадженні реформ. Чергову програму з МВФ було схвалено в червні 2020 року, але Україна змогла отримати поки що лише два транші програми. Водночас Україна в серпні 2021 року отримала в рамках розподілу СПЗ (спеціальних прав запозичень) від МВФ СПЗ на суму, еквіваленту 2,7 млрд дол. США. Цей крок МВФ здійснив із тим, щоб допомогти країнам-членам МВФ відновити економічну активність, яка постраждала внаслідок пандемії коронавірусу.

Таблиця 3: Запозичення від ЄС та МВФ, млн дол. США

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ЄС	2113	940	117	635	612	13	1332
Запозичення від МВФ	4571	6526	1002	996	1391	0	2076
Мінфін	2978	2633	0	0	0	0	2076
НБУ	1593	3893	1002	996	1391	0	0

Джерело: МінФін

У цілому, Україна протягом 2016 – 2020 років не отримала всю офіційну допомогу, яку готова була надати міжнародна спільнота. Це стало

наслідком повільного впровадження реформ, які зобов'язувались провести Україна в рамках відповідних домовленостей.

5.2. Реалізація проектів за фінансової підтримки МФО

5.2.1 Позики МФО та фінансування розвитку

Одним із важливих джерел фінансування розвитку в Україні є пільгові (концесійні) кредити, які надають міжнародні фінансові організації (МФО) для реалізації проектів економічного та соціального розвитку як на центральному рівні, так і на місцях за ставками кредитування, які є нижчими за ринкові. Іноді такі кредити супроводжуються невеликою грантовою складовою (зокрема у форматі міжнародної технічної допомоги), покликаною підвищити інституційну спроможність бенефіціара.

Пільгові кредити для фінансування проектів соціального та економічного розвитку надаються Україні Міжнародним

банком реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК), Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), Кредитною установою для відбудови (KfW), Північною екологічною фінансовою корпорацією (НЕФКО), Фондом чистих технологій (ФЧТ) та Європейським співтовариством з атомної енергії (Євратом). Ряд МФО підтримує не лише проекти державного сектору (включно з місцевими органами влади та ДП), але й проекти приватного сектору, де вони виступають у ролі приватних інвесторів.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, які підтримуються міжнародними фінансовими організаціями, є:

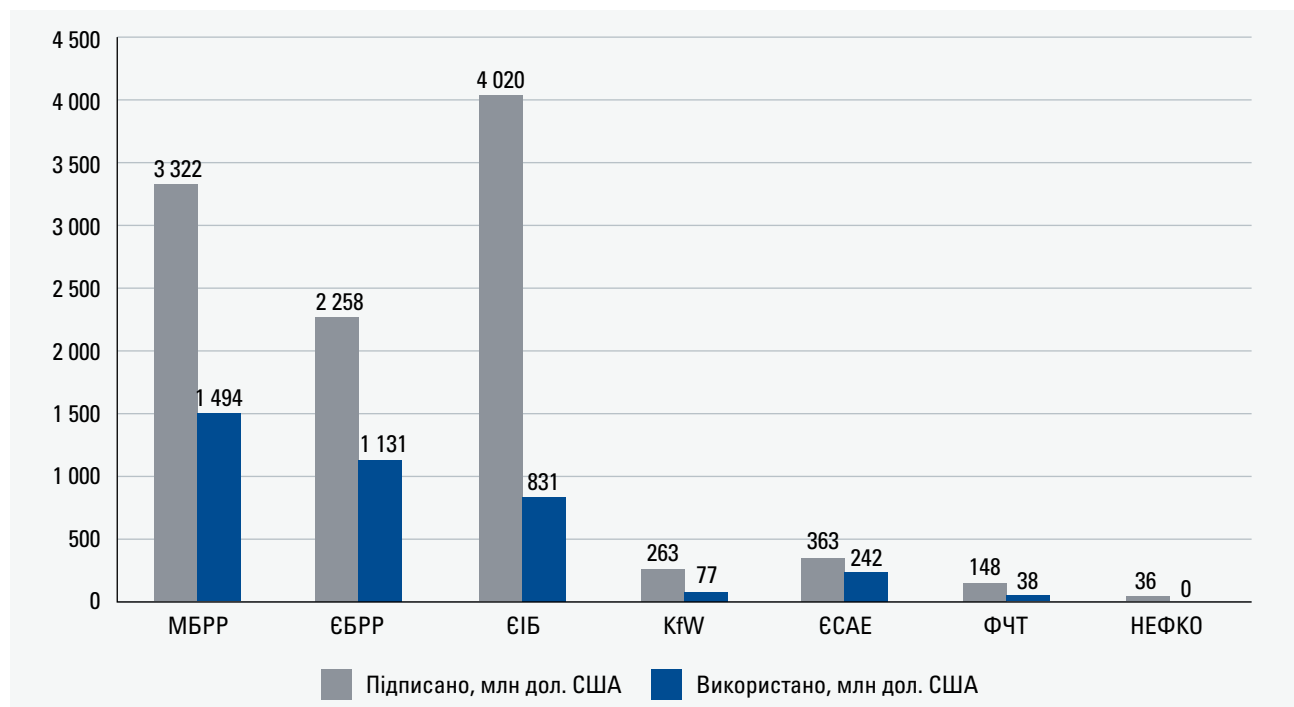

- Закон України «Про міжнародні договори України», який встановлює порядок укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України;⁷⁹
- Постанова Кабінету Міністрів України №70 (від 27 січня 2016 року) «Про порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проєктів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями», яка регулює питання підготовки, реалізації, проведен-

ня моніторингу та завершення реалізації проєктів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються за рахунок фінансових ресурсів міжнародних фінансових організацій, крім Міжнародного валютного фонду, які залучаються як позика чи кредит державою або під державні гарантії.⁸⁰

За весь період співпраці України з МФО станом на 8 червня 2021 року найбільшими кредиторами були МБРР, ЄБРР та ЄІБ, які виділили кошти на загальну суму понад 12 млрд дол. США, причому з них понад 9 млрд дол. США використовується для фінансування інвестиційних проєктів (Рисунок 22).⁸¹

Рисунок 22: Структура фінансування наявних проєктів за кредитором (МФО), млн дол. США

Примітка: ЄСАЕ – Європейське співтовариство з атомної енергії
Джерело: офіційний портал Реєстру проєктів МФО – IFIs projects⁸²

Варто зазначити, що з 2016 року спостерігається позитивна динаміка щодо отримання коштів від МФО на фінансування проєктів: їхні обсяги зросли з 236 млн дол. США у 2016 році до 1 млрд дол. США у 2020 році (Рисунок 23). Найбільше

кредитних коштів було залучено від МБРР та ЄБРР (1,26 млрд дол. США та 735 млн дол. США відповідно).⁸³

⁷⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

⁸⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2016-%D0%BF#Text>

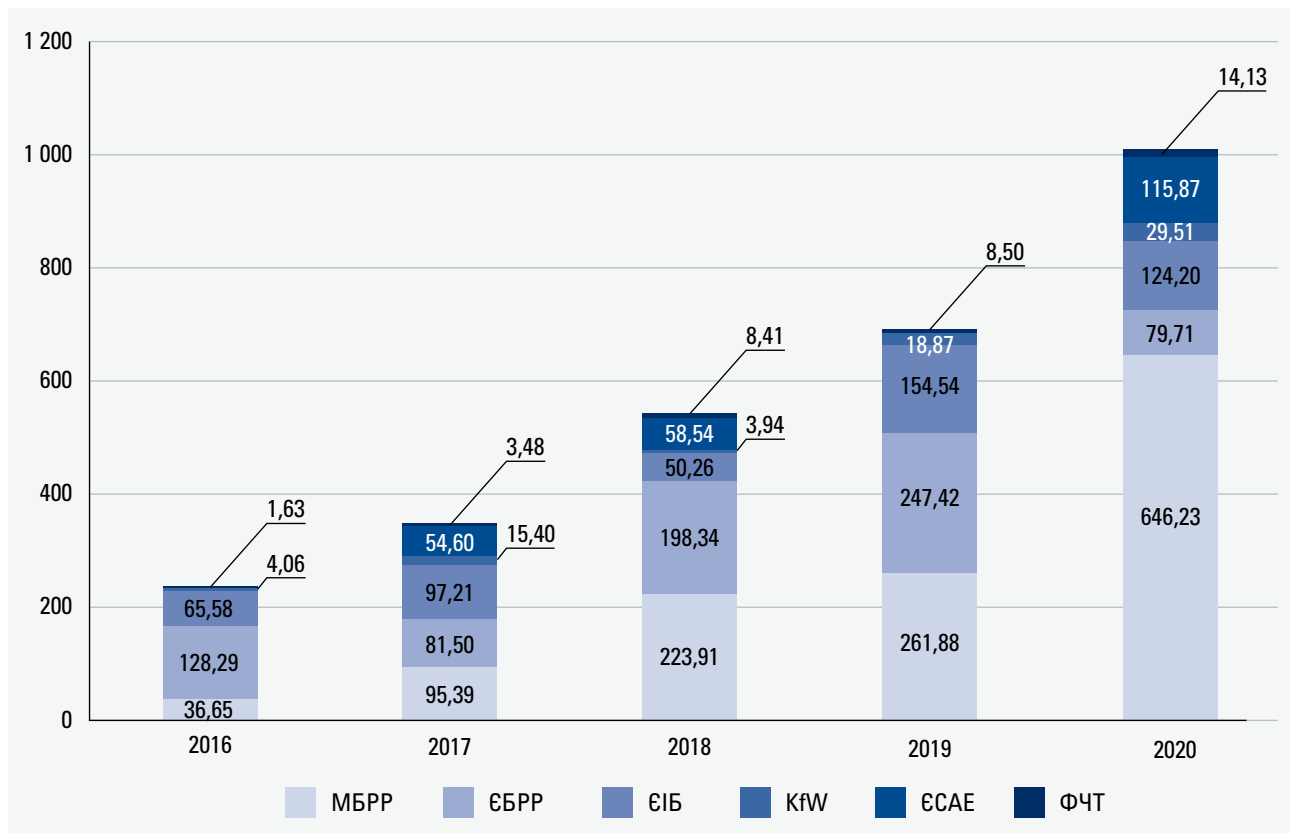
⁸¹ Серед проєктів, включених до Реєстру проєктів МФО, <https://proifi.gov.ua/>

⁸² <https://proifi.gov.ua/?p=analytics>

⁸³ <https://proifi.gov.ua/?p=analytics>

Рисунок 23: Динаміка використання кредитних коштів за наявними проектами протягом 2016 – 2020 років за кредитором (МФО), млн дол. США

Джерело: Портал реєстру проектів МФО

Водночас, хоча вибірка кредитних коштів стрімко зросла у 2019 та 2020 роках, вона все ще залишалась низькою. Так, проекти з фінансуванням на суму 6,4 млрд дол. США, які за планом мали би завершитись у 2020 – 2021 роках, станом на червень 2021 року мали вибірку коштів на рівні лише 46,14%. Імовірно, що їхню тривалість буде продовжено під час чергових переглядів портфелів цих проектів, які здійснює Мінфін разом із відповідними МФО.

Можливими причинами низької вибірки, найвірогідніше, є ті, які вже були зазначені в схваленій урядом Концепції щодо підвищення ефективності впровадження спільних із МФО проектів⁸⁴:

- на етапі ініціювання проектів: відсутність чіткого визначення пріоритетів проектів МФО, недостатня інституційна спроможність міністерств та органів влади на місцях, неякісна підготов-

ка проектів та фрагментарність їхньої оцінки;

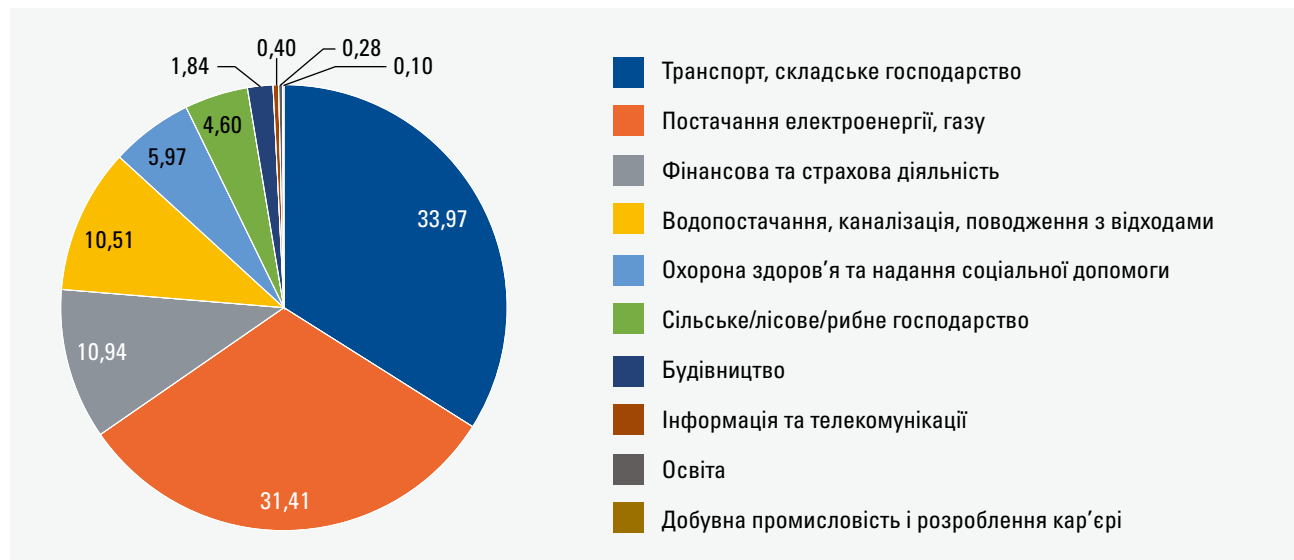
- на етапі впровадження проектів: недостатня спроможність управління проектами, складні процедури закупівель, тривала процедура відбору кінцевих бенефіціарів, особливо для регіональних проектів.

МФО надають фінансування для реалізації проектів відповідно до своїх та спільних з Україною стратегічних документів. Дані свідчать, що кредитні кошти МФО залучаються на вкрай важливі потреби для економічного, соціального та екологічного розвитку України в 10-ти секторах (Рисунок 24) та спрямовані на підвищення рівня безпеки енергоблоків атомних електростанцій, реабілітацію гідроелектростанцій, покращення автомобільних доріг та безпеки руху, підтримку малих та середніх підприємств та на охорону здоров'я.

⁸⁴ <https://mof.gov.ua/uk/news/kabinet-ministriv-skhvalyiv-kontseptsiyu-pidvyshchennia-efektyvnosti-vprovadzhennia-spilnykh-z-mfo-proektiv>

Рисунок 24: Структура фінансування проєктів МФО за галуззю реалізації

Джерело: Портал реєстру проєктів МФО

Вставка: Бенефіціар та ініціатор проєктів

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27 січня 2016 р. № 70 «Про порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проєктів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями»:

- бенефіціар – це юридична особа, що отримує позику в рамках інвестиційного проєкту та забезпечує його реалізацію або разом з іншими бенефіціарами забезпечує реалізацію його окремих частин згідно з договором України з МФО, договором між МФО і бенефіціаром, договором, що укладається з Мінфіном;
- ініціатор інвестиційного проєкту – це орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, а також установа чи організація, утворена в установленому порядку зазначеним органом, чи суб'єкт господарювання державного або комунального сектору економіки. Постановою КМУ №70 передбачено, що ініціатор інвестиційного проєкту готує проєктну пропозицію та подає її на розгляд Мінфіну, який у свою чергу після підготовки висновку щодо експертизи проєктної пропозиції звертається до МФО із запитом про фінансування інвестиційного проєкту.⁸⁵

Станом на червень 2021 року найбільше проєктів економічного та соціального розвитку за підтримки МФО припадали на сектори «Транспорт, складське господарство» (4,4 млрд дол. США) та «Постачання електроенергії, газу» (4,2 млрд дол. США), що становить 65,6% від загального обсягу кредитування МФО. Дещо менше коштів було виділено на проєкти в таких секторах як «Фінансова та страхова діяльність» (1,4 млрд дол. США) та «Водопостачання, каналізація, поводження з відходами» (1,39 млрд дол. США).

Найбільше проєктів припадає на Міністерство енергетики та вугільної промисловості України (на стадії виконання перебуває 8 проєктів на суму 1,74 млрд дол. США, на стадії підготовки 1 проєкт на

суму 39 млн дол. США та на стадії ініціювання 1 проєкт на суму 205 млн дол. США) та Державне агентство автомобільних доріг України (на стадії виконання перебуває 3 проєкти на суму 1,55 млрд дол. США та на стадії підготовки 4 проєкти на суму 1,27 млрд дол. США).

Моніторинг проєктів відповідно до Постанови КМУ №70 проводить Мінфін разом із МФО, відповідальним виконавцем та/або бенефіціаром шляхом оцінки стану підготовки та реалізації проєктів, виявлення відхилень від запланованих заходів та визначення їхнього впливу на виконання зобов'язань, взятих Україною за договорами з МФО, використання коштів позики та виконання фінансових зобов'язань. У свою чергу, відповідальний виконавець через координатора проєкту

⁸⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2016-%D0%BF#Text>

забезпечує проведення постійного моніторингу процесу його реалізації шляхом спостереження за ходом виконання планів заходів щодо підготовки та імплементації проекту, плану закупівлі товарів (робіт, послуг) та бюджету проекту, підготовки фінансової звітності та оцінки досягнення показників результативності, а у разі виявлення фактів відхилення від запланованих заходів забезпечує виконання умов договору України з МФО.

Уся інформація про проекти інвестиційного та соціального розвитку, які реалізуються за підтримки МФО, у яких бенефіціарами і відповідальними виконавцями є представники державного сектору, представлена у форматі відкритих даних на порталі «Реєстр проектів МФО» (<https://proifi.gov.ua>). Портал було створено у 2019 році відповідно до рішення уряду.⁸⁶

5.2.2 Проекти соціального та економічного розвитку в розрізі фінансування основними МФО

СВІТОВИЙ БАНК

Україна є членом групи Світового банку з 1992 року. Починаючи з 2017 року, співпраця України зі Світовим банком здійснюється відповідно до «Стратегії партнерства з Україною на 2017 – 2021 роки».⁸⁷ Міжнародний банк реконструкції й розвитку (МБРР) є одним із п'яти інституцій Групи Світового банку та найбільшим кредитором проектів економічного розвитку в країнах, що розвиваються. МБРР надає кредити на вигідних умовах на строк до 13-ти – 18-ти років (у деяких випадках – 27-ми років) і пільговим періодом 3 – 6 років (у деяких випадках – 12 років). Базою для

встановлення відсоткової ставки за кредитами є здебільшого ставка LIBOR на 6 місяців.⁸⁸ Станом на жовтень 2021 року ставки за кредитами МБРР коливаються від LIBOR+0.53% за кредитами строком до 8-ми років до LIBOR+1.23% для кредитів на 18 – 20 років. У січні – листопаді 2021 року LIBOR не перевищував 0,3%, але у 2018 році наближався до 3% річних.⁸⁹ Одноразова комісія становить 0,25 % від суми позики, а комісія за зобов'язання – 0,25 % річних, яка нараховується на невикористану частину позики.

Кредитний портфель МБРР проектів економічного та соціального розвитку на 2021 рік складається з 9-ти інвестиційних проектів на загальну суму 3,3 млрд дол. США, у тому числі 3 проекти на суму 148 млн дол. США співфінансуються Фондом чистих технологій (ФЧТ). Також МБРР фінансує 3 проекти соціального розвитку.

Загалом МБРР надає кредитні кошти на проекти, що відповідають ЦСР. Станом на 8 червня 2021 року серед наявних інвестиційних проектів найбільше кредитних коштів МБРР було спрямовано до сектору «Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги» на загальну суму 1,09 млрд дол. США (що відповідає одразу трьом ЦСР, а саме: ЦСР 1 «Подолання бідності», ЦСР 3 «Міцне здоров'я та благополуччя» та ЦСР 10 «Скорочення нерівності») та сектор «Транспорт, складське господарство» на суму 1 млрд дол. США (ЦСР 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура»)⁹⁰.

Обсяг використаних коштів позик МБРР та ФЧТ за наявними проектами станом на 8 червня 2021 року становив 1,5 млрд дол. США, що складає 44,1% від загальної суми позики (Таблиця 4). Вибірка коштів є низькою, зважаючи на те, що 6 проектів завершуються протягом 2020 – 2021 років, а невикористаними залишаються 2 млрд дол. США.

⁸⁶ Розпорядження КМУ від 5 жовтня 2016 року №803-р «Про деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-2016-p#Text>

⁸⁷ <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview#2>, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/501881501141799939/pdf/Україна-Концепція-партнерства-з-країною-на-2017-2021-роки.pdf>

⁸⁸ LIBOR – Лондонська міжбанківська ставка пропозиції (англ. London Interbank Offered Rate, LIBOR) – середньозважена процентна ставка за міжбанківськими кредитами, що надаються банками, що виступають на лондонському міжбанківському ринку з пропозицією коштів у різних валютах і на різні терміни – від 1 дня до 12-ти місяців.

⁸⁹ <https://fred.stlouisfed.org/series/USD6MTD156N>

⁹⁰ <https://proifi.gov.ua/?p=analytics>

Таблиця 4: Перелік чинних проєктів, що фінансуються за кредитні кошти МБРР та ФЧТ

Проект	Дата підписання	Загальна сума позики у дол. США	Вибірка у дол. США	% вибірки	Сектор	ЦСР
Модернізація системи соціальної підтримки населення України	2014-07-09	300 000 000	н/д	0,00	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1, 3, 10
Додаткове фінансування для проєкту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України»	2020-05-05	150 000 000	80 375 000,00	53,58	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1, 3, 10
Друге додаткове фінансування, спрямоване на подолання наслідків пандемії COVID-19, для проєкту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України»	2020-12-14	300 000 000	170 000 000,00	56,67	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1, 3, 10
Проект «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей»	2015-03-19	214 730 000	185 430 211,31	86,36	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3
Додаткове фінансування Проєкту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей»	2020-05-15	135 000 000	35 458 774,58	26,27	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3
Другий проєкт із передачі електроенергії (МБРР)	2015-02-10	330 000 000	124 191 873,93	37,63	Постачання електроенергії, газу	7
Другий проєкт із передачі електроенергії (ФЧТ)	2015-02-10	48 425 000	7 346 784,17	15,17	Постачання електроенергії, газу	7
Підвищення енергоефективності в секторі централізованого тепlopостачання України (МБРР)	2014-05-26	332 000 000	101 753 333,63	30,65	Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	6, 7
Підвищення енергоефективності в секторі централізованого тепlopостачання України (ФЧТ)	2014-05-26	50 000 000	10 863 010,03	21,73	Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	6, 7
Другий проєкт розвитку міської інфраструктури (МБРР)	2014-05-26	300 000 000	110 379 232,39	36,79	Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	6, 12
Другий проєкт розвитку міської інфраструктури (ФЧТ)	2014-05-26	50 000 000	19 347 294,28	38,69	Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	6, 12
Другий проєкт покращення автомобільних доріг та безпеки руху	2012-09-20	450 000 000	443 966 619,34	98,66	Транспорт, складське господарство	9
Розвиток дорожньої галузі (Третій проєкт покращення автомобільних доріг України)	2015-11-19	560 000 000	169 633 664,37	30,29	Транспорт, складське господарство	9
Проект доступу до довготермінового фінансування	2017-06-26	150 000 000	72 810 375,13	48,54	Фінансова та страхова діяльність	8
«Східна Україна: возз'єднання, відновлення та відродження (Проект 3В)»	2020-12-17	100 000 000	0,00	0,00	Сільське/лісове/рибне господарство	2, 15
Всього за проєктами МБРР:		3 321 730 000	1 493 999 084,68	44,98		
Всього за проєктами ФЧТ:		148 425 000	37 557 088,48	25,30		

Примітка: дані на 8 червня 2021 року

Джерело: офіційний державний портал Реєстр проєктів⁹¹⁹¹ <https://profi.gov.ua/?p=analytics>

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

Європейський банк реконструкції та розвитку фінансує інвестиційні проекти розвитку в приватному та державному секторах. Україна є членом ЄБРР з 1992 року. Україна співпрацює з ЄБРР у рамках затвердженої «Стратегії діяльності в Україні 2018 – 2023 роки». За чинними проектами ЄБРР встановлено плаваючу ставку EURIBOR+1% та одноразову комісію 1%.⁹² У 2021 році ставки EURIBOR коливались у проміжку від 0,6% до 0,5% річних.

Станом на 8 червня 2021 року на стадії реалізації в державному секторі перебуває 9 спільних проектів із ЄБРР на загальну суму позики 2,2 млрд дол. США, із яких один проект має спільне фінансування з Євратомом на суму 363 млн дол. США. Сьогодні проекти реалізуються лише у двох секторах, а саме: «Транспорт, складське господарство» на загальну суму 1,1 млрд дол. США та «Постачання електроенергії, газу» на

суму 1,15 млрд дол. США. Загалом ЄБРР планує фінансувати проекти, що відповідають трьом цілям сталого розвитку, а саме: ЦСР 7 «Доступна та чиста енергія», ЦСР 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» та ЦСР 16 «Мир, справедливість та сильні інститути».

Обсяг використання коштів позик ЄБРР та Євратома за наявними проектами станом на 8 червня 2021 року становить 1,13 млрд дол. США (50,07 % виділеної суми) та 242 млн дол. США (66,67 %) відповідно. Вибірка коштів за проектом «Електрифікація залізничного напрямку Долинська – Миколаїв – Колосівка» ще взагалі не розпочалася, а за трьома проектами «Проект модернізації мережі електропередачі (49235)», «Подовження третьої лінії метрополітену у м. Харкові» та «Реконструкція, капітальний ремонт та технічне переоснащення магістрального газопроводу «Уренгой – Помари – Ужгород» 42608» вибірка коштів склала лише по 1 % щодо кожного. Невибраними залишаються кошти на суму 1,2 млрд дол. США.

Таблиця 5: Перелік чинних проектів, що фінансуються за кредитні кошти ЄБРР та Євратома

Проект	Дата підписання	Загальна сума позики у дол. США за курсом НБУ	Вибірка у дол. США за курсом НБУ	% вибірки	Сектор	ЦСР
Електрифікація залізничного напрямку Долинська – Миколаїв – Колосівка	2017-12-31	181 500 000	0,00	0,00	Транспорт, складське господарство	9
Комплексна (зведена) програма підвищення рівня безпеки енергоблоків атомних електростанцій 42086	2013-03-25	363 000 000	359 123 791,77	98,93	Постачання електроенергії, газу	7, 16
Комплексна (зведена) програма підвищення рівня безпеки енергоблоків атомних електростанцій (Євратом)	2013-08-07	363 000 000	242 000 000,00	66,67	Постачання електроенергії, газу	7, 16
Завершення будівництва метрополітену у м. Дніпропетровську 41614	2012-07-27	183 920 000	43 921 333,32	23,88	Транспорт, складське господарство	9
Проект модернізації мережі електропередачі (49235)	2019-07-30	180 290 000	1 802 900,00	1,00	Постачання електроенергії, газу	7
Реабілітація гідроелектростанцій 47947	2015-12-30	217 800 000	75 433 546,10	34,63	Постачання електроенергії, газу	7
Подовження третьої лінії метрополітену у м. Харкові	2017-12-11	193 600 000	1 936 000,00	1,00	Транспорт, складське господарство	9

⁹² **Європейська міжбанківська ставка пропозиції** (англ. *European Interbank Offered Rate, EURIBOR*) – усереднена **процентна ставка** за міжбанківськими кредитами, що надаються в Євро.

Проект	Дата підписання	Загальна сума позики у дол. США за курсом НБУ	Вибірка у дол. США за курсом НБУ	% вибірки	Сектор	ЦСР
Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька АЕС – Каховська 40147	2010-10-19	211 750 000	162 828 805,18	76,90	Постачання електроенергії, газу	7
Реконструкція, капітальний ремонт та технічне переоснащення магістрального газопроводу «Уренгой – Помари – Ужгород» 42608	2014-12-15	181 500 000	1 815 000,00	1,00	Постачання електроенергії, газу	7
Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на під'їздах до м. Києва 40185	2010-11-26	544 500 000	483 744 432,16	88,84	Транспорт, складське господарство	9
Всього за проектами ЄБРР:		2 257 860 000	1 130 605 808,53	50,07		
Всього за проектами Євратом:		363 000 000	242 000 000,00	66,67		

Примітка: дані на 8 червня 2021 року

Джерело: офіційний державний портал Реєстр проектів МФО, власна оцінка з розподілу за ЦСР

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК

Починаючи з 2004 року, Україна співпрацює з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), який фінансує проекти, спрямовані на розвиток автомобільних доріг України, енергетичну галузь, розвиток муніципальної та залізничної інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу,

відновлення інфраструктури Донецької і Луганської областей.

ЄІБ здебільшого надає кредити на строк до 30-ти років із пільговим періодом 3 – 6 років, комісія за кредитними зобов'язаннями складає 0,1% річних від невикористаної частини позики, а одноразова комісія 0,25% від суми позики. Базою для встановлення відсоткової ставки за кредитами є ставка EURIBOR.⁹³

Таблиця 6: Перелік чинних проектів, що фінансуються за кредитні кошти ЄІБ та НЕФКО

Проект	Дата підписання	Загальна сума позики у дол. США за курсом НБУ	Вибірка у дол. США за курсом НБУ	% вибірки	Сектор	ЦСР
Розвиток системи водопостачання та водовідведення в місті Миколаєві 25.474	2010-02-02	18 803 400	6 050 000,00	32,18	Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	6
Програма розвитку муніципальної інфраструктури України 81.425	2015-07-23	484 000 000	363 000,00	0,08	Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	6, 12
Міський громадський транспорт України 85.103	2016-11-11	242 000 000	0,00	0,00	Транспорт, складське господарство	9

⁹³ **Європейська міжбанківська ставка пропозиції** (European Interbank Offered Rate, EURIBOR) – усереднена **процентна ставка** за міжбанківськими кредитами, що надаються в **євро**.

Проект	Дата підписання	Загальна сума позики у дол. США за курсом НБУ	Вибірка у дол. США за курсом НБУ	% вибірки	Сектор	ЦСР
Завершення будівництва метрополітену у м. Дніпропетровську 81.423	2014-06-01	183 920 000	30 653 333,74	16,67	Транспорт, складське господарство	9
Реконструкція, капітальний ремонт та технічне переоснащення магістрального газопроводу «Уренгой – Помари – Ужгород» 81.420	2014-12-01	181 500 000	0,00	0,00	Постачання електроенергії, газу	7
Основний кредит для МСП та компаній із середнім рівнем капіталізації 82.844	2014-12-15	484 000 000	112 530 000,00	23,25	Фінансова та страхова діяльність	8
Основний кредит для аграрної галузі – Україна 85.055	2015-12-28	484 000 000	21 780 000,00	4,50	Сільське/лісове/рибне господарство	2, 15
Надзвичайна кредитна програма для відновлення України 84.160	2014-12-22	242 000 000	96 800 000,00	40,00	Будівництво	16
Європейські дороги України II (Проект покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на під'їздах до м. Києва) 26.131/26.132	2011-05-27	544 500 000	257 622 705,67	47,31	Транспорт, складське господарство	9
Розширення системи Харківського метрополітену 85.847	2017-12-11	193 600 000	0,00	0,00	Транспорт, складське господарство	9
Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька АЕС – Каховська 31.143	2011-09-16	211 750 000	87 967 000,00	41,54	Постачання електроенергії, газу	7
Проект будівництва високовольтної повітряної лінії 750 кВ Рівненська АЕС – Київська 24.668	2008-10-08	181 500 000	136 064 500,00	74,97	Постачання електроенергії, газу	7
Проект модернізації української залізниці (Модернізація інфраструктури ПАТ «Укрзалізниця») 81.843	2016-12-19	181 500 000	0,00	0,00	Транспорт, складське господарство	9
Вища освіта України 84.172	2016-12-19	145 200 000	0,00	0,00	Освіта	4, 7
Вища освіта України 84.172 (НЕФКО)	2017-12-19	36 300 000	0,00	0,00	Освіта	4, 7
Реабілітація гідроелектростанцій 31.177	2012-09-21	242 000 000	81 070 000,00	33,50	Постачання електроенергії, газу	7
Всього за проектами ЄІБ:		4 020 273 400	830 900 539,41	20,67		
Всього за проектами НЕФКО:		36 300 000	0,00	0,00		

Примітка: дані на 8 червня 2021 року

Джерело: офіційний державний портал Реєстр проектів МФО, власна оцінка з розподілу за ЦСР

Станом на 8 червня 2021 року проектний портфель ЄІБ у державному секторі України складав 15 чинних проектів на загальну суму 4,02 млрд дол. США.⁹⁴ Основними

секторами, у які було залучено найбільше кредитних коштів, є «Транспорт, складське господарство» на загальну суму 1,3 млрд дол. США (відповідає ЦСР 9) та «Постачання

⁹⁴ <https://profi.gov.ua/?p=analytics>

електроенергії, газу» на суму 816 млн дол. США (відповідає ЦСР 7). Проте вибірка коштів за проектами є дуже низькою. За п'ятьма проектами вибірка коштів ще взагалі не розпочалася, у тому числі й за проектом «Вища освіта України 84.172», який також передбачає співфінансування НЕФКО. Ще за двома проектами «Програма розвитку муніципальної інфраструктури України 81.425» та «Основний кредит для аграрної галузі – Україна 85.055» вибірка коштів склала менше 5%. Невибраними залишаються 3,2 млрд дол. США.

КРЕДИТНА УСТАНОВА ДЛЯ ВІДБУДОВИ (KfW)

Кредитна установа для відбудови – це державний банк Уряду ФРН, що сприяє економічному розвитку Німеччини, Європи та світу. З 2007 року KfW надає фінансування Україні для реалізації проектів із підтримки

малого та середнього бізнесу (ЦСР 8), підвищення енергоефективності (ЦСР 7), реконструкції та модернізації систем водопостачання (ЦСР 6).

Станом на 8 червня 2021 року, проектний портфель KfW складається з чотирьох проектів на загальну суму 263 млн дол. США, із яких два проекти «Підвищення ефективності передачі електроенергії (модернізація підстанцій)» та «Незв'язний фінансовий кредит (проект «Реконструкція підстанцій у східній частині України»)» перебувають на стадії реалізації. За «Проектом муніципального водного господарства м. Чернівців стадія 1», що передбачає реконструкцію та модернізацію системи водопостачання у місті, вибірка коштів взагалі не розпочалася, тоді як за проектом «Підтримка малих та середніх підприємств 2007 65 339» вибірка коштів склала 100%. Невибраними залишаються кошти на суму 186 млн дол. США.

Таблиця 7: Перелік чинних проектів, що фінансуються за кредитні кошти KfW

Проект	Дата підписання	Загальна сума позики у дол. США за курсом НБУ	Вибірка у дол. США за курсом НБУ	% вибірки	Сектор	ЦСР
Проект муніципального водного господарства м. Чернівців стадія 1	2015-02-06	20 570 000	0,00	0,00	Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	6
Підвищення ефективності передачі електроенергії (модернізація підстанцій)	2011-12-30	49 005 000	16 610 457,08	33,90	Постачання електроенергії, газу	7
Підтримка малих та середніх підприємств 2007 65 339	2012-12-29	12 100 000	12 100 000,00	100,00	Фінансова та страхова діяльність	8
Незв'язний фінансовий кредит (проект «Реконструкція підстанцій у східній частині України»)»	2016-10-10	181 500 000	47 978 220,61	26,43	Постачання електроенергії, газу	7
Всього:		263 175 000	76 688 677,69	29,14		

Примітка: дані на 8 червня 2021 року

Джерело: офіційний державний портал Реєстр проектів МФО

5.2.3 Проекти на стадії підготовки та ініціювання

Станом на червень 2021 року на стадії підготовки перебували 20 інвестиційних проектів та на стадії ініціювання – чотири проекти,

на які було орієнтовно виділено позикові кошти в сумі 4 млрд дол. США. Зокрема, найбільше коштів планується залучити для фінансування реалізації проектів у секторі «Транспорт, складське господарство» (10 проектів орієнтовно на суму 2 млрд дол. США).⁹⁵

⁹⁵ <https://profi.gov.ua/?p=analytics>

Таблиця 8: Перелік інвестиційних проєктів, що перебувають на стадії підготовки

Проєкт	Кредитор	Дата підписання	Орієнтовна сума позики у дол. США за курсом НБУ	Сектор
Транспортний зв'язок в Україні – Фаза I 87.617	ЄІБ	2018-12-17	60 500 000	Транспорт, складське господарство
Логістична мережа	ЄІБ	2020-10-06	36 300 000	Транспорт, складське господарство
«Східна Україна: возз'єднання, відновлення та відродження (Проєкт 3В)»	ЄІБ	2020-12-09	121 000 000	Транспорт, складське господарство
Міський громадський транспорт України II	ЄІБ	2020-12-09	242 000 000	Транспорт, складське господарство
Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів	МБРР		200 000 000	Освіта
Енергоефективність громадських будівель в Україні	ЄІБ	2020-10-06	363 000 000	Будівництво
Розвиток аеропорту Бориспіль	ЄІБ	2021-02-16	326 700 000	Транспорт, складське господарство
«Екстрене реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні» (Ukraine Emergency COVID-19 Response Vaccination Project) Реструктуризація проєкту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» (Позика № 8475-UA)	МБРР		90 000 000	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги
Підвищення енергоефективності в електропередачі (реконструкція трансформаторних підстанцій) –II	KfW		39 325 000	Постачання електроенергії, газу
Підвищення надійності підстанцій 87.554	ЄІБ		164 560 000	Постачання електроенергії, газу
«Розвиток транс'європейської транспортної мережі (Україна – дорожні коридори)»50831	ЄБРР	2020-12-18	544 500 000	Транспорт, складське господарство
Розвиток транс'європейської транспортної мережі	ЄІБ	2019-11-22	544 500 000	Транспорт, складське господарство
Підвищення безпеки автомобільних доріг у містах України 86.980	ЄІБ		90 750 000	Транспорт, складське господарство
Закупівля верстатів КРС та покращення енергоефективності АТ «Укргазвидобування»	ЄБРР	2020-07-30	62 738 500	Постачання електроенергії, газу
Другий Проєкт з енергоефективності (Second Energy Efficiency Project)	МБРР		150 000 000	Фінансова та страхова діяльність
«Рефінансування енергоефективності для українських малих та середніх підприємств через банківський сектор (Німецько-Український фонд – НУФ)» (НФ III)	KfW		8 470 000	Фінансова та страхова діяльність
Проєкт розвитку АТ «Укрпошта»: Логістична мережа та Сільське відділення.	ЄБРР	2020-11-16	76 230 000	Транспорт, складське господарство
Київська міська мобільність (Kyiv Urban Mobility Project)	МБРР		43 318 000	Транспорт, складське господарство
Енергоефективність у громадах-I	KfW		30 855 000	Постачання електроенергії, газу
Програма з відновлення України	ЄІБ	2020-12-09	411 400 000	Будівництво
Всього:			3 606 146 500	

Примітка: дані червень 2021 року

Джерело: офіційний державний портал Реєстр проєктів МФО

Таблиця 9: Перелік інвестиційних проєктів, що перебувають на стадії ініціювання

Проєкт	Кредитор	Орієнтовна сума позики у дол. США за курсом НБУ	Сектор
Незв'язний фінансовий кредит загальним розміром 90 млн. євро	KfW	108 900 000	Постачання електроенергії, газу
Незв'язний фінансовий кредит загальним розміром 60 млн. євро	KfW	72 600 000	Сільське/лісове/рибне господарство
Додаткове фінансування для протидії COVID-19 у рамках Проєкту доступу до довготермінового фінансування (Additional Financing for COVID-19 Response under the Access to Long Term Finance Project)	МБРР	100 000 000	Фінансова та страхова діяльність
Встановлення гібридних систем із виробництва електроенергії в ПрАТ «Укргідроенерго»	МБРР	172 000 000	Постачання електроенергії, газу
Встановлення гібридних систем із виробництва електроенергії в ПрАТ «Укргідроенерго»	ФТЧ (МБРР)	33 000 000	Постачання електроенергії, газу
Всього:		486 500 000	

Примітка: дані на червень 2021 року

Джерело: офіційний державний портал Реєстр проєктів МФО

5.2.4 Оцінка розподілу проєктів за ЦСР

За експертною оцінкою, найбільше проєктів, що реалізуються за підтримки МФО у державному секторі, відповідають ЦСР 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» та ЦСР 7 «Доступна та чиста енергія» (Рисунок 25). Зокрема, у рамках ЦСР 9 кредитні кошти МФО були виділені на реалізацію проєктів у секторі «Транспорт, складське господарство», спрямованих на розвиток громадського транспорту та дорожньої галузі. За ЦСР 7 фінансування МФО було спрямовано в сектор «Постачання електроенергії, газу» на реалізацію проєктів щодо підвищення енергоефективності в секторі централізованого тепlopостачання, будівництва високовольтних повітряних ліній, модернізації мережі електропостачання та підвищення рівня безпеки енергоблоків атомних електростанцій. Загалом на реалізацію ЦСР 9 та ЦСР 7 за наявними проєктами в державному секторі було передбачено відповідно 3,4 млрд дол. США та 2,9 млрд дол. США.

Проте, як свідчать дані, за проєктами, спрямованими на досягнення ЦСР 4, вибірка коштів взагалі не розпочалася, незважаючи на те, що залучення фінансування

в сектор освіти було би дуже бажаним з огляду на брак державних інвестицій у цю сферу. Також, ціла низка ЦСР залишилися без уваги, а саме:

- ЦСР 11 «Сталий розвиток міст і громад»;
- ЦСР 13 «Пом'якшення наслідків зміни клімату»;
- ЦСР 14 «Збереження морських ресурсів».

Водночас варто зазначити, що, хоча за експертною оцінкою не виділено проєктів, які би відповідали ЦСР 17 «Партнерство заради сталого розвитку», насправді всі проєкти соціального та економічного розвитку за підтримки МФО допомагають у досягненні цієї цілі. Також за оцінкою відсутнє фінансування за ЦСР 5 «Гендерна рівність», але варто зазначити, що ряд проєктів враховує цей аспект при впровадженні та визначенні результативних показників.

Протягом 2016 – 2020 років у державному та приватному секторах розпочалась реалізація проєктів у рамках десяти ЦСР на загальну суму 2,37 млрд дол. США та 3,1 млрд дол. США відповідно (Рисунок 26). Нижче наведемо основні ЦСР, на реалізацію яких протягом 2016 -2020 років було виділено найбільше кредитних коштів МФО.

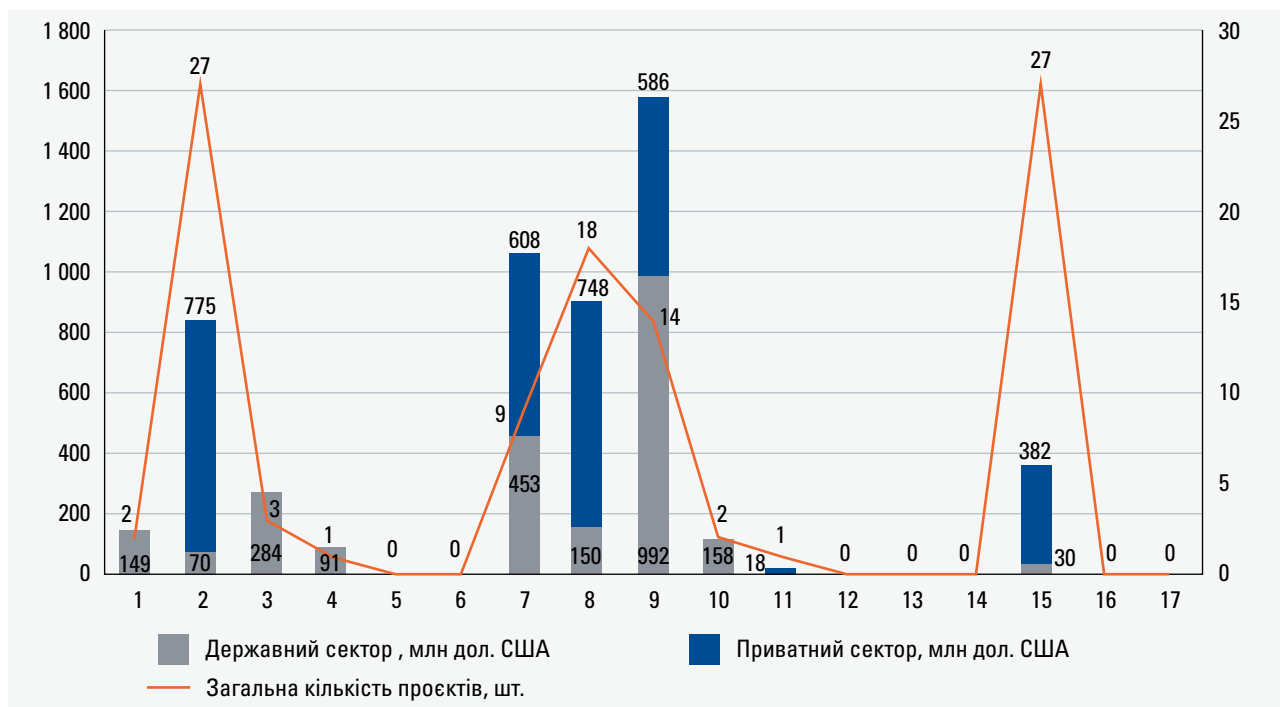

Рисунок 25: Фінансування ЦСР за наявними проектами МФО в державному секторі

Джерело: експертна оцінка на основі даних з порталу реєстру проектів МФО

Рисунок 26: Проекти за підтримки МФО за ЦСР, реалізація яких розпочалась у 2016 – 2020 роки

Джерело: експертна оцінка на основі даних з офіційних сайтів ЄБ, ЄБРР, МФК та порталу реєстру проектів МФО

Ціль 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства». До ЦСР 2 віднесено 70% фінансування за проектами, що реалізуються в аграрному секторі, тоді як інша частка обсягу фінансування відповідних проектів віднесена до ЦСР 15. Це пов'язано з

тим, що проекти в аграрному секторі досить різноманітні та мають відношення до декількох ЦСР одночасно. У державному секторі протягом 2016 – 2020 років погоджено лише один проект «Східна Україна: воз'єднання, відновлення та відродження (Проект ЗВ)»,

що передбачає підтримку відновлення сільськогосподарської галузі на територіях впровадження проекту, зокрема на підконтрольних уряду територіях Луганської області. Реалізація проекту передбачена за рахунок кредитних коштів МБРР. Натомість у приватному секторі ЄБРР та МФК погодили 26 проектів, спрямованих на підтримку агробізнесу в Україні.

Загалом на реалізацію проектів, спрямованих на досягнення ЦСР 2, було передбачено 845 млн дол. США (1 проект на суму 70 млн дол. США у державному секторі та 26 проектів на суму 775 млн дол. США у приватному).

Ціль 7 «Доступна та чиста енергія». До проектів, які можна віднести до ЦСР 7, належать 3 проекти в державному та 6 у приватному секторах. Зокрема, у державному секторі реалізуються 2 проекти за підтримки ЄБРР та KfW, які спрямовані на модернізацію мережі електропередачі, у тому числі передбачено реконструкцію підстанцій у східній частині України. До ЦСР 7 також можна віднести ще один проект у секторі «Освіта», із вагою 50%, що передбачає залучення кредитних коштів від ЄІБ та НЕФКО, у тому числі для надання допомоги в підвищенні ефективності використання енергії в університетах. Проекти в приватному секторі, які мають відношення до ЦСР 7, реалізуються за кредитні кошти ЄБРР та спрямовані на розвиток зеленої енергетики та підтримку нафтогазових компаній.

Загалом, на реалізацію проектів, спрямованих на досягнення ЦСР 7, було передбачено 1,1 млрд дол. США (3 проекти на суму 453 млн дол. США в державному секторі та 6 проектів на суму 608 млн дол. США в приватному).

Ціль 8 «Гідна праця та економічне зростання». У державному секторі протягом 2016–2020 років було погоджено лише один проект, який має відношення до ЦСР 8. Це проект, що реалізується за підтримки МБРР, та передбачає поліпшення доступу експортно-орієнтованих малих і середніх підприємств до довгострокового фінансування. Проте

у приватному секторі до ЦСР 8 віднесено 17 проектів, що реалізуються за рахунок кредитних коштів ЄІБ, ЄБРР та МФК і спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу в Україні шляхом відкриття кредитних ліній через партнерських фінансових посередників.

Загалом, на реалізацію проектів, спрямованих на досягнення ЦСР 8, було передбачено 898 млн дол. США (1 проект на суму 150 млн дол. США в державному секторі та 17 проектів на суму 748 млн дол. США в приватному).

Ціль 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура». Найбільший обсяг фінансових ресурсів від МФО на суму 1,6 млрд дол. США (5 проектів на суму 992 млн дол. США в державному секторі та 9 проектів на суму 586 млн дол. США в приватному), було передбачено на реалізацію проектів, спрямованих на досягнення ЦСР 9, у таких секторах як «Транспорт, складське господарство», «Інфраструктура» та «Виробництво». Зокрема, у державному секторі до ЦСР 9 віднесено проекти, які реалізуються за підтримки ЄБРР та ЄІБ та спрямовані на розвиток громадського транспорту. Натомість, у приватному секторі протягом 2016 – 2020 років були погоджені проекти, які мали реалізуватись за рахунок кредитних коштів ЄБРР та МФК, з метою розвитку промисловості та транспортної інфраструктури в Україні.

5.2.5 Проекти приватного сектору

Окрім державного сектору, такі МФО як ЄБРР, ЄІБ та МФК також надають кредити приватному сектору.

ЄІБ сприяє розвитку приватного сектору, зокрема МСП, шляхом надання кредитних ліній через партнерських фінансових посередників. Протягом 2016 – 2020 років ЄІБ надав таких позик на суму 526,35 млн дол. США (9 проектів).⁹⁶

ЄБРР протягом 2016 – 2020 років погодив надання кредитів для 38-ми проектів на загальну суму 2,2 млрд дол. США

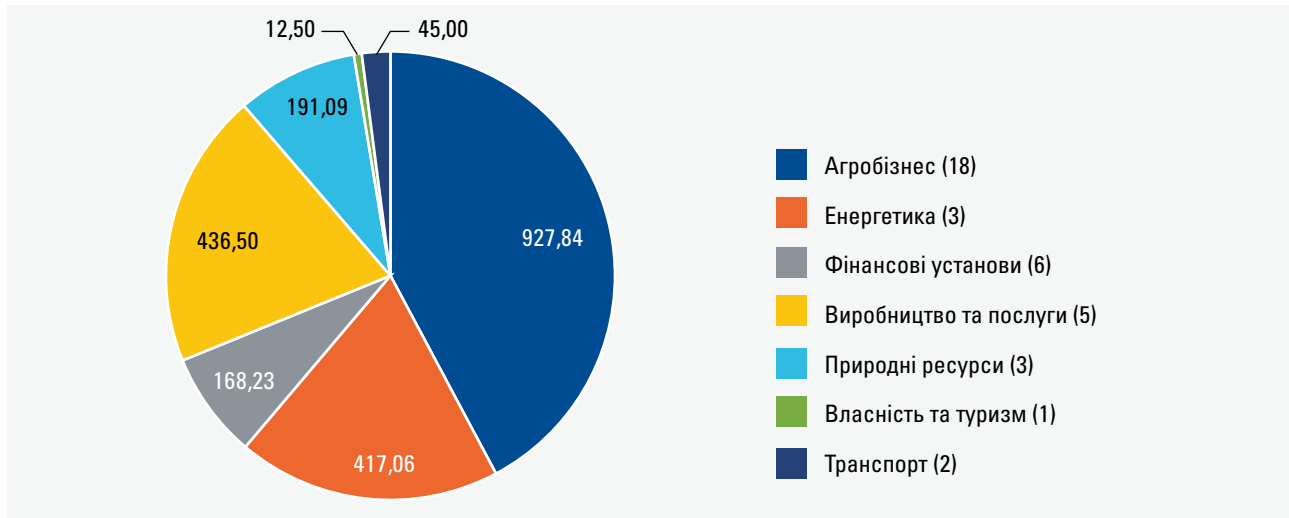
⁹⁶ <https://www.eib.org/en/projects/loans/index.htm?q=&sortColumn=loanParts.loanPartStatus.statusDate&sortDir=desc&pageNumber=0&itemPerPage=25&pageable=true&language=EN&defaultLanguage=EN&loanPartYearFrom=1959&loanPartYearTo=2021&orCountries.region=true&countries=UA&orCountries=true&sectors=9900&orSectors=true>

(Рисунок 27). Найбільше кредитних коштів від ЄБРР передбачено на реалізацію проектів в аграрному та енергетичному секторах (18 проектів на суму 927,84 млн дол. США

та 3 проекти на суму 417,06 млн дол. США відповідно).⁹⁷ Так, зокрема, ЄБРР підтримує проекти з розвитку альтернативних джерел енергії.

Рисунок 27: Загальна сума позик та кількість проектів, що були погоджені ЄБРР протягом 2016 – 2020 років (за секторами), млн дол. США

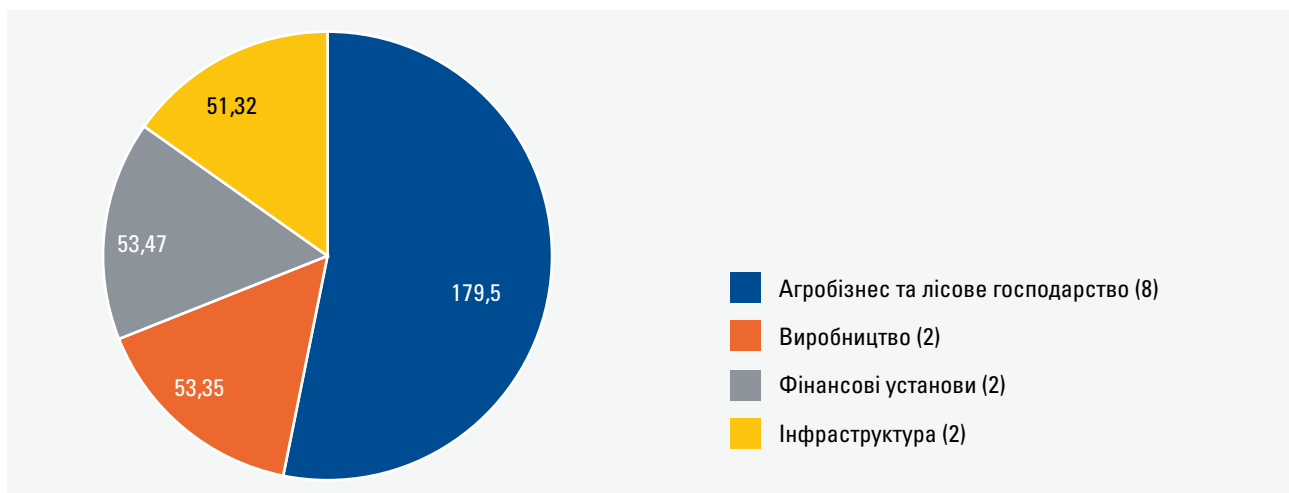

Джерело: офіційний сайт ЄБРР⁹⁸

Міжнародна фінансова корпорація (МФК) входить до групи Світового банку та надає позики для підтримки приватного бізнесу (Рисунок 28). За даними МФК, станом на 20 червня 2021 року загальна сума позик за чинними проектами в Україні складає 669,87 млн дол. США.⁹⁹ Протягом

2016 – 2020 років МФК погодила надання кредитів для реалізації 14-ти проектів на суму 337,64 млн дол. США. Основним сектором, до якого було спрямовано найбільше кредитних коштів МФК, став «Агробізнес та лісове господарство» (8 проектів на суму 179,5 млн дол. США).

Рисунок 28: Загальна сума позик та кількість проектів, що були погоджені МФК протягом 2016 – 2020 років (за секторами), млн дол. США

Джерело: офіційний сайт МФК¹⁰⁰

⁹⁷ <https://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?c37=on&keywordSearch=>

⁹⁸ <https://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?c37=on&keywordSearch=>

⁹⁹ https://disclosures.ifc.org/enterprise-search-results-home?f_region_description=ECAREG

¹⁰⁰ https://disclosures.ifc.org/enterprise-search-results-home?f_region_description=ECAREG

У цілому найбільшу підтримку від МФО приватний сектор отримує для реалізації проєктів у аграрному секторі – протягом

2016 – 2020 років погоджено 26 проєктів на суму 1,1 млрд дол. США.

5.3. Міжнародна технічна допомога

Офіційна допомога для розвитку (ОДР) є одним із видів фінансування розвитку за цілями сталого розвитку (ЦСР). Завдання ЦСР 17.2 визначає необхідність «забезпечити, щоб розвинені країни повністю виконали свої зобов'язання з надання офіційної допомоги з метою розвитку». Міжнародна технічна допомога (МТД), як різновид ОДР, є одним із важливих механізмів фінансування сталого розвитку в Україні. Україна як країна, що розвивається, отримує МТД з 1992 року та досить активно використовує зазначений фінансовий інструмент майже в усіх сферах економіки.¹⁰¹

Основним нормативно-правовим актом, що регулює питання МТД в Україні, є

Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги», яка регулює правила та процедури залучення МТД, державної реєстрації та моніторингу проєктів, акредитації виконавців, використання МТД, реєстрації представництв донорських установ в Україні та координації МТД.

Відповідно до цієї постанови поняття «міжнародна технічна допомога» визначено як «фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України» (Рисунок 29).

Рисунок 29: Формати надання міжнародної технічної допомоги

Джерело: розроблено на основі Постанови КМУ №153 від 15.02.2002

Організаційно-правові засади співпраці України з партнерами з розвитку в рамках МТД регулюються рамковими угодами з країнами-партнерами з розвитку, рамковими угодами з міжнародними організаціями-партнерами з розвитку, угодами між Урядом України та ЄС щодо допомоги з боку

ЄС. Усі проєкти МТД обов'язково повинні пройти державну реєстрацію в Секретаріаті Кабінету Міністрів України (СКМУ).

Задля підвищення ефективності надання МТД у жовтні 2020 року КМУ запровадив трирівневу систему координації МТД. Ця

¹⁰¹ Постанова КМУ, №153 від 15.02.2002 (зі змінами), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF#Text>

система складалась із таких елементів як форум «Партнерство з розвитку», метою якого є визначення разом із представниками партнерів із розвитку спільних стратегічних пріоритетів та потреб щодо залучення МТД в Україну; стратегічна платформа (створена для стратегічної координації МТД) та секторальні робочі групи (створені для проведення регулярного діалогу з партнерами з розвитку).¹⁰² Уже відбулось кілька зустрічей форуму та секторальних робочих груп.

Секретаріат Кабінету Міністрів України, починаючи з грудня 2019 року, є координатором діяльності, пов'язаної із залученням міжнародної технічної допомоги в Україні (попереднім координатором МТД було Міністерство економіки України). СКМУ та бенефіціар здійснюють контроль за цільовим використанням міжнародної технічної допомоги впродовж реалізації проекту, а також поточний (кожні півроку) та заключний моніторинг реалізації

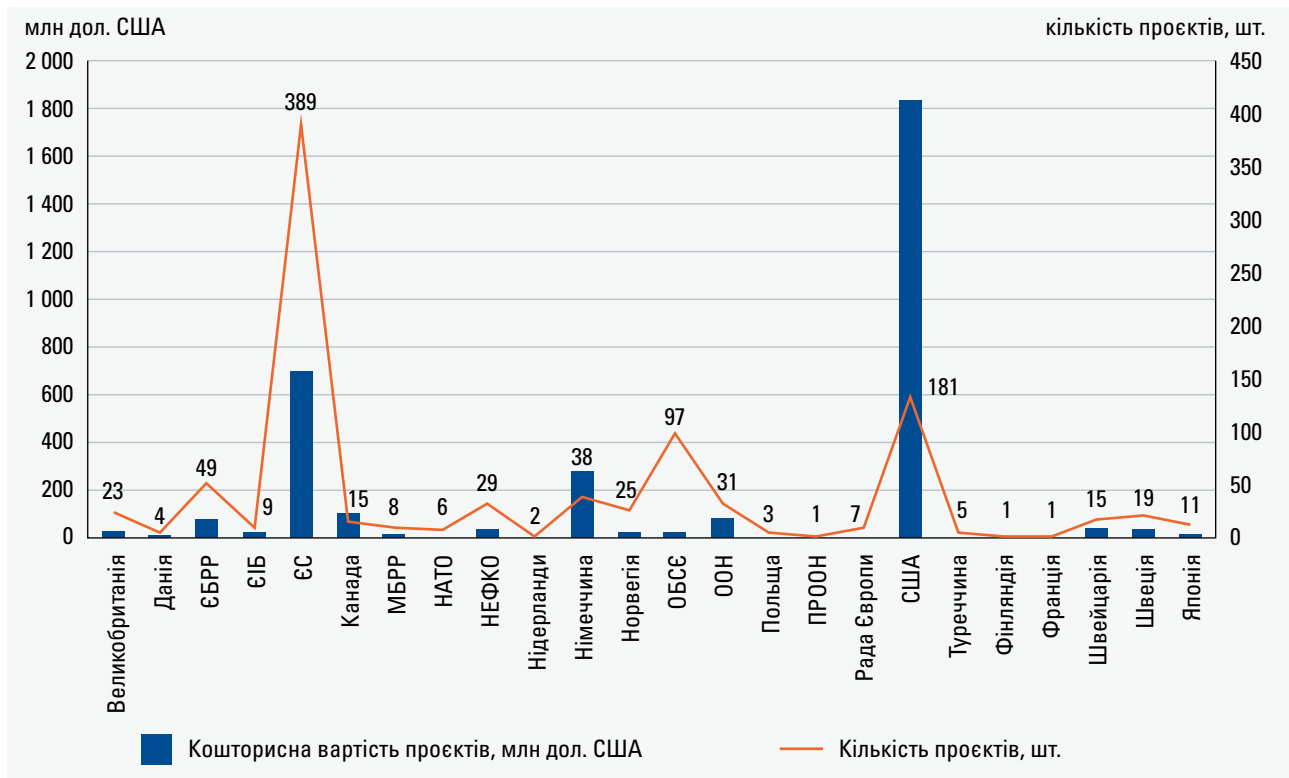
проектів МТД. За результатами проведеного моніторингу, Секретаріат Кабінету Міністрів України повинен підготувати та оприлюднити щорічний звіт про надання та використання МТД Україною.

Суспільний моніторинг за використанням МТД є можливим завдяки оприлюдненню та регулярному оновленню таблиць із даними про проекти МТД. За інформацією СКМУ, зараз розробляється зручний портал із даними з МТД, який має замінити портал ProAID, що працював у 2019 році та був зручним джерелом інформації про проекти.

ПРОЕКТИ МТД

У рамках надання МТД Україна співпрацює з 23-ма партнерами з розвитку, найбільшими з яких є США, ЄС та Німеччина (Рисунок 30). Проекти МТД реалізуються у 22-х сферах.

Рисунок 30: Кількість та кошторисна вартість проектів МТД, реалізація яких розпочалася протягом 2016 – 2020 років, за партнерами з розвитку

Джерело: офіційний сайт КМУ, Дія¹⁰³

¹⁰² Постанова КМУ №942 від 9 жовтня 2020 року «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 153», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/942-2020-%D0%BF#Text>

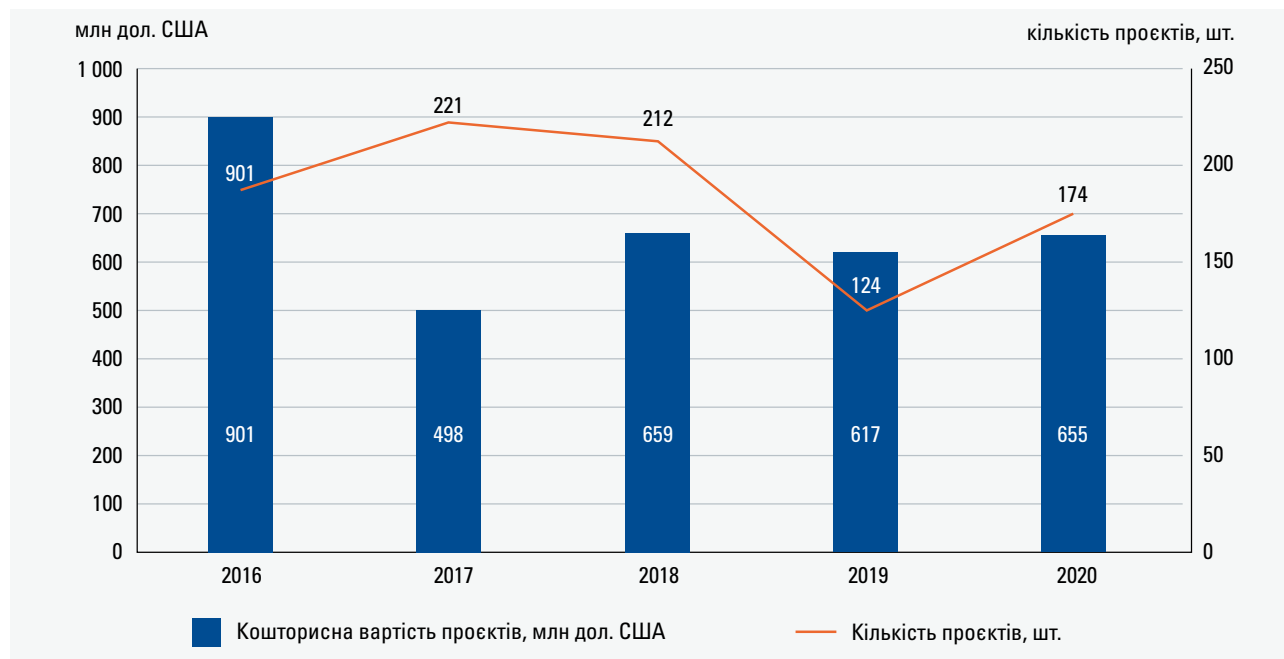
¹⁰³ <https://data.gov.ua/dataset/04fa817d-5c92-4e0d-b1b5-2dcf720adc36/resource/f00b8124-7ea6-4d8d-ad9b-6089c911ff0a>

У період з 2016 по 2020 роки Україна досить стабільно залучає МТД (Рисунок 31). У середньому в Україні щороку починається реалізація проектів МТД загальною кошторисною

вартістю понад 600 млн дол. США. Загалом за останні 5 років Україна розпочала реалізацію 918 проектів МТД загальною кошторисною вартістю 3,33 млрд дол. США.¹⁰⁴

Рисунок 31: Кількість та кошторисна вартість проектів МТД, реалізація яких розпочалася протягом 2016 – 2020 років

Джерело: офіційний сайт КМУ, Дія¹⁰⁵

Загальна кошторисна вартість проектів МТД, реалізація яких розпочалась у 2016 році, становила понад 901 млн дол. США, з яких 63% було залучено в такі сектори як «Національна безпека та оборона» (271,6 млн дол. США), «Урядування та громадянське суспільство» (172,5 млн дол. США) та «Відновлення Донбасу та ВПО» (135,2 млн дол. США). Основним партнером із розвитку у 2016 році стали США: за їхньої підтримки було розпочато проекти на суму 460 млн дол. США, що становить 51% від загальної кошторисної вартості проектів МТД, реалізація яких розпочалась у 2016 році.

Усього протягом 2016 – 2019 років було розпочато реалізацію 744 проектів МТД у 16-ти секторах загальною кошторисною вартістю понад 2,6 млрд дол. США (Рисунок 32). Найбільші обсяги МТД отримали такі сектори як «Національна безпека та оборона» (76 проектів на суму понад 843 млн дол. США), «Урядування та громадянське

суспільство» (128 проектів на суму понад 429 млн дол. США) та «Відновлення Донбасу та ВПО» (63 проектів на суму понад 394 млн дол. США).

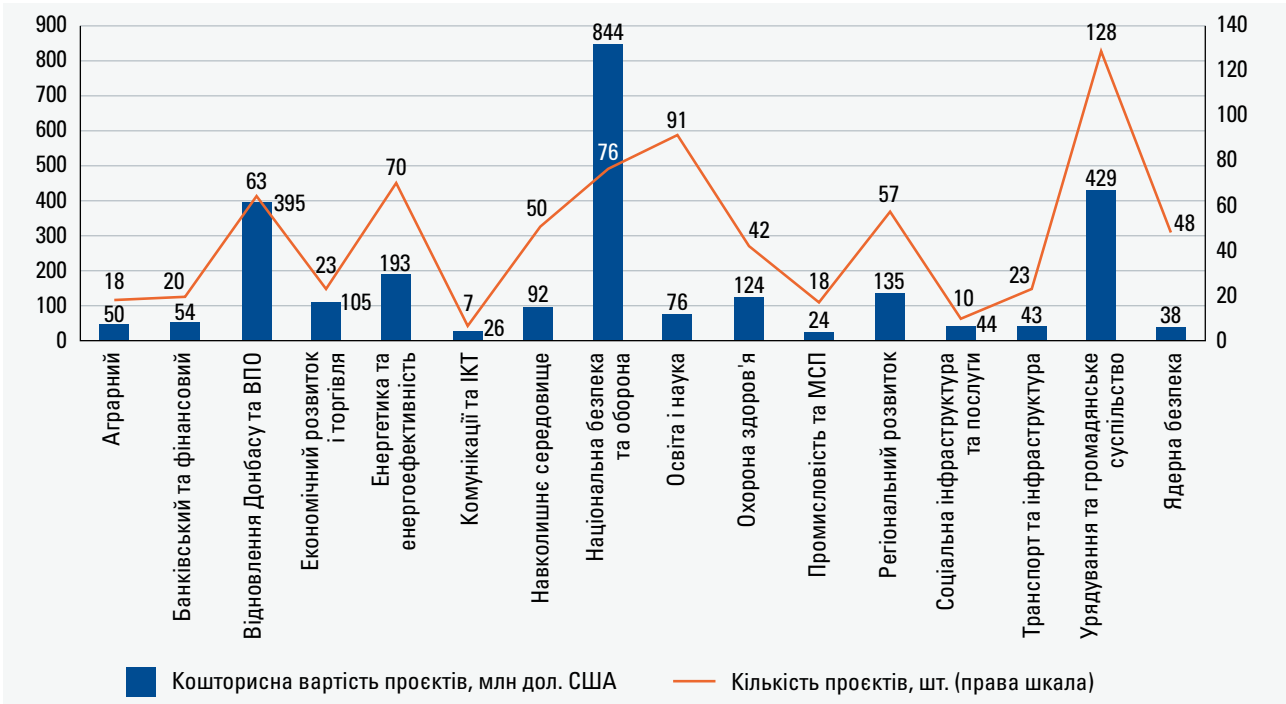
За результатами 2020 року, напрями потоків МТД певною мірою змінились (Рисунок 33). Найбільші обсяги МТД отримали такі сектори як «Підвищення обороноздатності» (лише 4 проекти, проте на суму понад 265 млн дол. США), «Децентралізація та сприяння регіональному розвитку» (4 проекти на суму понад 76 млн дол. США), «Розвиток соціальної інфраструктури та послуг» (20 проектів на суму понад 74 млн дол. США).

¹⁰⁴ Тут і далі вартість проектів наводиться в дол. США, якщо не вказано інше.

¹⁰⁵ <https://data.gov.ua/dataset/04fa817d-5c92-4e0d-b1b5-2dcf720adc36/resource/f00b8124-7ea6-4d8d-ad9b-6089c911ff0a>

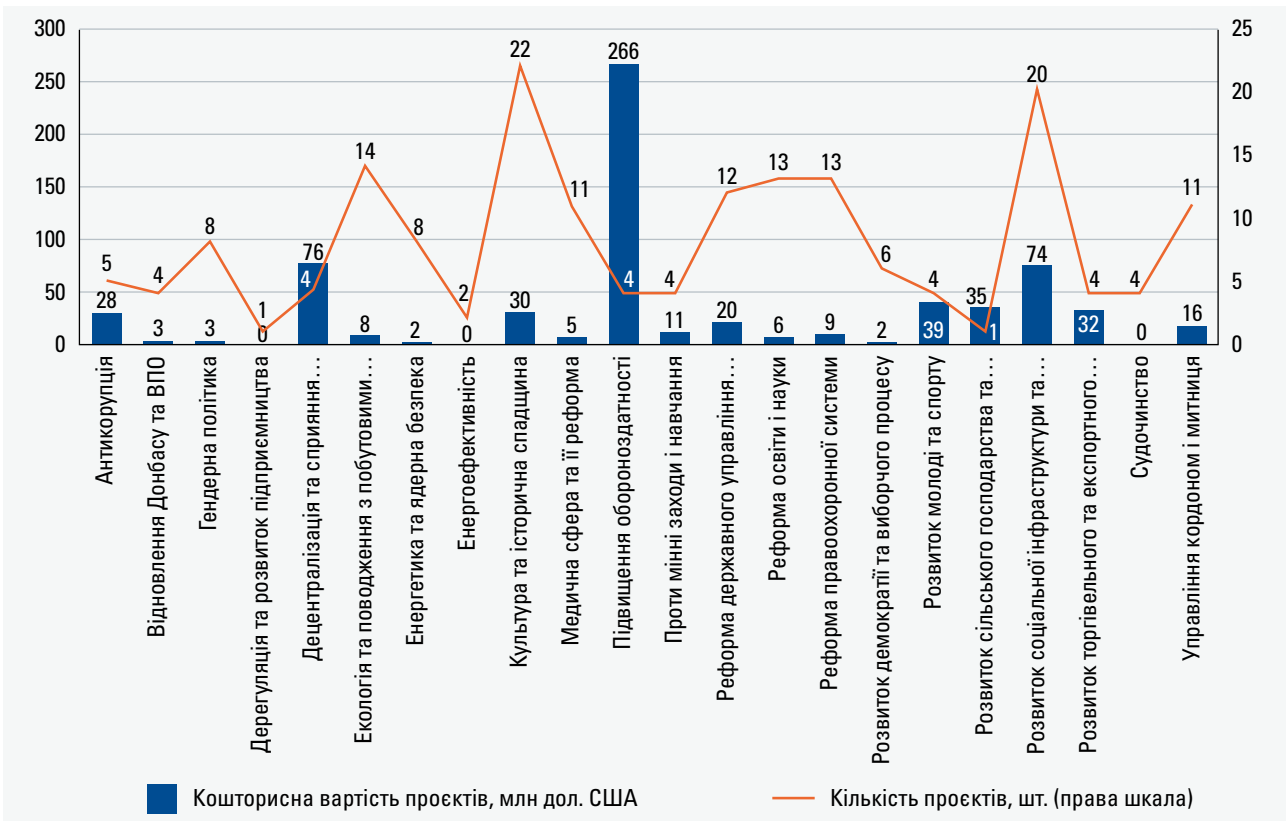

Рисунок 32: Кількість та кошторисна вартість проєктів МТД, реалізація яких розпочалася протягом 2016 – 2019 років, за секторами

Джерело: офіційний сайт КМУ, Дія¹⁰⁶

Рисунок 33: Кількість та кошторисна вартість проєктів МТД, реалізація яких розпочалася протягом 2020 року, за секторами

Джерело: офіційний сайт КМУ, Дія¹⁰⁷

¹⁰⁶ <https://data.gov.ua/dataset/04fa817d-5c92-4e0d-b1b5-2dcf720adc36/resource/f00b8124-7ea6-4d8d-ad9b-6089c911ff0a>

¹⁰⁷ <https://data.gov.ua/dataset/04fa817d-5c92-4e0d-b1b5-2dcf720adc36/resource/f00b8124-7ea6-4d8d-ad9b-6089c911ff0a>

За інформацією КМУ, за підсумками 2020 року, у рамках наявних у 2020 році проєктів МТД було використано 1,07 млрд дол. США, із яких 446 млн дол. США були отримані від США, а 235,5 млн дол. США – від ЄС.¹⁰⁸ У цілому на цих двох донорів припадає 64% загального обсягу використаних коштів МТД у рамках відповідних проєктів.

Протягом 2016 – 2020 років значна увага приділялася такому сектору як «Національна безпека та оборона», що обумовлено збройною агресією з боку Росії на Сході України. Найбільша кількість проєктів за останні 5 років розпочалась за підтримки ЄС (389 проєктів), США (131 проєкт) та ОБСЄ (97 проєктів). За загальною кошторисною вартістю проєктів, реалізація яких розпочалась протягом 2016 – 2020 років, найбільшими партнерами з розвитку є США (1,8 млрд дол. США, що становить 55%), ЄС (694,9 млн дол. США, або 21%) та Німеччина (282,6 млн дол. США, або 8,6%), що в сумі становить 84,6% коштів МТД.

ІНІЦІАТОРИ

Основним ініціатором за кількістю проєктів є Міністерство освіти і науки України (МОН). Щороку за ініціативи МОН розпочинається

найбільша кількість проєктів. За результатами 2020 року, МОН звітувало щодо 98-ми проєктів. Відповідно до «Інформації щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні за результатами проведеного Секретаріатом Кабінету Міністрів України моніторингу проєктів у 2020 році», МОН сьогодні співпрацює з США, ЄС, Великою Британією, Норвегією, ОБСЄ, Німеччиною, Канадою, Швейцарією, Польщею, Туреччиною, Фінляндією, а також із ЄБРР, ЄІБ у таких секторах як реформа освіти і науки; децентралізація та сприяння регіональному розвитку; судочинство; дерегуляція та розвиток підприємництва; реформа державного управління.¹⁰⁹

Основним ініціатором проєктів МТД, реалізація яких розпочалась протягом 2019–2020 років, за загальною кошторисною вартістю було Міністерство оборони України (Міноборони). Відповідно до «Інформації щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні за результатами проведеного Секретаріатом Кабінету Міністрів України моніторингу проєктів у 2020 році», Міноборони співпрацює з США, а також з ОБСЄ, ЄС, ООН у таких секторах як підвищення обороноздатності; протимінні заходи і навчання; медична сфера та її реформа; управління кордоном і митниця; розвиток соціальної інфраструктури та послуг.

Вставка: Проєкти МТД: державне регулювання

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України №153 від 15.02.2002 р. «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги»²³ (зі змінами) Міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим можуть подавати до Секретаріату Кабінету Міністрів України запити для залучення міжнародної технічної допомоги. СКМУ, у свою чергу, повинен узгодити з партнерами з розвитку стратегічні програми на основі цих запитів.

Стратегічна програма відповідно до цієї постанови – це «документ, яким на підставі результатів аналізу проблем соціально-економічного розвитку України визначаються пріоритетні напрями техніко-економічного співробітництва між партнером із розвитку та Україною. Цей документ розробляється в порядку та на термін, узгоджений між партнером із розвитку і Секретаріатом Кабінету Міністрів України.» У свою чергу, щорічні проєкти/програми формуються щороку спільно з партнерами з розвитку та на основі стратегічних програм.

МТД ДЛЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ: СПРЯМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Відповідно до постанови №153 МТД може залучатися в різноманітних формах, не

заборонених законодавством. Так, за інформацією КМУ, у 2019 році обсяг наданої МТД допомоги за формами розподілився таким чином (Рисунок 34).¹¹⁰ Найбільші обсяги МТД було залучено за напрямками «Інформаційні

¹⁰⁸ Аналіз моніторингу проєктів міжнародної технічної допомоги за 2020 рік, КМУ, <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-dopomoga>, <https://drive.google.com/drive/folders/1BA1J90zVID5Kum5aucsTCmWCVWkKhN5s>

¹⁰⁹ <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-dopomoga>

¹¹⁰ Аналіз моніторингу проєктів міжнародної технічної допомоги за 2019 рік, КМУ, <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-dopomoga>

послуг та комунікацій», «Обладнання» та «Будівельні роботи». Найменш затребуваними формами допомоги стали «Послуги

зв'язку», «Ремонтні роботи», «Відрядження» та «Оренда приміщень».

Рисунок 34: Обсяг наданої МТД у 2019 році, за формами допомоги

Джерело: офіційний сайт КМУ¹¹¹

Таким чином, МТД протягом 2016 – 2020 років мала різноманітні напрямки, зокрема, сприяння транспортному розвитку річки Дніпро, оновлення тролейбусного парку, розвиток спортивної інфраструктури, поліпшення доступу вразливих груп населення до соціальних послуг, підвищення рівня надання послуг з охорони здоров'я, покращення доступності якісних медичних послуг у сфері сучасної хірургії. Досить значна частка проектів спрямована на підтримання миру та безпеки в Україні, оновлення приміщень навчальних закладів, впровадження комплексу заходів із термомодернізації будівель комунальних закладів дошкільної освіти.

Велика увага також приділяється підвищенню інституційної спроможності органів державної влади України шляхом реалізації спеціальних програм обміну досвідом, а також сприянню їх технічному переоснащенню. Усе це свідчить про те, що реалізація проектів МТД позитивно впливає на надання державою послуг населенню, здійснює позитивний вплив на якість

життя людей, створює нові можливості для розвитку особистості та сприятливі умови для роботи і навчання, розвиває надання органами публічної влади електронних послуг бізнесу та населенню, сприяє підтриманню миру та безпеки в Україні, що в сукупності веде до зростання суспільного добробуту.

Загалом система залучення, використання та моніторингу (регулювання) МТД в Україні досить ефективна, проте залишаються деякі проблеми, які потребують розв'язання. У жовтні 2016 року Мінекономіки (на той час координатор МТД) за підтримки Представництва ЄС запустило в тестовому режимі офіційний портал координації МТД в Україні Openaid.¹¹² Цей портал мав найбільшу в Україні базу даних щодо проектів міжнародної допомоги, надавав електронні послуги щодо подачі документів та розміщував анонси щодо заходів та публікації донорів із питань технічної допомоги. З 4 квітня 2019 року Мінекономіки за підтримки Офісу ефективного регулювання

¹¹¹ Аналіз моніторингу проектів міжнародної технічної допомоги за 2019 рік, КМУ, <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-dopomoga>

¹¹² <https://www.kmu.gov.ua/news/249637850>

BRDO та Асоціації «IT Ukraine» і її членів, а також Команди підтримки реформ Мінекономіки запустило оновлену версію офіційного порталу координації МТД в Україні ProAID.¹¹³ На той час Мінекономіки планувало, що «база цих проєктів буде постійно наповнюватись та оновлюватись, а сам портал ProAID буде доповнюватись новими функціями та інструментами аналітики даних».¹¹⁴ Проте після передачі функцій координатора МТД від Мінекономіки до СКМУ (постанова КМУ №1072 від 4 грудня 2019 року «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України»), портал ProAID перестав оновлюватися, а потім і взагалі перестав працювати. СКМУ повідомив, що наразі працює над новим більш зручним порталом.

Станом на сьогодні повний реєстр проєктів МТД відсутній, а інформація про проєкти доступна на сайті КМУ лише у формі переліку проєктів МТД, зареєстрованих у СКМУ, а також у формі переліку звітів бенефіціарів, включених до офіційних звітів КМУ за результатами моніторингу проєктів МТД.

Зазначені переліки проєктів не мають єдиної системи відображення, часто інформація щодо проєктів заповнена некоректно, відсутні результативні показники реалізації проєктів, інформація про проєкти оновлюється не досить часто, взагалі немає інформації щодо відповідності проєктів до національних ЦСР. Водночас Постановою КМУ №153 передбачалось, що Секретаріат Кабінету Міністрів України як координатор діяльності, пов'язаної із залученням міжнародної технічної допомоги, повинен забезпечувати формування стратегічних програм міжнародної технічної допомоги відповідно, у тому числі, і до ЦСР, а також проводити аналіз відповідності проєкту завданням та заходам, визначеним ЦСР. Проєктні пропозиції також повинні були містити посилання на завдання та заходи, які визначені ЦСР.

Серед інших проблемних питань слід назвати:

- відсутність системи пріоритизації проєктів, хоча цю проблему, як очікується, буде вирішено за допомогою нової тривірневої системи координації МТД;
- незрозумілість розподілу МТД за напрямами та бенефіціарами, з огляду на пріоритети розвитку країни та національні ЦСР;
- недостатня увага до підтримки певних секторів, які потребують належної уваги, з огляду на цільові індикатори національних ЦСР, зокрема сфера водопостачання та водовідведення.

АНАЛІЗ ТА РОЗПОДІЛ МТД ЗА ЦСР

Загалом аналіз свідчить, що МТД в Україні спрямована на реалізацію ЦСР (Рисунок 35).¹¹⁵ Протягом 2016 – 2020 років найбільша увага була приділена ЦСР 16 «Мир, справедливість та сильні інститути», що обумовлено складною ситуацією на Сході України, а також потребою збільшити спроможність центральних та місцевих органів влади. Загалом на реалізацію ЦСР 16 було передбачено майже 2 млрд дол. США.

Також досить значна увага була приділена ЦСР 11 «Сталий розвиток міст і громад». На ЦСР 11 було виділено 326 млн дол. США в рамках реалізації проєктів у таких секторах як «Регіональний розвиток», «Культура та історична спадщина», «Розвиток молоді та спорту», «Децентралізація та сприяння регіональному розвитку» та частково в секторі «Розвиток соціальної інфраструктури та послуг».

Проте, як свідчить наш аналіз, деякі ЦСР залишилися без уваги. Мова, зокрема, про ЦСР 1, ЦСР 6, ЦСР 13, ЦСР 14, ЦСР 17. І якщо ЦСР 1 «Подолання бідності» є справді сферою відповідальності передусім держави, то технічна допомога за ЦСР 6 «Чиста вода та належні санітарні умови» була би дуже бажаною, з огляду на гостроту цієї проблеми для окремих областей.

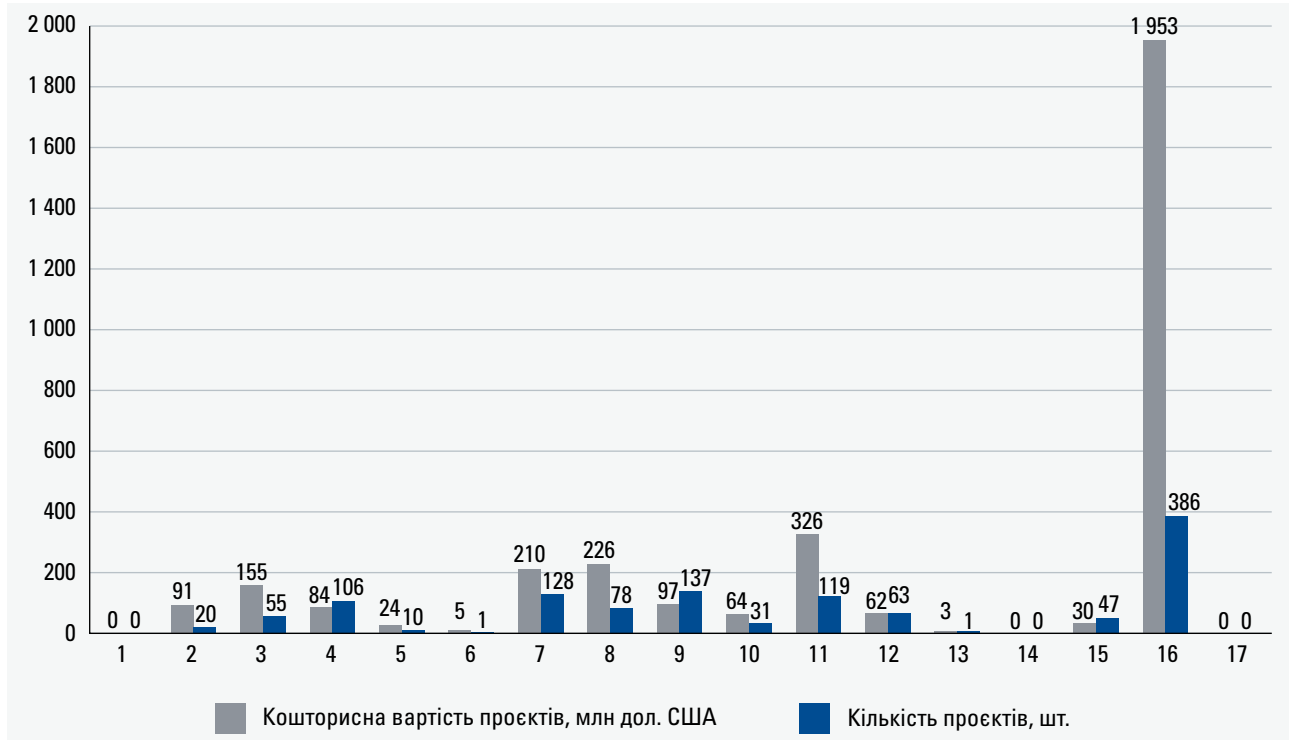
¹¹³ <https://www.me.gov.ua/News/Detail?id=293e96fb-ee66-4738-9e60-efa2380b760b>

¹¹⁴ <https://www.me.gov.ua/News/Detail?id=293e96fb-ee66-4738-9e60-efa2380b760b>

¹¹⁵ У цьому розділі автори Звіту спробували зістикувати сфери проєктів МТД із 17-ма цілями сталого розвитку. Відповідно було розділено й фінансування проєктів. Проєкти, фінансування яких менше 5 млн дол. США (в еквіваленті), було рознесено за ЦСР відповідно до сфери проєкту. Водночас більші проєкти було детальніше проаналізовано і відповідно здійснено більш ретельну спробу для стикування фінансування до ЦСР.

Рисунок 35: Розподіл фінансування проєктів МТД за ЦСР у 2016–2020 роках

Джерело: експертна оцінка на основі даних з офіційних сайтів КМУ та Дія¹¹⁶

Нижче розглянемо детальніше окремі проєкти МТД у розрізі ЦСР.

Ціль 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства». Протягом 2016 – 2020 років у рамках досягнення ЦСР 2 в Україні було розпочато реалізацію 20-ти проєктів у двох секторах – «Аграрний» та «Розвиток сільського господарства та ринок землі». Проєкти мають на меті надання консультаційної підтримки Україні для подальшого розвитку аграрної політики; збільшення обсягу інвестицій, підвищення продуктивності, рівня зайнятості й доходів у сільськогосподарському секторі; поліпшення добробуту сільських громад і вразливих категорій виробників.

У 2020 році в рамках ЦСР 2 в Україні розпочалась реалізація важливого для країни проєкту за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку – «Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО)». Ця програма спрямована на прискорення економічного розвитку сільських громад України, які потребують найбільшої підтримки. Ідеться про заходи з покращення управління в сільськогосподарському секторі, що сприятиме розвитку більш продуктивних, сучасних та

прибуткових мікро-, малих та середніх сільськогосподарських підприємств, які успішно інтегруватимуться в конкурентні українські та міжнародні ринки.

Загалом, на реалізацію ЦСР 2, за експертною оцінкою, припадає фінансування проєктів МТД у сумі 91 млн дол. США (в еквіваленті).

Ціль 3 «Міцне здоров'я і благополуччя». В Україні існує проблема з доступом до якісної та ефективної медичної допомоги, особливо в сільській місцевості. Ситуація ще більше ускладнилася внаслідок пандемії COVID-19, тому залучення додаткових ресурсів для досягнення ЦСР 3 є надзвичайно важливим завданням для України. Протягом 2016 – 2020 років у рамках досягнення ЦСР 3 в Україні було розпочато реалізацію 55-ти проєктів у двох секторах – «Охорона здоров'я» та «Медична сфера та її реформа» – на загальну суму, еквівалентну 155 млн дол. США.

Найбільшими проєктами, спрямованими на досягнення ЦСР 3, стали «HealthLink: Посилення зусиль із протидії ВІЛ/СНІДу в Україні», «Підтримка реформи охорони

¹¹⁶ <https://data.gov.ua/dataset/04fa817d-5c92-4e0d-b1b5-2dcf720adc36/resource/f00b8124-7ea6-4d8d-ad9b-6089c911ff0a>

здоров'я», «Безпечні, фінансово доступні та ефективні лікарські засоби для українців (Безпечні та доступні ліки) – SAFE Med».

Ціль 4 «Якісна освіта». Освітня галузь в Україні потерпає від цілої низки проблем. Ідеться, зокрема, про недостатню якість шкільної підготовки, рівень якої варіюється в залежності від типу та розташування навчального закладу. До того ж, доступ до якісної освіти є нерівномірним, а освітня інфраструктура здебільшого вже застаріла. Протягом 2016 – 2020 років було розпочато реалізацію 106-ти проектів у секторі «Освіта і наука». Міжнародна технічна допомога за цими проектами була спрямована на сприяння зміцненню дослідницького та інноваційного сектору в Україні; підтримку участі України в програмі «Горизонт – 2020»; забезпечення загального доступу до якісної освіти, подолання територіальних та регіональних відмінностей у якості освіти; розбудову професійної спроможності академічних та дослідницьких кадрів.

Найбільшими проектами МТД, що розпочалися в рамках ЦСР 4, стали «Фінська підтримка реформи української школи» та проект ЄС «Підтримка участі України в Рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020».

Загалом на реалізацію ЦСР 4, за оцінкою, припадає фінансування проектів МТД на суму, еквівалентну 84 млн дол. США.

Ціль 5 «Гендерна рівність». Забезпечення гендерної рівності є важливим завданням для України. На досягнення ЦСР 5 в Україні спрямовано 10 проектів у секторі «Гендерна політика», на загальну суму 24 млн дол. США. Основними проектами в рамках реалізації ЦСР 5 є проект «Посилення національних і регіональних механізмів побудови адаптивної, підзвітної та економічно ефективної системи протидії та запобігання насильству за ознакою статі» (фінансується Великою Британією) та проект «Комплексний підхід до вирішення проблем насильства щодо жінок та дівчат в Україні» (фінансується Канадою).

Ціль 6 «Чиста вода та належні санітарні умови». Питання забезпечення населення якісними послугами водопостачання та водовідведення

дуже гостро стоїть для України, особливо в сільській місцевості. Третина каналізаційних та водопровідних мереж знаходяться в аварійному та зношеному стані, а більшість сільських поселень взагалі не мають доступу до цих послуг. Тому допомога для вирішення завдань ЦСР 6 є вкрай важливою. Проте протягом 2016 – 2020 років у рамках досягнення ЦСР 6 в Україні було розпочато реалізацію лише одного проекту ЄС «Покращення екологічної ситуації в Шацькому національному природному парку шляхом каналізування населених пунктів навколо озера Світязь». Загалом на досягнення ЦСР 6, за експертною оцінкою, планується виділити 5 млн дол. США.

Ціль 7 «Доступна та чиста енергія». Досягнення ЦСР 7 є вкрай важливою для України, оскільки рівень енергоємності ВВП у країні дуже високий. У рамках реалізації ЦСР 7 в Україні було розпочато здійснення 128-ми проектів у секторі «Енергетика та енергоєфективність» та частково в секторі «Ядерна безпека» на загальну суму, еквівалентну 210 млн дол. США. Загалом проекти МТД спрямовані на впровадження енергозберігаючих заходів у бюджетних установах; модернізацію системи вуличного освітлення та частково на поводження з радіоактивними відходами. Проте найбільшими проектами в рамках реалізації ЦСР 5 стали проект НЕФКО «Централізоване теплопостачання міста Львова – встановлення індивідуальних теплових пунктів» та «Проект енергетичної безпеки», що реалізується за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку.

Ціль 8 «Гідна праця та економічне зростання». Протягом 2016 – 2020 років, у рамках реалізації ЦСР 8, в Україні було розпочато реалізацію 78-ми проектів у таких секторах як «Банківський та фінансовий», «Економічний розвиток і торгівля», «Дерегуляція та розвиток підприємництва», «Розвиток торговельного та експортного потенціалу» та частково в секторах «Реформа державного управління» та «Промисловість та МСП» на загальну суму 226 млн дол. США. Проекти МТД спрямовані на стабільне і всеохоплююче економічне зростання в Україні; підтримку реформ фінансового сектору; розширення можливостей фінансування для реального сектору економіки; сприяння постійному

розвитку ринкових фінансових установ та їх розбудови. Найбільшими проектами МТД були проект ЄС «Підтримка ЄС України у відновленні її економіки (EU SURE)» та проекти США «Трансформація фінансового сектору в Україні (FST)», «Економічна підтримка Східної України» та «Конкурентоспроможна економіка України».

Ціль 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура». Для економічного розвитку України необхідно створити якісну та надійну інфраструктуру і, перш за все, дорожньо-транспортну, енергетичну та інноваційну. На реалізацію ЦСР 9 було спрямовано 137 проектів у таких секторах як «Комунікації та ІКТ», «Транспорт та інфраструктура» та частково в секторах «Освіта і наука» та «Промисловість та МСП». Проекти передбачали розвиток міського громадського транспорту, розвиток річкового транспорту, модернізацію автодорожньої мережі й поліпшення безпеки дорожнього руху. Одним із основних проектів МТД у рамках реалізації ЦСР 9 став профінансований Швецією проект «Підтримка електронного урядування для децентралізації в Україні (EGOV4UKRAINE) та проекти ЄС «Підтримка Національного суспільного мовника України» та «Підтримка органів влади України в розробці національної транспортної моделі та майстер-плану».

Всього на досягнення ЦСР, за оцінкою, передбачено фінансування в сумі 97 млн дол. США

Ціль 10 «Скорочення нерівності». В Україні присутні прояви соціальної нерівності, зокрема в оплаті праці та доступності послуг соціальної сфери. Протягом 2016 – 2020 років на виконання ЦСР 10 в Україні було розпочато реалізацію 31-го проекту в секторі «Соціальна інфраструктура та послуги» (для оцінки сукупного фінансування цієї цілі взято 50% сукупного фінансування за всіма, крім одного, із відповідних проектів). Водночас, усі проекти, які віднесено до цієї цілі, спрямовані також на досягнення ЦСР 3 та ЦСР 11, до яких віднесено решту фінансування за проектами. Також до ЦСР 10 частково можна віднести проект ООН «Забезпечення соціального захисту та відповідального батьківства в Україні», проект МБРР «Надання

соціальних послуг у громаді» та проект Німеччини «Сприяння розвитку соціальної інфраструктури – Покращення первинної медицини в сільській місцевості – (УФСІ VII)» (їх фінансування враховано з вагою 30%). У цілому ж обсяг коштів, спрямованих на реалізацію ЦСР 10, можна оцінити в 64 млн дол. США .

Ціль 11 «Сталий розвиток громад і міст». За експертною оцінкою, на фінансування ЦСР 11 сукупно передбачено 326 млн дол. США в рамках реалізації 119-ти проектів у таких секторах як «Регіональний розвиток», «Культура та історична спадщина», «Розвиток молоді та спорту», «Децентралізація та сприяння регіональному розвитку» та частково у секторі «Розвиток соціальної інфраструктури та послуг». Ці проекти, зокрема, спрямовані на підтримку природно-заповідних територій в Україні, сприяння місцевим органам самоврядування в підвищенні ефективності управління ресурсами та послугами, які відповідають пріоритетам громади, підвищення ролі об'єктів культурної спадщини як туристичного напрямку, підвищення ефективності молодіжної роботи та якості молодіжної політики на місцевому та національному рівнях. Найбільшими проектами у 2016 – 2020 роках у рамках ЦСР 11 були проекти США «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність (DOBRE)», «Молодь як провідник української національної ідентичності» та проект ЄС «U-LEAD з Європою: програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку».

Ціль 12 «Відповідальне споживання та виробництво». Протягом 2016 – 2020 років у рамках досягнення ЦСР 12 в Україні було розпочато реалізацію 63-х проектів у секторі «Екологія та поводження з побутовими відходами» та частково в секторі «Навколишнє середовище» на загальну суму 62 млн дол. США. На реалізацію ЦСР 12 спрямовано проект ЄБРР «Центр трансферу технологій та фінансів в області змін клімату (FINTESS)», який передбачає підтримку ринку кліматичної техніки за рахунок різних інструментів, та проект Німеччини «Найкращі доступні технології та методи управління (НДТМ) для України», який фінансується Німеччиною.

Ціль 13 «Пом'якшення наслідків зміни клімату». Протягом 2016 – 2020 років у рамках реалізації ЦСР 13 в Україні було розпочато реалізацію проекту «Консультування підприємств щодо енергоефективності» (фінансування якого для цієї Цілі враховано з вагою 50%). Це обумовлено тим, що цей проект відноситься одразу до двох цілей – ЦСР 7 та ЦСР 13. Загалом на реалізацію ЦСР 13 спрямовано 5 млн дол. США.

Ціль 15 «Захист та відновлення екосистеми суші». На досягнення ЦСР 15 спрямовано 47 проєктів у секторі «Навколишнє середовище» (їх фінансування враховано з вагою 50%, тоді як інша частина переважно віднесена до ЦСР 12). Протягом 2016 – 2020 років, на реалізацію ЦСР 15 в Україні, за оцінкою, було передбачено 30 млн дол. США (екв.). Найбільшим проєктом, частково спрямованим на досягнення ЦСР 15, став профінансований Німеччиною проєкт «Підтримка природно-заповідних територій в Україні», метою якого є покращення управління та ефективності функціонування обраних природно-заповідних територій в Україні, а також підвищення рівня ухвалених рішень про створення природно-заповідних територій у місцевих громадах.

Ціль 16 «Мир, справедливість та сильні інститути». Протягом 2016 – 2020 років найбільша увага була приділена ЦСР 16

«Мир, справедливість та сильні інститути», що обумововлено російською агресією на Сході України. Зокрема, у рамках ЦСР 16 основна технічна допомога надавалась у таких секторах як «Національна безпека та оборона», «Урядування та громадянське суспільство» «Відновлення Донбасу та ВПО», «Підвищення обороноздатності», «Протимінні заходи і навчання», «Антикорупція», «Судочинство», «Реформа правоохоронної системи», «Управління кордоном і митниця», «Розвиток демократії та виборчого процесу» та частково в секторах «Енергетика та ядерна безпека» та «Реформа державного управління».

Основними проєктами в рамках реалізації ЦСР 16 стали три проєкти США, а саме: «Ініціатива зі сприяння безпеці в Україні (Програма USAI)», «Ініціатива зі сприяння безпеці в Україні 2019 (Програма USAI-2019)» та «Ініціатива зі сприяння безпеці в Україні 2020 (Програма USAI-2020)». Вони мали на меті підвищення бойової готовності та мобільності підрозділів Збройних сил України для виконання військових завдань у рамках операції з підтримки миру та безпеки, а також підвищення професіоналізму Збройних сил України та приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів та стандартів США. Загалом на реалізацію ЦСР 16, за оцінкою, було передбачено майже 2 млрд дол. США.

Розділ 6. ФІНАНСОВА СИСТЕМА

Для фінансування розвитку велике значення має наявність розвинутого фінансового ринку, який допомагає перерозподіляти фінансові потоки у відповідності до потреб учасників ринку. Основні гравці на фінансовому ринку України – це учасники ринку та його регулятори. На ринку фінансових послуг працюють банки, страхові компанії, брокери, компанії управління активами, недержавні пенсійні фонди та інші постачальники фінансових послуг. Регуляторами на ринку виступають Національний банк України (НБУ) та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР).

НКЦПФР регулює роботу ринку цінних паперів та його учасників, до яких відносяться:

- Професійні учасники: торговці цінними паперами, організатори торгівлі, депозитарії, компанії з управління активами, адміністратори недержавні пенсійні фонди;
- Компанії-емітенти цінних паперів.

Національний банк є регулятором діяльності банків, а з 1 липня 2020 року він також регулює діяльність страхових компаній, кредитних спілок, лізингових компаній та інших фінансових установ (крім учасників ринку цінних паперів).

Політика регуляторів щодо розвитку фінансового ринку визначається Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року, затвердженою НБУ та НКЦБФР в оновленій редакції в березні 2021 року.¹¹⁷ Розвиток фінансового сектору передбачається за п'ятьма основними напрямками а

саме: фінансова стабільність, макроекономічний розвиток, фінансова інклюзія, розвиток фінансових ринків, інноваційний розвиток. Стратегія не містить прямих посилянь на виконання ЦСР, водночас відповідно до Стратегії місія фінансового сектору України – бути «драйвером *сталого* та інклюзивного розвитку економіки України». За напрямком макроекономічного розвитку, цілями Стратегії, серед інших, є сприяння кредитуванню економіки та створення умов для залучення довгострокового фінансування в економіку. Зокрема передбачається зростання обсягу банківського та небанківського кредитування, збільшення обсягів кредитів МСП, поширення «класичних» інвестиційних фондів, кращий доступ до венчурного фінансування, зростання активів недержавних пенсійних фондів та обсягів страхування життя.

У своїй політиці НБУ щодо сприяння сталому розвитку вже робить чіткі кроки в цьому напрямі. Так, у листопаді 2020 року НБУ приєднався до мережі сталого банкінгу (Sustainable Banking Network), а в квітні 2021 році НБУ та Міжнародна фінансова корпорація домовились про співпрацю у сфері «зеленого» та сталого фінансування.¹¹⁸ НБУ за підтримки МФК планує підготувати стратегію Національного банку щодо «зеленого» та сталого фінансування та розробити відповідні стандарти кредитування. Засади грошово-кредитної політики НБУ на 2022 рік уже передбачають, що НБУ буде сприяти розвитку сталого фінансування, розвивати інструментарій для врахування кліматичних ризиків в економічному прогнозуванні та

¹¹⁷ <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12104372>

¹¹⁸ <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ta-ifc-spilno-pratsyuvatimut-nad-rozvitkom-zelenogo-finansuvannya>

макропруденційній політиці. Станом на вересень 2021 року НБУ поки не оприлюднив інших програмних документів у цій сфері.

Зростання обсягів довгострокових ресурсів в економіці є критично важливою умовою для фінансування цілей сталого розвитку, оскільки строки окупності проектів, спрямованих на досягнення ЦСР, як правило, перевищують 1 – 2 роки. Сьогодні банки переважно залучають кошти та кредитують підприємства на короткі строки.

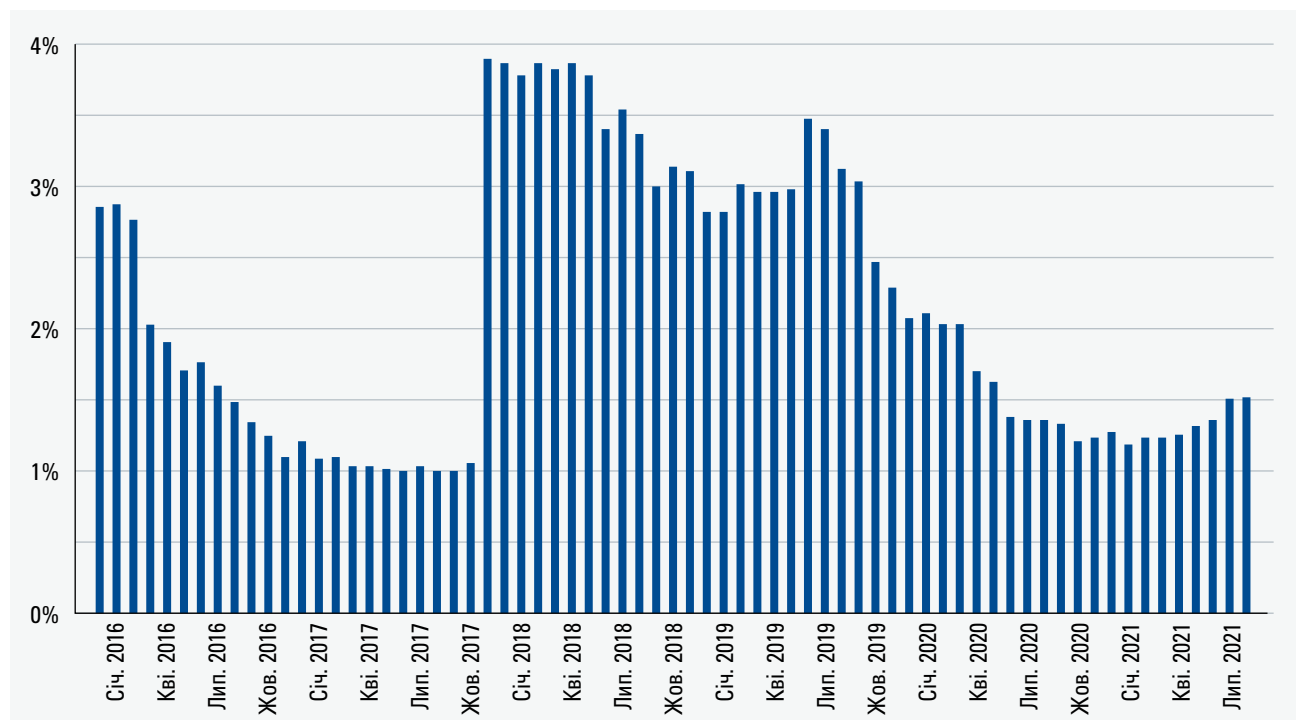
У 2021 році тривали дискусії щодо запровадження накопичувального рівня пенсійної системи. У парламенті було зареєстровано відповідний законопроект. Прибічники ідеї відстоюють доцільність запровадження другого рівня пенсійної системи, щоб забезпечити вищі виплати майбутнім пенсіонерам та створити притік довгострокового капіталу на фондовий ринок. Опоненти ідеї зазначають,

що сьогодні відсутні інвестиційні інструменти для вкладання коштів накопичувального рівня та існують високі ризики втрати коштів через можливу інфляцію та девальвацію.

Крім того, Президент України ініціював ідею створення Фонду майбутніх поколінь за рахунок рентних платежів, а відповідний законопроект уже було подано до парламенту. Ця ініціатива потенційно може покращити доступність довгострокового фінансування, але все буде залежати від ефективного впровадження та доступності інвестиційних інструментів.

Як можна бачити на Рисунку 36 частка депозитів строком більше 2 років скоротилась у 2020 році та у 2021 році не перевищувала 1,5%. Аналогічно частка нових кредитів терміном більше одного року є досить низькою і за останні три роки не перевищувала 15% (Рисунок 37).

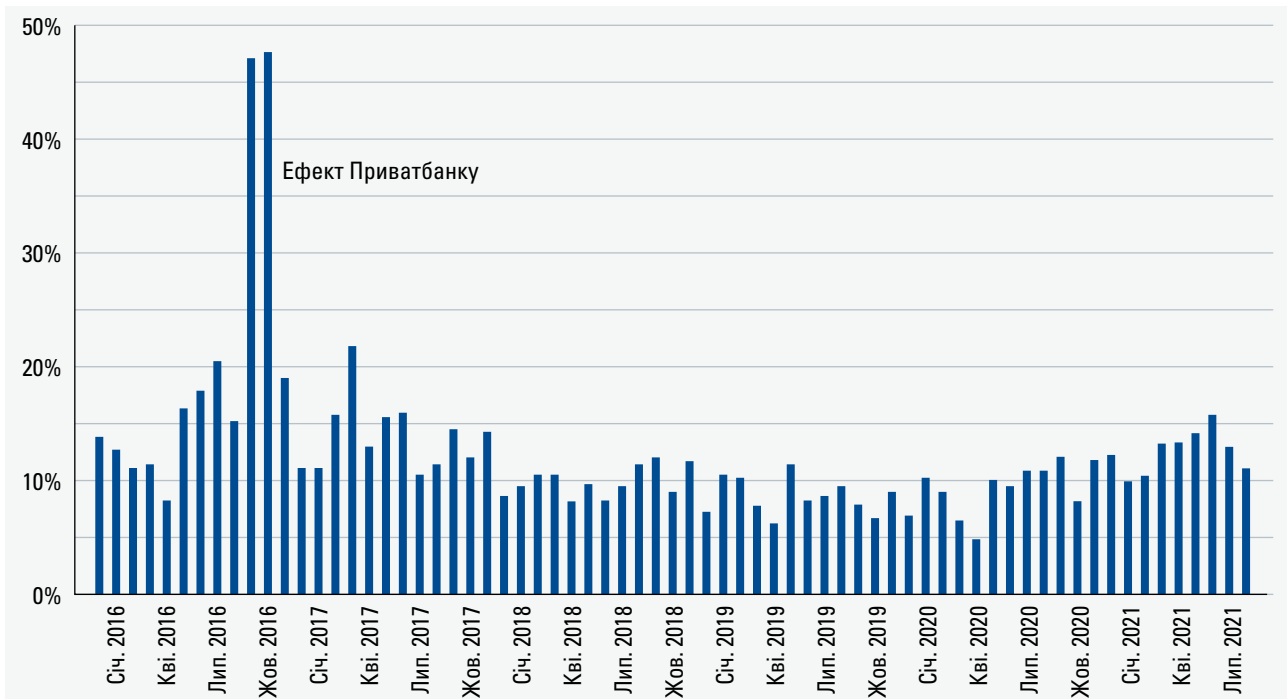
Рисунок 36: Частка наявних депозитів строком більше 2 років (від загального обсягу депозитів резидентів)

Джерело: власні розрахунки на основі даних НБУ

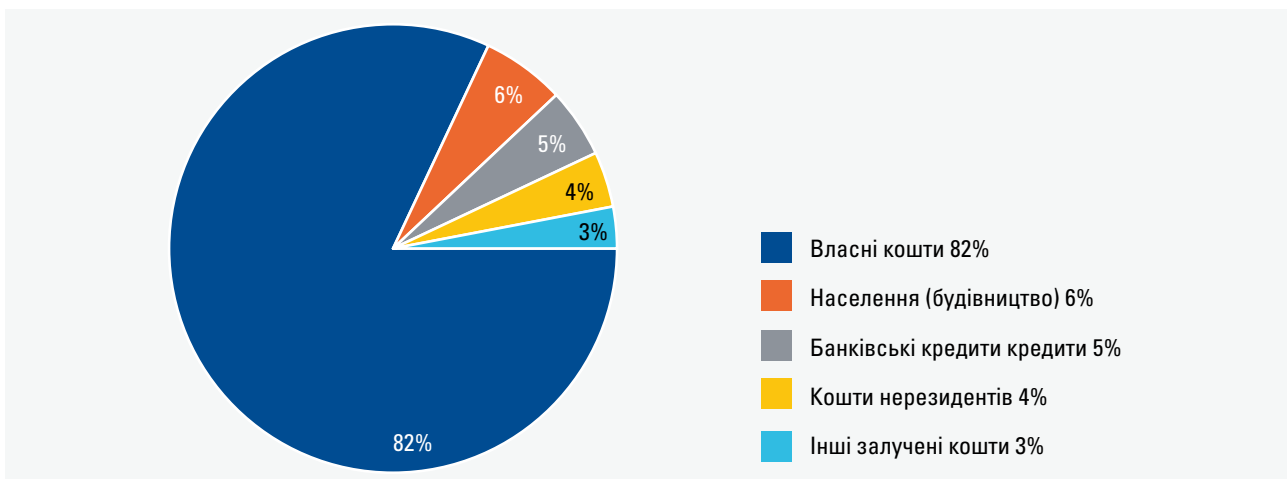
За даними Держстату, понад 80% капітальних інвестицій у 2020 році були профінансовані за рахунок власних коштів підприємств і лише 5% за рахунок кредитів банків-резидентів (Рисунок 38). Утім, навіть

банківські кредити на операційну діяльність вивільняють обігові кошти підприємств, які надалі можуть бути використані на капітальні видатки, зокрема такі, що підтримують ЦСР.

Рисунок 37: Частка нових кредитів на строк більше 1 року

Примітка: Для побудови Рисунок використано дані про обсяг нових кредитів, виданих за період, оскільки дані НБУ про залишки кредитів за строком подані включно з непрацюючими кредитами, які є переважно довгостроковими. Кредити на короткі строки потрібно рефінансувати частіше, тому частка нових кредитів на довші строки є суттєво нижчою, ніж частка довгострокових кредитів за залишком до погашення.

Джерело: власні розрахунки на основі даних НБУ

Рисунок 38: Приватні капітальні інвестиції за джерелами фінансування у 2020 році

Примітка: Приватні капітальні інвестиції – усі інвестиції, за винятком профінансованих за кошти державного та місцевих бюджетів, кошти нерезидентів – кошти прямих іноземних інвесторів та банків-нерезидентів, банківські кредити – банківські та інші кредити за вирахування кредитів банків-нерезидентів

Джерело: власні розрахунки на основі даних Держстату

Банківські кредити на основі експертної оцінки можна умовно розділити за цілями сталого розвитку, якщо припустити, що залучення більшого обсягу кредитів підприємствами певного виду економічної діяльності безпосередньо пов'язано зі зростанням фінансування відповідних ЦСР (Рисунок 39). Як можна побачити на рисунку

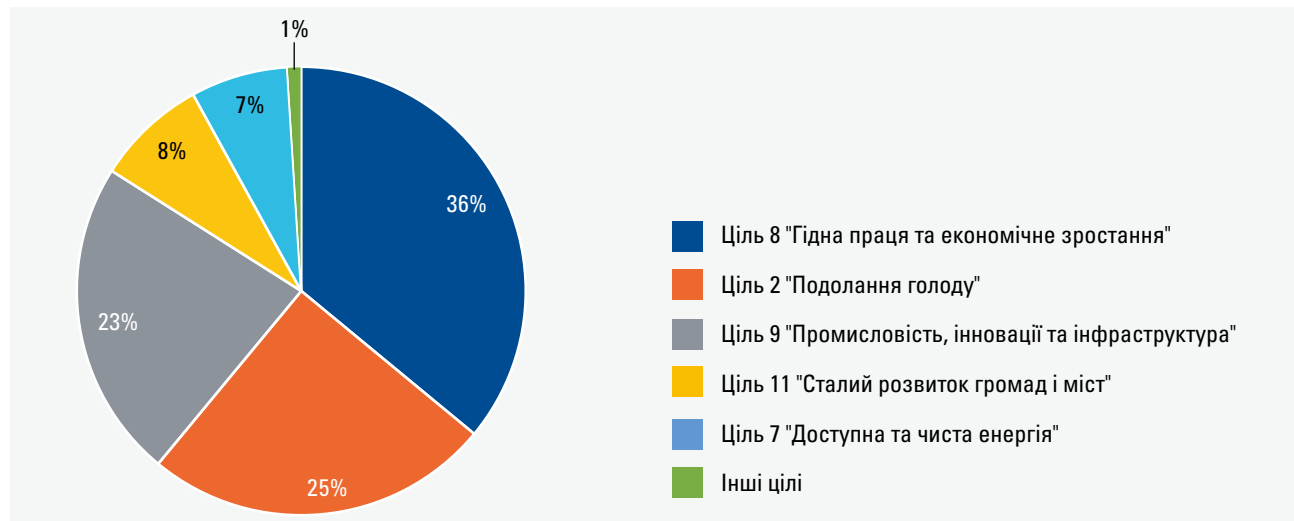
вище, банківські кредити мають найбільший потенціал до підтримки Цілі 8 (сюди за експертною оцінкою ми віднесли насамперед кредити підприємствам з таких секторів, як торгівля, добувна промисловість, окремі види переробної промисловості та професійних послуг), Цілі 2 (сільське господарство та харчова промисловість), та

Цілі 9 (насамперед, переробна промисловість, будівництво, транспортна інфраструктура). Меншою мірою в кредитному портфелі представлені Ціль 11 (сюди віднесено кредити представникам таких

секторів як готелі, операції з нерухомим майном, туризм, а також 50% кредитів у будівництво та масмедіа) та Ціль 7 (сюди віднесено 50% кредитів виробникам електроенергії).

Рисунок 39: Розподіл банківських кредитів суб'єктам господарювання за цілями сталого розвитку, станом на 1 серпня 2021 року

Примітка: залишок кредитів юридичним особам та ФОП включно з нерезидентами за вирахуванням непрацюючих кредитів на 1.08.2021. Розподіл за ЦСР за основним видом економічної діяльності отримувача.

Джерело: Власні розрахунки на основі даних НБУ

У цілому обсяги фінансування банками нефінансових корпорацій залишаються обмеженими. Загальний обсяг заборгованості за працюючими кредитами банків нефінансовим корпораціям становив 440 млрд грн станом на 1 серпня 2021 року або 21% від валової доданої вартості нефінансових корпорацій у 2020 році. Для порівняння в усіх країнах ЄС (для яких Євростат має дані щодо доданої вартості нефінансових корпорацій за 2019 рік), окрім Румунії та Ірландії, обсяг банківських кредитів нефінансовим корпораціям-резидентам перевищує 100% ВДВ (без урахування кредитів, залучених у банках інших країн ЄС). Показник за Єврозоною в цілому становив 237% (залишок за кредитами в липні 2021 року до ВДВ нефінансових корпорацій Єврозони за 2020 рік).

Кредити, видані фізичним особам, також потенційно можуть сприяти досягненню ЦСР, згладжуючи тимчасові коливання доходів та через фінансування придбання житла та предметів тривалого споживання, але не можуть підвищити рівень доходів домогосподарств. Однак ці кредити також залишаються обмеженими (183 млрд грн або

найвищий дохід населення за три тижні II кв. 2021 року). До того ж відсоткові ставки за споживчими кредитами є високими (30% річних у липні 2021 року), що негативно впливає на платоспроможність домогосподарств-позичальників у середньостроковому плані.

Небанківський фінансовий сектор на цьому етапі має суттєво менший потенціал фінансування ЦСР. Фінансові компанії, кредитні спілки та ломбарди можуть кредитувати економіку паралельно до банків. Утім, залишок за кредитами фінансових компаній юридичним особам у червні 2021 року становив лише 48,9 млрд грн, а кредити кредитних спілок на бізнесові потреби склали 0,4 млрд грн. Відсоткові ставки за кредитами домогосподарствам (окрім кредитів, виданих кредитними спілками) були ще вищими ніж банківські. Наприклад середня ставка за кредитами ломбардів домогосподарствам становила 301% річних у першому півріччі 2021 року.

Основна функція страхових компаній – приймати на себе різноманітні ризики, з якими стикаються підприємства та домогосподарства, за відповідну плату. Водночас страхові

компанії зобов'язані накопичувати значні обсяги коштів, щоб мати можливість виконувати свої зобов'язання перед застрахованими. Компанії, які займаються страхуванням життя, потенційно накопичують найбільший обсяг резервів, оскільки проміжок між сплатою страхової премії та страховою виплатою може становити десятки років. Однак в цілому виплати страхових компаній фізичним особам допомагають досягати ЦСР 1 та частково ЦСР 10. Резерви ж, накопичені страховими компаніями, – це одне з джерел довгострокового фінансування для ЦСР. У США страховим компаніям належить понад 20% облігацій підприємств.¹¹⁹ На практиці в Україні фінансові активи страховиків (ризикових та страховиків життя) становили 37 млрд грн.¹²⁰ З них лише 14 млрд грн припадало на довгострокові інвестиції (зі строком погашення понад один рік). До того ж, значна частка цих активів – це інвестиції в банківські депозити та державні цінні папери.

Так само недержавні пенсійні фонди отримують внески учасників та накопичують активи для подальших пенсійних виплат. Вони потенційно також могли б стати джерелом довгострокового фінансування економіки. Але поки що цей потенціал залишається нереалізованим. За даними НКЦБФР, на кінець 2020 року активи недержавних пенсійних фондів перевищили 3,56 млрд грн, причому з них 3,07 млрд грн або понад 86% було вкладено в державні цінні папери (ОВДП) та банківські депозити.¹²¹

Формально в Україні функціонують інститути спільного інвестування, організатори торгівлі цінними паперами та інші учасники ринку капіталу, але практично свої функції вони не виконують. Індекс Української біржі складається лише з шести акцій (до індексу ПФТС входять ті ж самі шість акцій та акції Укртелекому), а загальний обсяг торгів акціями на українських біржах становив 594 млн грн 2020 році. На ОВДП припало 98% від загального обсягу торгівлі на українських біржах у 2020 році або 329 млрд грн. Порівняно ліквідний ринок

ОВДП спрощує залучення коштів для фінансування державного бюджету, але не допомагає приватному сектору. Для порівняння, за першу хвилину після відкриття біржових торгів у США 17 вересня 2021 року змінили власників акції Майкрософт на загальну суму 1,5 млрд дол. США.¹²²

Робота інститутів спільного інвестування (ІСІ/інвестиційних фондів) потенційно робить більш доступними цінні папери для ширшого загалу та може зменшити ризики, пов'язані із вкладанням коштів в акції чи облігації окремих компаній. Відповідно, залучення капіталу потенційно стає простішим. В інших країнах такі інвестори володіють більшістю акцій найбільших підприємств. Наприклад, такі інституційні інвестори, як інвестиційні фонди, страхові компанії та пенсійні фонди спільно володіли 80% акцій найбільших публічних американських компаній, які входять до індексу S&P 500 та 58% акцій компаній Єврозони з кошика індексу S&P Euro у 2017 році.¹²³

В Україні ж формально галузь ІСІ достатньо розвинута. За даними НКЦБФР, в Україні на кінець 2020 року працювало 1388 ІСІ із загальними активами на суму 423 млрд грн. Утім, із них класичну функцію ІСІ виконували лише кілька десятків фондів, які залучали кошти від широкого загалу. Огляд публічних ІСІ від Української асоціації інвестиційного бізнесу покривав 20 фондів із загальними чистими активами на суму 192 млн грн на серпень 2021 року,¹²⁴ а обсяг активів ІСІ інших як недиверсифікованих (диверсифікованих, спеціалізованих та кваліфікаційних) становив 383 млн грн на кінець 2020 року. Решта активів ІСІ припадали на недиверсифіковані ІСІ, що утримували активи від невеликої кількості компаній і не виконували функції «класичних» ІСІ.

Ряд інвесторів надають фінансування компаніям на ранньому етапі розвитку (венчурне фінансування), проте угоди часто проходять поза межами правового поля та фінансової системи України.

¹¹⁹ Станом на кінець 2017 року https://www.centerforcapitalmarkets.com/wp-content/uploads/2019/03/CCMC_InsurancePaper_v2.pdf

¹²⁰ За даними узагальненого балансу, страхових компаній оприлюдненого НБУ, сума активів за статтями 1030, 1035, 1160, 1165 балансу

¹²¹ https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/Documents/8f04fa9f-6a71-4481-af0f-4cc485a61c13/RZ_2020.pdf

¹²² Це, звичайно, виняток із правила. В особливо спокійний день такий обсяг торгів може бути досягнутий за кілька годин

¹²³ <https://www.pionline.com/article/20170425/INTERACTIVE/170429926/80-of-equity-market-cap-held-by-institutions>

¹²⁴ <https://www.uaib.com.ua/analituaib/publ-ici-month/shchomisayachniy-oglyad-diyalnosti-publichnihi-isi-v-ukrajini-vidkriti-intervalni-zakriti-fondi-serpen-2021-roku>

Розділ 7. ІНВЕСТИЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У державній власності на тепер перебуває 3595 підприємств, із яких 1850 працюючих.¹²⁵ Решта або не працюють, або перебувають у стані банкрутства, або перебувають на непідконтрольній території.¹²⁶ Значна частина державних підприємств історично походять від державних підприємств часів СРСР, які не були приватизовані за часи незалежності. Цим можна пояснити велику кількість різноманітних підприємств, які досі перебувають у державній власності. Інші були створені за часів незалежності

для виконання державних функцій, які можуть виконуватись повністю або частково на самоокупній основі. При цьому приватизація в Україні була дуже повільною, хоча кожний наступний уряд робить заяви про її швидке завершення, але ці плани традиційно не виконуються. Тому можна припустити, що роль підприємств державного сектору буде значною протягом наступних років, що вимагає аналізу їхнього внеску у фінансування реалізації цілей сталого розвитку.

Вставка: Методологія оцінки

Для цілей аналізу ми визначили інвестиції державних компаній у 2017 – 2020 роках як зміну первинної вартості основних засобів протягом року (стаття 1011 балансу підприємства, Форма 1). У разі зменшення первинних засобів інвестиції прирівнювались до нуля. Дані фінансової звітності за 2016-2020 років були взяті із порталу державних підприємств України.¹²⁷ Для підприємств (для яких дані за 2020 рік відсутні вище) дані фінансової звітності за 2020 рік було завантажено з порталу data.gov.ua, де їх уперше було оприлюднено Державною податковою службою у форматі відкритих даних у 2021 році.¹²⁸

Усі державні підприємства були згруповані за основними розділами класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД). Основний КВЕД державних підприємств відображає вид діяльності, за яким підприємство отримало найбільше доходів. Саме за цим КВЕДом ми розподілили інвестиції за цілями сталого розвитку. Окремі державні підприємства проводять діяльність у кількох бізнес-сегментах (наприклад, Укрзалізниця), а тому інвестиції можуть бути віднесені до різних цілей сталого розвитку. Проте аналіз роботи державних підприємств за сегментами не проводився. Дані для окремих підприємств із найбільшою зміною основних засобів були скориговані, враховуючи реорганізацію підприємства або переоцінку основних засобів у зв'язку з переходом на міжнародні стандарти фінансової звітності.¹²⁹ Показники за деякими видами діяльності були віднесені до декількох ЦСР. Для деяких підприємств розподіл було проведено індивідуально (Укрспирт, Енергоатом, Укргідроенерго).

¹²⁵ Ще одним джерелом фінансування розвитку є інвестиції комунальних підприємств, які також часто стикаються з неефективним управлінням та фінансовими складнощами. Огляд комунальних підприємств доцільніше робити в розрізі областей. Для прикладу див. звіт «Оцінка фінансування розвитку: Донецька область» та «Оцінка фінансування розвитку: Херсонська область».

¹²⁶ Фінансова звітність яких міститься в базі даних Порталу державних підприємств України <https://prozvit.com.ua/balance-finance/>

¹²⁷ Портал державних підприємств України <https://prozvit.com.ua/balance-finance/>

¹²⁸ Фінансова звітність (звіт про фінансовий стан (баланс) та звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід (звіт про фінансові результати), подані як додаток до звітної (звітної нової) податкової звітності за річний податковий (звітний) період відповідно до пункту 46.2 статті 46 Податкового кодексу України, <https://data.gov.ua/dataset/24069422-5825-41f6-81f7-89567e5e2ac9>

¹²⁹ До нуля для реорганізованих та новостворених підприємств, до надходжень основних засобів відповідно до фінансової звітності, капітальних інвестицій відповідно до фінансового плану або звіту про його виконання залежно від наявної інформації.

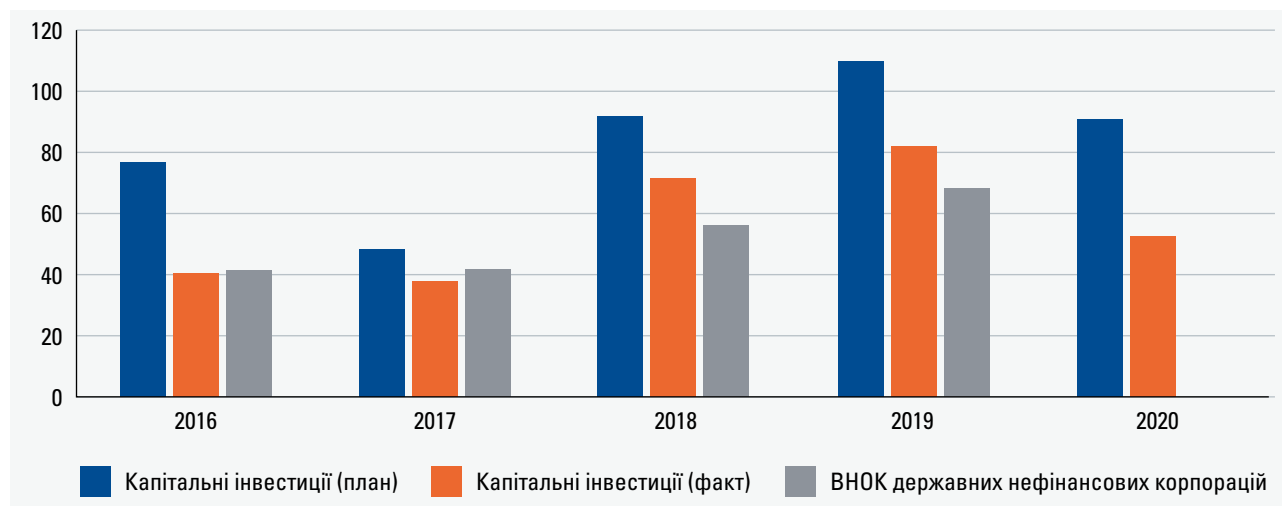
Державні підприємства, як правило, фінансують інвестиції відповідно до середньострокового інвестиційного плану (на 3 – 5 років) та річного фінансового плану, затверджених органом управління підприємства (для найбільших підприємств це Кабінет Міністрів або одне з лінійних міністерств). Фінансовий план складається відповідно до Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки.¹³⁰ Порядок передбачає, що інвестиції на наступний рік проводяться в обсязі відповідно до середньострокового інвестиційного плану. Фінансовий план також повинен передбачати джерела фінансування капітальних інвестицій.

За даними Мінекономіки, обсяги фактичних капітальних інвестицій державних підприємств

із фінансовими планами становила лише 75–80% від плану у 2016–2019 роках, що часто пов'язано з повільним проведенням закупівель та обмеженими фінансовими ресурсами (Рисунок 40). Коронакриза 2020 року змусила державні підприємства переглянути інвестиційні плани в бік зниження.

Окрім інвестиційних проектів, які можуть сприяти цілям інвестиційного розвитку, державні підприємства додатково витрачають кошти на підвищення кваліфікації працівників, культурні заходи, підтримку громад, у яких вони працюють.¹³¹ Найбільші державні компанії публікують звіти про витрати на соціальні цілі.¹³² Водночас, така інформація оприлюднюється в різних форматах, а тому її важко узагальнити. До того ж, обсяг таких витрат є суттєво меншим порівняно з інвестиційними витратами.

Рисунок 40: Капітальні інвестиції державних підприємств

Джерело: Мінекономіки, Держстат

Дані свідчать про те, що основними джерелами фінансування інвестицій є фінансові результати підприємств та пільгові кредити з боку МФО. При цьому, власне фінансування є обмеженим з кількох причин. У 2020 році 312 ДП були збитковими, а тому мають дуже обмежені можливості фінансувати інвестиції. Основними причинами збитковості державних підприємств є неефективне управління та визначення тарифів на їхні послуги на рівні нижчому за собівартість. Для підвищення якості та ефективності управління

уряд почав запровадження реформи корпоративного управління на ДП: на найбільших ДП було призначено фахові наглядові ради, а також на цілій низці підприємств ухвалено політику власності. Водночас поки що реформа йде за принципом «два кроки вперед – один крок назад». У сфері тарифування за окремими напрямками відбулись певні зміни. Так, зокрема, протягом кількох років тарифи на газ для населення та промисловості було наближено до ринкового рівня, що сприяло поліпшенню фінансових

¹³⁰ Затвердженого Наказом Мінекономрозвитку України від 02.03.2015 № 205 <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0300-15>

¹³¹ Не завжди така підтримка є грошовою. На думку Укразалізниці, така підтримка виражається в проведенні приміських перевезень без відшкодування збитків місцевою владою, а Укрпошта – обслуговування сільських громад.

¹³² Наприклад Укрпошта, Укразалізниця, група Нафтогазу та Енергоатом.

результатів Нафтогазу на фоні впровадження на цьому підприємстві змін у корпоративному управлінні. Водночас тарифи на опалення та пасажирські перевезення залишаються нижчими за собівартість через соціальні міркування.

Причиною обмеженого фінансування інвестицій з боку прибуткових підприємств є те, що з року в рік КМУ ухвалює рішення про розподіл дивідендів, причому більшість підприємств віддає до 80% прибутку в бюджет. У 2020 році норматив перерахування прибутку на користь бюджету було знижено через коронакризу – ДП мали перерахувати лише 50% прибутку за 2019 рік у вигляді дивідендів, за винятком:

- АТ КБ «ПриватБанк», для якого було встановлено норматив перерахування в розмірі 75%;
- Для ПрАТ «Укргідроенерго», НЕК «Укренерго», та АТ «Укрзалізниця» – у розмірі 30%;
- Для АТ «НАК «Нафтогаз України» затверджено базовий норматив і розмір чистого прибутку, що відраховується на виплату дивідендів, у розмірі 95%.

Банківське кредитування для ДП залишається обмеженим, як і для приватних компаній. Водночас, протягом останнього року відбулись певні зміни у фінансуванні інвестицій окремими підприємствами. Так, Укравтодор отримав кредитне фінансування від державного Укресімбанку.

Ще одним джерелом фінансування інвестицій, які можуть використовувати найбільші державні підприємства, які мають хорошу аудійовану фінансову звітність, є випуск єврооблігацій. Зокрема, ідеться про такі підприємства як Нафтогаз (2019 рік), Укрзалізниця (2019, 2021 рік), Укравтодор (2021 рік), Укренерго (2021 рік).

У 2020 році, за наявними даними, в розрізі окремих ДП капітальні інвестиції в основні засоби здійснювали 953 державних підприємств на загальну суму 39 млрд грн. Для порівняння, за даними Мінекономіки, державні підприємства прозвітували про 53 млрд грн капітальних інвестицій. Різниця може пояснюватись інвестиціями в активи, відмінні від основних засобів, затримкою між визнанням зростання вартості основних засобів порівняно з проведеними витратами та списанням/уціненням основних засобів.

Розподіл інвестицій за ЦСР показує, що за експертною оцінкою інвестиції державних підприємств, насамперед, відбувались у сфері промисловості та інфраструктури (Ціль 9) та енергетики (Ціль 7). На ці дві цілі, за оцінкою, припадало 89% від загального обсягу інвестицій.

Суттєві обсяги інвестицій були зафіксовані за Ціллю 8 («Гідна праця та економічне зростання»). Це 6% від загального обсягу інвестованих коштів. Залишок припадав на Цілі 15, 2, 12 та 3 – інвестиції у сферу лісового господарства, АПК, переробки відходів та охорони здоров'я.

Таблиця 10: Інвестиції державних підприємств за цілями сталого розвитку, млн грн

	2017	2018	2019	2020
Ціль 2. Подолання голоду	695	1 036	413	336
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя	542	302	48	59
Ціль 7. Доступна та чиста енергія	9 230	12 230	12 143	11 667
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	5 137	4 805	4 575	2 222
Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура	33 742	36 727	33 605	21 812
Ціль 11. Сталий розвиток громад і міст	1 452	3 888	408	765
Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво	575	2 004	701	65
Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші	875	1 267	575	542
Інші цілі	321	281	394	54
Всього	52 568	62 539	52 862	37 522

Примітка: Розподіл за цілями сталого розвитку є умовним – показники для окремих підприємств віднесено до двох чи трьох цілей.

Джерело: фінансова звітність державних підприємств, власні розрахунки

Нижче ми розглянемо детальніше інвестиції державних підприємств за основними цілями.

Ціль 2 «Подолання голоду». У державній власності залишилось понад 200 переважно малих підприємств у сфері АПК. Це підприємства Академії аграрних наук та селекційні підприємства, підсобні агропідприємств при виправних колоніях та правоохоронних органах, хлібозаводи та спиртзаводи, шовко-радгоспи та одна авіакомпанія, що спеціалізується на зрошенні посівів. Проте всі вони звітували про невеликі інвестиції, а в деяких вартість основних засобів падала.

Ціль 3 « Міцне здоров'я та благополуччя». У державній власності перебуває порівняно небагато підприємств, що працюють у сфері охорони здоров'я, фармацевтики та спорту. Найбільші інвестиції у 2020 році були зафіксовані у ПРАТ «Індар» та МДЦ «Артек». У решти цей показник не перевищував 1 млн грн.

Ціль 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура». До цієї ЦСР віднесено 50% інвестицій підприємств у сфері енергетики (окрім Енергоатома та Укргідроенерго), а також 100% інвестицій у сфері транспорту та 50 – 100% інвестицій для цілого ряду галузей промисловості та послуг. За цією ціллю враховані інвестиції 459 підприємств. Найбільший внесок у 2020 році зробили Укрзалізниця (100%), Укренерго (50%) та АМПУ (100%). На них припало 46% від загального обсягу інвестицій. У цілому, інвестиції за цим напрямом розподілені серед досить великої кількості державних підприємств.

Суттєва частина інвестицій Укренерго та Укрзалізниці відбувались за рахунок кредитних коштів МФО. Аналогічно до попередньої цілі ефективна співпраця з МФО важлива для зростання обсягів інвестицій.

Ціль 7 «Доступна та чиста енергія». До Цілі 7 віднесено 100% інвестицій Енергоатома та Укргідроенерго та 50% інвестицій інших державних енергокомпаній. Це,

зокрема, Укренерго (оператор розподілу), Центренерго, п'ять обленерго, що залишились у державній власності та більше десятка інших підприємств, зокрема ТЕЦ. На інвестиції Енергоатома, Укргідроенерго та Укренерго припадало понад 90% від загального обсягу інвестицій у реалізацію цієї цілі у 2020 році. Як і у випадку Укрзалізниці та АМПУ, значна частина інвестицій трьох енергетичних компаній відбувалась за рахунок коштів МВО. (до 50%).

Ціль 8 «Гідна праця та економічне зростання». До Цілі 8 інвестиції можна віднести за залишковим принципом, оскільки будь-яка інвестиція потенційно створює робочі місця та сприяє економічному зростанню. У цьому зв'язку можна назвати такі підприємства як АТ ОГХК (Об'єднана гірничо-хімічна компанія виробляє титан та рідкісні метали), ДАХК Артем, Артемсіль.

Ціль 11 «Сталий розвиток міст та громад». До цієї цілі сталого розвитку віднесено інвестиції державних підприємств у сфері будівництва, ресторанів та готелів. Тут зокрема обліковуються інвестиції державних проектних інститутів, житлово-комунальні підприємства центральних органів державної влади та інші.

Ціль 12 «Відповідальне споживання та виробництво». За цією ціллю можна класифікувати інвестиції в об'єкти укриття, якими опікується ДКП «Чорнобильська АЕС». та інвестиції в ряд інших об'єктів (ДП «ПДНВЦ «ПРОГРЕС», ДСП «ОБ'ЄДНАННЯ «РАДОН», ДСП «ЦППРВ»). Коливання показників з року в рік переважно відображають зміни обсягів фінансування робіт на Чорнобильській АЕС. Такі роботи фінансуються за рахунок Фонду, створеного за участю зовнішніх донорів.

Ціль 15 «Захист та відновлення екосистем суші». За цією ціллю класифіковано інвестиції понад 200 державних лісгоспів та лісово-мисливських господарств. Зростання основних засобів кожного з них не перевищує 25 млн грн, але, як правило, цей показник для багатьох із них іще менший.

Розділ 8. ПРИВАТНІ ІНВЕСТИЦІЇ

8.1. Державна політика у сфері інвестицій

Інвестиції приватних компаній – це ще одне потужне джерело коштів, яке може сприяти досягненню цілей сталого розвитку в Україні. Розуміючи це, органи влади приділяють увагу питанням поліпшення інвестиційного клімату та залучення як внутрішніх, так й іноземних інвестицій.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» був прийнятий одним із перших після проголошення незалежності України у 1991 році.¹³³ Хоча до закону вносились численні зміни, у тому числі, протягом останніх років, але його основні положення збереглись до цього часу. Закон гарантує свободу приватних інвестицій за умови, що вони відповідають вимогам законодавства (технічні та містобудівні норми, вимоги щодо оцінки впливу на довкілля), та захищає інвестиції від безоплатної націоналізації з боку держави. У разі вилучення інвестиції державою або дій держави, що мають тотожний результат, передбачається повне відшкодування збитків інвестору.

Реформи у 2015 – 2020 роках у сфері дерегуляції суттєво спростили вимоги до типових інвестиційних проектів. Особливо відчутним був прогрес у сфері щодо будівництва. За оцінками Doing Business, рейтинг України у сфері дозволів на будівництво покращився – з другої сотні рейтингу у 2016 році країна піднялась на 20 місця серед 190 країн

у 2020 році.¹³⁴ Водночас прогрес у рейтингу Doing Business не повністю відобразився в поліпшенні інвестиційного клімату. Прогрес щодо дерегулювання окремих видів діяльності не супроводжувався аналогічним процесом до таких базових реформ, як забезпечення верховенства права, подолання корупції та посилення конкуренції в економіці. Незважаючи на порівняно високу позицію, (37-му), за показником «Отримання кредиту», у рейтингу DB у 2020 році обсяг інвестицій за рахунок кредитних коштів залишався низьким, а підприємства надалі називали недостатній доступ до кредитування одною із основних перешкод для свого розвитку (див. також Розділ 6).

Зазначений Закон також передбачає можливість прямої участі держави в інвестиційних проектах, проте крім проектів державно-приватного партнерства та проектів з енергоефективності таких випадків нараховується дуже мало.

У 2013 році було прийнято Закон про індустриальні парки, а в жовтні 2021 набули чинності зміни до цього Закону.¹³⁵ Ці зміни розширили перелік видів державної підтримки учасників та організаторів індустриальних парків шляхом надання субсидованих кредитів, грантів на облаштування парків та суміжної інфраструктури, компенсації витрат на підключення до інженерно-транспортних

¹³³ Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII <https://zakon.rada.gov.ua/go/1560-12>

¹³⁴ <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/excel/db2020/Historical-data—COMPLETE-dataset-with-scores.xlsx>

¹³⁵ Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI <https://zakon.rada.gov.ua/go/5018-17>

мереж. Але фактична підтримка індустриальних парків залежатиме від фактично виділених коштів із державного та місцевих бюджетів або залучених коштів МФО. Також у 2021 році було прийнято Закон про державну підтримку інвестиційних проектів зі значними інвестиціями в Україні.¹³⁶

Програмні документи щодо розвитку інвестицій в Україні за останні роки не приймалися, за винятком Стратегії сприяння залученню приватних інвестицій у сільське господарство на період до 2023 року, затвердженої Урядом у липні 2019 року. Стратегія спрямована на досягнення цілей сталого розвитку «як подолання голоду, забезпечення національної продовольчої безпеки, поліпшення якості харчування, сприяння розвитку сільського господарства, поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості населення в аграрному секторі». Стратегія передбачає заходи щодо вдосконалення системи державної підтримки сільського господарства, посилення спроможності Держпродспоживслужби, розвитку ринку землі, покращення транспортної інфраструктури та інші. Виконання стратегії підтримує кредит Світового банку на суму 200 млн дол. США.

За підтримки USAID у 2021 році було розроблено проєкт Стратегії збільшення прямих іноземних інвестицій (ПІІ). На думку розробників Стратегії, прями іноземні інвестиції (ПІІ) – це єдине джерело можливого значного збільшення інвестицій в основний капітал у приватному секторі, що, у свою чергу, є необхідним підґрунтям для прискорення зростання економіки України.¹³⁷ Частина запропонованих заходів Стратегії спрямована на покращення інвестиційного клімату, що має стати позитивним сигналом як для внутрішніх, так і для зовнішніх інвесторів. Зокрема, пропонується завершити роботу над базовим набором реформ, як-от: завершення судової реформи, подолання корупції, зменшення впливу олігархів, посилення конкуренції, збереження

незалежності НБУ, здійснення відповідальної фіскальної політики, виконання Угоди про асоціацію, розвиток транспортної інфраструктури. Станом на листопад 2021 року Стратегію не було затверджено. Водночас, рівень ПІІ в Україну залишається низьким і становив, за даними UNCTAD, на кінець 2020 року 1118 дол. США на людину, тоді як відповідний середній показник у Європі перевищив 20000 дол. США¹³⁸

В Україні також створено та функціонує ряд установ, які мають сприяти інвесторам в Україні. Так, наприклад, працює ДУ «Офіс із залучення та підтримки інвестицій» (Ukraineinvest) при КМУ. Він фактично є консультативним органом для українських та іноземних компаній щодо ведення бізнесу в Україні, а також відповідає за комунікацію інвесторів з урядовими агенціями всіх рівнів та надає підтримку у вирішенні системних проблем, з якими інвестори можуть зіткнутися.¹³⁹ UkraineInvest також фактично визначений «інвестиційною нянею» в межах нової державної програми стимулювання великих інвестицій.

При Президентові України працює офіс Національної інвестиційної ради (який фінансується ЄБРР). Це консультативно-дорадчий орган при Президентові України, який виступає майданчиком для спілкування на найвищому рівні та сприяє розвитку діалогу між бізнесом, міжнародними інвесторами та органами державної влади в Україні¹⁴⁰. Саме ця Рада була майданчиком для обговорення ідеї запровадити інститут «інвестиційних нянь» для великих інвестицій. Названі установи працюють насамперед з метою залучення зовнішніх інвестицій, але їхні напрацювання є корисними і для внутрішніх інвесторів.

У травні 2021 року Кабінет Міністрів зареєстрував Державне підприємство «Національний фонд інвестицій» із статутним фондом 100 млн грн, а у вересні вирішив реорганізувати його в акціонерне товариство Націнвестфонд. Націнвестфонд, відповідно

¹³⁶ Закон України від 17.12.2020 № 1116-IX <https://zakon.rada.gov.ua/go/1116-20>

¹³⁷ <http://www.nicouncil.org.ua/uk/strategy.html>

¹³⁸ <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>

¹³⁹ <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/services-team/>

¹⁴⁰ <http://www.nicouncil.org.ua/uk/2020-04-14-07-47-40.html>

до статуту, залучатиме інвестиційні кошти як із внутрішніх, так й із зовнішніх джерел, готуватиме інвестиційні проекти та фінансуватиме пріоритетні інвестиційні проекти. Для

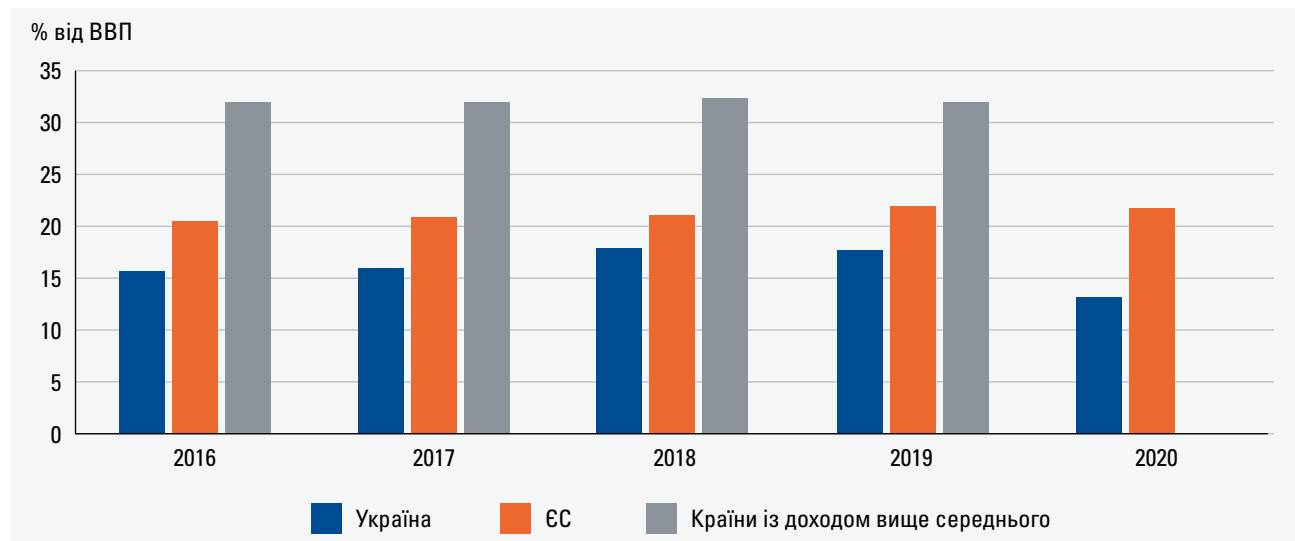
належної роботи Націнвестфонду, звичайно, потрібні більш значні ресурси ніж початкові 100 млн грн та висока інституційна спроможність установи.

8.2. Капітальні інвестиції в Україні

Обсяги капітальних інвестицій в Україні залишаються низькими. У 2020 році валове нагромадження основного капіталу становило 13% від ВВП, і за цим показником Україна входить до списку 10-ти країн-аутсайдерів, за даними Світового банку.¹⁴¹ У попередні роки Україна входила до 30-ти країн із найнижчим ВНОК як частка ВВП. Середній показник для країн ЄС у 2016 – 2020 роках становив 21% від ВВП проти 16% для України (Рисунок 41). Очевидно, що Україна потребує значних інвестицій для зменшення

відставання економіки України від ЄС. Наприклад, середній показник для країн із доходом вище середнього, за класифікацією Світового банку (до цієї групи входить 55 країн, у тому числі Китай, Бразилія, Мексика, Казахстан тощо), перевищував 30% від ВВП. Останніми роками державні інвестиції є драйвером інвестиційного процесу, тоді як приватні інвестиції залишаються порівняно невеликими, які, до того ж, під час пандемії Covid-19 у 2020 році суттєво скоротились.

Рисунок 41: ВНОК України порівняно з іншими економіками

Джерело: Світовий банк

Як свідчать дані Держстату, основним джерелом капітальних інвестицій є власні ресурси підприємств (Рисунок 42). Банківське кредитування залишається обмеженим через ряд причин. Це, передусім, високі ризики та брак якісного позичальника. Проблеми з верховенством права та тривалий процес отримання й виконання судових рішень також стримують банківське кредитування. До того ж, банки

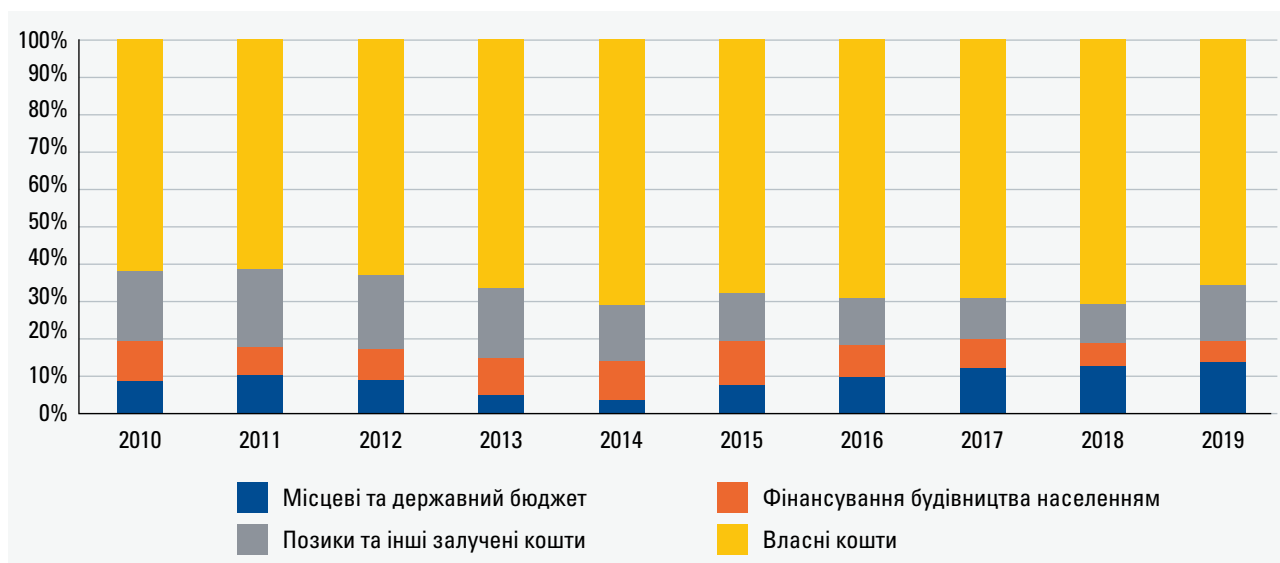
мають інші можливості для інвестування: так, у 2020 та 2021 роках банки різко збільшили вкладення в державні цінні папери.

У 2019 році інвестиції (нагромадження основного капіталу) саме приватних підприємств сягнули 438 млрд грн або понад 62% від загального обсягу валового нагромадження основного капіталу (Рисунок 43).

¹⁴¹ <https://web.archive.org/web/20211122222512/https://api.worldbank.org/v2/en/indicator/NE.GDI.FTOT.ZS?downloadformat=excel>

Рисунок 42: Капітальні інвестиції за джерелами фінансування

Джерело: Держстат

Рисунок 43: Валове нагромадження основного капіталу за інституційними секторами

Джерело: Держстат

Як зазначалось у Розділі 6 «Фінансова система», більшість *приватних* інвестицій фінансувались за рахунок власних коштів підприємств, що змушувало підприємства обережно підходити до формування власних інвестиційних планів. За даними опитування Держстату щодо інвестицій, у промисловості у 2015 – 2021 роках¹⁴² наявність фінансових ресурсів була основним фактором формуванні інвестиційних планів на наступний рік.¹⁴³ При цьому банківське кредитування

залишається досить обмеженим. З точки зору позичальників, проблемними моментами були висока вартість кредитування та проблеми з ліквідною заставою. За даними опитування НБУ щодо ділової активності підприємств, малий і середній бізнес називали високі відсоткові ставки за кредитами (відповідно 54% та 55% респондентів) та надмірні вимоги до застави (відповідно 30 та 36%) як причини відмови від банківського кредитування.

¹⁴² http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/opd_ek/io_pr/io_pr_15_22_ue.xlsx

¹⁴³ Усі роки, за які наявні дані. Інші категорії, щодо яких задавались запитання – попит, технічні фактори (зношені, застарілі основні засоби), інші фактори

Інвестиційний клімат, тобто якість системи правосуддя, рівень корупції, стабільність та передбачуваність державної політики також відігравали суттєву роль у формуванні інвестиційного попиту. За даними опитуванні НБУ щодо ділових очікувань, за III квартал 2021 року 41% та 32% опитаних будівельних підприємств назвали відповідно нестабільну політичну ситуацію та корупцію як фактори, що стримують зростання виробництва.¹⁴⁴ Аналогічно серед опитаних керівників компаній Європейською бізнес-асоціацією (ЄБА) у першому півріччі 2021 року серед перешкод для зростання обсягів інвестицій 90% назвали слабку судову систему, 80% – високий рівень корупції, 65% – високий рівень тіньової економіки.¹⁴⁵ У результаті цього прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну залишаються низькими, причому вони суттєво поступаються за обсягами грошовим переказам з-за кордону: ПІІ на одну особу становлять близько 1,7 млрд дол. США в Україні порівняно із 13,7 млрд дол. США в Чехії, 10,5 млрд дол. США в Словаччині, 5,9 млрд

дол. США в Литві, 6,1 млрд дол. США в Польщі та 4,2 млрд дол. США в Румунії.¹⁴⁶ ПІІ передусім надходять у країну зі США та Німеччини.

Одним із потенційних стимулів для залучення ПІІ може стати приватизація державних підприємств, яких в Україні залишається досить багато порівняно з країнами Східної та Центральної Європи. Водночас з року в рік плани з приватизації з різних причин не виконуються.¹⁴⁷ Великий потенціал містить розвиток державно-приватного партнерства (ДПП), яке поки що в Україні перебуває на етапі становлення. Ідеться передусім про можливості, які існують у секторах інфраструктури та транспорту.

Отже, загалом інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим для зростання інвестицій до потрібного для прискорення економічного зростання рівня. Це, у свою чергу, ускладнює фінансування реалізації цілей сталого розвитку.

Вставка: Методологія оцінки приватних інвестицій за цілями сталого розвитку

Для аналізу приватних інвестицій використано методологію відмінну від тієї, що використовувалась для аналізу інвестицій державних підприємств, хоча відповідні дані доступні за 2020 рік. Це пов'язано з тим, що, за даними Держстату, первісна вартість матеріальних активів підприємств у 2020 році зросла на 1079 млрд грн, причому зростання на 653 млрд грн викликано переоцінкою. Тобто більше 60% «інвестицій» – це ефект переоцінки активів для державних підприємств. Ми усунули ефект переоцінки для найбільших підприємств, але кількість приватних підприємств, які потребували б індивідуального аналізу, скоріш за все, була б суттєво більшою.

Отже, проксі для приватних інвестицій було оцінено на основі обсягу капітальних інвестицій за видами економічної діяльності, за даними Держстату, із яких виключили інвестиції, які фінансувались із державного або місцевих бюджетів. У випадку, коли дані є конфіденційними, ми визначали показники індивідуально (або як суму інвестицій за неконфіденційними джерелами фінансування, або за залишковим принципом, якщо наявні дані за вищим рівнем агрегації, або як загальний обсяг інвестицій за всіма джерелами фінансування). Дані про інвестиції за джерелами фінансування та видами економічної діяльності за 2020 рік доступні лише на основі квартальних форм звітності станом на час написання звіту. Водночас загальний обсяг інвестицій за видами економічної діяльності на основі річних форм уже опублікований. Частина підприємств подають лише річні форми звітності, а інші подають квартальні та уточнені річні дані. Тому для цілей оцінки обсяг приватних інвестицій за видами економічної діяльності визначено як інвестиції за квартальними даними з джерел інших, ніж державний та місцевий бюджет, плюс різниця між уточненими та квартальними показниками капітальних інвестицій. Обсяг приватних інвестицій за КВЕД 84 «Державне управління та оборона» було прирівняно до нуля.

У наступному кроці ми відняли від отриманих показників розраховані вище інвестиції державних підприємств, і далі використано ту ж відповідність між видами економічної діяльності та цілями сталого розвитку, як і у випадку державних підприємств для розподілу приватних інвестицій за видами.¹⁴⁸ У наступній таблиці подано як наші оцінки приватних інвестицій, так і сукупний обсяг капітальних інвестицій, розподілених за ЦСП на основі розподілу капітальних інвестицій за видами економічної діяльності.

¹⁴⁴ https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2021-Q3.pdf?v=4

¹⁴⁵ https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/07/EBA-InvestIndex_1H-2021_UKR.pdf

¹⁴⁶ <http://www.nicouncil.org.uk/strategy.html>

¹⁴⁷ На сьогодні до переліку об'єктів великої приватизації включено понад 20 компаній, а сукупна кількість компаній, які можуть приватизувати, становить близько тисячі.

¹⁴⁸ Хоча показник для державних підприємств розраховано за іншою методологією, ми вважаємо, що отриманий результат краще відображає розподіл приватних інвестицій за ЦСП.

8.3. Приватні інвестиції за цілями сталого розвитку

За експертною оцінкою, напрями приватних інвестицій суттєво відрізняються від тих, за якими «рухаються» інвестиції за рахунок інших джерел. Як можна бачити в Таблиці 11, саме публічний сектор переважно інвестував у Ціль 16 (правосуддя та інституції) та Ціль 10 (скорочення нерівності). Це пояснюється тим, що капітальні інвестиції за КВЕД 84 «Державне управління й оборона» на 70% розподілені за Ціллю 16 і на 30% за Ціллю 10. Як зазначалось вище, капітальні

інвестиції за цим розділом КВЕД виключені з оцінки приватних інвестицій. Також слід зазначити відчутну роль держави в інвестиціях за Ціллю 7 (в енергетику), де значну роль відіграють державні енергокомпанії (Енергоатом, Укренерго, Укргідроенерго). Це також стосується інвестицій у реалізацію Цілей 3, 4 та 6 (освіта, охорона здоров'я, переробка відходів). За іншими Цілями (2, 8, 9, 11) основні інвестиції робив приватний сектор.

Таблиця 11: Капітальні інвестиції за цілями сталого розвитку, млн грн

	2016		2017		2018		2019		2020	
	Заг.	Прив.	Заг.	Прив.	Заг.	Прив.	Заг.	Прив.	Заг.	
Ціль 2. Подолання голоду	69,6	80,2	81,0	92,5	93,3	88,9	89,7	75,5	78,1	
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя	5,5	6,7	8,1	5,0	10,6	5,1	12,1	12,7	17,2	
Ціль 4. Якісна освіта	2,7	2,3	3,7	1,2	4,8	0,9	5,1	1,8	4,0	
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови	1,6	1,8	2,0	1,2	2,2	1,5	2,8	2,2	2,8	
Ціль 7. Доступна та чиста енергія	15,4	8,7	15,5	19,5	20,9	29,1	37,8	13,2	21,1	
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	81,3	102,2	106,2	149,8	154,2	157,1	163,6	130,4	133,5	
Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура	90,7	93,0	113,2	137,2	145,0	131,4	158,2	88,5	116,2	
Ціль 10. Скорочення нерівності	6,8	0,1	9,9	0,0	13,4	0,0	16,4	0,0	18,7	
Ціль 11. Сталый розвиток громад і міст	52,8	59,1	62,1	62,6	69,2	63,7	73,2	40,5	50,7	
Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути	16,1	0,8	23,9	0,6	31,9	0,5	38,6	0,5	44,1	
Інші цілі	1,5	0,9	1,7	0,6	2,1	0,1	2,0	0,5	1,4	

Примітка: Прив. – оцінки приватних капітальних інвестицій у відповідних роках,

Заг. – загальна сума капітальних інвестицій включно з інвестиціями з державного та місцевих бюджетів та державних підприємств.

Джерело: Експертна оцінка на основі даних Держстату

Найбільше інвестицій припадає на Ціль 8, до якої віднесені всі інвестиції, що не були віднесені до інших ЦСР. Це, насамперед, інвестиції в добувну промисловість та торгівлю, оскільки вони створюють робочі місця та сприяють економічному зростанню. На інвестиції в ці галузі припадає майже 70% приватних інвестицій, віднесених до Цілі 8 у 2020 році. Як зазначалось раніше, більшість інвестиційних проектів позитивно впливають на економічне зростання та створення робочих місць. Зокрема, інвестиції в торгівлю,

як правило, створюють суттєву кількість (щоправда не надто високооплачуваних) робочих місць.

Далі за обсягами йдуть інвестиції в реалізацію Цілі 9 (промисловість та інфраструктура), до якої віднесено більшість галузей переробної промисловості, електроенергетика, транспорт та окремі види професійної діяльності. Хоча набір галузей, класифікованих за цією ціллю, досить еkleктичний, найбільший внесок у реалізацію Цілі 9 припадає на

телекомунікації, транспорт, 50% інвестицій в енергетику та будівництво, 50% інвестицій у металургійне виробництво. Аналогічно у 2020 році на ці галузі припадало понад 70% від загального обсягу інвестицій за Ціллю 9. Також суттєвими були інвестиції в машинобудування.

Також значними були інвестиції в реалізацію Цілі 2, які спрямовувались в агропромисловий комплекс, тобто сільське господарство та харчову промисловість. Обсяг інвестицій у сільське господарство більше ніж удвічі перевищував інвестиції в харчову промисловість. Високим, за оцінкою, було

фінансування Цілі 11, до якої віднесені інвестиції в містобудівництво (передусім інвестиції в операції з нерухомим майном, готелі та ресторани та 50% інвестицій у будівництво).

У 2020 році обсяги приватних інвестицій суттєво зменшились як реакція на коронакризу, навіть без урахування ефекту інфляції. У реальному виразі капітальні інвестиції в сільське господарство та промисловість впали майже вдвічі. Також у відповідь на коронакризу різко зросли інвестиції приватного сектору в охорону здоров'я, що відповідає ЦСР 3.

8.4. Фінансування ЦСР приватними підприємствами поза межами інвестиційних проєктів

Значна частина великих українських підприємств задекларувала у своїх стратегічних документах зобов'язання зробити свій внесок у реалізацію цілей сталого розвитку. За результатами аналізу Центру «Розвиток КСВ», який включав оцінку 97-ми звітів за 2015 – 2019 роки, поданих 47-ма підприємствами (із числа 100 найбільших платників податків та компаній, що опублікували відповідні звіти для Глобального компакту ООН), 70 звітів згадували Ціль 8, 62 звіти – Ціль 4 та 59 – Ціль 3.¹⁴⁹ Тобто найчастіше згадувалась підтримка економічного зростання, освіти та охорони здоров'я. Відповідно до дослідження в рамках цих цілей підприємства розвивали корпоративну культуру, проводили освітні заходи для співробітників та третіх осіб, виділяли кошти для медичних закладів, пропагували здоровий образ життя та підтримували заняття спортом.

У рамках дослідження ЄБА у вересні – жовтні 2021 року для розрахунку індексу сталого розвитку було опитано 75 фахівців зі сталого розвитку з компаній членів ЄБА.¹⁵⁰ 96% опитаних повідомили, що їхня компанія

орієнтується на ЦСР у своїй роботі. Для 87% підприємств це закріплено в стратегічних документах підприємства. Найпоширеніші проєкти зі сприяння досягненню ЦСР серед опитаних включали сортування та переробку відходів, участь в освітніх програмах, висадку дерев, програми з енергоефективності. За даними опитування ЄБА, пріоритетними цілями для ЄБА були Цілі 12 (відповідальне споживання), 4 (освіта), 15 (екосистема суші), 7 (енергетика), 10 (скорочення нерівності), 9 (промисловість та інновації).

Утім, обсяги фінансування таких проєктів є порівняно невеликими: лише 21% компаній інвестували 10 – 100 млн грн, решта менше. Найбільші витрати серед опитаних мали підприємства ПЕК та ІТ-компанії. Сукупний бюджет проєктів ЦСР опитаних компаній не перевищував 1,9 млрд грн (теоретичний максимум), але, найвірогідніше, був суттєво меншим.

У цілому, хоча більшість великих підприємств задекларували підтримку ЦСР, витрати підприємств на їх реалізацію поза межами інвестиційних планів є дуже обмеженими.

¹⁴⁹ <https://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2020/12/Vpliv-biznesu-na-CSR.pdf>

¹⁵⁰ https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/11/sust-index_ukr.pdf

Розділ 9.

ІНСТРУМЕНТИ СПРИЯННЯ ІНВЕСТИЦІЯМ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ

9.1. Державно-приватне партнерство

Великого значення для фінансування розвитку дедалі більше набуває державно-приватне партнерство (ДПП), яке покликано сприяти підвищенню ефективності роботи окремих підприємств, фінансуванню модернізації та поліпшенню інфраструктури. Відповідно, державно-приватне партнерство має сприяти підвищенню якості та доступності послуг та розвитку інфраструктури у сферах водопостачання та водовідведення, поводження з відходами, у сферах транспорту та будівництва, ремонту доріг, енергоефективності та енергопостачання тощо, що, відповідно, сприятиме досягненню цілей сталого розвитку. Це підтверджено досвідом інших країн. Крім того, у 2019 році Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН) ухвалила концепцію «ДПП на користь людей для досягнення ЦСР» та керівні принципи ДПП для сталого розвитку.¹⁵¹

Тому не дивно, що на фоні браку бюджетних коштів для поліпшення стану інфраструктури, протягом багатьох років в Україні обговорюється потреба розвивати ДПП як інструмент залучення приватних інвесторів у відповідні галузі. Протягом кількох років у сфері ДПП відбулись суттєві зміни. Так, було ухвалено новий закон «Про державно-приватне партнерство» та передано два порти в концесію. Також передбачено використання

ДПП при будівництві доріг, хоча до цього часу в Україні немає жодної платної дороги. Також обговорюють можливість використання ДПП для розвитку аеропортів та модернізації залізниці.

За останні кілька років було суттєво удосконалено законодавство про ДПП та концесії, оскільки старі норми фактично не дозволяли реалізувати проекти ДПП та концесійні проекти. У жовтні 2019 року було ухвалено новий Закон «Про концесію», який було розроблено з метою реалізації якісних та масштабних проектів на умовах ДПП, що відповідатимуть міжнародній практиці.¹⁵² Цей закон також вніс суттєві зміни до Закону «Про державно-приватне партнерство», що дозволило запровадити єдину процедуру ініціювання та прийняття рішення щодо здійснення ДПП для всіх форм ДПП, у тому числі концесії, прозору процедуру вибору концесіонера та додаткові гарантії для концесіонерів та кредиторів.¹⁵³

Закон «Про концесію» передбачає передачу об'єкта в концесію, але не зумовлює перехід права власності до концесіонера, тому після завершення терміну дії договору об'єкт повертається до відповідної державної чи комунальної власності разом зі створеним концесіонером у рамках договору майном.

¹⁵¹ <https://unece.org/ppp/standards>

¹⁵² <https://zakon.rada.gov.ua/go/155-20>

¹⁵³ <https://zakon.rada.gov.ua/go/2404-17>

У цілому концесія – це одна з форм ДПП: інвестор отримує об’єкт в управління, інвестує кошти на розвиток об’єкту та отримує прибуток на вкладені кошти. Для України це потенційно важливий інструмент для залучення приватних інвестицій. При цьому, за новою редакцією закону, ініціаторами концесії та ДПП загалом можуть виступати не лише державні та місцеві органи влади, але й приватні юридичні особи.¹⁵⁴ Зацікавленості приватних інвесторів до участі в проектах концесії сприятиме і передбачена в законі норма про відшкодування інвестицій та збитків, якщо договір припинено через дії державних органів. У цілому у світі поширені дві базові моделі концесії: user-pay, коли гроші концесіонеру платять користувачі певного об’єкта, і government-pay, коли відповідний платіж робить держава.¹⁵⁵

Завдяки змінам у законодавстві влітку 2020 року держава передала в концесію два морські порти: «Ольвію» (на 35 років із зобов’язанням інвестора вкласти 3,4 млрд грн) та «Херсон» (на 30 років із зобов’язанням інвестора вкласти 300 млн грн). У планах уряду передати в концесію ряд ділянок автомобільних доріг, кілька залізничних вокзалів та аеропортів.¹⁵⁶

Підготовкою відповідних проектів та їх супроводженням фахово опікується Агенція з питань підтримки ДПП, яку було засновано у 2019 році.

У цілому, за національною класифікацією, кількість проектів ДПП є індикатором виконання завдання 17.3 «Розвивати партнерські відносини влади й бізнесу для досягнення цілей сталого розвитку» за ЦСР 17 «Партнерство заради сталого розвитку». Орієнтир для цього показника на 2020 рік становив 205, що дещо більше фактичного показника, який становив 192 проекти ДПП.

Однак з усієї кількості укладених угод реалізується лише 39 договорів (29 концесійних договорів, 6 договорів про спільну діяльність, 4 інші договори), тоді як 118 не виконуються, а 35 – розірвані або закінчився термін їхньої дії.¹⁵⁷ Так, хоча в Полтавській області, за даними Держстату, ідеться про 110 проектів ДПП, фактично там реалізується лише один проект. Тому врахування лише загальної кількості проектів ДПП як індикатора виконання завдання 17.3 без урахування їхнього реального статусу та ефективності виконання виглядає недостатнім та необґрунтованим.

Таблиця 12: Кількість проектів ДПП в Україні

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Україна	177	186	191	189	187	192
Вінницька	-	-	-	-	-	-
Волинська	-	-	-	-	-	-
Дніпропетровська	-	-	1	1	1	1
Донецька	7	7	5	6	6	8
Житомирська	1	1	1	1	1	1
Закарпатська	4	4	9	4	4	4
Запорізька	7	7	7	7	7	11
Івано-Франківська	1	2	2	2	2	1
Київська	1	11	13	19	15	13
Кіровоградська	1	-	1	2	2	2
Луганська	1	1	1	1	1	5
Львівська	4	4	4	4	5	8
Миколаївська	15	15	15	15	15	18

¹⁵⁴ Приватні юридичні особи зможуть брати участь у конкурсах на електронних майданчиках із 1 січня 2022 року.

¹⁵⁵ PPP Contract Types and Terminology <https://pppknowledgelab.org/guide/sections/6-ppp-contract-types-and-terminology>

¹⁵⁶ <https://pppagency.me.gov.ua/uk/projects/>

¹⁵⁷ За даними Мінекономіки: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Одеська	14	14	9	8	9	1
Полтавська	113	113	114	110	110	110
Рівненська	-	-	-	-	-	-
Сумська	-	-	-	-	-	-
Тернопільська	2	2	2	2	2	-
Харківська	1	1	1	1	1	1
Херсонська	2	2	2	2	2	2
Хмельницька	2	1	3	3	3	4
Черкаська	-	-	-	-	-	-
Чернівецька	-	-	-	-	-	1
Чернігівська	1	1	1	1	1	1
м. Київ	-	-	-	-	-	-

Джерело: Держстат за даними Мінекономіки¹⁵⁸

За даними Мінекономіки, найбільше договорів ДПП припадає на сферу «Збір, очищення та розподілення води», причому шість із 13-ти договорів укладено в Миколаївській області.¹⁵⁹ Ці проекти можна передусім віднести до реалізації ЦСР 6 «Чиста вода та належні санітарні умови». Вісім проектів у сфері «Виробництво, транспортування і

постачання тепла та розподіл постачання природного газу» та три проекти у сфері «Виробництво, розподілення та постачання електричної енергії» переважно сприятимуть досягненню ЦСР 7 «Доступна та чиста енергія». Інші проекти переважно сприятимуть досягненню ЦСР 3, 9, 11 та 12 (Рисунок 44).

Рисунок 44: Кількість договорів ДПП, які реалізуються, за видами діяльності (станом на 1 січня 2021 року)

Джерело: Мінекономіки

однією з перепон на шляху розвитку ДПП у таких сферах як водопостачання та водовідведення (ЦСР 6), постачання тепла та електроенергії (ЦСР 7), поводження з відходами (ЦСР 12) та розвитку інфраструктури, зокрема на залізниці (ЦСР 9), є непрозора та непередбачувана політика

держави щодо визначення адміністративних цін на послуги. Так, при впровадженні ДПП приватний інвестор має бути впевнений у можливості отримати прибуток після здійснення інвестицій, але фінансовий результат фактично залежить, у тому числі, від готовності уряду підвищити

¹⁵⁸ http://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/ukr/st_rozv/metadata/17/17.htm

¹⁵⁹ За даними Мінекономіки: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppvUkraini>

тарифи, зокрема на житлово-комунальні послуги та пасажирські перевезення залізницею для населення до рівня, який покриватиме собівартість та інвестиційний компонент. У цілому брак довіри між бізнесом та державою залишається однією з важливих перепон для розвитку ДПП. Приватний бізнес також потребує завершення судової реформи, що посилить впевненість захистити свої права.

З огляду на зобов'язання України виконувати порядок денний ЦСР-2030, Порядок проведення аналізу ефективності здійснення ДПП із 2020 року включає вимогу врахування ЦСР на кожному етапі підготовки та виконання проекту ДПП, зокрема враховувати та

визначати відповідність мети концепції, ТЕО та проекту цілям сталого розвитку.¹⁶⁰

Однак ретельний аналіз проектів ДПП в Україні, який провели експерти ЄЕК ООН, показав ряд прогалин у регулюванні ДПП загалом та в сприянні досягненню ЦСР зокрема.¹⁶¹ Зокрема, ідеться про відсутність згадки про ЦСР у принципах здійснення ДПП та концесій, які визначені у відповідних законах. Також ідеться про «відсутність обов'язкової повноцінної оцінки соціального впливу, впливу на сталий розвиток, екологічну стійкість та стійкість до катастроф» та про «відсутність обов'язкових зобов'язань екологічного характеру в договорах про ДПП та концесії з урахуванням стійкості до катастроф».

9.2. Індустріальні парки

Міжнародний досвід свідчить, що одним із важливих інструментів залучення приватних інвестицій є створення індустріальних парків. При цьому характер зацікавленості щодо використання таких інструментів відрізняється від країни до країни. Так, у рамках індустріальних парків може створюватись необхідна інфраструктура, яка може включати підведення електромереж, водопостачання та водовідведення, логістичні можливості (як-от: доступ до автомагістралей та/або залізниці), тощо. Крім того, часто, хоча і не завжди, передбачається надання податкових пільг учасникам (резидентам) інвестиційних парків.

В Україні Закон «Про індустріальні парки» було схвалено ще у 2012 році, він зазнав суттєвих змін у 2021 році з метою розширити можливості залучення інвестицій у промисловий сектор економіки¹⁶². Індустріальний парк (ІП) визначено як «визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність

у сфері переробної промисловості, переробки промислових та/або побутових відходів (крім захоронення відходів), а також науково-технічну діяльність, діяльність у сфері інформації і електронних комунікацій на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності в межах індустріального парку.» Таким чином, створення індустріальних парків передусім покликано сприяти досягненню ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання».

Ініціатором ІП може бути орган державної або місцевої влади, юридичні або фізичні особи. При цьому, ініціатор ІП не може бути учасником парку, а керуюча компанія не може провадити господарчу діяльність, аналогічну до тої, яку здійснюють учасники ІП. Ініціатори ІП повинні повідомити Мінекономіки про створення індустріального парку. Водночас, за фактом, не всі ІП сьогодні зареєстровані Мінекономіки, а після оновлення закону процедура реєстрації ІП поки не розроблена.

На початок листопада 2021 року в Реєстрі ІП містилась інформація про 53 індустріальні парки, один із яких ліквідовано.¹⁶³ Водночас

¹⁶⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2020-%D0%BF#Text>

¹⁶¹ Огляд законодавства України про ДПП стосовно моделі ЄЕК ООН «Державно-приватні партнерства на користь людей для досягнення Цілей Сталого Розвитку», 2021 рік.

¹⁶² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-20#n5>

¹⁶³ Інформація про індустріальні (промислові) парки, включені до Реєстру індустріальних (промислових) парків, <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=6463d3ba-aa13-4e54-8db9-0f36642c43d9&tag=IndustrialniParkiVUkraini>

більшість індустріальних парків фактично не проводять діяльність, і лише близько 10-ти зареєстрованих парків мають зареєстрованих учасників. Поки що лише чотири індустріальні парки мають якісну інфраструктуру, що дозволило їм залучити учасників із працюючих заводів :

- Індустріальний парк «Біла Церква» (Київська область);
- Вінницький індустріальний парк;
- Індустріальний парк «Соломоново» (Закарпатська область);
- Індустріальний парк «Коростень» (Житомирська область).¹⁶⁴

Частина ІП ще перебуває в стадії підготовки. Ідеться, зокрема, про приєднання до інженерних мереж та облаштування території.¹⁶⁵ Сім парків перебувають на стадії будівництва. Для облаштування ІП передбачено витратити переважно кошти державного та місцевих бюджетів, а також кошти керуючої компанії та учасників ІП. Водночас державного фінансування досить мало, і воно нестабільне. Так, за рахунок коштів ДФРР у 2016-2021 роках було профінансовано вісім проектів, пов'язаних зі створенням індустріальних парків.¹⁶⁶ Для вирішення цієї проблеми в оновленій версії закону про ІП передбачено, що кошти державного

бюджету можуть бути спрямовані на забезпечення фінансування будівництва, реконструкції, ремонту інженерно-транспортної інфраструктури для створення та функціонування індустріальних парків, а також облаштування індустріальних парків. А от місцевим бюджетам бракує власних коштів для повноцінного запуску ІП.

Ще однією перешкодою, яка гальмує, ефективну роботу ІП, є слабка інституційна спроможність місцевих органів у частині розбудови інфраструктури для парку, вибору керуючої компанії та укладання угоди з нею. При цьому, ряд місцевих органів влади обирає керуючою компанією комунальне підприємство, яке також має низьку інституційну спроможність та брак кваліфікованих кадрів.

Незважаючи на те, що саме вищезазначені причини зумовлюють невелику кількість успішних індустріальних парків, сьогодні планується запровадити податкові пільги для учасників ІП. Ідеться про звільнення від сплати ПнПП на десять років та від оподаткування ПДВ нового обладнання, ввезеного для власного використання. Однак потенційне запровадження таких пільг нагадує ситуацію з вільними економічними зонами, які було ліквідовано у 2005 році через їхню низьку ефективність та великий рівень зловживань.¹⁶⁷

9.3. Фонд розвитку підприємництва

На початку 2020 року Міністерство фінансів України реорганізувало Німецько-український фонд (створений у 1999 році) у Фонд розвитку підприємництва (ФРП), покликаний надавати фінансову підтримку малим та середнім підприємствам (МСП). До 2020 року через Німецько-український фонд кошти надавались у межах програм, які фінансували МФО, зокрема KfW. У лютому 2020 року стартувала програма підтримки МСП «Доступні кредити 5-7-9%», яка фінансувалась за рахунок коштів Державного бюджету.

Початковою ідеєю програми 5, 7 або 9 відсотків було сприяння банківському кредитуванню інвестиційних проектів МСП шляхом компенсації частини відсоткової ставки за кредитами. При цьому, можна було отримати додаткову компенсацію ставки за умови створення робочих місць. Окремим фокусом програми було надання допомоги новоствореним компаніям та стартапам. Програма реалізовується через партнерські комерційні банки, які уклали відповідні угоди з ФРП.

¹⁶⁴ <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3325847-industrialni-parki-v-ukraini-zamah-na-grivnu-a-udar-na-kopijku.html>

¹⁶⁵ Огляд стану розбудови мережі індустріальних парків в розрізі регіонів України

¹⁶⁶ За даними, наданими Мінекономіки.

¹⁶⁷ <https://voxukraine.org/longreads/industrial-park/article-ua.html>

Однак через коронакризу було дещо переглянуто механізми надання фінансової підтримки МСП, у результаті чого ФРП почав компенсувати частину або повну ставку за кредитами не лише на інвестиційні потреби, але й на поповнення обігових коштів (так звані антикризові кредити). У рамках програми була також передбачена можливість рефінансувати наявні кредити під нульову ставку. З огляду на те, що ризики за банківськими кредитами для МСП є високими, а компанії не завжди мають достатню заставу, уряд також запровадив державну портфельну гарантію за відповідними кредитами. Отже, за своїм дизайном, програма передусім спрямована на реалізацію ЦСР 8, тобто має сприяти створенню робочих місць та економічному зростанню.

Станом на початок листопада 2021 року сума кредитних договорів становила 68,3 млрд грн, із яких на інвестиційні кредити припадало лише 8,3 млрд грн, а на антикризові – 37,9 млрд грн. Поточна заборгованість за кредитами склала 53 млрд грн. З виданих кредитів 44% припадає на сільське господарство, 26% на торгівлю та 17% на промисловість.

Поряд із впровадженням програми доступних кредитів ФРП також продовжив співпрацювати з міжнародними донорами. Так, сьогодні Фонд впроваджує програму FinancEast, яка має на меті надання фінансової підтримки малим підприємствам на Сході України. Ця програма здійснюється за кошти KfW та гранту ЄС.

9.4. Фонд стартапів

У 2019 році запрацював Український фонд стартапів (офіційна назва – Фонд розвитку інновацій), рішення про створення якого уряд ухвалив роком раніше.¹⁷⁰ Фонд покликаний сприяти створенню та зростанню в Україні технологічних стартапів на ранній стадії розвитку з метою підвищення їхньої глобальної конкурентоспроможності.¹⁷¹ Програми

З березня 2021 року ФРП також почав впроваджувати програму «Доступна іпотека 7%», яка має на меті здешевлення вартості іпотечних кредитів до 7% за рахунок компенсації частини ставки Фондом. Програма реалізується за рахунок коштів державного бюджету.¹⁶⁸ Вона покликана дозволити більшій кількості домогосподарств купити житло та підтримати житлове будівництво. З дня запуску програми і на початок листопада 2021 року було укладено 1027 кредитних договорів на загальну суму 888 млн грн. При цьому близько 80% заявок припадає на Київ та Київську область (приблизно порівну), що не сприяє зниженню регіональної нерівності. У цілому ж цей напрямок діяльності ФРП відповідає завданню за ЦСР 11, яке полягає у підвищенні доступності житла.

У листопаді 2021 року було також ухвалено рішення про запровадження нового виду державної підтримки МСП, яким буде опікуватись ФРП. Ідеться про державну програму фінансового лізингу.¹⁶⁹ Підтримка буде надаватись шляхом часткової компенсації фактичних витрат на сплату базової винагороди за договорами фінансового лізингу до рівня 5, 7 або 9 відсотків річних. Мінфін очікує, що від нової програми виграють передусім мікропідприємці, яким надзвичайно складно отримати банківське фінансування. Результатом має стати збільшення частки інвестиційного компонента в програмах ФРП, що сприятиме зростанню капітальних інвестицій та, відповідно, створенню робочих місць.

Фонду фінансуються за рахунок Державного бюджету.

Фонд надає безповоротну фінансову допомогу стартапам на початкових стадіях розвитку: проекти на стадіях pre-seed можуть отримати грант на суму 25 000 дол. США (у гривневому еквіваленті), стартапи на стадіях

¹⁶⁸ <https://bdf.gov.ua/uk/programa-dostupna-ipoteka-7>

¹⁶⁹ https://mof.gov.ua/uk/news/finansovii_lizing_u_ramkakh_5-7-9_novi_mozhливosti_dlia_mmsp-3187

¹⁷⁰ Розпорядження КМУ «Про утворення Фонду розвитку інновацій», № 895-р від 07 листопада 2018 року

¹⁷¹ <https://usf.com.ua/>

seed – грант на суму 50 000 дол. США. Таким чином, один стартап може сумарно отримати до 75 000 дол. США. Також стартап може отримати 10 000 дол. США на проходження акселераційної програми в міжнародних та українських акселераторах.

Серед цільових секторів для грантової підтримки визначено такі: агротехнології, штучний інтелект (AI), доповнена реальність (AR/VR), великі дані (BigData), блокчейн, освітні технології (EdTech), спосіб життя (Lifestyle), енергетика та екологія, фінансові технології (Fintech/legaltech), е-урядування, охорона здоров'я, медіа та реклама, роздрібна торгівля, промисловість, безпека.

До листопада 2021 року Фонд підтримав близько 240 стартапів на суму понад 166 млн грн. При цьому незалежні професійні експерти здійснюють прозорий відбір стартапів для пітчінга (понад 400 стартапів представили повні свої заявки, тоді як усього Фонд отримав 3700 заявок). Серед переможців найбільше стартапів відносяться до категорії штучного інтелекту та способу життя (13,6% на кожну), великих даних (10,6%), EdTech (9,2%) та охорону здоров'я (8,4%). Ці категорії, зокрема, можна співвіднести з Цілями сталого розвитку 9, 4 та 3, але не лише з ними. На напрямок АгріТех, який зокрема відповідає ЦСР 2, припало 4,0% відібраних заявок.

9.5. Підтримка великих інвестиційних проєктів: «Інвестиційні няні»

Наприкінці 2020 року парламент ухвалив рішення про запровадження державної підтримки інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями.¹⁷² Ця програма була ініційована Президентом України на початку 2020 року і отримала назву програма «Інвестиційні няні», оскільки передбачає не тільки фінансову підтримку проєктів, а й консультативну допомогу протягом усіх етапів підготовки та впровадження проєкту. У березні 2021 року було ухвалено закони, якими надавались податкові та митні пільги для відповідних проєктів.

Форми та обсяги надання державної підтримки інвестиційних проєктів із значними інвестиціями визначені Законом «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні». UkraineInvest є уповноваженою установою на здійснення супроводу підготовки та реалізації інвестиційних проєктів із значними інвестиціями, а також сприяння виконанню спеціальних інвестиційних договорів відповідно до Закону.

Мінекономіки, в свою чергу, здійснює оцінку інвестиційного проєкту із значними інвестиціями, за результатами якої готує висновок щодо доцільності/недоцільності реалізації

інвестиційного проєкту із значними інвестиціями та укладення спеціального інвестиційного договору. Державна підтримка надається за умови укладання спеціального інвестиційного договору, рішення про укладення якого приймає Кабінет Міністрів України. Термін такого договору становить до 15-ти років. При цьому, кілька інвесторів можуть брати участь у відповідному проєкті, а обсяг державної підтримки обмежено розміром 30% обсягу інвестицій.

Сьогодні передбачено такі форми державної підтримки:

- звільнення від сплати ПнПП протягом п'яти послідовних років;
- звільнення від оподаткування ввізним митом та ПДВ при імпорті нового устаткування, оснащення та обладнання, необхідного для реалізації проєкту;¹⁷³
- будівництво об'єктів суміжної інфраструктури;
- надання земельної ділянки державної або комунальної власності на пільгових умовах. Зокрема, місцеві органи влади можуть надати пільги зі сплати земельного податку та орендної плати за землю.

¹⁷² Закон України №1116-IX від 17 грудня 2020 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>

¹⁷³ При цьому, таке устаткування та оснащення за визначеними кодами УКТЗЕД має бути вироблене не раніше ніж за три роки до імпорту та використовуватись протягом щонайменше п'яти років проєкту.

Зазначені пільги діють до 2035 року та надаються в межах терміну реалізації проектів.

Державну підтримку можуть отримати інвестиційні проекти зі строком реалізації до п'яти років, які (проекти) передбачають обсяг інвестицій не менше 20 млн євро (у гривневому еквіваленті) та створення щонайменше 80-ти робочих місць. Проекти повинні передбачати будівництво, модернізацію, технічне та/або технологічне переоснащення об'єктів інвестування, придбання відповідного устаткування. При цьому визначено доволі

широкий спектр сфер реалізації інвестиційних проектів.

За даними UkraineInvest, на кінець 2021 року було близько 30-ти звернень від зацікавлених українських та іноземних інвесторів. Кілька проектів перебували на фінальній стадії подачі пакету документів до Мінекономіки. У цілому, за задумом, ці інвестиційні проекти покликані передусім створювати робочі місця та сприяти економічному зростанню, що здебільшого відповідає ЦСР 8.

Розділ 10.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

10.1. Загальні висновки та рекомендації

Для посилення спроможності органів влади реалізувати завдання з досягнення цілей сталого розвитку до 2030 року ПРООН запропонував створити механізм координації зусиль та політик – інтегровану національну систему фінансування (ІНСФ). Ця система фактично являє собою концептуальну рамку, яку може використовувати уряд для посилення інтеграції між довгостроковими намірами сприяти сталому розвитку та політикою, яка б сприяла найбільшій мобілізації фінансування визначених цілей. Для ефективної роботи ІНСФ розроблено кілька інструментів: швидка інтегрована оцінка (rapid integrated assessment, RIA), оцінка фінансування розвитку (development financing assessment, DFA) та співвідношення цілей сталого розвитку з бюджетними видатками за бюджетними програмами (budget tagging). У цьому звіті представлено оцінку фінансування розвитку (ОФР) для України.

Основним викликом при оцінці фінансування розвитку в розрізі ЦСР є відсутність потрібної деталізації даних для ефективної оцінки фінансування в розрізі ЦСР, зокрема відсутність відповідної кодифікації бюджетних видатків або ж класифікації інвестицій. Тому оцінка ґрунтується на оцінках експертів, які працювали над доповіддю. Ще одним викликом стало дублювання даних у різних джерелах фінансування розвитку. Тому наявні оцінки фінансування реалізації цілей сталого

розвитку за рахунок різних джерел не можна підсумувати. Водночас саме на основі експертної оцінки вдалось визначити, які саме цілі фінансуються за рахунок яких джерел, та визначити кроки для мобілізації необхідних коштів.

Викликом для аналізу та розробки рекомендацій щодо розширення можливостей фінансування розвитку є різні погляди влади, бізнесу та громадськості на визначення кількох пріоритетів розвитку. На практиці це означає фінансування різних сфер одночасно, та, відповідно, розпорошення обмеженого фінансування розвитку. Саме тому важливо активно використовувати ІНСФ, розвивати діалог між усіма зацікавленими сторонами, ефективно використовувати наявне фінансування розвитку та виважено створювати умови для мобілізації додаткових коштів на потреби розвитку. З огляду на недоінвестування в попередні роки всіх сфер та обмежені можливості фінансування, сьогодні варто говорити як про збільшення сукупного фінансування, так і про визначення пріоритетних сфер його залучення в розрізі джерел.

На основі аналізу було виділено основні джерела фінансування цілей сталого розвитку (див. Таблицю 13). Очевидно, що без відповідного фінансування досягнути відповідних ЦСР-2030 неможливо.

Таблиця 13: Основні джерела фінансування розвитку за ЦСР

Ціль сталого розвитку	Основні джерела фінансування	Коментар
Ціль 1. Подолання бідності	<ul style="list-style-type: none"> – Державний бюджет – Місцеві бюджети – Фінансування МФО 	<p>Аналіз показав, що програми соціальної підтримки передусім фінансуються за рахунок коштів державного бюджету. Протягом останніх років фінансування окремих програм соціальної підтримки було централізовано, а житлово-комунальні субсидії монетизовано для забезпечення вищої ефективності використання бюджетних коштів та більш рівного доступу громадян до програм соціальної підтримки. Водночас обсяги коштів, які виділяють на соціальні програми в державному бюджеті, недостатні для забезпечення фактичного прожиткового мінімуму. Тому важливо уточнити роль прожиткового мінімуму та методику його розрахунку, уточнити методику розрахунку рівня бідності та законодавчо врегулювати їх використання при наданні соціальної допомоги.</p> <p>На рівні місцевих бюджетів передусім фінансують локальні програми з підтримки малозабезпечених. Їх фінансування часто є обмеженим.</p> <p>Подоланню бідності також сприяє ряд проєктів, які реалізуються, зокрема, за фінансової підтримки МБПП (наприклад, E-social).</p> <p>У цілому, основним джерелом фінансування програм соціальної допомоги і надалі має залишатись державний бюджет. Водночас дослідження свідчать, що найефективнішим способом боротьби з бідністю є забезпечення економічного зростання. Саме тому потрібно впроваджувати зазначені нижче заходи для забезпечення мобілізації фінансування розвитку з усіх джерел, що сприятиме економічному зростанню.</p>
Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства	<ul style="list-style-type: none"> – Приватні інвестиції – Державний бюджет 	<p>Переважним джерелом фінансування цієї сфери є приватні інвестиції, оскільки аграрний сектор представлено переважно приватними компаніями. Приватний сектор отримує підтримку від Фонду розвитку підприємництва, а також кредити від ЄБРР та ЄІБ. У 2022 році має запрацювати Фонд часткового гарантування, метою якого є спрощення доступу фермерів до кредитування. Статутний капітал Фонду буде формуватись передусім за рахунок коштів державного бюджету, а також очікується, що певні кошти будуть також надані МФО.</p> <p>Державні видатки на Ціль 2 включають передусім субсидії для аграрних виробників. Водночас їхня ефективність залишається сумнівною, а тому потребує подальшого підвищення.</p> <p>В Україні також реалізуються заходи зі зрошення земель, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів. У цій сфері важливим є залучення підтримки МФО, оскільки зміна клімату несе ризики і для розвитку рослинництва, передусім на півдні країни.</p> <p>Впровадженню раціонального та ефективного державного регулювання у сфері сільського господарства та ефективного розпорядження сільськогосподарською землею сприяє ціла низка проєктів, які фінансуються МФО. Зокрема, ідеться про проєкт «Прискорення інвестицій у сільське господарство України», який впроваджується за рахунок кредиту Світового банку.</p> <p>Очевидно, що реалізації цієї цілі сприятимуть проєкти у сфері меліорації, поліпшення екологічного стану зрошених та осушених земель. Основними джерелами фінансування цих проєктів можуть бути зокрема як приватні інвестиції, так і пільгові кредити МФО.</p>
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя	<ul style="list-style-type: none"> – Місцеві бюджети – Фінансування МФО – Інвестиції КНП 	<p>У результаті медичної реформи бюджетні медичні установи було реорганізовано в комунальні некомерційні підприємства (КНП). Основним джерелом оплати їхніх послуг є фінансування в межах програми медичних гарантій, яке здійснює НСЗУ. Водночас це фінансування передусім має на меті покривати собівартість надання допомоги, а не розвиток закладів.</p>

Ціль сталого розвитку	Основні джерела фінансування	Коментар
Ціль 4. Якісна освіта	<ul style="list-style-type: none"> – Державний бюджет – Місцеві бюджети – Приватні інвестиції 	<p>Однак медичні КНП можуть здійснювати інвестиції за рахунок своїх доходів від надання платних послуг, які поки що є обмеженими. Ще одним джерелом фінансування є приватне (добровільне) страхування, місце якого поки що точно не визначено через відсутність чітких меж між медичною допомогою, яку оплачує НСЗУ, та іншими видами допомоги. Також уряду варто розглянути можливість виключити вартість медичного страхування працівників із бази нарахування ПДФО.</p> <p>Сьогодні основним джерелом фінансування розвитку в цій сфері залишаються місцеві бюджети. Місцеві бюджети відповідно до Бюджетного кодексу відповідають саме за фінансування розвитку медичних КНП, які перебувають у їхній власності. Ідеться про ремонти та закупівлю оснащення і обладнання для закладів, а також будівництво нових закладів.</p> <p>Для залучення приватного капіталу медичні заклади можуть укладати концесійні угоди, але вони поки що є винятком.</p> <p>Ряд проєктів МФО, зокрема МБРР, стосуються саме фінансування розвитку у сфері охорони здоров'я.</p> <p>Питаннями, дотичними до завдань за Ціллю 3, також опікуються приватні фонди та ряд проєктів МТД.</p> <p>Найбільшим джерелом фінансування освіти в Україні залишається державний бюджет, з якого фінансуються зарплати освітніх працівників шкіл (освітня субвенція), а також державне замовлення для вищих навчальних закладів.</p> <p>Місцеві бюджети є джерелом фінансування дошкільної та професійно-технічної освіти (ПТО), а також видатків розвитку у сфері шкільної освіти. Саме тому оптимізація мережі закладів загальної середньої освіти має важливе значення для підвищення ефективності фінансування цієї сфери та забезпечення доступності саме якісної освіти. У цьому зв'язку Верховна Рада має схвалити спеціальний закон про ПТО, який би передбачав створення можливостей для розвитку модульної та дуальної освіти. Також важливо надалі розширити можливості щодо визнання неформально отриманої кваліфікації та сертифікатів приватних освітніх програм та модулів.</p> <p>Для підвищення якості освіти у ВНЗ уряду варто переглянути підходи до державного замовлення та оптимізувати мережу ВНЗ.</p> <p>Протягом останніх років в Україні дедалі більше відкривається приватних освітніх закладів. Набирає обертів фінансування освіти (особливо вищої) приватним бізнесом та меценатами.¹⁷⁴ Тому, приватні інвестиції в майбутньому можуть стати важливим потенційним джерелом фінансування реалізації Цілі 4. Для створення сприятливих умов для розвитку приватного фінансування уряду варто вивчити досвід інших країн щодо регулювання благодійної діяльності та меценатства в частині оподаткування благодійних внесків (пожертв) та внести відповідні зміни в чинне законодавство з метою стимулювання благодійної діяльності в цілому та спрощення отримання передбачених ПКУ податкових знижок для фізичних осіб, які витрачають кошти на приватну освіту.</p> <p>З метою зниження розриву навичок (skills mismatch) держава має вести активний діалог з бізнесом, що дасть можливість якісно прогнозувати розвиток ринку робочої сили в цілому та потреби ринку в працівниках із відповідною кваліфікацією в середньо- та довгостроковій перспективі.</p>

¹⁷⁴ За даними Forbes України, у кінці 2021 року меценати, бізнес та приватні фонди спрямували близько 54 млн грн на фінансування освітніх закладів, <https://bit.ly/3IK41Dn>

Ціль сталого розвитку	Основні джерела фінансування	Коментар
Ціль 5. Гендерна рівність	<ul style="list-style-type: none"> – МТД – Державний бюджет 	<p>Державна політика на ринку праці, серед іншого, приділяє увагу гендерним аспектам. Так, у Кодексі законів про працю заборонено дискримінацію у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей працівників залежно від статі та гендерної ідентичності. Відповідні норми також містяться в Законі про зайнятість населення.</p> <p>Сьогодні, на жаль, бракує даних для оцінки витрат на фінансування завдань у межах реалізації цієї цілі в розрізі різних джерел фінансування розвитку. Водночас гендерне бюджетування визначено обов'язковим як на рівні державного, так і місцевих бюджетів. Тому було б бажано передбачити обов'язок головних розпорядників бюджетних коштів оприлюднювати інформацію щодо фінансування завдань у межах цієї цілі.</p> <p>Ряд проєктів МТД мають на меті забезпечення гендерної рівності. Результативні показники, які стосуються гендерних аспектів, також включено до ряду проєктів, що фінансують МФО.</p>
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови	<ul style="list-style-type: none"> – Інвестиції КП – Приватні інвестиції (ДПП) – Проєкти МФО 	<p>В Україні за водопостачання та водовідведення передусім відповідають комунальні підприємства. Водночас відповідні інвестиції комунальних підприємств недостатні, оскільки їхні власники не можуть мобілізувати відповідні кошти. Це пов'язано зокрема з тим, що дуже часто тарифи не включають інвестиційну складову, або навіть не покривають собівартості надання відповідних послуг, тоді як підприємства не отримують бюджетних субсидій.</p> <p>Одним із можливих інструментів для залучення приватних інвестицій в ці сфери може стати ДПП, хоча цей інструмент поки що не отримав широкого застосування в силу цілої низки причин. Ідеться передусім про те, що КП та місцевим органам влади бракує відповідних знань та інституційних спроможностей.¹⁷⁵ При цьому, економічно необґрунтовані тарифи (особливо, коли мова йде про концесію) роблять фінансування відповідних проєктів економічно непривабливим для приватних інвесторів.</p> <p>У межах Державного бюджету існує спеціальна бюджетна програма «Питна вода», яка повністю відповідає за ціллю та показниками завданням Цілі 6. Водночас ця програма майже не фінансувалась за всі роки її існування. У Державному бюджеті на 2022 рік передбачено її фінансування, що за ефективного та прозорого впровадження відповідних заходів допоможе поліпшити доступність якісної води.</p> <p>За оцінками експертів, проєкти соціального та економічного розвитку за підтримки пільгового проєктного кредитування з боку МФО є можливим інструментом фінансування інвестицій, які сприятимуть досягненню цієї Цілі. Водночас уряду варто домовитись із міжнародними партнерами, включно з МФО, про грантові компоненти кредитів або ж виділення грантів у межах міжнародної технічної допомоги для фінансування підготовки проєктної документації, включаючи техніко-економічну оцінку (ТЕО).</p>
Ціль 7. Доступна та чиста енергія	<ul style="list-style-type: none"> – Приватні інвестиції – Фінансування МФО – Державний бюджет – Державні підприємства 	<p>Основним джерелом фінансування інвестицій у розвиток альтернативних джерел енергії є приватні інвестиції (сонячні панелі, вітроенергетичні установки тощо). Водночас потребує вирішення питання сплати відповідним компаніям «зеленого тарифу» за електроенергію, яку вони виробляють. Так, у 2021 році Укренерго для погашення заборгованості перед цими компаніями випустив перші в Україні зелені Єврооблігації, що є тимчасовим, а не сталим, вирішенням проблеми. Заходи з енергоефективності найчастіше фінансують з державного бюджету. Однак цій діяльності бракує сталості та визначеності політики. Уряд то припиняє, то відновлює виділення коштів для фінансування теплих кредитів, які показали свою ефективність.</p>

¹⁷⁵ Детальніше про інвестиції з КП та ДПП див. у звітах про оцінку фінансування розвитку для Донецької та Херсонської областей.

Ціль сталого розвитку	Основні джерела фінансування	Коментар
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	– Приватні інвестиції	<p>Водночас Фонд енергоефективності досі не почав ефективно функціонувати, як це передбачалось при його створенні.</p> <p>Державні енергопідприємства (Енергоатом, Укргідроенерго, Укренерго) також інвестують у ремонт та модернізацію обладнання, оновлення електромереж. Для розширення такого фінансування дуже важливе значення має визначення економічно обґрунтованих тарифів, які включають інвестиційну складову.</p> <p>Одним із важливих джерел коштів для бюджетного фінансування та інвестицій держпідприємств за Ціллю 7 є пільгові (концесійні) кредити, які надають МФО та ЄС. Кредити та грантову підтримку в цій сфері також надає NEFCO. Однак, з огляду на обмеженість внутрішніх джерел, існує потреба в збільшенні фінансування від МФО. При цьому йдеться не лише про кредити державі, але й про кредити місцевим органам влади (у гривні чи зі страхуванням валютного ризику), а також приватному сектору.</p> <p>Досить великі кошти з державного бюджету уряд спрямовує на підтримку державних вугільних шахт. За окремими дослідженнями така підтримка є неефективною.¹⁷⁶ При цьому, вона шкодить досягненню ЦСР, оскільки така підтримка сповільнює розвиток альтернативних джерел енергії (ЦСР 7) та стримує зниження викидів парникових газів (ЦСР 13).¹⁷⁷ Уряду варто нарешті впровадити реформування вугільного сектору. Урядове бачення цих змін міститься в Концепції Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року, яку було схвалено в 2021 році.¹⁷⁸</p>
Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура	<ul style="list-style-type: none"> – Приватні інвестиції – Державний бюджет, включно з ДФРР та Доржнім фондом – Фінансування МФО 	<p>Досягненню цієї цілі сприяють всі інвестиції тією чи іншою мірою. Але, за експертною оцінкою, провідну роль тут відіграють саме приватні інвестиції для створення нових та розширення наявних бізнесів. Тому уряду та місцевим органам влади слід наполегливо та послідовно запроваджувати заходи з поліпшення інвестиційного клімату. Передусім йдеться про реформу судочинства та реформування правоохоронних органів.</p> <p>За експертною оцінкою, завдання за Ціллю 9 фінансуються з усіх наявних джерел фінансування. Водночас напрями інвестування мають свої особливості.</p> <p>Ідеться зокрема про широкий спектр проєктів, які фінансуються приватними компаніями. Це фінансування інновацій, інвестиції в модернізацію виробництва, розвиток та запровадження нових технологій тощо.</p> <p>Одним із інструментів залучення приватних інвестицій з метою розвитку інновацій є індустріальні парки. Але його ефективність до цього часу залишається низькою. Уряд вже оновив законодавство з питань індустріальних парків, а також планує запровадити податкові пільги. Разом із тим, досвід свідчить, що найбільш важливим для бізнесу є забезпечення надійного та порівняно простого доступу до інфраструктури. Це, перш за все, приєднання до електромереж та гарні логістичні можливості. Тому уряду варто докласти подальших зусиль в напрямку розбудови відповідних об'єктів та спрощення приєднання до мереж.</p> <p>Сьогодні розвиток інфраструктури фінансується переважно за рахунок видатків державного бюджету. Ряд проєктів фінансується в межах ДФРР, який функціонує як відокремлена бюджетна програма Державного бюджету. Очевидно, що одним із пріоритетів ДФРР варто зробити фінансування побудови інженерних мереж в індустріальних парках.</p>

¹⁷⁶ Дослідження DixiGroup «Оцінка ефективності державних видатків на реструктуризацію вугільної галузі», <https://ua.boell.org/sites/default/files/2021-02/Otsinka%20efektyvnosti%20derzhvydatkiv%20na%20restrukturyzatsiu%20vugilnoi%20galuzi.pdf>

¹⁷⁷ UNEP (2019). Measuring Fossil Fuel Subsidies in the Context of the Sustainable Development Goals <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/28111/FossilFuel.pdf>

¹⁷⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2021-%D0%BF#Text>

Ціль сталого розвитку	Основні джерела фінансування	Коментар
Ціль 10. Скорочення нерівності	<ul style="list-style-type: none"> – Державний бюджет – Місцеві бюджети 	<p>Дороги ремонтуються та будуються за рахунок Дорожнього фонду, який також є складовою Державного бюджету. Щодо відповідних бюджетних програм варто провести огляди витрат, у межах яких оцінити ефективність використання бюджетних коштів. Також важливо приділяти значно більше уваги якості побудованих доріг та інших інфраструктурних об'єктів.</p> <p>Водночас ціла низка інфраструктурних проєктів фінансується за рахунок кредитів МФО. Дані свідчать, що вибірка коштів за такими проєктами відчутно зросла протягом останніх років, але все ще залишається нижчою за цільові рівні. Тому уряду варто докласти зусиль до підвищення спроможності до абсорбації коштів, які готові надавати на розвиток міжнародні фінансові організації.</p> <p>Завдання в межах Цілі 10, до яких за національною системою ЦСР відносяться також питання сільського розвитку, передусім фінансуються в межах різних програм соціальної підтримки з державного та місцевих бюджетів. Водночас питанням сільського розвитку варто приділяти більше уваги як на центральному, так і місцевому рівнях. А забезпеченню рівності за доходами населення сприятиме економічне зростання.</p>
Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад	<ul style="list-style-type: none"> – Державний бюджет, зокрема ДФРР – Місцеві бюджети – МТД 	<p>Сталому розвитку міст та громад сприяють окремі програми Мінрегіону, включно з ДФРР. Важливе значення також мають бюджети розвитку громад. Пріоритети регіонального розвитку та завдання щодо їх реалізації визначено в Державній стратегії регіонального розвитку до 2027 року (ДСРР-2027). На її виконання були ухвалені відповідні стратегії областей. Однак до цього часу далеко не всі громади розробили та ухвалили власні стратегії розвитку. Важливість стратегій полягає, серед іншого, у тому, що вони дають можливість бізнесу зрозуміти політику місцевих органів влади щодо напрямків розвитку відповідної громади та оцінити обсяги фінансування для реалізації запланованих змін.</p> <p>Цілий ряд проєктів МТД також спрямовано саме на розвиток громад, зокрема на розбудову їхньої інституційної спроможності, а також сприяння розробці стратегій розвитку. Очевидно, що ефективність такої допомоги багато в чому залежить від координації дій між донорами. Зрозуміло, що різні пропозиції та підходи до розробки місцевих стратегій розвитку, які пропонуються різними проєктами, ускладнюють запровадження стратегічного планування на рівні громад. Одним із завдань за цією ціллю є забезпечення доступності житла. Сьогодні на вирішення цієї проблеми спрямовано кілька державних програм. Ці програми реалізуються державними установами, джерелом поповнення статутного та операційного капіталу яких є державний бюджет. Мова йде про програми здешевлення іпотеки та лізингу житла для представників окремих професій, які реалізовує Держфінжитло та Фонд розвитку підприємництва (програма «Доступна іпотека 7%»). Слід також зазначити, що в Державному бюджеті на 2022 рік передбачено фінансування будівництва житла для ветеранів АТО.</p>
Ціль 12. відповідальне споживання і виробництво	<ul style="list-style-type: none"> – Приватні інвестиції – Фінансування МФО – Інвестиції КП 	<p>Поки що інвестиції за цією Ціллю залишаються незначними. Однак у перспективі переважним джерелом фінансування завдань за ЦСР 12 можуть стати приватні інвестиції.</p> <p>Тут можна також говорити про фінансування проєктів за рахунок пільгових кредитів від МФО, але, як і в попередніх випадках, важливе значення має грантова складова на розробку ТЕО. Ідеться, зокрема, про інвестиції комунальних підприємств.</p> <p>У цьому зв'язку для України є нагальна необхідність розвивати сортування сміття, що відноситься до повноважень місцевих органів влади. Нагально важливим є також будівництво сміттєпереробних заводів, землю під які мали б виділити місцеві органи влади.</p>

Ціль сталого розвитку	Основні джерела фінансування	Коментар
Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату	Сьогодні бракує фінансування. Потенційно: – Державний бюджет – Фінансування МФО – Приватні інвестиції – Потреба в МТД	В Україні за цією ціллю закріплено лише одне завдання «знизити викиди парникових газів». Станом на сьогодні фактичне фінансування відповідних цілей є незначним. Однак на фоні взятих зобов'язань з декарбонізації Україна має скористатись різними джерелами коштів для реалізації цієї цілі. Ідеться про фінансування з боку МФО та ЄС, залучення приватних інвестицій, що вимагає поліпшення інвестиційного клімату та зміни підходів до екологічного оподаткування. Важливе значення матиме е-підтримка України в межах проєктів МТД у частині визначення ефективних підходів до оподаткування викидів та державної підтримки приватного сектору для модернізації виробництва з метою знизити викиди парникових газів.
Ціль 14. Збереження морських ресурсів	Сьогодні бракує фінансування. Потенційно: – Державний бюджет – Фінансування МФО – Приватні інвестиції – Потреба в МТД	Як свідчить аналіз, Україні сьогодні бракує коштів для фінансування завдань за цією Ціллю та більшої концентрації зусиль, спрямованих на реалізацію відповідних завдань. Ефективна реалізація відповідних завдань вимагає спільних зусиль центральної та місцевої влади, приватного бізнесу. Очевидно, що без інвестицій неможливо знизити частку викидів у море. Тут ідеться зокрема і про інфраструктуру портів, а тому передача морських портів в концесію є ефективним хорошим інструментом для залучення приватних інвестицій. Важливо спільно визначити підходи до сталого використання і захисту морських та прибережних екосистем, підвищення їх стійкості та відновлення на основі інноваційних технологій. Очевидно, що для проведення відповідних оцінок та розробки рішень на основі кращого світового досвіду Україна потребує МТД.
Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші	Сьогодні бракує фінансування. Потенційно: – Державний бюджет – Фінансування МФО – Приватні інвестиції – Потреба в МТД	За експертною оцінкою, сьогодні бракує фінансування заходів за цією Ціллю. Водночас більшість завдань за Ціллю 15 потребують спочатку законодавчого врегулювання цілого ряду питань, а вже потім залучення інвестицій. Очевидно, що реалізація цієї цілі вимагає узгоджених зусиль державних органів, бізнесу та міжнародних організацій для напрацювання рішень щодо природно-заповідного фонду, сталого управління лісами, відновлення деградованих земель тощо.
Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути	– Державний бюджет та міжнародні оборонні бюджети – Місцеві бюджети – МТД	Сьогодні фінансування оборони є одним із пріоритетів України, з огляду на агресію з боку Росії. Основним джерелом фінансування є державний бюджет, крім того міжнародна спільнота надає фінансову допомогу Україні для закупівлі озброєння або безпосередньо надає озброєння. Міжнародна технічна допомога в цій сфері залишається також важливою. Досягненню Цілі 16 сприятиме швидше реформування оборонно-промислового комплексу на основі імплементації Закону «Про оборонні закупівлі», ¹⁷⁹ Закону «Про особливості реформування підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності», ¹⁸⁰ Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України. ¹⁸¹ Водночас для досягнення відповідних індикаторів за ЦСР 16 потрібна подальша реформа правоохоронних органів та судової системи, що вимагає ефективного використання бюджетних коштів. Важливе значення має забезпечення ефективної роботи антикорупційних органів (НАБУ, НАЗУ, САП, Антикорупційний суд), а також Держфінмоніторингу. Фінансування розбудови сильних управлінських структур здійснюється за рахунок державного та місцевого бюджетів. Тому Україна повинна продовжувати реформування державного управління, чому сприяє ряд проєктів МТД.

¹⁷⁹ Закон України Про оборонні закупівлі від 17 липня 2020 року № 808-IX (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#n507>)

¹⁸⁰ Закон України Про особливості реформування підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності від 13 липня 2021 року № 1630-IX (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1630-20#Text>)

¹⁸¹ Указ Президента України 20 серпня 2021 року № 372/2021 Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text>)

Ціль сталого розвитку	Основні джерела фінансування	Коментар
Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку	<ul style="list-style-type: none"> – Державні запозичення – Місцеві запозичення – Приватні інвестиції (ДПП) 	<p>З огляду на велику частку видатків державного бюджету, які спрямовуються на обслуговування боргу, вартість державного боргу має велике значення для економічної політики країни. Тому Україні варто докладати зусилля для залучення пільгового (концесійного) фінансування від МФО та інших міжнародних партнерів.</p> <p>Велике значення має залучення прямих іноземних інвестицій, оскільки ПІІ являють собою безборгові притоки іноземного капіталу, а також прихід нових технологій. А для збільшення притоку ПІІ необхідно поліпшити інвестиційний клімат.</p> <p>Одним із завдань за цією Ціллю визначено розширення використання інструмента ДПП для залучення приватних інвестицій. Цей інструмент поки що мало використовується в Україні, але має великий потенціал для національної економіки.</p>

У цьому звіті представлено оцінку фінансування розвитку, визначено основні джерела фінансування завдань у розрізі цілей сталого розвитку, але надалі уряду варто

розробити та розрахувати вартість конкретних заходів, необхідних для досягнення ЦСР, використовуючи зокрема підхід «вигоди-витрати.»

10.2. Висновки та рекомендації: стратегічне планування

Сьогоднішній підхід до стратегічного планування має радше фрагментарний, ніж системний характер. Численні стратегічні документи не завжди узгоджені між собою, а тому уряду варто повернутись до питання розробки рамкового законодавства зі стратегічного планування. Цілі сталого розвитку варто зробити невід'ємною складовою стратегічних документів. Зокрема, у ключові показники ефективності різних стратегій варто включати цільові індикатори за ЦСР, а в плани дій – завдання за ЦСР.

Підготовку Бюджетної декларації варто розпочинати з ухвалення чітко визначеної довгострокової урядової стратегії, яка встановлює чіткі пріоритети та цілі діяльності уряду. Пріоритетів не може бути багато, саме з огляду на обмеженість бюджетного фінансування. Тому ухвалені урядові стратегії повинні чітко визначати й вартість їх впровадження в розрізі різних джерел фінансування.

Визначенню пріоритетів має сприяти ефективно налагоджена робота Інтегрованої національної системи фінансування (ІНСФ).¹⁸² Саме цей інструмент покликаний сприяти формуванню спільного бачення національних пріоритетів та завдань розвитку та можливостей фінансування їх реалізації, враховуючи реалії поточного розвитку країни, наявні виклики, перепони та можливості. Очевидно, що ефективно використання цього інструмента можливе за умови координації зусиль усіх стейкхолдерів.

При цьому, зважаючи на обмеженість бюджетних коштів, необхідно серйозно поліпшити якість розробки соціально-економічної політики шляхом адекватного балансування коротко-, середньо- та довгострокових потреб та економічними, соціальними та екологічними складовими сталого розвитку. Це вимагає, серед іншого, формування законодавчої бази стратегічного планування на загальнонаціональному та місцевому рівнях.

¹⁸² Звіт ООН «Фінансування сталого розвитку» за 2019 рік // Financing for Sustainable Development Report 2019, <https://developmentfinance.un.org/fsdr2019>

10.3. Висновки та рекомендації: система управління державними фінансами

Варто зазначити, що в грудні 2021 року уряд ухвалив Стратегію реформування системи управління державними фінансами (на 2022 – 2025 роки).¹⁸³ Стратегія дає можливість зрозуміти напрями та принципи політики уряду у сфері розбудови СУДФ на середньострокову перспективу, що збільшує передбачуваність політики бюджетних доходів та видатків як на національному, так і на місцевому рівнях. Вчасне ухвалення заходів, передбачених у плані дій, сприятиме підвищенню ефективності податкового та митного адміністрування (наслідком чого стане зростання бюджетних надходжень без посилення податкового тиску на сумлінних платників податків), ефективності витрачання бюджетних коштів та поліпшення контролю з боку ДАСУ та РПУ.

В звіті «»

Для збільшення обсягів **податкових надходжень** для бюджетного фінансування сталого розвитку уряду варто поліпшити адміністрування податків, але при цьому не підвищувати податкове навантаження на сумлінних платників податків.

- Робота контролюючих органів із подолання поширених схем ухилення та мінімізації оподаткування має бути істотно посилена з тим, щоб розширити можливості наповнення бюджету завдяки детінізації економіки. Поліпшення податкового адміністрування вимагає подальшої цифровізації податкового (зокрема, розвиток е-Акцизу, системи обліку даних реєстраторів розрахункових операцій тощо) та митного (передусім, збільшення кількості стаціонарних та мобільних сканерів, вагових комплексів, GPS-замків тощо) контролю ланцюгів постачання товарів від виробника/імпортера до кінцевого споживача. Особливої уваги також потребує налагодження автоматичного міжвідомчого та міжнародного обміну інформацією.

- Підготовлений проект Стратегії податкового комплаєнсу має бути фіналізований та схвалений Урядом із наголосом на подальше спрощення податкового адміністрування для економії часу та ресурсів платників податків, профілактику поширених порушень для запобігання виникненню штрафних фінансових санкцій, розвиток цифрових навичок платників податків для користування податковими та митними електронними сервісами, залучення лідерів громадської думки, діячів спорту, культури та мистецтва з метою популяризації важливості своєчасної та повної сплати податків до бюджету для фінансування сталого розвитку.
- Ефективність податкових стимулів сталого розвитку має бути посилена, зокрема шляхом запровадження звітування про податкові витрати бюджету на фінансування завдань у межах досягнення ЦСР. Варто проводити оцінку впливу наданих стимулів на діяльність відповідних підприємств та секторів, а також на розвиток конкуренції та зовнішню торгівлю.
- Державна податкова служба України, Державна митна служба України та новостворене Бюро економічної безпеки України мають постійно підвищувати свою інституційну спроможність, зокрема шляхом посилення ризик-орієнтованості контрольних заходів без надмірного втручання в господарську діяльність сумлінних платників податків, формування нульової толерантності до корупції, підвищення професіоналізму та доброчесності для зміцнення довіри громадян та бізнесу.
- Важливим є вдосконалення програмного забезпечення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно щодо формування масиву інформації за певними критеріями та за проміжок часу. Це сприятиме ефективнішому адмініструванню податку на майно.

¹⁸³ Текст стратегії поки що не доступний, Презентація Стратегії є доступною за посиланням: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_strategiiu_reformuvannia_sistemi_upravlinnia_derzhavnimi_finansami_na_2022_2025_rocki-3262. Попередня стратегія була ухвалена на період 2017 – 2020 років.

При цьому важливе значення має **підвищення ефективності бюджетних видатків**.

- Бюджетна декларація має стати реальним орієнтиром для майбутніх реформ та визначати пріоритети державної політики на середньострокову перспективу. При цьому, для визначення пріоритетів, на реалізацію яких будуть спрямовані відповідні заходи та кошти, варто використати запропонований ПРООН механізм Інтегрованої національної системи фінансування (ІНСФ).
- Регулярні огляди витрат повинні стати важливим інструментом оцінки ефективності витрат та визначення шляхів для підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Уряду варто завершити вже розпочаті огляди витрат та ухвалити звіти, а також на їхній основі розробити відповідні зміни до бюджетного фінансування;
- Бюджетні запити та паспорти бюджетних програм повинні містити чіткі цілі та вимірювані ключові показники ефективності. До переліку цільових показників варто включати індикатори реалізації цілей сталого розвитку, оскільки їх регулярно моніторить Держстат. Такі індикатори дозволять оцінити, якою мірою витрачені бюджетні кошти сприяли досягненню відповідних цілей сталого розвитку. Водночас при формуванні бюджетних програм варто передбачити можливість включення підкоду за завданнями згідно ЦСР-2030.
- ДФРР має стати основним інструментом фінансування пріоритетних інвестицій у громадах за кошти державного бюджету, тоді як політично ангажований інструмент

соціально-економічних субвенцій варто скасувати. Роль ДФРР є доволі значною у модернізації інфраструктури та закладів, які знаходяться в розпорядженні місцевих рад. Тому необхідно фінансувати ДФРР у повному обсязі, як це передбачено Бюджетним кодексом, а не перерозподіляти відповідні кошти на різні субвенції. Очевидно, посилення бюджетної дисципліни та ефективності використання бюджетних коштів вимагає аналізу впливу депутатів на ухвалення рішень щодо виділення фінансування. Одним із пріоритетів для проектів, які фінансуються за рахунок коштів ДФРР, має стати розвиток мережі ШП та розбудова відповідної інфраструктури, оскільки за певних умов ІП можуть стати одним з ефективних інструментів розвитку бізнесу в регіонах. У цьому зв'язку варто розглянути можливість запровадження спеціальних коефіцієнтів фінансування проектів у регіонах, які мають більший відсоток малозабезпечених громадян. При цьому, в класифікацію проектів, що фінансуються за рахунок ДФРР, варто включити підкод за ЦСР.

Посилення фіскальної стійкості та, відповідно, макроекономічної стабільності багато в чому залежатиме від послідовного впровадження нещодавно ухвалені Стратегії управління державних боргом.¹⁸⁴ Зусилля уряду мають бути спрямовані на збільшення частки боргу, номінованого в національній валюті, та збільшення довгострокових запозичень. Варто окремо зазначити, що Україна потребує посилення інституційної спроможності, щоб повною мірою абсорбувати кошти, які виділяються МФО та іншими донорами у формі пільгових (концесійних) кредитів.

10.4. Висновки та рекомендації: міжнародне фінансування

Україна протягом останніх років отримала значні обсяги фінансування з боку міжнародних фінансових організацій. Це фінансування надається у формі пільгових кредитів, а тому є вигіднішим ніж ринкові запозичення на внутрішньому чи зовнішньому ринках. Водночас Україна не спромоглась

вибрати всі кошти, які були передбачені відповідними міжнародними домовленостями. Це стосується як бюджетної підтримки, так і кредитів від МФО на фінансування проектів соціального та економічного розвитку.

¹⁸⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2021-%D0%BF#Text>

Для збільшення пільгового кредитування МФО на підтримку реалізації проєктів соціального та економічного розвитку важливими є такі кроки:

- рішення уряду та парламенту мають безумовно відповідати міжнародним зобов'язанням України та їх реалізація має бути безумовним пріоритетом економічної політики. Ідеться передусім про реалізацію програм співпраці з міжнародними фінансовими інститутами (МВФ, Світовим банком), ЄС тощо;
- важливе значення має підвищення спроможності бенефіціарів та виконавців проєктів економічного та соціального розвитку, які фінансуються за рахунок пільгових кредитів від МФО. Зокрема, ідеться про спроможність бенефіціарів чітко та реалістично визначити свої потреби та очікування та спроможність виконавців чітко, ефективно, своєчасно реалізовувати відповідні проєкти. Вирішенню цього завдання сприятиме грантовий компонент проєктів у формі міжнародної технічної допомоги;
- з огляду на все ще низьку спроможність центральних та місцевих органів влади впроваджувати одночасно багато проєктів, потрібна чітка пріоритезація проєктів МФО. Для цього варто уточнити пріоритети залучення коштів МФО та форми їх використання, застосовуючи як орієнтир цілі сталого розвитку;
- національні індикатори ЦСР, затверджені на період до 2030 року, якнайкраще підходять для пріоритезації проєктів, які фінансуються за рахунок коштів МФО та МТД, та здійснення моніторингу їх реалізації. Застосування саме цих індикаторів для оцінки відповідних проєктів можна розглядати як один із кроків у напрямку формування політики сталого розвитку;
- для визначення пріоритетних проєктів, які мають фінансуватись за рахунок коштів МФО, було б доцільним навчити представників державної влади використовувати в практичній діяльності методи розробленої Світовим банком оцінки цільових індикаторів для державних, галузевих або міських стратегій та програм, адаптувавши їх до українських реалій;
- для ефективного використання коштів у рамках проєктів, які фінансуються МФО, важливо вдосконалити інституційні механізми управління їх реалізацією; крім того, органи державної влади мають нести належну відповідальність за неефективну діяльність щодо супроводу таких проєктів (їдеться про профільні міністерства, групи управління проєктами, створені при державних інституціях). З цією метою рекомендується використовувати багаторівневу систему моніторингу та контролю за ефективністю використання кредитних коштів та результативністю роботи груп управління проєктами;
- доцільно також розглянути питання щодо запровадження обов'язкової оцінки проєктних пропозицій на предмет їх відповідності цілям сталого розвитку перед схваленням рішення про підготовку техніко-економічних обґрунтувань відповідних проєктів, що дасть змогу зекономити кошти, які направляються на розроблення ТЕО для проєктів, які в подальшому не будуть обрані для фінансування. На регіональному рівні важливо забезпечити реалізацію спеціальних проєктів МТД, у рамках мали б бути розроблені типові ТЕО для проєктів із водопостачання, водовідведення, поводження з відходами тощо;
- слід визначити чіткі та зрозумілі пріоритети спрямування коштів МТД, з огляду на завдання, передбачені національними цілями сталого розвитку. У цьому зв'язку варто відновити роботу офіційного порталу координації МТД;
- з метою інформування зацікавлених сторін (на державному і місцевому рівнях) щодо можливостей отримання МТД та кредитів МФО важливо розробити методичні рекомендації щодо порядку залучення МТД та фінансування проєктів за рахунок кредитних коштів, а також проводити систематичне навчання з цих питань для представників органів державної влади в різних форматах, організовувати спеціальні семінари та конференції;
- надзвичайно важливу роль для ефективності МТД має координація донорів. Зокрема, варто проводити регулярні зустрічі на державному та місцевому рівнях за участі центральної та місцевої влади

донорів та представників ключових громадських організацій. Тематичні зустрічі мають також включати представників бізнесу. Матриці координації допомоги від різних донорів за сферами та ЦСР є

також важливими. Це дозволить оцінити ймовірні прогалини або навпаки дублювання в наданні допомоги за наявними проектами, краще скоординувати свою діяльність.

10.5. Висновки та рекомендації: фінансова система

В Україні обсяги банківського довгострокового фінансування є обмеженими порівняно із іншими європейськими країнами. Велику частку банківських кредитів отримали підприємства АПК та торгівлі, інвестиційні проекти яких можуть сприяти досягненню Цілей 2 (подолання голоду та 9 (розвиток економіки). Рівень розвитку небанківської фінансової системи поки що є недостатнім як джерело коштів фінансування ЦСР. Джерела альтернативні банківському довгостроковому фінансуванню ще не сформовані. Великі підприємства можуть залучати кошти за кордоном, але це пов'язано з додатковими ризиками (валютний ризик, зміна настроїв зовнішніх інвесторів тощо). Кроки, передбачені Стратегією розвитку фінансового сектору до 2025, можуть сприяти формуванню фінансової системи, яка матиме більше можливостей для фінансування цілей сталого розвитку. Проте виконання завдань, поставлених у Стратегії, імовірно вимагатиме більше часу, ніж заплановано.

Базові реформи, зокрема у сфері правосуддя, подальше вдосконалення монетарної та фіскальної політики є важливими передумовами для розвитку фінансового ринку. Виконання взятих на себе зобов'язань щодо адаптації законодавства у сфері фінансових послуг згідно з Угодою про асоціацію є необхідною передумовою інтеграції фінансового сектору до ринку ЄС.

На нашу думку, у банківській сфері сьогодні доцільно:

- створювати умови для розширення банківського кредитування платоспроможних підприємств та зниження розриву між відсотковими ставками за кредитами та депозитами;
- розглянути можливість переорієнтувати програму 5-7-9 на кредитування інвестиційних проектів;

- звернути особливу увагу на реалізацію реформ, спрямованих на:
  - розбудову системи ефективного регулювання фінансового сектору та вдосконалення нагляду за діяльністю учасників ринку;
  - забезпечення стійкості банківського сектору до шоків;
  - підвищення якості корпоративного управління та управління ризиками;
  - посилення захисту прав кредиторів та інвесторів.

Після передачі повноважень з регулювання страховиків, кредитних спілок та небанківських фінансових установ до НБУ якість нагляду посилилась, а ряд установ залишили ринок. Очищення цього сегменту ринку є першим позитивним кроком в напрямку його розвитку. Розвиток цього сегменту фінансової системи в Україні включає розширення небанківського кредитування в районах із низьким покриттям банківськими послугами (більшість територій поза обласними центрами). При цьому варто уникнути кредитування за надвисокими ставками та появи своєрідної «боргової ями».

Розвиток страхування життя та інших видів страхування збільшить обсяги довгострокових фінансових ресурсів в економіці. У цьому зв'язку варто розглянути питання щодо державного стимулювання запровадження компаніями власних програм страхування співробітників. Однак потребує подальшого аналізу можливість виключення страхування співробітників із бази оподаткування відповідних витрат податком на доходи фізичних осіб (ПДФО).

Ринок капіталу та інвестиційні фонди в класичному вигляді відіграють мінімальну роль в економіці України. Зміни в законодавстві, які

дозволили власникам більшості акцій викупити дрібні пакети акцій, що торгувались на ринку, ще більше звузило перелік цінних паперів в обігу. Така ситуація спрощує проведення реформи ринку капіталу, але лишає відкритим питання, як запустити ринок. Очевидно, для цього необхідно здійснити цілу низку заходів, перелік яких варто сформувати спільно із зацікавленими сторонами.

Стратегія розвитку фінансового сектору передбачає формування ліквідного ринку і ряд кроків, але механізм їх реалізації поки що не повністю зрозумілий. Саме тому ці кроки потребують уточнення.

Розширення переліку акцій та облігацій в обігу, що має критично важливе значення для розвитку фінансового ринку:

- сприяння подальшому формуванню класичних ІСІ, венчурних та хедж-фондів;
- впровадження «зелених» облігацій та інших інструментів «зеленого» фінансування;

- заохочення IPO та випуску облігацій в Україні, розвиток обігу сек'юритизованих цінних паперів та інших інструментів залучення капіталу;
- розвиток платформ масового фінансування проєктів із використанням інфраструктури ринків капіталу в Україні.

У разі впровадження накопичувального рівня пенсійної системи та створення Фонду майбутніх поколінь за рахунок рентних платежів від добувної промисловості варто вивчити можливості інвестування відповідних коштів із врахуванням цілей сталого розвитку. Очевидно, що для цього критично важливе значення матиме якість відповідних інституцій та державного регулювання, адже в іншому разі ризики можуть бути набагато більшими порівняно з очікуваними економічними ефектами. Особливої уваги потребує питання захисту цих коштів, для чого потрібні ефективні інструменти для інвестування, серед яких сьогодні наявними є лише ОВДП.

10.6. Висновки і рекомендації: державні підприємства

У цілому більше половини ідентифікованих інвестицій державних підприємств у 2020 році припало на п'ять підприємств (УЗ, Енергоатом, Укренерго, Укргідроенерго, АМПУ). При цьому майже 90% інвестицій припало на 2 основні ЦСП – 7 і 9. Активні процеси реорганізації державних підприємств, перехід на МСФЗ та переоцінка активів, відсутність деталізованої фінансової звітності для багатьох середніх державних підприємств суттєво ускладнили аналіз. Державні підприємства також фінансували заходи зі сталого розвитку в рамках соціальної відповідальності підприємств, але інформація про обсяги та види таких витрат наявна лише для окремих державних підприємств, причому ці дані практично неможливо порівняти.

- У підприємствах із найбільшими інвестиціями значну роль відіграло кредитне фінансування з боку МФО. Найбільші компанії розміщували єврооблігації. А решта інвестицій переважно здійснювалась за рахунок власних коштів підприємств. Щоб збільшити та диверсифікувати фінансування проєктів сталого розвитку

державними підприємствами, необхідно здійснити цілий ряд заходів як на рівні держави, так і на рівні самих підприємств. Уряду варто повністю реалізувати плани з тریажу державних підприємств. Це дозволить суттєво скоротити перелік державних підприємств, які залишаються в державній власності. Інші підприємства мають або бути передані ФДМУ на приватизацію, або щодо них буде розпочато процедуру ліквідації/ банкрутства. Що стосується банківської системи, то тут необхідно скоротити частку держави завдяки впровадженню стратегії з приватизації державних банків.

- Важливо продовжити реформу корпоративного управління на державних підприємствах відповідно до принципів корпоративного управління ОЕСР. Ті підприємства, які залишаться в державній власності, повинні мати незалежні наглядові ради та фахових членів правління. Кабінету Міністрів та відповідним міністерствам як власникам варто затвердити політики власності з чіткими ключовими показни-

- ками ефективності, які, серед іншого, можуть містити індикатори за відповідними цілями сталого розвитку.
- Сьогодні важливо перейти до економічно обґрунтованої політики щодо визначення тарифів на послуги та товари, які виробляють та надають державні підприємства. Соціальна підтримка населення повинна надаватись не через механізми універсальних субсидій (тобто нижчих за собівартість тарифів), а через механізми прямої соціальної підтримки. При цьому тарифи повинні містити інвестиційний компонент. Це не лише поліпшить фінансові результати діяльності державних підприємств, але й знизить фіскальні ризики, що сприятиме підвищенню макроекономічної стабільності.
  - Для більшої прозорості роботи державних підприємств щодо фінансування ЦСР варто передбачити такі кроки:
    - до оприлюднених даних податкової варто додати додаткові дані щодо реалізації ЦСР, які (додаткові дані) зазвичай містяться в примітках до фінансової звітності;
    - дані у звітах про управління/нефінансових звітах державних підприємств потрібно подавати в стандартизованому вигляді.
  - Для розширення обсягів інвестицій державних підприємств важливо:
    - реалізувати низку заходів з метою зменшення кількості збиткових державних підприємств;
    - розглянути можливість зменшення норми відрахування прибутку до державного бюджету;
    - усунути наявні перешкоди для залучення внутрішніх позикових коштів (зокрема йдеться про врегулювання проблеми боргів за кредитами на поточну діяльність, участь у програмі Доступних кредитів 5-7-9);
    - підвищити ефективність використання коштів, які виділяються МФО;
    - спростити процедури погодження інвестиційних програм і відповідних розділів фінансових планів підприємств.

10.7. Висновки та рекомендації: приватні інвестиції

Приватні інвестиції, у тому числі за рахунок власних коштів підприємств, є потужним джерелом фінансування тих цілей сталого розвитку, які відповідають інвестиційним програмам приватних компаній. Фінансування інших цілей сталого розвитку приватними підприємствами, хоч і має місце, але має досить обмежені масштаби.

Державна політика у сфері приватних інвестицій донедавна була спрямована на зменшення втручання держави у виробничо-комерційну діяльність приватних компаній. Реформи в рамках дерегуляції зменшили адміністративні перешкоди для приватних інвесторів, особливо у сфері будівництва. Нещодавно було вирішено посилити роль держави шляхом створення інституту «інвестиційних нянь», розширено види підтримки індустриальних парків, створено «Націнвестфонд». Проте всі ці зусилля також вимагають фінансування та ефективного впровадження для суттєвого впливу

на приватні інвестиції. Тому на цьому етапі важко передбачити, яким буде ефект нещодавно прийнятих змін до державної політики.

Однак приватні інвестиції залишаються обмеженими. Для прискорення темпів зростання економіки Україні потрібні зміни, які, зокрема, сприятимуть поліпшенню інвестиційного клімату. Це зміни покликані забезпечити права власності, а тому включають судову реформу та реформу правоохоронних органів.

Можна окреслити такі напрямки змін політики, які потрібні для збільшення приватних інвестицій – як внутрішніх, так й іноземних:

- врахувати завдання з розширення фінансування цілей сталого розвитку при формуванні державної політики із залучення інвестицій в економіку, у тому числі програмного документа, згаданого вище;

- заохочувати уніфіковане звітування про проекти сталого розвитку серед тих компаній, що розкривають таку інформацію;
- стимулювати кредитування підприємств банками на інвестиційні цілі та розвивати ринок капіталу (див. Розділ 10.5);
- впровадити базові реформи для покращення інвестиційного клімату та збереження прогресу в уже проведених реформах¹⁸⁵:
  - судова реформа, захист права власності та правозастосування;
  - боротьба з корупцією та зловживанням владою правоохоронними органами;
  - демонополізація ринків та обмеження впливу олігархів;
  - відповідальна фіскальна політика, що гарантує стабільність державних фінансів;
  - широкомасштабна приватизація, включаючи приватизацію державних банків;
  - реформа податкової системи та митного управління з метою суттєвого зменшення розміру частки тіньової економіки;
  - прискорення прогресу у виконанні Угоди про асоціацію.
- передбачити підвищення спроможності місцевих органів влади у створенні та фінансуванні індустріальних парків;
- для розвитку ДПП необхідно впроваджувати економічно обґрунтовану політику щодо визначення тарифів на адміністративні послуги. Важливо включити цілі сталого розвитку серед принципів ДПП.

Окремої уваги потребує вирішення проблем пов'язаних зі створенням індустріальних парків. Для цього необхідне втілення наступних кроків щодо державної політики на національному рівні:

- Визначити процедуру реєстрації індустріальних парків;
- Вирішити проблеми з відведенням землі;
- Змінити пріоритети фінансування з ДФРР, щоб прискорити виділення коштів на потреби забезпечення інженерної мережі, потрібної для роботи індустріального парку;
- Розширити інструменти підтримки резидентів: розширити перелік наявної інфраструктури, профінансувати розбудову типових будівель, надавати інформаційну та консультаційну підтримку – фінансування за рахунок кредитів МФО, місцевого бюджету, ДФРР.

10.8. Рекомендації: посилення інституційної спроможності та комунікації

Посилення інституційної спроможності органів влади ефективно виконувати свої функції та оперативного й адекватно реагувати на сучасні політичні, соціально-економічні та безпекові виклики є надважливою умовою для мобілізації фінансування розвитку та ефективного його спрямування на важливі пріоритети. Це потребує особливої уваги до розвитку управлінського потенціалу головних розпорядників бюджетних коштів у частині розробки стратегічних документів політики, які б містили конкретні завдання, перелік інструментів їх реалізації та ключові показники досягнення поставлених задач, визначених на основі принципів SMART та відповідних фінансово-економічних розрахунків.

Для цього необхідно:

- організувати вивчення представниками місцевих органів влади принципів та методів розробки стратегічних документів і визначення ключових показників ефективності реалізації відповідних стратегій, сформованих за принципом SMART. При цьому варто використати ЦСР як ключові показники для багатьох політик;
- організувати вивчення представниками місцевих органів влади принципів та практик середньострокового бюджетування з акцентом на узгодження стратегічних планів із фінансовими можливостями.

¹⁸⁵ Реформи на основі переліку в проекті стратегії ПІІ <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-3-The-Vision-and-Goals-UKR.pdf>

Для більшого розуміння важливості досягнення ЦСР як на центральному, так і місцевому рівнях влади та підвищення кваліфікації державних службовців та депутатів усіх рівнів важливо включити навчання з відповідних тем (включно з методологією проведення оцінки фінансового розвитку та швидкої інтегрованої оцінки) до курсів із підвищення кваліфікації державних службовців. Зокрема, необхідно запровадити спеціальні програми з проблем сталого розвитку та реалізації ЦСР, з аналізу бідності та соціальних наслідків політики (Poverty and Social Impact Analysis).

Реалізація ЦСР неможлива без активної ролі національного бізнесу. За таких умов важливого значення набуває розвиток

корпоративної соціальної відповідальності бізнесу. Очевидно, що й держава має сприяти розвитку корпоративної соціальної відповідальності шляхом імплементації Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року.¹⁸⁶

Важливе значення при реалізації завдань із досягнення цілей сталого розвитку має комунікаційна складова, адже, як зазначалось раніше, необхідною умовою вироблення та реалізації політики сталого розвитку є співпраця та діалог між владою, бізнесом та громадянами. Одним з елементів діалогу та комунікації можуть стати річні парламентські слухання з питань досягнення ЦСР-2030.

¹⁸⁶ Кабінет міністрів України Розпорядження від 24 січня 2020 р. № 66-р Київ Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>)

Розділ 11. ДОДАТОК

11.1. Карта заінтересованих осіб в публічному / приватному та внутрішньому / зовнішньому розрізі фінансування розвитку

Таблиця 14: Карта заінтересованих осіб в публічному / приватному та внутрішньому / зовнішньому розрізі

	Публічні	Приватні
Внутрішні	<ul style="list-style-type: none"> • Лінійні міністерства • Місцеві органи влади • Державний фонд регіонального розвитку • Фонд розвитку підприємництва • Фонд стартапів • Державні та комунальні підприємства • Державні банки • UkrInvest 	<ul style="list-style-type: none"> • Приватні компанії • Комерційні приватні банки • Кредитні спілки та інші фінансові організації • Інвестиційні фонди • Венчурні фонди • Краудфандингові платформи • Недержавні організації (НДО)
Зовнішні	<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародні фінансові організації <ul style="list-style-type: none"> ○ Група Світового банку (Світовий банк та МБРР) ○ МВФ ○ ЄБРР ○ ЄІБ ○ KfW • Інші міжнародні організації та уряди окремих країн ЄС загалом та різні країни-члени ЄС зокрема <ul style="list-style-type: none"> ○ США, Канада, Японія та інші країни OECD DAC ○ ОАЕ, та інші країни 	<ul style="list-style-type: none"> • Комерційні банки • Інвестиційні компанії • Міжнародні громадські організації

Відповідно джерела фінансування розвитку можна поділити на наступні групи:

- Публічне / приватне внутрішнє фінансування;
- Публічне / приватне зовнішнє фінансування;
- Змішане фінансування:
  - Державно-приватне партнерство,
  - Соціальні та інвестиційні проекти, які фінансуються МФО під гарантії держави, або позики державі,
  - Комерційні кредити під гарантії держави.

Основними формами фінансування можуть бути:

- Прямі інвестиції,
- Портфельні інвестиції,
- Кредити,
- Гранти,
- Трансферти та перекази.

11.2. Поточний прогрес досягнення цілей сталого розвитку

2020	2021	Завдання за ЦСР
Ціль 1. Подолання бідності		
		1.1. Скоротити в 4 рази рівень бідності, зокрема шляхом ліквідації її крайніх форм
		1.2. Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки
		1.3. Підвищити життєстійкість соціально вразливих верств населення
Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства		
		2.1. Забезпечити доступність збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення
		2.2. Підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій
		2.3. Забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій
		2.4. Знизити волатильність цін на продукти харчування
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя		
		3.1. Знизити материнську смертність
		3.2. Мінімізувати смертність, якій можна запобігти, серед дітей віком до 5 років
		3.3. Зупинити епідемії ВІЛ/ СНІДу та туберкульозу, у тому числі за рахунок використання інноваційних практик та засобів лікування
		3.4. Знизити передчасну смертність від неінфекційних захворювань
		3.5. Знизити на чверть передчасну смертність населення, у тому числі за рахунок упровадження інноваційних підходів до діагностики захворювань
		3.6. Знизити рівень отримання тяжких травм і смертності внаслідок ДТП, у тому числі за рахунок використання інноваційних практик реанімування, лікування та реабілітації постраждалих унаслідок ДТП
		3.7. Забезпечити загальну якісну імунізацію населення з використанням інноваційних препаратів
		3.8. Знизити поширеність тютюнокуріння серед населення з використанням інноваційних засобів інформування про негативні наслідки тютюнокуріння
		3.9. Здійснити реформу фінансування системи охорони здоров'я
Ціль 4. Якісна освіта		
		4.1. Забезпечити доступність якісної шкільної освіти для всіх дітей та підлітків
		4.2. Забезпечити доступність якісного дошкільного розвитку для всіх дітей
		4.3. Забезпечити доступність професійної освіти
		4.4. Підвищити якість вищої освіти та забезпечити її тісний зв'язок з наукою, сприяти формуванню в країні міст освіти та науки
		4.5. Збільшити поширеність серед населення знань і навичок, необхідних для отримання гідної роботи та підприємницької діяльності
		4.6. Ліквідувати гендерну нерівність серед шкільних учителів
		4.7. Створити у школах сучасні умови навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів
Ціль 5. Гендерна рівність		
		5.1. Створити умови для ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат
		5.2. Знизити рівень гендерно зумовленого та домашнього насильства, забезпечити ефективне запобігання його проявам та своєчасну допомогу постраждалим
		5.3. Заохочувати спільну відповідальність за ведення господарства та виховання дитини
		5.4. Забезпечити рівні можливості представництва на вищих рівнях прийняття рішень у політичному та суспільному житті
		5.5. Розширити доступ населення до послуг з планування сім'ї та знизити рівень підліткової народжуваності
		5.6. Розширити економічні можливості жінок

2020 2021 Завдання за ЦСР
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови

		6.1. Забезпечити доступність якісних послуг з постачання безпечної питної води, будівництво та реконструкцію систем централізованого питного водопостачання із застосуванням новітніх технологій та обладнання
		6.2. Забезпечити доступність сучасних систем водовідведення, будівництво та реконструкцію водозабірних та каналізаційних очисних споруд із застосуванням новітніх технологій та обладнання
		6.3. Зменшити обсяги скидання неочищених стічних вод, насамперед з використанням інноваційних технологій водоочищення на державному та індивідуальному рівнях
		6.4. Підвищити ефективність водокористування
		6.5. Забезпечити впровадження інтегрованого управління водними ресурсами

Ціль 7. Доступна та чиста енергія

		7.1. Розширити інфраструктуру та модернізувати мережі для забезпечення надійного та сталого енергопостачання на основі впровадження інноваційних технологій
		7.2. Забезпечити диверсифікацію постачання первинних енергетичних ресурсів
		7.3. Збільшити частку енергії з відновлюваних джерел у національному енергетичному балансі, зокрема за рахунок введення додаткових потужностей об'єктів, що виробляють енергію з відновлюваних джерел
		7.4. Підвищити енергоефективність економіки

Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання

		8.1. Забезпечити стійке зростання ВВП на основі модернізації виробництва, розвитку інновацій, підвищення експортного потенціалу, виводу на зовнішні ринки продукції з високою часткою доданої вартості
		8.2. Підвищувати ефективність виробництва на засадах сталого розвитку та розвитку високотехнологічних конкурентних виробництв
		8.3. Підвищити рівень зайнятості населення
		8.4. Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок
		8.5. Сприяти забезпеченню надійних та безпечних умов праці для всіх працюючих, зокрема шляхом застосування інноваційних технологій у сфері охорони праці та промислової безпеки
		8.6. Створити інституційні та фінансові можливості для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки

Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура

		9.1. Розвивати якісну, надійну, сталу та доступну інфраструктуру, яка базується на використанні інноваційних технологій у т.ч. екологічно чистих видів транспорту
		9.2. Забезпечити розширення використання електротранспорту та відповідної мережі інфраструктури
		9.3. Забезпечити доступність дорожньо-транспортної інфраструктури, яка базується на використанні інноваційних технологій, зокрема через розширення форм участі держави у різних інфраструктурних проектах
		9.4. Сприяти прискореному розвитку високо- та середньовисокотехнологічних секторів переробної промисловості, які формуються на основі використання ланцюгів "освіта – наука – виробництво" та кластерного підходу за напрямками: розвиток інноваційної екосистеми; розвиток інформаційно- телекомунікаційних технологій (ІКт); застосування ІКт в АПК, енергетиці, транспорті та промисловості; високотехнологічне машинобудування; створення нових матеріалів; розвиток фармацевтичної та біоінженерної галузей
		9.5. Створити фінансову та інституційну системи (інноваційну інфраструктуру), що забезпечуватимуть розвиток наукових досліджень, та науково-технічних (експериментальних) розробок
		9.6. Забезпечити доступність Інтернету, особливо у сільській місцевості
		9.7. Забезпечити збільшення участі молоді у наукових дослідженнях

Ціль 10. Скорочення нерівності

		10.1. Забезпечити прискорене зростання доходів найменш забезпечених 40 відсотків населення
		10.2. Запобігати проявам дискримінації в суспільстві
		10.3. Забезпечити доступність послуг соціальної сфери
		10.4. Проводити політику оплати праці на засадах рівності та справедливості
		10.5. Провести реформу пенсійного страхування на засадах справедливості та прозорості

2020	2021	Завдання за ЦСР
Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад		
		11.1. Забезпечити доступність житла
		11.2. Забезпечити розвиток поселень і територій виключно на засадах комплексного планування та управління за участю громадськості
		11.3. Забезпечити збереження культурної і природної спадщини із залученням приватного сектору
		11.4. Забезпечити своєчасне оповіщення населення про надзвичайні ситуації з використанням інноваційних технологій
		11.5. Зменшити негативний вплив забруднюючих речовин, у т.ч. на довкілля міст, зокрема шляхом використання інноваційних технологій
		11.6. Забезпечити розробку і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції
Ціль 12. Відповідальне споживання і виробництво		
		12.1. Знизити ресурсоемність економіки
		12.2. Зменшити втрати продовольства у виробничо-збутових ланцюжках
		12.3. Забезпечити стале використання хімічних речовин на основі інноваційних технологій та виробництв
		12.4. Зменшити обсяг утворення відходів і збільшити обсяг їх переробки та повторного використання на основі інноваційних технологій та виробництв
Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату		
		13.1. Обмежити викиди парникових газів в економіці
Ціль 14. Збереження морських ресурсів		
		14.1. Скоротити забруднення морського середовища
		14.2. Забезпечити стале використання і захист морських та прибережних екосистем, підвищення їх стійкості та відновлення на основі інноваційних технологій
		14.3. Запровадити ефективне регулювання видобутку морських біоресурсів
Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші		
		15.1. Забезпечити збереження, відновлення та стале використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем
		15.2. Сприяти сталому управлінню лісами
		15.3. Відновити деградовані землі та ґрунти з використанням інноваційних технологій
		15.4. Забезпечити збереження гірських екосистем
Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути		
		16.1. Скоротити поширеність насильства
		16.2. Збільшити виявлення постраждалих від торгівлі людьми та всіх форм експлуатації
		16.3. Підвищити рівень довіри до суду та забезпечити рівний доступ до правосуддя
		16.4. Зміцнити систему запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та поширення зброї масового знищення
		16.5. Скоротити незаконний обіг зброї, боєприпасів та вибухових матеріалів
		16.6. Скоротити масштаби корупції
		16.7. Підвищити ефективність діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування
		16.8. Відновити територію, постраждалу від конфлікту (Донбас)
		16.9. Зміцнити соціальну стійкість, сприяти розбудові миру та громадській безпеці (конфліктне та постконфліктне врегулювання)
Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку		
		17.1. Мобілізувати додаткові фінансові ресурси на основі заохочення інвестицій іноземних та вітчизняних інвесторів
		17.2. Послідовно знижувати боргове навантаження на економіку
		17.3. Розвивати партнерські відносини влади і бізнесу для досягнення цілей сталого розвитку

Джерело: Держстат¹⁸⁷

¹⁸⁷ http://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/ukr/ukr4/index.html#

11.3. Адміністрування податків та розподіл бюджетних надходжень між рівнями бюджету

Основу формування доходів зведеного бюджету складають *податкові та неподаткові надходження*. Доходи зведеного бюджету включають також менш фінансово значущі джерела – *доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, цільові фонди*. Надходження від приватизації та запозичення є джерелами фінансування дефіциту та, відповідно, не включаються в доходи бюджету.

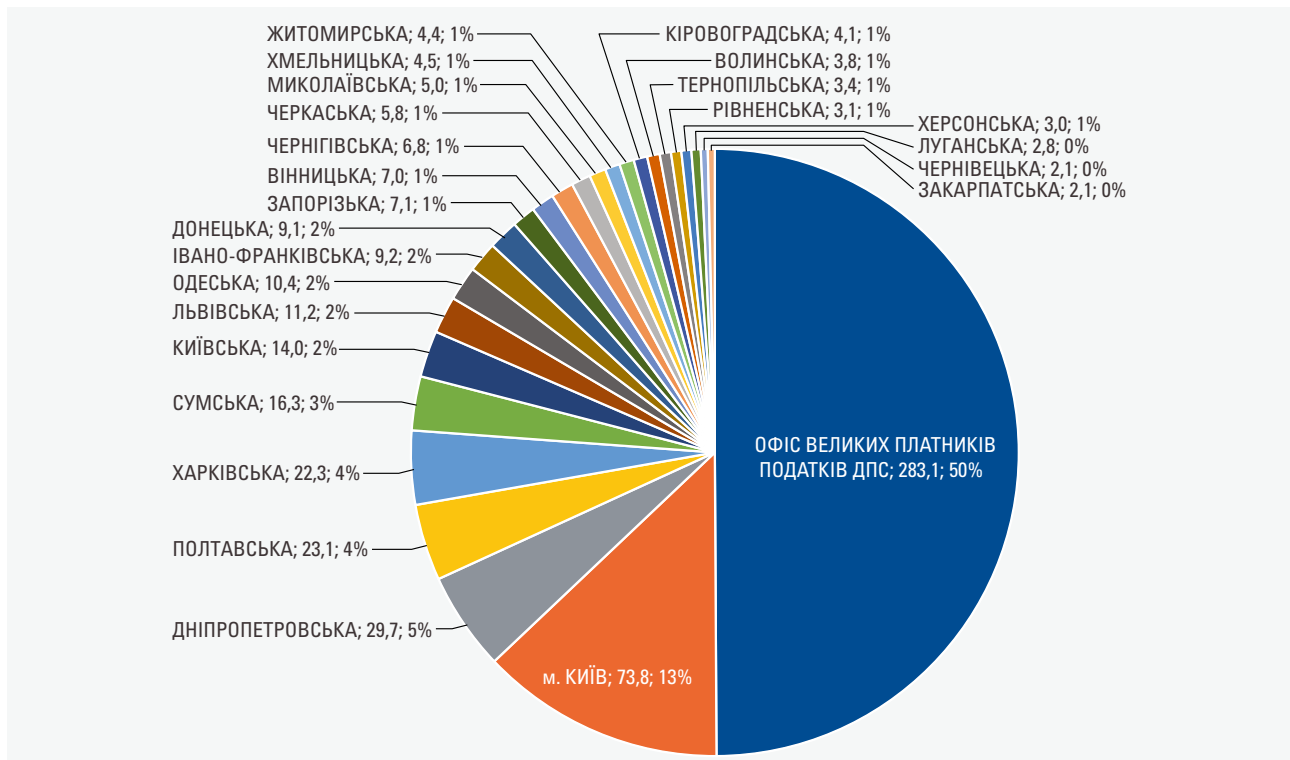
Податкові надходження включають прямі та непрямі податки. До непрямих податків відносяться ПДВ, акцизний податок, ввізне та вивізні мита, які зараховуються повністю до Державного бюджету. Частина зібраного акцизу відраховується до місцевих бюджетів. Непрямі податки складають трохи більше половини доходів зведеного бюджету. Решта податків є прямими, вони розподіляються між державним та місцевими бюджетами.

Основним наповнювачем державного бюджету є великі платники податків (ВПП), які обліковуються п'ятьма Міжрегіональними управліннями Державної податкової служби України по роботі з великими платниками податків (раніше – Офіс великих платників податків Державної фіскальної служби). Серед регіонів найбільше податків надходить з м. Київ, Дніпропетровської, Полтавської, Харківської та Сумської областей (Рисунок 46).

Вставка: Великий платник податків (ВПП)

Відповідно до Податкового кодексу України великий платник податків – це юридична особа або постійне представництво нерезидента на території України, у якої обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує еквівалент **50 млн євро**, або загальна сума податків, зборів, платежів, сплачених до Державного бюджету України, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, крім митних платежів, за такий самий період перевищує еквівалент **1,5 млн євро**.

Рисунок 46: Структура надходжень податкових платежів до Державного бюджету України в розрізі регіонів у 2020 р., млрд грн та %

Джерело: побудовано за даними Державної податкової служби України¹⁸⁸

¹⁸⁸ Надходження податків і зборів станом на 01.01.2021. Державна податкова служба України. <https://tax.gov.ua/diyalnist/-pokazniki-roboti/nahodjennya-podatviv-i-zboriv—obovяз/nahodjennya-podatviv-i-zboriv/>

Рисунок 47: Нормативи розподілу надходжень податку на доходи фізичних осіб згідно Бюджетного кодексу України

Джерело: Міністерство фінансів України.

Надходження від ПДФО розподіляються між державним та місцевими бюджетами (Рисунок 47).

Акцизний податок. Він включає три види: (1) акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції); (2) акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); (3) акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів. За Податковим кодексом України, до підакцизних товарів належать:

- спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу «живого» бродіння);
- тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну;
- рідини, що використовуються в електронних сигаретах;
- пальне;
- автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів;
- електрична енергія.

Згідно з Податковим кодексом України місцеві податки та збори включають два податки

і два збори. До місцевих податків належать податок на майно та єдиний податок. Податок на майно складається з: (1) плати за землю; (2) податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; (3) транспортного податку. Плата за землю у складі податку на майно справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності. До місцевих зборів належать збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.

Згідно з Податковим кодексом України рентна плата включає:

- рентну плату за користування надрами для видобування корисних копалин;
- рентну плату за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
- рентну плату за користування радіочастотним ресурсом України;
- рентну плату за спеціальне використання води;
- рентну плату за спеціальне використання лісових ресурсів;
- рентну плату за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України.

Таблиця 15: Розподіл податкових надходжень між рівнями бюджетної системи та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Сплачені платниками податкові та неподаткові платежі		
Зведений бюджет		Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
Державний бюджет України	Місцеві бюджети*	
Податок на доходи фізичних осіб (60% – на території міста Києва, 25% – на іншій території України), ПДФО від оподаткування пасивних доходів (100 %)	Бюджети громад: 40 % – на території міста Києва, 60% – на іншій території України Обласний бюджет та бюджет АР Крим – 15% (Рисунок 47)	Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.
Військовий збір		
Податок на прибуток підприємств (90 %)	10 %	
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (частково)	Частково	
Рентна плата за спеціальне використання води (частково)	Частково	
Рентна плата за користування надрами (частково)	Частково	
Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України		
	Плата за використання інших природних ресурсів	
Рентна плата за транспортування		
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	13,44 % акцизного податку з виробленого пального	
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	13,44 % акцизного податку з ввезеного пального	
	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів	Сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування розподіляється на:
ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг)		загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – 4,8058% у 2021 році;
ПДВ з ввезених на митну територію України товарів		
Ввізне мито, вивізне мито		
	Місцеві податки та збори (податок на майно, збір за місяця для паркування транспортних засобів, туристичний збір, єдиний податок)	загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і
Екологічний податок (частково)	Частково	загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, – 9,5727% у 2021 році;
Частина чистого прибутку державних підприємств	Частина чистого прибутку комунальних підприємств	
Кошти, що перераховуються НБУ		
Плата за розміщення тимчасово вільних коштів державного бюджету	Плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	
Плата за надання адміністративних послуг	Плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем їх надання	
Судовий збір та надходження від звернення застави у дохід держави		
Кошти, отримані за вчинення консульських дій		
Виконавчий збір		

Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном	Надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності	загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (до солідарної системи) – 85,6215% у 2021 році.
	Державне мито	
Єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України		
Доходи від операцій з кредитування та надання гарантій (з державного бюджету)	Доходи від операцій з кредитування та надання гарантій (з місцевих бюджетів)	
Збір на соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження		
Збори на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій		
Концесійні платежі щодо об'єктів державної власності	Концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності	
	Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	
Власні надходження бюджетних установ	Власні надходження бюджетних установ	
Доходи від операцій з капіталом	Доходи від операцій з капіталом	
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	
Цільові фонди, надходження до Фонду соціального захисту інвалідів	Цільові фонди, утворені ВР АРК, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади	
Офіційні трансферти від органів державного управління – реверсна дотація, субвенція з місцевого бюджету державному бюджету на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів	Офіційні трансферти від органів державного управління – дотації та субвенції з державного бюджету	

Примітка: місцеві бюджети – бюджет АРК, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування (бюджети сільських, селищних, міських територіальних громад, а також бюджети районів у містах у разі утворення районних у місті рад).

11.4. Фінансування проектів за рахунок ДФРР

Правила підготовки, подачі та оцінки інвестиційних проектів визначені постановою Кабінету міністрів України¹⁸⁹. Порядок розгляду проектів такий:

Перший етап:

- Ініціатор інвестиційного проекту готує та подає головному розпоряднику коштів бюджету концептуальну записку, яка мусить містити передбачені Постановою Кабінету Міністрів відомості;
- Державний інвестиційний проект передбачає складання планово-розрахункового

документа, а пізніше – коригування, якщо є така необхідність;

- Проводиться державна експертиза інвестиційного проекту, за результатами якої виконавцю видається висновок;
- Мінекономіки допускає або відмовляє інвестиційні проекти до участі у відборі проектів;
- Мінекономіки здійснює відбір державних інвестиційних проектів за вказаними у Постанові критеріями.

¹⁸⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF#Text>

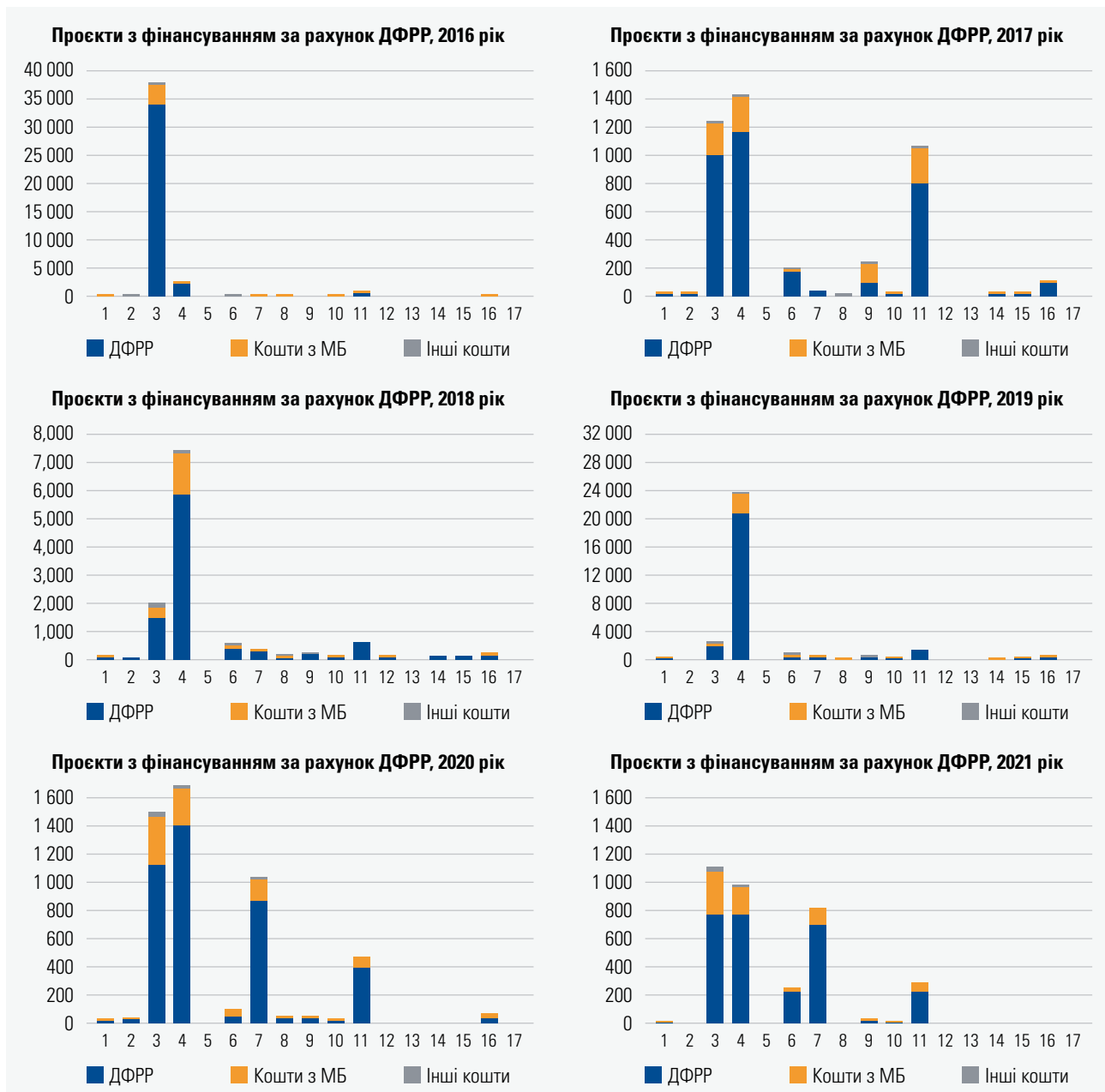
Другий етап:

- Комісія приймає рішення про результати відбору проєктів на плановий та наступні за плановим два бюджетних періоди;
- Головні розпорядники коштів бюджету подають Мініекономіки уточнений розділ III відібраного проєкту (з обґрунтуваннями та додатками), не пізніше як за 15 днів з дати набрання чинності закону про Державний Бюджет України;
- Мініекономіки проводить моніторинг стану розроблення та реалізації проєктів на підставі звітів про стан розроблення та реалізації проєктів, поданих розпорядниками коштів бюджету;

- Якщо протягом бюджетного періоду за результатами моніторингу порушені строки розроблення або підвищення вартості проєкту більш як на 10%, або виявлено невідповідність предмета закупівель меті та кінцевому результату, такі проєкти підлягають повторному розгляду питання про перерозподіл державних капітальних вкладень на проєкти.

Результати експертної оцінки співвідношення проєктів, які реалізуються за рахунок коштів ДФРР, з цілями сталого розвитку представлено на Рисунку 48.

Рисунок 48: Фінансування проєктів за рахунок коштів ДФРР, млн грн

11.5. Процедура подання, розгляду та відбору проекту на фінансування ДІП

Правила підготовки та оцінки інвестиційних проектів визначені Мінекономіки¹⁹⁰. Зокрема, відповідні проекти повинні містити:

1. Резюме проекту, в яке мають входити:

- Мета та сфера проекту;
- Розпорядник коштів та балансоутримувач;
- Відповідність проекту стратегічним документам та обґрунтування його необхідності;
- Вартість проекту та строки реалізації;
- Джерела фінансування проекту та джерела покриття витрат;
- Витрати на закупівлю товарів, робіт та послуг під час реалізації проекту;
- Інші пункти.

2. Техніко-економічний аналіз, складовими якого є:

- Маркетинговий аналіз і SWOT-аналіз;
- Показники економічної ефективності (для самоокупних проектів): чиста приведена вартість (NPV), внутрішня норма дохідності (IRR), дисконтованого періоду окупності (DPP), індексу прибутковості (PI). Проект не рекомендується до фінансування, якщо NPV та IRR менше нуля;
- Показники економічного ефекту (для соціальних проектів, які не будуть на пряму окупні): результати показників економічної чистої приведеної вартості

(ENPV), співвідношення вигід та витрат (B/C, BRC);

- Соціальні наслідки (доступність послуг, відповідність стандартам і нормам, збереження та створення нових робочих місць), екологічні наслідки (обсяг викидів, збільшення/зменшення забрудненості природного середовища);
  - Показник бюджетної ефективності: щорічні надходження до бюджету та щорічні витрати на експлуатацію;
  - Прогноз надходжень до бюджету;
  - Структура щорічних бюджетних надходжень;
  - Аналіз ризиків.
- ### 3. План реалізації, фінансування та стан його виконання, до якого входять:
- Організаційний план заходів із інформацією про запланований початок та кінець заходу, а також вартість виконання заходу та очікувані результати;
  - Розширений план реалізації проекту у вигляді діаграми Ганта;
  - Кадрове забезпечення за етапами життєвого циклу проекту;
  - Щорічний розподіл витрат за етапами проекту;
  - Витрати на забезпечення функціонування активів, до початку та після реалізації проекту;
  - Виробнича собівартість товарів щорічно.

¹⁹⁰ <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=ad5b6d90-ae34-4852-a72b-24a8670067ff>

ОЦІНКА ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ: **УКРАЇНА**

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ